

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Písenná tvorba žen a vzdělávání v pozdním středověku
Diplomová práce

Autor: Bc. Anna Jebavá

Studijní program: N0222A12001 – Historie

Studijní obor: Historie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Dana Dvořáčková (Malá), Ph.D.

Hradec Králové, 2024

Zadání diplomové práce

Autor: Anna Jebavá
Studium: F21NP0018
Studijní program: N0222A120001 Historie
Studijní obor: Historie

Název diplomové práce: **Písemná tvorba žen a vzdělávání v pozdním středověku**

Název diplomové práce AJ: Women's writing and education in the late Middle Ages

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude věnovat písemným pramenům, které se vztahují k ženám coby autorkám, ať už je přímo psaly, diktovaly nebo podněcovaly. Soustředit se bude jak na české země, tak na produkci v evropském kontextu 15. století, neboť tento jev zde dosud nebyl příliš sledován. Analýza dochovaných pramenů a jejich následná komparace může poskytnout cenné informace o každodennosti žen, o jejich roli ve společnosti a v rodině. Na základě toho je možné se rovněž soustředit lépe na to, jak pravděpodobně vypadal jejich život, jaké měly názory, co prožívaly, nebo jak uvažovaly o světě. V rámci metodického postupu budou současně zohledněny obecné rysy písemné kultury a tvorby pozdního středověku, stejně jako postavení žen ve společnosti. Samostatná kapitola bude věnována otázce a možnostem vzdělávání.

Práce se zakládá na studiu pramenů a odborné literatury. Jako primární prameny, se kterými pracuje, jsou dvě dosud málo zpracovaná díla rané kategorie ego dokumentů – kniha Margery Kempe z anglického prostředí a Vzpomínky Heleny Kottannerovej z uherského královského dvora, přičemž kniha Margery Kempe hraje klíčovou roli, jakožto první autobiografie psaná v anglickém jazyce. Vzpomínky Heleny Kottannerovej byly sepsány nebo diktovány původně v německém jazyce. Z českého prostoru patří mezi základní prameny zejména Listy bílé paní z Rožmberka a edice Staré písemné památky žen a dcer českých, kterou vydal František Dvorský.

Listy bílé paní z Rožmberka, Anna Skýbová (ed.), Praha 1985.

Spomienky Heleny Kottannerovej, Daniela Dvořáková – Mária Papsonová (edd.), Budmerice 2008.

Alžběta Lidmila z Lisova - Rodinné paměti, Jana Ratajová (edd.), Dolní Břežany 2002.

The book of Margery Kempe, Barry Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

Staré písemné památky žen a dcer českých, František Dvorský (ed.), Praha 1869.

Peter BURKE, *Společnost a vědění: od Gutenberga k Diderotovi*, Praha 2007.

Josef CACH, *Výchova a vzdělání v českých dějinách I: k problematice podílu školských a mimoškolských institucí a názorů na výchovu a vzdělání na stavu kultury a vzdělanosti*, Praha 1989.

Dějiny žen aneb evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie, Milena Lenderová – Kateřina Ptáčková – Jana Stráníková (edd.), Pardubice 2006.

Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství, Dana Dvořáčková-Malá, Martin Holý, Tomáš Sterneck, Jan Zelenka a kolektiv, Praha 2019.

Michal DRAGOUN (ed.), *Knižní kultura českého středověku*, Dolní Břežany 2020.

Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA, *Přemyslovský dvůr. Život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014.

Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ–Jan ZELENKA a kolektiv, *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015.

Edith ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, Praha 2001.

Božena KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti - interdisciplinární pojetí studia*, Praha 1992.

Shirley KERSY, *Medieval Education of Girls and Women*, *Educational Horizons* 58, č. 4, 1980, s. 188–92.

Miloslav KRBEČ, *Paměti jako historický pramen*, In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: paměti - způsob zobrazení skutečnosti*, Praha 2001 s. 17-20.

Milena LENDEROVÁ, *Dívčí a ženský deník Zárodečná literární forma?*, in: *Ztěžklá křídla snů. Ženy v české literatuře*, Praha 2004, s. 7-19.

Milena LENDEROVÁ, *Chvála deníků a dopisů*, in: *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 21-31.

Stephen NICHOLS, *Medieval Women Writers: Aisthesis and the Powers of Marginality*, *Yale French Studies* 75, Yale University Press 1988, s. 77–94.

Liz Herbert McAVOYA - Dian WATT, *Introduction: Women's Literary Culture and Late Medieval English Writing*, *The Chaucer Review* 51, č. 1, PennState University Press .2016.

Peirre RICHE – Jacques VERGER, *Učitelé a žáci ve středověku*. Praha 2011.

Sciencia nobilitat: sborník prací k poctě prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc, Michal Svatoš (ed.), Praha 1998.

Jana STRÁNÍKOVÁ, *Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské společnosti*, Pardubice 2013.

Lynn THORNDIKE, *Elementary and Secondary Education in the Middle Ages*, *Speculum* 15, č. 4, 1940, s. 400–408.

Velké dějiny zemí Koruny české, Tématická řada, Školství a vzdělanost, Ivana Čornejová - Tomáš Kasper (ed.), Praha 2020.

Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Milena Lenderová, Božena Kopiczková, Jana Burešová, Eduard Maur (eds.), Praha 2009.

Žena v dějinách Prahy, Sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993, Jiří Pešek – Václav Ledvinka (edd.), Praha 1996.

Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti, Tünde Lengyelová (ed.), Bratislava 2004.

Zadávací pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Dana Dvořáčková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Marek Meško, PhD.

Datum zadání závěrečné práce: 2.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí/ diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

.....

Anna Jebavá

Poděkování

Touto formou bych chtěla poděkovat především vedoucí mé diplomové práce paní: doc. PhDr. Daně Dvořáčkové (Malé) Ph. D., za odborné vedení a poskytnutí cenných rad.

Anotace

JEBAVÁ, Anna, *Písemná tvorba žen a vzdělávání v pozdním středověku*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2024, s. 167.

Diplomová práce se věnuje písemným pramenům, které se vztahují k ženám coby autorkám, ať už je přímo psaly, diktovaly, nebo podněcovaly. Práce se soustředí, jak na české země, tak na písemnou ženskou produkci v evropském kontextu 15. století, neboť tento jev zde dosud nebyl příliš sledován. Analýza dochovaných pramenů a jejich následná komparace může poskytnout cenné informace o každodenním životě žen, o jejich možném vzdělání, roli ve společnosti a v rodině. Součástí diplomové práce je rovněž posouzení toho, z jakého prostředí sledované autorky pocházely, jak pravděpodobně vypadal jejich život, jaké měly názory, co prožívaly, nebo jak samy uvažovaly o světě. V rámci metodologie diplomová práce také souvisle řeší a srovnává vývoj a stav písemné kultury, resp. písemné tvorby pozdního středověku, genderově zaměřený výzkum. Nedílnou součástí je obecně postavení žen v pozdně středověké společnosti a možnostem jejich vzdělávání.

Práce se zakládá na studiu pramenů vybraného 15. století a odborné literatury. Jedná se o dvě dosud málo komparativně zpracovaná díla rané kategorie ego dokumentů – *Kniha Margery Kempe* z anglického prostředí a *Vzpomínky Heleny Kottannerové* z uherského královského dvora, přičemž *Kniha Margery Kempe* hraje klíčovou roli, jakožto první autobiografie psaná v anglickém jazyce. *Vzpomínky Heleny Kottannerové* byly sepsány nebo diktovány původně v německém jazyce a jedná se o jedny z nejstarších ženských memoárů. Z českého prostoru patří mezi základní písemné prameny žen/autorek zejména *Listy bílé paní Rožmberské* a souborná edice listin a dopisů *Staré písemné památky žen a dcer českých*, kterou vydal František Dvorský.

Klíčová slova: ženy, ženské autorství, 15. století, písemná kultura, gender, vzdělávání žen.

Annotation

JEBAVÁ Anna, *Women's writing and education in the late medieval era*, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2024, pp. 167, Master Thesis.

The diploma thesis focuses on written sources related to women as authors, whether they wrote, dictated, or inspired them. It examines both the Czech lands and the written female production in the European context of the 15th century, as this phenomenon has not been extensively studied yet. Analyzing the surviving sources and comparing them can provide valuable information about women's everyday lives, possible education, their role in society and in the family. The thesis also assesses the environment from which the studied authors originated, how their lives likely looked, their opinions, experiences, and their own thoughts about the world. As part of the methodology, the thesis also addresses and compares the development and state of written culture, specifically the late medieval written production, in a gender-focused research framework. It also examines the general position of women in late medieval society and their educational opportunities.

The thesis is based on the study of sources from the selected 15th century and relevant scholarly literature. It focuses on two relatively under-researched works of the early category of ego documents – *The Book of Margery Kempe* from the English context and *The Memories of Helene Kottaner* from the Hungarian royal court, with *The Book of Margery Kempe* playing a key role as the first autobiography written in the English language. *The Memories of Helene Kottaner* were originally written or dictated in German and are among the oldest women's memoirs. In the Czech context, essential written sources by women/authors include *The Letters of the White Lady of Rožmberk* and the collective edition of documents and letters *The Old Written Monuments of Women and Daughters of the Czech Lands* published by František Dvorský.

Keywords: women, female authorship, 15th century, written culture, gender, women's education.

Obsah

ÚVOD	10
1. METODOLOGIE	13
2. ŽENA JAKO SUBJEKT BĀDÁNĪ	16
2.1 Vývoj dějin žen, literatura o ženách	16
2.2 Prameny k dějinám žen v českých zemích.....	25
3. ŽENY NA CESTĚ K AUTORSTVĪ	30
3.1 Ženy a vzdělávání	30
3.2 Přehled literární tvorby žen	37
4. ŽENSKÁ DĪLA A PĪSEMNOTI 15. STOLETĪ	49
4.1 Vzpomínky Heleny Kottannerové	49
4.1.1 Pramen.....	49
4.1.2 Edice.....	50
4.2 Kniha Margery Kempe	52
4.2.1 Pramen.....	52
4.2.2 Edice.....	56
4.3 Listy bílé paní Rožmberské	58
4.3.1 Pramen.....	58
4.3.2 Edice.....	60
4.4 Staré písemné památky žen a dcer českých	61
4.4.1 Pramen.....	61
4.4.2 Edice.....	63
5. VYHODNOCENĪ DĚL A ZPŪSOBY AUTORSTVĪ	65
5.1 Vzpomínky a paměti	65
5.1.1 Výpověď a obsah díla z podnětu Heleny Kottannerové	65
5.1.2 Výpověď a obsah díla z podnětu Margery Kempe	67
5.2 Listy a dopisy	75
5.2.1 Náplň a záměry listů Perchty z Rožmberka	75
5.2.2 Korespondence žen podle edice.....	81
5.3 Ostatní díla a ženské autorství 15. století v kontextu Evropy	87

6. ZÁVĚREČNÉ SHRnutí	94
6.1 Kategorie vzpomínek	94
6.2 Kategorie literárních děl.....	98
6.3 Kategorie listů, listin a dopisů	101
ZÁVĚR	106
PŘÍLOHA – výběrový překlad Knihy Margery Kempe	115
1. Překladová příloha	115
1.1 Ediční/překladatelská poznámka	115
1.2 Překlad.....	117
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	140

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se zabývá podobami písemné tvorby a písemných projevů žen v pozdním středověku. Hlavní záměr práce je analýza vybraných pramenů, jejichž autorkami jsou ženy a jejich následná komparace se stavem písemnictví a sociální rolí žen. Toto téma bylo zvoleno pro svou relativní nezastoupenost v českém historickém a literárně-historickém bádání a pro přehlížení ženské písemné tvorby jako samostatného výzkumu, zejména ve středověkém období, kde je její přínos často marginalizován.¹

Předpoklad, že v období středověku bylo jen velmi málo žen zapojující se do písemné kultury, je stále přítomný v obecném povědomí. Středověký svět psané kultury byl tradičně vnímán jako mužský svět. To je doprovázeno představou, že se ženám ve středověku nedostávalo vzdělání. Diplomová práce se proto zaměří na písemné památky/díla, na kterých se ženy samy podílely, nebo podporovaly jejich vznik, a to přes omezení, které žena ve středověké společnosti měla. Zde se jednalo zejména o chápání žen v podřadném postavení, z jejich omezeného přístupu ke vzdělání, stejně jako jejich vymezení na domácí sféru (domácnost a rodinu). V této souvislosti je možné se ptát, zda byl pro tvorbu žen dostačující například společenský či kulturní rozhled, a vlastní úsilí zdokonalit se, nebo se prosadit. Nebo jaké formy vzdělání se ženám mohly dostat a co je k tvorbě podněcovalo. Práce proto představí nejenom možnosti vzdělání, ale i jeho dostupnost ženám.

Na úvod je třeba také zdůraznit, že práce pracuje s pojmy jako písemná tvorba, písemné projevy nebo písemná komunikace, protože nabízí širší pohled na danou problematiku než pojem ženské autorství nebo literární projevy žen. Ve středověku písemná produkce byla totiž kolaborativní povahy, často závisela na podpoře mecenášů a práci písařů. Tvorba tak byla nejenom přímo psaná, ale především ve velké míře diktovaná (*ars dictandi*).² Stav rozvoje písemné kultury, potřeba písemného zápisu i zájem o zapojení různých sociálních vrstev do její tvorby se navíc přirozeně lišil a rozvíjel postupně. Proto diplomová práce zahrnuje různé projevy/žánry ženského psaní; listiny, dopisy, memoáry, životopisné spisy, mystické texty apod.

---

¹ Srov. následující kapitoly diplomové práce, kde jsou představena jednotlivá díla a citace.

² Termín používaný k popisu umění kompozice dopisů a jiných epistolárních dokumentů ve středověké Evropě. Byla to disciplína, která se zabývala pravidly a technikami psaní formálních dopisů a jiných písemných projevů, často spojovaná s uměním rétoriky. John WARD, *Rhetorical Theory and the Rise and Decline of Dictamen in the Middle Ages and Early Renaissance*, *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric* 19, č. 2, 2001, s. 175–223.

V posledních desetiletích pozorujeme oživení badatelského zájmu o ženské psaní, písemné projevy žen a jejich zapojení do písemné kultury zejména v západní Evropě.³ Jedním důležitým aspektem tohoto procesu je zvýšený důraz na feministickou literární kritiku a vědecký výzkum.⁴ Feministické badatelky zkoumají a analyzují literární díla žen, přitahují pozornost k jejich jedinečným perspektivám, zkušenostem a příspěvkům. Vyzývají tradiční interpretace a literární kánony, které převážně upřednostňovaly mužské autory.⁵ To vedlo k přehodnocení a nové kontextualizaci ženského psaní v širším literárním prostředí. Dochází k uplatňování přístupu genderu, konstruování sociálního pohlaví, a vytváření společenské nerovnosti, které se odvíjely od chápání feminity a maskulinity a fungování pohlavního řádu. Dochází k vytváření genderových modelů tematizující muže (zpravidla rovina dobrý/špatný manžel) a ženy (v rovině panna-manželka-vdova v krajních polohách).⁶ Lze tak hledat zda dané ženy zapadaly do nastaveného genderového modelu typický pro středověkou společnost. V posledních letech se také objevuje otázka existence ženského psaní. Je to specifický termín, který poukazuje na zkušenosti, perspektivy a témata, které jsou často spojeny s ženskou identitou a ženskými zážitky.⁷ Na druhou stranu je ale pojem odmítán pro svou univerzalitu a zjednodušování, poukazuje se naopak na velkou různorodost ženského psaní.⁸ Lišila se tedy tvorba žen svými tématy, projevy, niterností textů či afektivním prožíváním?

Na závěr úvodu je nutné konstatovat, že cílem diplomové práce jsou primárně dva jevy: a) zmapování ženských písemných projevů v pozdním středověku; b) porozumění vztahu mezi touto tvorbou a vzděláním žen. Analýza vybraných pramenů, které jsou dílem žen, umožní nahlédnout do jejich myšlení, zkušeností a postojů. Zohlednění různých písemných forem poskytne přehled o rozmanitosti a variabilitě ženského psaného projevu tohoto období. Diplomová práce tak chce přispět k poznání o nutnosti zkoumat ženskou písemnou tvorbu a vzdělání v pozdním středověku v dobovém kontextu. Zahrne starší i recentní odbornou domácí i zahraniční literaturu a citované prameny, které budou analyzovány s důrazem na ženské prerogativa a možnosti. Výsledky práce by v konečném výsledku mohly přispět

---

³ Srov. např. pro evropské prostředí nejnověji online přístupná databáze *Epistolae* (dostupné online: Epistolae.columbia.edu). Jedná se o databázi středověkých latinských dopisů adresované ženám a poslané ženami. Zde shromážděné dopisy zahrnují 4. až 13. století a jsou prezentovány v původním latinském i anglickém překladu. Dále srov. následující kapitoly diplomové práce.

⁴ Srov. následující kapitoly diplomové práce, kde je začleněn podrobný rozbor kontextu vývoje dějin žen.

⁵ Lisa TUTTLE, *Encyclopedia of feminism*, Harlow 1986, s. 184.

⁶ Lucie ŠTORCHOVÁ, *Gender a "přirozený řád" v českojazyčných diskurzech, panenství a světectví raného novověku*, in: *Nádoby mdlé, hlavy nemající?: diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, L. Štorchová – J. Ratajová (edd.), Praha 2008, s. 508–541.

⁷ Virginia BLAIN – Isobel GRUNDY – Patricia CLEMENTS (edd.), *The Feminist Companion to Literature in English*, New Haven - London 1990, s. viii–ix.

⁸ Claire, BUCK (ed.), *The Bloomsbury Guide to Women's Literature*, Prentice Hall 1992, s. xi.

k lepšímu porozumění písemného dědictví žen a zviditelnit jeho místo v kulturním dědictví nejen pozdního středověku.

1. METODOLOGIE

Tvorba žen s nastupujícím pozdním středověkem nepatřila dosud ke komplexněji zpracovávaným tématům. Jak bylo uvedeno v úvodu diplomové práce, stala se právě proto tato tematika – ženská tvorba 15. století předmětem práce. Předkládaná práce představuje klíčová a žánrově odlišná díla či spisy, a to tak, aby bylo poukázáno na pestrost písemných památek či vlastnoručních textů žen pro účely běžné komunikace. Určení pramenů si vyžádalo základní analýzu a kritické zhodnocení každého pramene, následnou komparaci zjištěných poznatků se stavem bádání a v konečném důsledku vyhodnocení zjištěných poznatků.⁹ Z metodologického hlediska byly v rámci diplomové práce vyčleněny – na základě dochovaného stavu pramenů – tři kategorie. První kategorií jsou vzpomínky; druhou kategorií tvoří literární díla; třetí kategorie sestává z dopisů, listů a listin.

Jako suma pramenů pro 15. století, které byly rozříděny podle nastíněných kategorií, bude na prvním místě představeno dílo z uherského panovnického dvora: *Vzpomínky Heleny Kottannerové*,¹⁰ z městského prostředí Anglie *Knihy Margery Kempe*.¹¹ Pro nastínění vývoje písemné tvorby u žen v českých zemích 15. století je možné využít pouze korespondenci; nejstarší ženská korespondence je známá jako *Listy bílé paní Rožmberské*¹² a edice *Písemné památky žen a dcer českých*.¹³ Zmíněna bude také tvorba proslulé Kristiny Pisánské a dalších žen 15. století, jako nezbytná součást přehledu písemné tvorby žen sledovaného období.

Období 15. století bylo zvoleno jako přelomové, co se týká výskytu písemných projevů žen především z hlediska množství a stavu dochování. S 15. stoletím totiž dochované ženské písemné projevy narůstají, nejedná se, jak bylo naznačeno pouze o slavnou Kristinu Pisánskou. Díla či více psaných pramenů z podnětu žen se začínají objevovat i ve střeoevropském prostoru, navíc ve větší škále sociálního prostředí. Lze sledovat rovněž narůstající doklady o ženském vzdělání/gramotnosti.

Na úvod diplomové práce, resp. v druhé a třetí kapitole je nejprve zohledněn vstup do problematiky, tj. je představen vznik a vývoj dějin žen, související literatura a základní terminologie nutná k pochopení komplexnosti této problematiky. Kapitola č. 2 sestává proto

---

⁹ K metodologii srov. Miroslav HROCH, *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985; Josef BARTOŠ, *Metodika a technika historické práce*, Praha 1982; Václav BŮŽEK, *Úvod do studia historie*, České Budějovice 1994; Ivana HOLZBACHOVÁ, *Filozofie dějin: problémy a perspektivy*, Brno 2004; Jan HORSKÝ, *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním: úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy*, Praha 2009.

¹⁰ *Spomienky Heleny Kottannerovej*, D. Dvořáková – M. Paponová (edd.), Budmerice 2008.

¹¹ *The Book of Margery Kempe*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

¹² *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985.

¹³ *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

z přehledu vývoje bádání o ženách a představení literatury. Sleduje různé přístupové rámce a změny, které se ve výzkumu tématu žen a ženské problematiky uplatňovaly. Následuje přehled vývoje studia o ženách v českém prostředí, aby umožnil komparaci a sledování různorodých trendů a témat ve výzkumu. Tento přehled také pomáhá zařadit problematiku ženské písemné tvorby do širšího kontextu výzkumu dějin žen.

Téma ženské písemné tvorby (kapitola 3) se snaží téma zařadit do kulturního a společenského kontextu doby z pohledu možností vzdělání, a to v konečném důsledku nejen pro ženy. Jsou cíleně představeny formy vzdělávání obecně a stejně jako možnosti vzdělání, které se ženám mohlo dostat, nechybí ani také otázky o vlivu vzdělání na případnou písemnou tvorbu. Pro porovnání je proto nezbytně uvedena i podoba vzdělání, která se dostávala mužům. V rámci komparace se stavem historického písemnictví diplomová práce představuje rovněž v této kapitole širší a starší písemnou činnost žen, která umožní rozpoznání kontinuity vývoje a srovnání stavu tohoto výzkumu ve světové i české historiografii. Představení stavu znalostí o ženských písemných památkách slouží navíc jako výchozí doklady o pokračující tradici ženské tvorby, na které poté navazuje 15. století jako hlavní časové období diplomové práce. Výčet literárně činných žen, který kapitolu uzavírá, sleduje pomocí diachronní progresivní metody období od starověku do 15. století.¹⁴ Kromě časového hlediska je zohledněno také geografické hledisko, zahrnující území křesťanské Evropy spolu s Byzantskou říší, v případě starověkého období území ovlivněné řeckou/římskou říší.

Vyzdvihnuty byly následně (počínaje kapitolou 4) rysy vybraných ženských písemností pro 15. století a byly zařazeny do příslušných kategorií, podle metodologického rozdělení textů. Z metodologického hlediska je sledován stav dochování každého pramene a jeho zpřístupnění, tzn. vznik jednotlivých edic či překladů. Pro srovnání vybraných ženských písemných projevů nabízí tento analytický metodický postup vytčení hodnotových kritérií k vyhodnocení výpovědní kvality textu a způsob/podíl na autorství. Práce se v této části zaměřuje na obsah, výpověď díla a záměr.

Obsah – výpověď – záměr jsou zároveň skupinou zkoumaných podkategorií. Z hlediska obsahové stránky se jedná o to, co obsahují za faktické informace politického nebo náboženského charakteru, myšlenky jednotlivců nebo sociální skupiny, úvahy, emoční rovinu textů. Gendrové role, aktivní vystupování v rámci dané sociální vrstvy lze považovat za další rovinu obsahu, ze které lze na texty pohlížet po stránce výpovědi žen, resp. toho, co chtěly ženy/autorky/iniciátorky sdělit. Soustředit se zde musíme také na samotný text a jeho styl, na

---

¹⁴ M. HROCH, *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985, s. 28–29.

způsob vzniku textu, tedy způsoby autorství, které poukazují na intertextový záměr, s nímž psaný text vznikl.¹⁵ Věnovat se také můžeme významu psaných památek, v našem případě památek žen, ve středověké společnosti a spojení se stavem gramotnosti. V kontextu písemných projevů žen, otázky ženského psaní a vzdělání je důležitá koncepce intersekcionality,¹⁶ kdy dochází k propojení sociálního postavení s pojetím genderu. Nedílně se s tím pojí i otázka forem vyjádření ženské identity, která patří v poslední době ke stěžejním tématům nejen v písemné kultuře. Vyjádření ženské identity je spojeno např. i se zakladatelskou rolí urozených žen, donátorstvím či rodovou pamětí.

---

¹⁵ Zkoumá vztahy mezi texty, existují dva modely intertextuality. V prvním případě se jedná o vědomý kontakt v rámci textů. Druhý model zahrnuje i více obecné vztahy vznikající nezávisle. Počátky teorie intertextuality se pojí s M. Bachtinem; srov. Michail BACHTIN, *Román jako dialog*, Praha 1980; Mojmír OTRUBA, *Znaky a hodnoty*, Praha 1994; Jiří HOMOLÁČ, *Intertextovost a utváření smyslu v textu*, Praha 1996.

¹⁶ Mnohonásobné znevýhodnění, které se utváří s dalšími kategoriemi (rasa, třída, etnicita), k tomu dále srov. v části k vývoji dějin žen.

2. ŽENA JAKO SUBJEKT BĀDÁNĪ

CĪlem druhé kapitoly je poskytnout pŕehled bĀdání o ženách a vzdĕlání a vĕvoj bĀdání v maximální možné mĕře. Současne s tĕm je stĕžejnĕ pŕedstavit rovnĕž dostupnou literaturu ke zvolenĕmu tĕmatu a prameny, Āi jejich edice.

2.1 Vĕvoj dĕjin žen, literatura o ženách

ZĀjem o dĕjiny žen, resp. vznik a vĕvoj tohoto tĕmatu v historiografii je zpravidla primĀrnĕ spojovĀn s pojmy *feminismus a gender*, neboť k rozvoji bĀdání o ženách v minulosti hnutí feminizmu pŕedchĀzelo.¹⁷ JednĀ se o hnutí, kterĕ mĀ urĀitou filozofii a ideologii. *Feminismus* mĕžeme vymezit jako spoleĀenskĕ hnutí zaklĀdajĀcĕ se na pŕesvĕdĀenĕ o nevĕhodnĕm postavenĕ žen ve spoleĀnosti pŕedevšĕm ve srovnĀnĕ s muži.¹⁸ Hnutí se stavĕlo proti diskriminaci žen nejen v zamĕstnĀnĕ, ale i pŕi studiu, resp. otĀzce vzdĕlĀvĀnĕ, dĕležitĀ byla takĕ otĀzka svobody rozhodovĀnĕ o zdraví nebo mateŕstvĕ. Za obecnĕ cĕl mĕžeme oznaĀit prosazenĕ pojetĕ ženy jako individua se svĕjmi pŕĀvy.¹⁹ Feminismus se nejĀastĕji rozdĕluje na tŕi fĀze.²⁰ Prvnĕ fĀze zaĀala na konci 18. stoletĕ a poĀĀtku 19. stoletĕ v souvislosti s celkovĕmi zmĕnami ve spoleĀnosti – industrializace, osvĕcenskĕ myšlenĕ, reformy ve vzdĕlĀnĕ. Mluvil o vzdĕlĀnĕ, schopnostech žen a urĀitĕ rovnosti pohlavĕ, pŕĀvo vlastnit majetek a pŕĀvo na vlastní pŕĕjem.²¹ Postupnĕ se kladly poŕadavky na moŕnost vstupu do politiky a poŕadavek volebnĕho pŕĀva. Meznĕk ve vĕvoji problematiky pŕinesly obĕ svĕtovĕ vĀlky, kterĕ umoŕnily ženĀm vstup na trh pŕĀce a došlo tak ke zmĕnĕ jejich spoleĀenskĕho postavenĕ.²² DruhĀ vlna

---

¹⁷ K feminizmu vĕbĕrovĕ: Libora OATES-INDRUCHOVĀ (ed.), *Dĕvcĕ vĀlka s ideologiĕ: klasickĕ texty angloamerickĕho feministickĕho myšlenĕ*, Praha 1998; Lucy DELAP, *Feminismy: globĀlnĕ dĕjiny*, Brno 2022; Jitka MALEĀKOVĀ, *ĀrodnĀ pĕda: žena ve sluŕbĀch nĀroda*, Praha 2002; Sarah GAMBLE, *The Routledge Companion to Feminism and Postfeminism*, Londĕn – New York 2006; Pavla HORSKĀ, *Tŕi stoletĕ evropskĕho feminizmu*, Historickĕ obzor 6, 1995, Ā. 2, s. 36–40; Jana VALDROVĀ, *ABC feminizmu*, Brno 2004.

¹⁸ Feminismus ale nelze zamĕňovat s tzv. ŕenskou otĀzkou, kterĀ je historicky staršĕ, nenĕ zde primĀrnĕ boj proti diskriminaci, ale ŕešĕ vztah muŕe a ženy, Olga STRĀNSKĀ-ABSOLONOVĀ, *ŕenskĀ otĀzka s hlediska pokrokovĕho*, Brno 1909; Milena LENDEROVĀ – Eduard MAUR – Boŕena KOPIĀKOVĀ (edd.), *Žena v Āeskĕch zemĕch od stŕedovĕku do 20. stoletĕ*, Praha 2009, s. 10. V Āeskĕm pŕostŕedĕ v 19. stoletĕ se mluví o ŕenskĕ emancipaci: Marie BAHENSKĀ, *PoĀĀtky emancipace žen v ĀechĀch: dĕvcĕ vzdĕlĀvĀnĕ a ŕenskĕ spolky v Praze v 19. stoletĕ*, Praha 2005.

¹⁹ P. HORSKĀ, *Tŕi stoletĕ evropskĕho feminizmu*, s. 36–40.

²⁰ L. OATES-INDRUCHOVĀ (ed.), *Dĕvcĕ vĀlka s ideologiĕ*, s. 9–18.

²¹ J. VALDROVĀ, *ABC feminizmu*, s. 169–182; Mezi klasickĀ dĕla prvnĕ vlny se řadĕ Mary WOLLSTONCRAFT, *Thoughts on the Education of Daughters: With Reflections on Female Conduct, in the More Important Duties of Life*, London 1787; TĀŕ, *A Vindication of the Rights of Woman with Strictures on Moral and Political Subjects*, London 1792.

²² Marie BAHENSKĀ – Libuše HECZKOVĀ – Dana MUSILOVĀ, *Iluze spĀsy. Āeskĕ feministickĕ myšlenĕ 19. a 20. stoletĕ*, Āeskĕ Budĕjovice 2011, s. 27–29; k ženĀm 19. a poĀĀtku 20. stoletĕ srov. Jana LOSOVĀ – Vojtĕch KESSLER – Veronika KRŠKOVĀ, *BabiĀky oĀima vnouĀat*, Praha 2023; Pavla VOŠĀHLĕKOVĀ – Jĕrĕj MARTĕNEK (edd.), *Cesty k samostatnosti. Portŕĕry ženy v ĕre modernizace*, Praha 2010.

reagovala na příklon ke konzervativním hodnotám v 60. letech.²³ Snažila se o udržení dosažených práv a řešení nerovností především v rodině, domácí násilí, reprodukční práva, stálé téma bylo pracovní uplatnění, ale také otázka ženské sexuality.²⁴ Třetí vlna začínající na konci 70. let je charakteristická svojí různorodostí proudů, kde je cílem zdůraznit různost ženské zkušenosti, objevuje se koncept intersekcionality,²⁵ dochází k formulaci teorie, že nerovnost mezi mužem a ženou není biologicky daná, ale jedná se o kulturní a společenský konstrukt. Začíná se užívat pojem *gender*.²⁶

Vlny feminismu od svého počátku podněcovaly tvorbu zohledňující ženu a potřebu řešit tzv. ženskou otázku.²⁷ První významnější práce vědeckého charakteru věnující se ženám z historického hlediska najdeme s počátkem 20. století.²⁸ Větší rozvoj tohoto směru výzkumu a s tím spojené i teoretické a metodologické diskuze lze zaznamenat až od druhé poloviny 20. století. O etablování dějin žen (*women's history*)²⁹ v západním akademickém prostředí lze mluvit od přelomu 60. a 70. let, během druhé vlny feminismu, kdy se začaly vymezovat proti

---

²³ L. OATES-INDRUCHOVÁ (ed.), *Dívčí válka s ideologií*, s. 9–18.

²⁴ J. VALDROVÁ, *ABC feminizmu*, s. 169–182; Ke klasickým textům druhé vlny patří například: Simone de BEAUVOIR, *Druhé pohlaví*, Praha 1966; Betty FRIEDEN, *Feminine mystique*, Praha 2002.

²⁵ Problematika mnohonásobného znevýhodnění, kde narůstá společenská represe, gender history se tak nezaměřuje jen na jednu kategorii, ale utváří se spolu s jinými diferenzními kategoriemi – rasa, třída, etnicita, náboženství, k tomu srov. Helma LUTZ, *Intersectionality as Method*, DiGeSt. Journal of Diversity and Gender Studies 2, č. 1–2, 2015, s. 39–44.

²⁶ Elizabeth EVANS, *What makes a (third) wave?*, International Feminist Journal of Politics 18, č. 3, 2015, s. 409–428; Susan BROWNMILLER, *Against our Will. Men, Women and Rape*, New York 1975; Catharine MacKINNON, *Sexual Harassment of Working Women*, New Haven 1979; Joan SCOTT, *Gender: A useful Category of Historical Analysis*, American Historical review 91, č. 5, 1986, s. 1053–75; Judith BUTLER, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge 2007.

²⁷ Srov. výše v textu, M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 10; M. BAHENSKÁ – L. HECZKOVÁ – D. MUSILOVÁ, *Iluze spásy*, s. 26.

²⁸ ALICE CLARK, *Working Life of Women in the Seventeenth Century*, London 1919; Elizabeth HUTCHINS, *Women in Modern Industry*, London 1915; Ivy PINCHBECK, *Women Workers and the Industrial Revolution 1750–1850*, London 1930.

²⁹ K *women's history* srov. níže v textu, k přehledu vývoje dějin žen: Denisa NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska*, Dějiny-teorie-kritika 5, č. 1, 2008, s. 81–102; Daniela TINKOVÁ, „Žena“ - prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*, in: Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.–28. dubna 2006), K. Čadková – M. Lenderová – J. Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 19–33; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19; Lucie STORCHOVÁ, *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, s. 194–205; Pro období středověku byla průkopnicí pro české a moravské prostředí od 80. let Božena Kopiczková: Božena KOPIČKOVÁ, *Ženská otázka v českém středověku: (současný stav bádání a směry dalšího vývoje)* [Část 1.], Československý časopis historický (ČSČH) 87, č. 4, 1989, s. 561–574; TÁŽ, *Ženská otázka v českém středověku: (současný stav bádání a směry dalšího vývoje)*. [Část 2. Dokončení], ČSČH 87, č. 5, 1989, s. 682–696; TÁŽ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992.

tradičnímu vnímání dějin.³⁰ Hlavním cílem bylo vyzdvihovat konkrétní osudy žen, upozorňovat na specifické ženské aktivity. Souvislost zde najdeme ale i s rozpadem dosavadních metodologických modelů, které ovládaly historiografii a vědecký diskurs.³¹ Bádání o ženách nacházelo své uplatnění zejména v sociálních dějinách, dějinách každodennosti nebo mentalit.³² Vycházelo se z přesvědčení, že ženy jsou určitou sociální skupinou, která byla dosavadní historiografií upozadňována, protože se zaměřovala především na tzv. velké politické dějiny.³³ Tyto výhrady vedly k definici vlastních teoretických východisek pro vznikající dějiny žen.³⁴ Kategorie *gender* se jako analytická kategorie historického výzkumu etablovala až kolem 80. let 20. století, a to zejména pod vlivem jazykového obratu³⁵ a určité nutnosti proměny konceptu výzkumu a teoretického ukotvení dějin žen.³⁶ V historickém výzkumu můžeme podle historičky Lucie Štorchové definovat

---

³⁰ Dolores SCHMIDT – Earl SCHMIDT, *The Invisible Women: The Historian as Professional Magician*, in: *Liberating Women's History, the Liberating women's history: theoretical and critical essays*, B. A. Carroll (ed.), Chicago 1977, s. 42–55.

³¹ Např. marxismu nebo strukturalismu, D. TINKOVÁ, „Žena“ - prázdná kategorie?, s. 19; Georg IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002, s. 98–105; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19.

³² Např. Sue-Ellen JACOBS, *Women in Perspective: A Guide for Cross-Cultural Studies*, University of Illinois 1974; Charles ROSENBERG (ed.), *The Family in History*, University of Pennsylvania Press 1975; Melveena McKENDRICK, *Woman and Society in the Spanish Drama of the Golden Age. A Study of the 'Mujer Varonil'*, Cambridge 1974; Edward P. THOMPSON, *The Making of the English Working Class*, London 1963. (zahrnuje popis účinků industrializace na ženy a pozadí radikalizace); D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 82; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 7–19.

³³ Upozadňovány ve výkladu dějin nebyly jen ženy, ale i například různé náboženské skupiny, nebo minoritní etnika a sociální vrstvy, srov. D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 82; srov. Daniela TINKOVÁ, „Žena“ - prázdná kategorie?, s. 20; Lucie STORCHOVÁ, *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, s. 194–195; D. SCHMIDT – E. SCHMIDT, *The Invisible Women*, s. 42–55.

³⁴ Do centra zájmu místo muže tak byla postavená žena, aby byla definována změna pohledu v tom smyslu, co je v historii důležité a proč, či zdůrazněna kritika maskulinity pohledu na dějiny, jejich periodizaci, také kritika přístupu k výsledkům bádáním jako objektivním a obecně platným, SHEILA ROWBOTHAM, *Hidden from History. 300 Years of Women's Oppression and the Fight Against it*, London 1977; Srov. D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 82–83; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19.

³⁵ Lingvistický obrat v historiografii označuje posun v zaměření na jazyk a jazykovou analýzu při studiu historie. Tato metodologie se stala významnou v druhé polovině 20. století a přinesla nové pohledy na interpretaci historických pramenů a konstrukci historických narativů. Lingvistický obrat zdůrazňuje, jakým způsobem jazyk ovlivňuje formování myšlení, kultury a společenských struktur, srov. dále Hayden WHITE, *Metahistorie: historická imaginace v Evropě devatenáctého století*, Brno 2011; Karel ŠIMA, *Velké vyprávění o lingvistickém obratu v teorii dějin a malý příběh české historiografie.*, in: *Paralely, průsečíky, mimoběžky: teorie, koncepty a pojmy v české a světové historiografii 20. století*, L. Storchová (ed.), Ústí nad Labem 2009, s. 67–94.

³⁶ Zde je zásadní dílo Joan Scott, kde položila základy pro genderovou historii a přispěla k posunu v historiografii směrem k většímu důrazu na studium genderu a jeho role v historických procesech., srov. J. SCOTT, *Gender: A useful Category of Historical Analysis*, *American Historical review* 91, č. 5, 1986, s. 1053–75.

gender jako specifické historické a kulturní vnímání pohlavních rozdílů, které slouží jako prostředek k organizaci společnosti a vnímání společenských vztahů.³⁷

Co se týká konceptů a teorií, které se uplatnily v nově vzniklé *women's history*, bylo v počátku v předmětu zájmu hledání ženské zkušenosti a specifických ženských prožitků.³⁸ Inspiraci zde badatelé našli v antropologii nebo německé sociální historii.³⁹ Tato ženská zkušenost byla hledána jako něco dosud neviditelného, ale existující v dominující mužské kultuře jako určitá subkultura.⁴⁰ Ženská zkušenost byla chápána jako diametrálně odlišná od životní zkušenosti mužů.⁴¹ Toto zdůrazňování odlišností v rámci pohlaví koresponduje s myšlenkami druhé vlny feminismu. Ve stejné úvahové rovině vnímáme zvýšený zájem o výzkum typicky ženských oblastí, cílem bylo ukázat jejich důležitost a postavit je na roveň s politickými událostmi.⁴²

Rovněž se objevují požadavky o vytvoření nové chronologizace děje ve vztahu k ženám, protože jejich čas se vyvíjel jinak.⁴³ Tato kritika tak odmítla dosavadní

---

³⁷ Srov. L. STORCHOVÁ, *Koncepty a dějiny*, s. 194; Gendru se tato autorka věnuje i v dalších publikacích, zejména spolu s Janou Ratajovou, srov. Lucie ŠTORCHOVÁ – Jana RATAJOVÁ, *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží: diskursy manželství v české literatuře raného novověku*, Praha 2009; TĚŽ, *Žádná ženská člověk není: polarizace genderů v českojazyčné literatuře druhé poloviny 18. století*, Praha 2010; TĚŽ, *Děti roditi jest božské ovotce: gender a tělo v českojazyčné babické literatuře raného novověku*, Praha 2013; TĚŽ, *Nádoby mdlé, hlavy nemající?: diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha 2008; TĚŽ, *Gender a bádání o raném novověku*, in: *Základní problémy studia raného novověku*, M. Koldinská (ed.), Praha 2013, s. 583–614.

³⁸ Srov. D. TINKOVÁ, „Žena“ - prázdná kategorie?, s. 20; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19.

³⁹ Klíčové publikace, které ovlivnily také domácí prostředí např. Richard van Dülmen nebo Beatrix Bastl. Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002; TÝŽ, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). I, Dům a jeho lidé*, Praha 1999; TÝŽ, *Bezectní lidé: o katech, děvkách a mlynářích: nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003; Beatrix BASTL, *Mezi mocí a bezmocí. Úvahy o každodenním životě šlechticů v raném novověku*, *Dějiny a současnost: kulturně historická revue* 16, č. 3, 1994, s. 24–26; TÁŽ, *Das österreichische Frauenzimmer. Zur Rolle der Frau im höfischen Fest- und Hofleben 15. bis 17. Jahrhundert*, in: *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, V. Bůžek – P. Král (edd.), České Budějovice 2000, s. 79–105.

⁴⁰ Srov. více D. TINKOVÁ, „Žena“ - prázdná kategorie?, s. 20.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 20; D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 82; L. STORCHOVÁ, *Koncepty a dějiny*, s. 195–196; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19.

⁴² Srov. J. SCOTT, *Gender and the Politics of History*, New York 1999, s. 20; Odděleným sférám se věnují např. Linda KERBER, *Separate Spheres, Female Worlds, Woman's Place: The Rhetoric of Women's History*, *The Journal of American History* 75, č. 1, 1988, s. 9–39; Rosalind ROSENBERG, *Beyond separate spheres: intellectual roots of modern feminism*, New Haven 1982; Amanda VICKERY, *Golden Age to Separate Spheres? A Review of the Categories and Chronology of English Women's History*, *the Historical Journal* 36, č. 2, 1993, s. 383–414. Ke vztahu soukromé a veřejné sféry a jejich oddělování: Leonore DAVIDOFF, *Gender and the Great Divide: Public and the Private in British Gender History*, *Journal of Women's History* 15, 2003, s. 11–27; v českém prostředí např. Hana HAVELKOVÁ, *Dimenze „gender“ ve vztahu soukromé a veřejné sféry*, *Sociologický časopis* 31, 1995, s. 25–38.

⁴³ Srov. Michelle PERROT – Georges DUBY (edd.), *Histoire des femmes en Occident, díl I-V*, Paris 1991–1997; Regine PERNOUD, *Femme au temps des cathédrales*, Stock 1980; TÁŽ, *La Femme au temps des croisades*, Stock 1990. Už představitelé první a zejména druhé školy Annales uvažovali o různých vrstvách času

chronologické členění založené na politických událostech, které nebraly ohled na ostatní aspekty historické skutečnosti.⁴⁴ Objevil se názor o hledisku celkového dopadu historických epoch na ženy, protože význam těchto epoch se mohl pro život ženy a muže lišit. Obecně pozitivní hledisko doby tak mohlo přinést ženám určité zhoršení v jejich postavení.⁴⁵

Klíčové práce z tohoto období se v Anglii zaměřovaly především na období modernizace.⁴⁶ Francie pod vlivem nové historie rozvíjela problematiku studia dějin rodiny, životních cyklů, výchovy, ale i sociálních struktur se zaměřením na starší období nebo tělo a jeho zobrazování v pramenech.⁴⁷ V Německu se dostávalo do popředí období 18. a 19. století s tematizací oddělených sfér v procesu urbanizace. Specifikem byl také zájem o proměnu života v oblasti role ženy jako matky.⁴⁸

Od konce 70. let ale začala zaznívat kritika především na empirickou a sociálně historicky pojatou historii žen. Kritizovány byly jednak nedostatečné nástroje a pojmy, které čerpaly především z marxismu.⁴⁹ Neudržitelné se stalo také vytváření určité unifikované skupiny žen, představy o neměnné podstatě společné všem ženám.⁵⁰ Často zmiňovaný mužský útlak⁵¹ pak ve výsledku degradoval ženy jen na jakési pasivní bytosti.⁵² Přelomové

---

a jejich rozdílnému trvání, zejména F. Braudel, ke škole Annales srov. Ivana HOLZBACHOVÁ, *Škola Annales a současné pojetí dějin*, Brno 1995.

⁴⁴ D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 84; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19.

⁴⁵ V tomto ohledu je nejznámější práce Joan Kelly, s názvem *Did women have a renaissance?*, zpochybnila zde tradiční pohled na renesanci jako období pokroku a rozkvětu pro všechny. Kelly argumentovala, že zatímco muži mohli v renesanci prožívat období rozkvětu v umění, vědě a kultuře, ženy byly často omezeny na tradiční role a vyloučeny z intelektuálního a veřejného života. Joan KELLY, *Did Women Have a Renaissance?*, in: *Becoming Visible: Women in European History*, R. Bridenthal – C. Koonz (edd.), Boston 1977, s. 137–164; v českém jazyce dostupné L. OATS-INDRUCHOVÁ (ed.), *Divčí válka s ideologií*, s. 167–19.

⁴⁶ Srov. Catherine HALL – Leonore DAVIDOFF, *White, Male And Middle-Class: Explorations In Feminism And History*, Oxford 1992; Belinda WESTOVER – Leonor DAVIDOFF, *Our Work, Our Lives, Our Words: Women's History and Women's Work*, New Jersey 1986.

⁴⁷ Yvonne KNIBIEHLER – Catherine FOUQUET, *La femme et les médecins: analyse historique*, Paris 1983; Srov. Milena LENDEROVÁ – Vladan HANULÍK – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, Červený Kostelec 2013; Jacques LE GOFF – Nicolas TRUONG, *Tělo ve středověké kultuře*, Praha 2006.

⁴⁸ Ute FREVERT, *Women in German history: From Bourgeois emancipation to sexual liberation*, Oxford 1989; TÁŽ, *Bürgerinnen und Bürger. Geschlechterverhältnisse im 19. Jahrhundert*. Göttingen 1988; Elizabeth HARVEY, *Gender Relations in German History: Power, Agency, and Experience from the Sixteenth to the Twentieth Century*, Durham 1997.

⁴⁹ K tomu srov. Sally ALEXANDER, *Becoming a Woman: And Other Essays in 19th and 20th Century Feminist History*, London 1994; TÁŽ, *Feminist History and Psychoanalysis*, *History Workshop Journal* 32, č. 1, 1991, s. 128–133; také vliv psychoanalýzy a práce Juliett Mitchell: Juliet MITCHELL, *Psychoanalysis and feminism: Freud, Reich, Laing, and women*, New York 1974.

⁵⁰ Kritika přicházela především ze srany historiček jiné barvy pleti. Kritizovaly, že tento koncept byl aplikovatelný z velké míry jen na bílou ženu pocházející ze střední třídy, srov. D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 85; D. TINKOVÁ, „Žena“ - prázdná kategorie?, s. 23; L. STORCHOVÁ, *Koncepty a dějiny*, s. 196; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19.

⁵¹ Z pohledu moci, narušení tradičního konceptu útlaku se staly podnětné Foucoultovy myšlenky, ikdyž nereflektuje gendrové hledisko. Odezvu Foucoultovy myšlenky také našly např. v otázce tělesnosti, sexuality

texty, které se pokoušely o lepší teoretické ukotvení, pocházejí z pera Gerdy Lerner⁵³ a Natalie Zemon Davis.⁵⁴ Zdůrazňují zde historické i kulturní rozdílnosti pohlaví, ale také nutnost soužití, tedy soustředit se na vzájemnou interakci a nestudovat ženy odděleně.⁵⁵

Nastavený trend se změnil na přelomu 80. a 90. let vydáním přelomové studie Joan Scott týkající se *genderu* jako analytické kategorie.⁵⁶ Cílem bylo poukázat na sociální a kulturní aspekty pohlaví a odlišit je od biologického pohlaví.⁵⁷ Vliv na její výzkum měly teorie lingvistického obratu.⁵⁸ *Gender* Joan Scott vymezuje jednak jako element sociálních vztahů založených na rozdílech pohlaví, a také jako způsob označování mocenských vztahů.⁵⁹ Podle teorie Joan Scott lze *gender* vnímat jako určitý sociální nebo kulturní konstrukt, který často bývá spojován se ženami, ale nemusí.⁶⁰ Využitelnost aplikovatelnosti *genderu* je jeho historická variabilita. *Gender* se tak stává vhodnou analytickou kategorií, která hledá otázky na utváření vědomí o pohlavní diferencii, jaký to mělo vliv na organizaci společnosti, jednání

---

nebo analýzy diskurzu. K tomu Michel FOUCAULT, *Archeologie vědění*, Praha 2002; TÝŽ, *Dějiny sexuality*, Praha 1999–2003.

⁵² Problémy s kategorizací zkušenosti srov. Judith BUTLER – Joan SCOTT (edd.), *Feminists Theorize the Political Experience*, New York–London 1992, s. 22–40.

⁵³ Gerda LERNER, *Placing Women in History: Definitions and Challenges*, *Feminist Studies* 3, č. 1/2, 1975, s. 5–14.

⁵⁴ Natalie Zemon DAVIS, 'Women's History' in *Transition: The European Case*, *Feminist Studies* 3, č. 3/4, 1976, s. 83–103.

⁵⁵ Tento trend najdeme označovaný jako dějiny pohlaví, k tomu dále srov. L. STORCHOVÁ, *Koncepty a dějiny*, s. 196–198.

⁵⁶ K definici *genderu* srov. výše, J. SCOTT, *Gender: A useful Category*, s. 1053–75. Z hlediska sociologie se na problematiku *genderu* zaměřila např. Ann OAKLEY, *Pohlaví, gender a společnost*, Praha 2000.

⁵⁷ Více k *genderovým* teoriím Pavel BARŠA, *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*, Praha 2002; Gerlinda ŠMAUSOVÁ, *Sociologická teorie genderu*, in: *Sféry ženy. Sociologie, etnologie, historie*, J. Darulová – K. Košťálová (edd.), Banská Bystrica 2004, s. 13–24.

⁵⁸ Více k úloze jazyka: Jaroslav PEREGRIN, *Filozofie a jazyk: (eseje a úvahy)*, Praha 2003; Ferdinand de SAUSSURE, *Kurs obecné lingvistiky*, Praha 1989.

⁵⁹ V českém jazyce úplný překlad chybí, Pojetí *genderu* z pohledu J. Scott vysvětluje Jana RATAJOVÁ, *Gender history jako alternativní koncept dějin*, in: *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.–28. dubna 2006)*, K. Čadková – M. Lenderová – J. Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 33–40.

⁶⁰ To postupně vedlo k ustanovení a rozvoji bádání v oblasti queer teorií, homosexuality, men's nebo masculinity studies, zabývající se konstrukcí maskulinity a její proměnlivostí, k tomu více Lilian FADERMAN, *Krásnější než láska mužů. Romantické přátelství a láska mezi ženami od renesance po současnost*, Praha 2002; Leila RUPP, *Vytoužená minulost: Dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*, Praha 2002; John TOSH, *A Man's Place: Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England*, Yale 1999; Alexandra SHEPARD, *Meanings of Manhood in Early Modern England*, Oxford 2003; Jiří HUTEČKA, *Ohňostroje mužnosti. Válka a maskulinita v moderní evropské společnosti*, *Dějiny a současnost* 43, č. 6, 2021, s. 10–14; TÝŽ, *Muži proti ohni: motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války 1914–1918*, Praha 2016; Radmila ŠVÁŘIČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*, Praha 2012.

ale i vnímání sebesama.⁶¹ Během 90. let se *gender* ve výzkumu prosadil a postupně se začaly uplatňovat nové koncepty jako performativa genderu⁶² a intersekcionalita.⁶³

V porovnání s českým prostředím většina klasických západních prací raného feminizmu nekorespondovala s nastavením české společnosti. První práce zaměřené na ženy vznikaly sice už od druhé poloviny 19. století v rámci probíhající emancipace, nejen ženské, ale především i společensko-národnostní. V tomto případě, resp. době, bylo cílem upozornit na aktivitu českých žen ve společnosti a důležitost ženy k výchově budoucích vlastenců.⁶⁴

Příspěvky měly podobu konstatování faktů s cílem ukotvit slavné ženy v českých dějinách.⁶⁵ V této době začaly vznikat i edice archivního materiálu, který se týkal českých žen od období středověku po novověk.⁶⁶ První práce typu syntéz či více spíše biografii najdeme kolem poloviny 20. století. Koncentrovaly se především na konkrétní ženské osobnosti, kdy vznikaly biografické studie, zaměřující se především na slavné a významné ženy (panovnice, světice, členy šlechtických rodů), nebo se pokoušely analyzovat určitou sociální skupinu žen.⁶⁷

Ani druhá polovina 20. století a zacílenější výzkum na ženy v minulosti, včetně propracované kritiky dosavadních paradigmat, nebo práce feministického myšlení, nevzbudily v domácím prostředí ohlas. Až v období 60. let se objevují postupně díla, která můžeme označit za pilotní práce v oblasti dějin žen. Skutečně soustavnější práci představuje až

---

⁶¹ L. STORCHOVÁ, *Koncepty a dějiny*, s. 198–200.

⁶² Především práce Judith Butler, gender zde definuje jako diskursivní a kulturní kategorii, který není podmíněn anatomii těla nebo biologickým pohlavím, performativa je chápána jako aktivita, která vytváří, to co zdánlivě jen popisuje, srov. Judith BUTLER, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge 2007.

⁶³ Problematika mnohonásobného znevýhodnění, kde narůstá společenská represe, gender history se tak nezaměřuje jen na jednu kategorii, ale utváří se spolu s jinými diferenčními kategoriemi – rasa, třída, etnicita, náboženství, k tomu srov. Helma LUTZ, *Intersectionality as Method*, DiGeSt. Journal of Diversity and Gender Studies 2, č. 1–2, 2015, s. 39–44.

⁶⁴ M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 7–19.

⁶⁵ Věnceslava LUŽICKÁ, *Johana z Rožmitálu, manželka Jiřího z Poděbrad*, Praha 1872; Jan Erazim VOCEL, *Postavení ženského pohlaví v právu českém*, Právník 1, Praha 1861; Tereza NOVÁKOVÁ, *Slavní českých žen. Díl I.: Od nejstarších dob do znovuzrození národa českého*, Praha 1894.

⁶⁶ *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869; *Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštiny I – II.*, F. Dvorský (ed.), Praha 1984–1895; *Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století. Zuzana Černínová z Harasova*, F. Dvorský (ed.), Praha 1886; *Máteř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, F. Dvorský (ed.), Praha 1890. Později také Bedřich SLAVÍK, (ed.), *Srdce a doba. Listy českých žen*, Praha 1942; *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Z. Kalista (ed.), Praha 1941.

⁶⁷ Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915; Jaroslav František URBAN, *České ženy I.*, Nymburk 1922; Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém zemském právu*, Praha 1926; Bedřich MENDEL, *Listy královny Kunhuty královi Přemyslov*, Praha 1928; Jan Kapistran VYSKOČIL, *Blahoslavená Anežka Česká*, Praha 1933; Karel STLOUKAL (ed.), *Královny, kněžny a velké ženy české*, Praha 1940; Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v jednotě bratrské*, Praha 1942; Jiřina VOTOČKOVÁ JOACHIMOVÁ, *Anežka Přemyslovna*, Praha 1940.

publikace Josefa Janáčka ze 70. let zaměřující se na české ženy v období renesance.⁶⁸ Pro období středověku jsou zásadní práce Boženy Kopičkové, které se objevují během 80. let. Autorka se v nich zaměřila nejen na stav výzkumu a možnosti pramenů, ale zabývala se rovněž konkrétními ženami.⁶⁹ Následně však až po roce 1989 se přílivem nových konceptů a metod rozšířilo dosavadní bádání. Zásadní význam pro ukotvení dějin žen a *gendru* v české historiografii měly kolektivní práce s cílem pojmut téma v maximální šíři.⁷⁰ Nadto vznikaly také překlady významných prací ze západního světa.⁷¹ Pro období středověku máme četné příspěvky, monografie, kolektivní práce věnující se ženám ve dvorské společnosti,⁷² kterému

---

⁶⁸ Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1976; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Dvůr jako téma: výzkum panovnické společnosti v českém středověku - historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020, s. 170.

⁶⁹ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992; TÁŽ, *Ženská otázka v českém středověku. Současný stav bádání a možné směry jeho dalšího vývoje*, ČSČH, 1989, s. 561–574; TÁŽ, *Žena a rodina v husitství. (Současný stav bádání)*, Husitský Tábor: sborník Husitského muzea 12, 1999, s. 37–48; TÁŽ, *V soumraku Lucemburků*, Dějiny a Současnost 16, č. 6, 1994, s. 9–14; TÁŽ, *Ženské cisterciácké kláštery v Čechách a na Moravě ve vztahu k církevní hierarchii: (13. - počátek 15. století)*, Český časopis historický (ČČH) 91, č. 3, 1993, s. 385–400; Dále mladší práce: B. KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, F. Šmahel – M. Nodl (edd.), Praha 2002; TÁŽ, *Eliška Přemyslovna: královna česká 1292–1330*, Praha 2003; TÁŽ, *Česká Královna Žofie*, Praha 2018; Dále také přelomové práce: Noemi REJCHTROVÁ, *Dětská otázka v husitství*, ČSČH 28, 1980, s. 53 – 77; Pavla HORSKÁ, *K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století. (Příklad českých zemí)*, ČSČH 31, 1983, č. 5, s. 711–743.

⁷⁰ Jiří PEŠEK – Václav LEDVINKA (edd.), *Žena v dějinách Prahy*, Sborník z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies. Praha 1996; Tünde LENGYELOVÁ (ed.), *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004; Kateřina ČADKOVÁ – Milena LENDEROVÁ – Jana STRÁNIKOVÁ (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006; Milena LENDEROVÁ – Eduard MAUR – Božena KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009; Milena LENDEROVÁ (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002.

⁷¹ Edith ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, Praha 2001; R. PERNOUDOVÁ, *Žena v době katedrál*, Praha 2002; Lynn ABRAMSOVÁ, *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*, Brno 2005; Gisela BOCK, *Ženy v evropských dějinách od středověku do současnosti*, Praha 2007; Natalie Zemon DAVIS, *Ženy na okraji: tři životy 17. století*, Praha 2013; J. LE GOFF, *Muži a ženy středověku*, Praha 2013; Caroline Walker BYNUM, *Svatá hostina a svatý půst: náboženský význam jídla pro středověké ženy*, Praha 2017.

⁷² František KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha – Litomyšl 2002; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Alžběta Rejčka*, Dějiny a Současnost 13, č. 5, 1991, s. 7–12; TÁŽ, *Závět Elišky Přemyslovny*, in: *Královský Vyšehrad, Kostelní Vydří 2007*, s. 128–143; Irena MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246-1266*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, D. Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2006, s. 21–42; Marie BLÁHOVÁ, *Císařovna Anna Svídnická. Manželka Karla IV. Její korunovace v Čáchách 9. února 1354 a v Římě 4. května 1355*, in: *Čáchy a Praha, Korunovační města Evropy, Díl I. 1998-2003*, V. Blažová – W. Gugat (edd.), Praha 2005, s. 81–88; Kateřina TELNAROVÁ, „Anna, královna česká“. *Nejstarší dcera Václava II. a její osudy*, *Mediaevalia Historica Bohemica (MHB)* 13, č. 1, Praha 2010, s. 77–110; Irena PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská. Česká královna a její dvůr*, *Časopis Společnosti přátel starožitností* 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 189; Jarmila HÁSKOVÁ, *Emma Regina. Vznešená česká kněžna*, in: *Emma Regina. Civitas Melnic. Sborník příspěvků z konference u příležitosti 1000. výročí úmrtí kněžny Emmy Reginy († 2. 11. 1006) a 80. jubilea narození Pavla Radoměrského (* 23. 11. 1926) konané 9. listopadu 2006 v Regionálním muzeu Mělník, J Kilián – L. Polanský (edd.)*, Mělník 2008, s. 61–66; Eva DOLEŽALOVÁ, *Markéta Přemyslovna a Dagmar Dánská, Zapomenutá a znovunalezená princezna*, *Dějiny a Současnost* 35, č. 3, 2013, s. 19–29; Veronika ČAPSKÁ, *Šlechtična na venkovském sídle, knihy a sentimentální imaginace v pozdním osvícenství*, in: *Gabriela Sobková z Kornic, provdaná ze Spens-Booden. Deníkové rodinné záznamy (1785–1808)*, V. Čapská – V. Marková (edd.), Praha 2010; Pavel MAREK, *Pernštejnské ženy: Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018.

se věnuje dlouhodobě Dana Dvořáčková-Malá.⁷³ Na městské prostředí ve středověku a otázkám *gendru* se zaměřují práce Michaely Malaníkové.⁷⁴ Také výzkumy reflektující rodinu a dětství spojujeme s ženou v roli matky a pečovatelky.⁷⁵ K otázce ženy v období 19. století najdeme publikace z pera například Mileny Lenderové.⁷⁶ Představený domácí výzkum tak ukazuje, že dějiny žen a *gender* našly zakotvení v české historiografii nejenom pro období středověku, ale i moderní doby.

---

⁷³ Srov. výběrově k tématu žen: Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Eliška Rejčka (*Richenza Velkopolská*) a Rudolf Kaše, in: Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310, K. Benešová (ed.), Praha 2010, s. 304–305; TÁŽ, *Anežka, vévodkyně rakouská, dcera českého krále (1269-1296)*, MHB 13, č. 1, Praha 2010, s. 47–76; TÁŽ, *Královské dcery na dvoře Václava II.*, Dějiny a Současnost, 35, č. 3, 2013, s. 14–18; TÁŽ, *Dvůr jako téma: výzkum panovnické společnosti v českém středověku - historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020, s. 165–181; TÁŽ, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA, *Curia ducis, curia regis: panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011, s. 138–144; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA (edd.), *Přemyslovský dvůr: život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014, s. 214–243; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Martin HOLÝ – Tomáš STERNECK – Jan ZELENKA (edd.), *Děti a dětství: od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, zejména s. 35, 138–252, 278–282, 346–347.

⁷⁴ Srov. Michaela MALANÍKOVÁ, *Norma versus realita. Metodologická poznámka k možnostem zkoumání historické role žen na příkladu středověkého Brna*, in: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Řada společenských věd 215, č. 22, J. Vaculík (ed), Brno 2007, s. 163–165; TÁŽ, *Ženy, muži a středověk aneb Úvaha nad možnostmi a limity využití kategorie genderu v medievistice*, in: Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám, H. Ambrožová – T. Dvořák – B. Chocholáč – L. Jan – P. Pumpr (edd.), Brno 2009, s. 603–609; TÁŽ, *"Aby se žádné pohlaví necítilo opovrženým, přijal Bůh podobu muže a zrodil se z ženy". Zkoumání středověku prizmatem genderu*, in: Historická dílna. 7. Sborník příspěvků přednesených v roce 2012, Plzeň 2013, s. 123–132.

⁷⁵ Klaus ARNOLD – Eduard MAUR, *K sociálním dějinám dětství ve středověku*, Historická demografie 15, 1991, s. 123–140; B. KOPIČKOVÁ, *Žena a rodina v husitství. (Současný stav bádání)*, in: Husitský Tábor. Sborník Husitského muzea Tábor, Husitské muzeum v Táboře 12, 1999, s. 37–48; Jiří KUBEŠ – Tomáš JIRÁNEK (edd.), *Dítě a dětství napříč staletími: 2. pardubické bienále: Pardubice, 4. až 5. dubna 2002*, Pardubice 2003. Martin NODL, *Dvě tváře dětství. Malí dospělí a děti-hříšníci ve středověku*, Dějiny a současnost 28, č. 1, 2006, s. 30–33; Olga FEJTLOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK (edd.), *Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby: stati a rozšířené příspěvky z 29. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 12. a 13. října 2010 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, Praha 2012; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství: od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019; Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Milan STLOUKAL (edd.), *Děství, rodina a stáří v dějinách Evropy*, Praha 1990; Václav BŮŽEK, *Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku*, in: Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století, ed. M. Lenderová, Praha 2002, s. 45–66.

⁷⁶ Milena LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě. Žena minulého století*, Praha 1999; TÁŽ, *Zdenka Braunerová*, Praha 2000; TÁŽ, *Chytila patrola...aneb prostitute za Rakouska i republiky*, Praha 2002; TÁŽ, *Tragický bál. Život a smrt Pavliny ze Schwarzenberku*, Praha 2004; Milena LENDEROVÁ (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002. Dále k období 19. a 20. století: Jana MALÍNSKÁ, *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha 2005; Dana MUSILOVÁ, *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky*, Hradec Králové 2007; Marie BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005; Jana BUREŠOVÁ, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Olomouc 2001; M. BAHENSKÁ – L. HECZKOVÁ – D. MUSILOVÁ, *Iluze spásy, České Budějovice 2011; TĚŽ, Nezbytná, osvobozující, pomlounaná. O ženské práci*, České Budějovice 2017; TĚŽ, *O ženské práci. Dobové (sebe)reflexe a polemiky*, Praha 2014; TĚŽ, *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*, Praha 2010.

2.2 Prameny k dějinám žen v českých zemích

Prameny vhodné ke studiu ženy ve středověku shrnula podrobně a z hlediska historiografie poprvé B. Kopičková v práci *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*.⁷⁷ Autorka se zabývala nejen písemnými, ale také ikonografickými, archeologickými prameny, a připomněla důležitost interdisciplinarity.⁷⁸ K výzkumu dějin žen tak lze využít celou škálu různých typů pramenů, vždy je však vzít v úvahu jednotlivá specifika daného pramene, kontext jeho vzniku a důvody zmínek např. právě k ženám, neboť některé informace i zásadního charakteru bývají zmíněny nahodile.⁷⁹ Jednou z nejvíce propracovaných oblastí dějin žen jsou kapitoly ze života ženy vyšších společenských vrstev.⁸⁰

Informace poskytované prameny, především kronikami⁸¹ mohou mít podobu záznamu různých událostí, kterých se žen dotýkaly (narození, sňatky, porody, slavnosti), a figurují zde v rámci daného politického dění nebo vystupují jako aktivní postavy, což může mít například podobu mecenášství a podpory kultury.⁸² Výjimku, co se týká množství zprostředkovaných informací, tvoří Zbraslavská kronika.⁸³ Prameny se zaměřovaly na formulaci dobrého chování

---

⁷⁷ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992.

⁷⁸ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny*, s. 6.

⁷⁹ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny*, s. 8; M. LENDEROVÁ, *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*, Praha 2008, s. 7.

⁸⁰ K ženám v dvorském prostředí: D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Dvůr jako téma*, s. 165–181; TÁŽ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 139–147, 98–105; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, s. 11–21, 67–97; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 138–144; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Přemyslovský dvůr*, s. 214–246.

⁸¹ K Obrazu ženy v narativních pramenech pozdního středověku: Petra KRÝCHOVÁ, *Obraz ženy v českých narativních pramenech pozdního středověku*, diplomá práce, Univerzita Hradec Králové 2017. Mezi kroniky a letopisy se řadí zejména: *Kosmova kronika česká*, Z. Fiala – M. Bláhová (edd.), Praha 1975; *Letopis Vincencia, kanovníka kostela Pražského*, *Fontes rerum Bohemicarum (FRB) díl II*, J. Emler (ed.), Praha 1874–1875; *Pokračovatelé Kosmovi. Vypravování o zlých létech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, FRB díl II, J. Emler (ed.), Praha 1874–1875; *Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987; Jiří DAŇHELKA – Bohuslav HAVRÁNEK – Naděžda KVÍTKOVÁ (edd.), *Staročeská Kronika tak řečeného Dalimila: vydání textu a veškerého textového materiálu. (1), Úvod, text kroniky v základním rukopise, textový materiál předmluvy a kapitol 1 až 52*, Praha 1988; Jiří DAŇHELKA (ed.), *Staročeská Kronika tak řečeného Dalimila: vydání textu a veškerého textového materiálu. (2), Textový materiál kapitol 53 až 103 a doplňků*, Praha 1988.

⁸² Tím je například: *Pasionál Přemyslovny Kunhuty*, E. Urbánková – K. Stejskal (edd.), Praha 1975; Také Eliška Rejčka se zasloužila o podporu kultury prostřednictvím mecenátů, jednak nechala založit ženský cisterciácký klášter v Brně, ale také dala vzniknout souboru iluminovaných rukopisů, srov. Markéta MARKOVÁ, *Středoevropské zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím*, in: *Od knížat ke králům: sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, E. Doležalová – R. Šimůnek (edd.), Praha 2007, s. 230–236; dále Jan KVĚT, *Iluminované rukopisy královny Rejčky. Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XVI.*, Praha 1931; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Přemyslovský dvůr*, s. 517–541.

⁸³ *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, FRB IV, J. Emler (ed.), Praha 1884; *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, Z. Fiala – F. Heřmanský – R. Mertlík (edd.), Praha 1976; *Cronica Aule Regiem*, *Monumenta Germaniae Historica XL*, L. Jan – A. Pumprová (edd.), Wiesbaden 2022.

v souladu s křesťanskou naukou. Dvorská literatura zobrazuje ženu jako objekt touhy a lásky, často také jako aktivní vládkyni, kde jí přisuzuje ideální vlastnosti dle dobového myšlení.⁸⁴ V potaz lze vzít dvorskou literaturu epického⁸⁵ i lyrického charakteru.⁸⁶ Nejčastěji zobrazují ženu na základě ideální vize spojené s křesťanskou morálkou, která nemusí reflektovat realitu.⁸⁷ Obraz o ženách jako šířitelkách křesťanství, matkách a manželkách najdeme však už v legendách, nejstarších literárních pramenech. Dominantní příklady zde představují sv. Ludmila a sv. Anežka Česká.⁸⁸ Také exempla reflektují do určité míry ženské motivy.⁸⁹

Poučení zaměřená na výchovu a vzdělání dívek, jaké ctnosti by měla mít správná manželka, obsahují mravně poučné spisy, traktáty výchovného nebo morálního charakteru a dále knížecí zrcadla.⁹⁰ V těchto typech pramenů středověcí učenci reflektují určité představy a požadavky, jak by měla ideální žena vypadat nebo se chovat v kontextu křesťanské nauky.

---

⁸⁴ Srov. úvodní studii in: OLDŘICH Z ETZENBACHU, *Vilém ze země Slovanů: epos z konce přemyslovského věku*, překlad a komentáře Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2015; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, s. 16; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, 138–144.

⁸⁵ Příklad epických děl: OLDŘICH Z ETZENBACHU, *Vilém ze země Slovanů*, passim; *Staročeská Alexandreida*, V. Vážný (ed.), Praha 1949; *Vévoda Arnošt*, in: Rytířské srdce majíce, D. Marečková – E. Petřů (edd.), Praha 1984; *Tristram a Izalda*, Z. Tichá (ed.), Praha 1980; *Tkadleček: Hádka milence s Neštěstím*, F. Šimek (ed.), Praha 1984.

⁸⁶ Příklad lyrických děl: *Hle, již v mém srdci vstává den. Antologie německé dvorské lyriky 12. – 14. stol.*, S. Stanovská (ed.), Praha 2009; GUILLAUME DE MACHAUT, *Mé srdce pokorné*, G. Francl (ed.), Praha 1977; *Moravo, Čechy radujte se!*, V. Bok (ed.), Praha 1998.

⁸⁷ K tomu srov. D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 143–144, 128–178; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Přemyslovský dvůr*, s. 40–77, 81–91, 137–143. K dějinám literatury dále: Václav ČERNÝ, *Staročeská milostná lyrika a další studie ze staré české literatury*, Praha 1998; Silvie STANOVSKÁ, – Manfred KERN (edd.), *Staročeské a německé milostné básnictví vrcholného středověku*, Brno 2013; Jan VILIKOVSKÝ (ed.), *Staročeská lyrika*, Praha 1940; Jan LEHÁR, *Nejstarší česká epika: Dalimilova kronika, Alexandreida, první veršované legendy*, Praha 1983; Ernst CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998.

⁸⁸ Legendy srov. *Křesťanův život sv. Ludmily a sv. Václava*, FRB díl I, J. Emler (ed.), Praha 1873; *Život sv. Lidmily*, FRB, díl I, J. Emler (ed.), Praha 1873; *Život sv. Lidmily a sv. Václava*, FRB díl I, J. Emler (ed.), Praha 1873; Ke vztahu literárních motivů a hagiografie je zásadní práce E. CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998. Více k hagiografiím pro české prostředí: M. BLÁHOVÁ, *Hagiografie v 10. a 11. století*, *Historia Slavorum Occidentis: czasopismo historyczne = časopis historický*, Toruń 4, č. 1, 2014, s. 74–91; Jíří KROUPA – Michal SVATOŠ – Michal ŠRONĚK, (edd.), *Legenda, její funkce a zobrazení. Příspěvky z mezioborových setkání konaných 29. října a 10. prosince 1991. I. Funkce legendy v proměnách křesťanské společnosti. II. Proměny zobrazení legendárního hrdiny*, Praha 1992.

⁸⁹ K tomu více Aron GUREVIČ, *Kultura a společnost středověké Evropy očima současníků: exempla 13. století*, Praha 2022; Karel DVOŘÁK – Kamil BOLDAN (edd.), *Soupis staročeských exemplů*, Praha 2016; *Olomoucké povídky*, E. Petřů (ed.), Praha 1957.

⁹⁰ Zahraniční tvorba: Egidio COLONNA (Aegidius Romanus), *De regimine principum Libri III*, H. Samaritanus (ed.), Roma 1607, Verlag 1967; Isidor ZE SEVILLY, *Etymologiae XI-Etymologie XI*, B. Kocánová – H. Šedinová – L. Blechová (edd.), Praha 2009; Konrad VON MEGENBERG, *Ökonomik, Teil I–III*, in: MGH Staatsschriften des späteren Mittelalters, III/1-3, S. Krüger (ed.), Stuttgart 1973–1984; Česká tvorba: Pavel ŽÍDEK, *Spravovna*, Z. Tobolka (ed.), Praha 1908; Tomáš ŠTÍTNÝ ZE ŠTÍTNÉHO, *Knížky o hře šachové a jiné*, F. Šimek (ed.), Praha 1956; Jan HUS, *Dcerka: o poznání cesty pravé k spasení*, F. Žilka (ed.), Praha 1995.

Nejčastějším uváděným požadavkem, bylo cudné chování, důraz kladli na domácí činnosti, ve kterých by měla žena vynikat, také četbu v Písmu uváděli jako činnost, která šlechtí.⁹¹

Ke sledované problematice lze využít i korespondenci nebo jiné osobní prameny. Tzv. ego dokumenty.⁹² Prameny tohoto typu mohou obsahovat informace týkající se nejen širších společenských vazeb, ale i vzájemných rodinných vztahů, manželském soužití, každodenním životě ženy a její myšlení.⁹³ Tento typ výzkumu je ale závislý na četnosti, dochovanosti a objevení těchto pramenů.⁹⁴ Nejvíce se s ego dokumenty v podobě deníků a jejich využitím v historické vědě setkáváme od období 19. století.⁹⁵ V domácím prostředí máme k dispozici edice dopisů, deníků a pamětí, které psaly ženy.⁹⁶ Se zaměřením na středověké období je tento typ pramenů spíše minimální v porovnání se zahraniční produkcí.⁹⁷ Pro vrcholný středověk

---

⁹¹ Ke knížecím zrcadlům Lenka BLECHOVÁ, *Výchova dítěte podle knížecích zrcadel*, in: *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, D. Dvořáčková-Malá – J. Zelenka (edd.), Praha 2015, s. 21–31; K výchově poté D. DVORÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, zejména s. 270–365, ke knížecím zrcadlům zejména s. 26–35.

⁹² Egodokumenty jsou písemný materiál soukromého charakteru, tyto písemnosti vyjadřují individuální pocity, psychologické stavy, názory jedince, pisatel do svého textu částečně přenáší svou osobnost. Tento pojem, ale pojíme především s mladším obdobím. Patří sem dopisy, autobiografie, deníky, paměti nebo vzpomínky. K úloze ego dokumentů více Miloslav KRBEČ, *Paměti jako historický pramen*, in: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: paměti - způsob zobrazení skutečnosti*, Praha 2000, s. 17–20; M. LENDEROVÁ, *Dívčí a ženský deník Zárodečná literární forma?*, in: *Ztěžklá křídla snů. Ženy v české literatuře*, Praha 2004, s. 7–19; M. LENDEROVÁ – Jiří KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004; M. LENDEROVÁ, *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*, Praha 2008.

⁹³ K tématu více M. LENDEROVÁ – J. KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence*, s. 5–8; M. LENDEROVÁ, *Dívčí a ženský deník*, Praha 2004, s. 7–19; M. LENDEROVÁ, *A ptáš se, knížko má*, s. 46–78; Petr MAŤA, *Nejstarší české a moravské deníky. (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny.)*, Folia Historica Bohemica (FHB) 18, Praha 1997, s. 99–120; O problematice pramenů a jejich možnostech využití srov., June PURVIS, *Using Primary Sources When Researching Women's History from a Feminist Perspective*, *Women's History Review* 1992, s. 273–307.

⁹⁴ M. LENDEROVÁ, *A ptáš se, knížko má*, s. 16–17, 42; B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy*, s. 17.

⁹⁵ Jednak proto, že narůstá jejich tvorba, vlivem vzdělanosti a očekávání, že mladá dívka si bude vest deník, určitý nárůst ale zaznamenáme už od 16. století srov. M. LENDEROVÁ – J. KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence*, s. 9–10. Výběr prací zaměřující se na mladší období: M. LENDEROVÁ, *Deník Gabriely ze Schwarzenbergu, 1840-1841*, in: *Jihočeský sborník historický* 71, České Budějovice 2002, s. 205–233; TÁŽ, *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*, Praha 2008; TÁŽ, *Paříž, rok 1808: deník Eleonory ze Schwarzenbergu*, *Minulostí Západočeského kraje Plzeň* 33, 1998, s. 161–197; Eduard MIKUŠEK, *Aristokratická matka a revoluce: Anna Berta z Lobkovic v dopisech dceři Zdeňce*, in: *Moderní dějiny* 14, J. Harna (ed.), Praha 2006, s. 231–242.

⁹⁶ Výběrově od vrcholného středověku: *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869; *Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštiny I – II.*, F. Dvorský (ed.), Praha 1984–1895; *Máteř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, F. Dvorský (ed.), Praha 1890; Bedřich SLAVÍK, (ed.), *Srdce a doba. Listy českých žen*, Praha 1942; *Paměti Alžběty Lidmily z Lisova*, J. Ratajová (ed.), Praha 2002; *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985; M. LENDEROVÁ, *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*, Praha 2008; Milena SECKÁ, *Deníky Josefy Náprstkové*, in: *Ztěžklá křídla snů*, M. Lenderová (ed.), Praha 2004, s. 21–37.

⁹⁷ V zahraniční produkci navíc najdeme celé monografie zaměřující se zcela jen na roli ženy v literatuře, na ženy jako spisovatelky a jejich díla už od období středověku, což v našem prostředí spíše chybí, srov. Norman DAVIS (ed.), *Paston Letters and Papers of The Fifteenth Century*, Oxford 1971–1976; Rebecca KRUG, *Reading Families: Women's Literate Practice in Late Medieval England*, Cornell University Press 2002; Peter DRONKE,

lze využít například listy sv. Kláry⁹⁸ nebo listář královny Kunhuty,⁹⁹ pro pozdní středověké období potom dopisy Perchty z Rožmberka.¹⁰⁰ Nelze vynechat ani korespondenci mužů, která může rovněž vypovídat o podobných tématech.¹⁰¹ Srovnávání v rámci evropského prostředí umožňuje online přístupná databáze *Epistolae*. Jedná se o databázi středověkých latinských dopisů adresované ženám a poslané ženami. Zde shromážděné dopisy zahrnují 4. až 13. století a jsou prezentovány v původním latinském i anglickém překladu. Dopisy jsou uspořádány podle jména a biografie pisatelek nebo příjemců. K dispozici jsou životopisné náčrtky žen, popisy předmětu dopisů a historický kontext korespondence.¹⁰²

Další typ pramenů vhodný k využití ke studiu ženské tematiky jsou prameny právní povahy. Pro hlubší poznání mohou být významné prameny právní denní praxe - listiny nebo formulářové sbírky, kopiáře, regesta a testamenty.¹⁰³ U těchto typů pramenů zaznamenáme největší objektivnost a nemusí se nutně dotýkat jen nejvyšší vrstvy žen. Dovídáme se z nich o materiálním zázemí, hospodářské aktivitě, společenském životě nebo podpoře církve.¹⁰⁴ V úvahu lze vzít také zemské desky nebo desky dvorské.¹⁰⁵ Tyto typy pramenů mohou

---

Women Writers of the Middle Ages: A Critical Study of Texts from Perpetua to Marguerite Porete, Cambridge 1984; Carolyn DINSHAW (ed.), *The Cambridge Companion to Medieval Women's Writing*, Cambridge 2003; K zahraniční písemné tvorbě žen srov. níže v Přehledu literární tvorby.

⁹⁸ Jan Kapistrán VYSKOČIL (ed.), *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, Praha 1932.

⁹⁹ Zde nejde ale přímo o listy, ale formulářovou sbírku sestavenou patrně královninými písaři, zařazení k tomuto typu pramenů tak není úplně přesné, srov. Bedřich MENDL, *Listy královny Kunhuty králi Přemyslovi*, Praha 1928; ke kritice listáře Jan Bedřich NOVÁK, *Kritika listáře královny Kunhuty*, Praha 1906.

¹⁰⁰ *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985; Pro mladší období lze porovnat s rodinnými pamětmi *Paměti Alžběty Lidmily z Lisova*, J. Ratajová (ed.), Praha 2002; Také výběr korespondence z tohoto období: *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.) Praha 1869.

¹⁰¹ P. MAREK, *Svědectví o ztrátě starého světa*, České Budějovice 2006; Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*, Praha 1997; N. REJCHTROVÁ (ed.), *Karel starší ze Žerotína. Z korespondence*, Praha 1982; *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418–1462)*, B. Rynešová (ed.), Praha 1929–1954.

¹⁰² Vše je dostupné online: [Epistolae \(columbia.edu\)](http://Epistolae.columbia.edu) [Dostupné k 20. 1. 2023]

¹⁰³ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM), díl I-VI*, A. Boček – J. Chytil (edd.), Olomucii; Brunae 1836–1854; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB), díl I-V/II*, G. Friedrich – Z. Kristen – J. Bistřícký – J. Šebánek – S. Dušková (edd.), Pragae 1904–1981; *Archivum Coronae regni Bohemiae, díl I-VII*, V. Hrubý – A. Haas – R. Koss (edd.), Pragae 1928–1968; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM), I-IV*, K. J. Erben – J. Emler (edd.), Pragae 1855–1892. Testamenty více: Kristina SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen mezi barokem a osvícenstvím*, Historie - Otázky – Problémy 1, č. 2, 2009, s. 163–174; Pavel KRÁL, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650*, České Budějovice 2002; TÝŽ, *Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století*, in: Česko-slovenská historická ročenka, V. Gončec (ed.), Brno 2001, s. 157–167; K. TELNAROVÁ, *Anna, královna česká: nejstarší dcera Václava II. a její osud*, MHB 13, č. 1, 2010, s. 77–110.

¹⁰⁴ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy*, s. 25–31; K postavení dětí ale i žen ve středověkém právu více: D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 95–123; T. LENGYELOVÁ, *Žena a právo: právné a společenské postavení žen v minulosti*, Bratislava 2004.

¹⁰⁵ Výběr: *Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae - Nejstarší zbytky desk zemských púhonných*, F. Dvorský – J. Emler (edd.), Praha 1868; *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum - Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohořelých. sv. I.*, J. Emler (ed.), Praha

poskytnout svědectví o právním postavení šlechtičny vzhledem k majetku, věnu nebo celkové ekonomické situaci.¹⁰⁶ Stejně poslouží městské knihy a nařízení měst, které ukazují ženu z městského prostředí jako aktivní vystupující subjekt, ale i její rodinné postavení.¹⁰⁷ Rovněž církevní prameny poskytují informace o sňatcích, rodinném životě, rozvodech, problémech v manželství.¹⁰⁸

Na tomto místě je třeba zmínit i nedávný počín Britské národní knihovny, která zveřejnila projekt digitalizovaných rukopisů spojených s tématem středověké a renesanční ženy. Zveřejněných rukopisů je celkem 93, z období mezi 13. až 18. stoletím. Nejedná se jen o anglické rukopisy, ale vzniklé také například ve Francii, Itálii nebo v Německu. Jedná se o různé žánry, najdeme zde žaltáře, breviáře, knihy modliteb, modlitební hodinky, ale také řehole řádů, účty, autobiografickou tvorbu, dopisy, náboženskou poezii, medicínské texty.¹⁰⁹ Zveřejněné manuskripty tak můžou posloužit ke studiu témat jako ženské autorství, ženský mecenát a vlastnictví knih, zdraví žen, vzdělávání, či obchodní aktivita a ženská spiritualita.¹¹⁰

1870, sv. II., Praha 1872; *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl první. Knihy přední. Část prvá (registra soudní 1413-1461, 1464-1465, 1466-1484, půhony 1466-1489 a nálezy 1466-1484)*, J. Kapras (ed.), Praha 1906; *Nejvyššího sudího království českého pana Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*, F. Čáda (ed.), Praha 1930.

¹⁰⁶ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy*, s. 25–32; K tomu více: Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém zemském právu*, Praha 1926; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 109–114.

¹⁰⁷ Výběr: *Knihy Tovačovská*, V. Brandl (ed.), Brno 1868; Barbora KOCÁNOVÁ – Jindřich TOMAS (edd.), *Městská kniha Litoměřic 1341–1562. V kontextu písemnosti městské kanceláře*, Ústí nad Labem 2006; *Viktorina Kornela ze Všehrd O právních země české knihy devatery*, H. Jireček (ed.), Praha 1874. K postavení ženy v městském právu více: D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 102–108.

¹⁰⁸ *Codex iuris Bohemici (CIB), díl II-2*, H. Jireček (ed.), Praha 1870; *Reliquiae tabularum terrae, díl I*, J. Emler (ed.), Praha 1870–1872; *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim: inchoans ab anno 1354 usque 1362. Liber primus, tomus primus*, F. A. Tingl (ed.), Pragae 1867.

¹⁰⁹ Seznam je dostupný online s odkazy na jednotlivé rukopisy: [medieval and renaissance women digitised vols mar 2023.pdf \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]

¹¹⁰ Konkrétně bych chtěla zmínit např. účty a výdaje výpravy, která měla přivést Markétu z Anjou do Anglie, jsou zaznamenány peníze přijaté na financování expedice od státní pokladny, další příspěvky a věřitele. Následuje seznam výdajů, včetně účtů za stravu, almužny, nezbytných výdajů, darů, nákupu koní, mezd a plateb námořníkům, můžeme se tak dozvědět, co všechno bylo potřeba při takovéhle výpravě, z hlediska personálního a výdajového nebo organizačního, British Museum, Add MS 23938, online [The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]. Dále třeba sbírku textů medicínského charakteru, návody, pojednání o anatomii, operacích a gynekologii, který může poskytnout širší znalosti o stavu znalostí a praktik v tomto směru v 15. století, nechybí zde ani nákresy plodu v děloze, British Museum, Sloane MS 2463, online [The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]. Zmíním také závazek mezi Markétou Beaufortovou a opatem z Westminsteru o sloužení zádušní mši a jejich následné podpoře. Je zde uveden podrobný seznam přání týkající se trvalé podpory mši. Týká se pravidelných modliteb, které mají být slouženy ve stanovené dny, vzpomínek na duše zemřelých členů Markétiny rodiny, každodenních bohoslužeb, dary liturgických knih, rouch a dalších předmětů, British Museum, Lansdowne MS 441, dostupné online [The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]

3. ŽENY NA CESTĚ K AUTORSTVÍ

3.1 Ženy a vzdělání

Zájem o dějiny vzdělání a vzdělanosti se objevuje od konce 19. století, kdy postupně začaly vznikat první monografie věnující se převážně univerzitnímu prostředí, a první syntézy vzdělanosti v předmoderní době.¹¹¹ Postupně se v tomto oboru začaly projevovat nové podněty z kulturních, sociálních dějin nebo lingvistiky.¹¹² V českém prostředí zaznamenáme podobný vývoj jako v zahraničí. Za základní považujeme práce Zikmunda Wintera,¹¹³ poté Otakara Kádnera, který se pokoušel o syntézu.¹¹⁴ Nejvýrazněji se u nás zachytil proud zaměřující se na dějiny školství, kde můžeme najít nejvíce příspěvků k univerzitnímu vzdělání.¹¹⁵

Významný posun ve výzkumu nastal v případě neuniverzitních institucí, především v dalších podobách církevního školství, nejen v pobělohorské době.¹¹⁶ Také téma dějin

---

¹¹¹ Ze zahraničního výzkumu můžeme uvést: Friedrich PAULSEN, *Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgang des Mittelalters bis zur Gegenwart mit besonderer Rücksicht auf den klassischen Unterricht*, Leipzig 1885; François GUYE, *Histoire de l'instruction et de l'éducation*, Lausanne – Paris 1906; Ellwood CUBBERLEY, *The History of Education*, Boston – New York 1920. K vývoji dějin vzdělanosti: Mlada HOLÁ – Martin HOLÝ, *Dějiny středověké a raněnovověké vzdělanosti v českém historickém výzkumu, tradice – aktuální trendy - perspektivy*, Acta universitatis carolinae – Historia universitatis carolinae pragensis (AUC-HUCP) 58, č. 2, 2018, s. 27–35; M. BAHENSKÁ, *Vzdělání žen jako téma české historiografie po roce 1989*, AUC-HUCP 68, č. 2, s. 61–68; Shrnutí prací také: Michal SVATOŠ, *Místo „dějin vzdělanosti“ v poválečné české historiografii*, *Práce z Archivu Akademie věd, řada A*, sv. 7, 2002, s. 13–20.

¹¹² M. HOLÁ – M. HOLÝ, *Dějiny středověké a raněnovověké vzdělanosti*, s. 28. Nejnovější česká syntéza dějin školství a vzdělanosti Ivana ČORNEJOVÁ – Tomáš KASPER – Dana KASPEROVÁ (edd.), *Velké dějiny zemí Koruny české. Školství a vzdělanost*, Praha 2020.

¹¹³ Zikmund WINTER, *Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409–1622)*, Praha 1897; TÝŽ, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*, Praha 1901.

¹¹⁴ Otakar KÁDNER, *Dějiny pedagogiky, I–II*, Praha 1923.

¹¹⁵ I. ČORNEJOVÁ – T. KASPER – D. KASPEROVÁ (edd.), *Velké dějiny zemí Koruny české. Školství a vzdělanost*, Praha 2020, s. 12; František ŠMAHEL, *Die Prager Universität im Mittelalter – The Charles University in the Middle Ages. Gesammelte Aufsätze – Selected Studies*, Leiden – Boston 2007; TÝŽ, *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016; M. NODL, *Dekret kutnohorský*, Praha 2010; M. LENDEROVÁ, *Studenti ze střední Evropy na lékařské fakultě univerzity v Montpellieru (1600–1789)*, *Historický obzor* 10, č. 7–8, 1999, s. 173–178; Ivan HLAVÁČEK, *Zum universitären Mäzenatentum des Spätmittelalters und der Frühen Neuzeit (Am Beispiel der Prager Universität)*, AUC-HUCP 49/2, 2009, s. 169–184.

¹¹⁶ Jana UHLÍŘOVÁ, *Bratrské školství v Čechách a na Moravě*, *Studia Comeniana et Historica* 34/71–72, 2004, s. 54–61; Tomáš ČERNUŠÁK, *Proměny řádového školství dominikánů v českých zemích (nástin vývoje ve 14.–18. století)*, in: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, Řada společenských věd* 21, 2006, s. 3–10; Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Martin HOLÝ – Martina GREČENKOVÁ, *Církev, vzdělávání a věda*, in: *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, J. Mikulec (ed.), Praha 2012, s. 211–268.

regionálního školství zaznamenaly zájem a posun ve výzkumu.¹¹⁷ Nejméně prací zatím vzniká k elementárnímu školství, které nebylo v předmoderní době institucionalizované.¹¹⁸ Zájem se také soustředil na téma vzdělanosti určitých sociálních skupin – nobility, městského obyvatelstva, dále mecenátu, fungování knihoven, zaměřoval se na jednotlivé vzdělance.¹¹⁹

Z hlediska zaměření diplomové práce vyvstává ve vztahu k autorství písemné tvorby otázka vzdělávání dívek či žen.¹²⁰ Co se týká dostupné literatury pro období středověku a novověku se v případě výchovy a vzdělání dívek můžeme obracet na práce sumarizující dějiny dětí a dětství,¹²¹ dějiny věnující se ženám¹²² nebo na syntézy k dějinám školství.¹²³

---

¹¹⁷ Miroslav NOVOTNÝ (edd.), *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006; Jiří MATYÁŠ, *Dějiny žateckého gymnázia: Schola Zatecensis, Zatec 2009*.

¹¹⁸ Výběr: Václav BARTUŠEK, *Elementární školství církevních řádů v českých zemích v době baroka*, in: *Barokní Praha – barokní Čechie 1620–1740, sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách, Praha, Anežský klášter a Clam-Gallasův palác, 24.-27. září 2001*, O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek – V. Vlnas (edd.), Praha 2004, s. 601–608; Michal KNEBLÍK, *Škola – mezi disciplínou těla a ducha: triviální školy v Čechách 1774–1800*, in: *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, M. Lenderová – V. Hanulík – D. Tinková (edd.), Červený Kostelec 2013, s. 131–148; Dana KASPEROVÁ, *Metoda – obsah vzdělávání učitelů elementárních škol a nástroj školské osvícenské reformy*, in: *Učitel ve střední a jihovýchodní Evropě: profesionalizace učitelského vzdělávání: historické a systematické aspekty*, T. Kasper – M. Pánková (edd.), Praha 2015, s. 86–100.

¹¹⁹ Petr VOREL, *Dítě na aristokratickém dvoře na počátku raného novověku podle představ Viléma z Pernštejna („Naučení rodičům“ a jeho obsahová interpretace)*, in: *Dítě a dětství napříč staletími. 2. Pardubické bienále 4.–5. dubna 2002*, T. Jiránek – J. Kubeš (edd.), Pardubice 2003, s. 13–48; Alena NASTOUPILOVÁ, *Péče o děti předškolního věku a jejich výchova v díle Jana Amose Komenského*, *Unie Comenius. Bulletin* č. 21–22, 2005, s. 3–11; M. HOLÝ, *Šlechtičtí vzdělanci z českých zemí a evropská res publica litteraria v poslední třetině 16. a v prvních desetiletích 17. století*, *Historie – Otázky – Problémy* 1/1, 2009, s. 13–34; TÝŽ, *Zrození renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010; Olga FEJTOVÁ – Jiří PEŠEK – Václav LEDVINKA, *Pražské městské elity středověku a raného novověku. Jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, Praha 2004.

¹²⁰ M. BAHENSKÁ, *Vzdělání žen jako téma české historiografie po roce 1989*, *Acta universitatis carolinae – Historia universitatis carolinae pragensis* 68, č. 2, 2019, s. 61–68; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, s. 21–47; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 145–164; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Přemyslovský dvůr*, s. 214–246, 427–457, 517–559; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, 270–349.

¹²¹ O. FEJTLOVÁ – V. LEDVINKA – J. PEŠEK (edd.), *Děti ve velkoměstech středověku až na prah industriální doby*, Praha 2012; D. DVOŘÁČKOVÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství od středověku na prah osvícenství*, Praha 2019; J. KUBEŠ – T. JIRÁNEK (edd.), *Dítě a dětství napříč staletími. 2. pardubické bienále: Pardubice, 4. až 5. dubna 2002*, Pardubice 2003; Jana STRÁNÍKOVÁ, *Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské společnosti. Genderové a sociální aspekty socializace mládeže v období 1774–1868*, Pardubice 2013; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015; Martin FRANC – Martina HALÍROVÁ – Jiří KNAPIK – Milena LENDEROVÁ – Eduard MAUR (edd.), *Velké dějiny zemí Koruny České. Dějství*, Praha 2021, s. 66–72.

¹²² K. ČADKOVÁ – M. LENDEROVÁ – J. STRÁNÍKOVÁ (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, Pardubice 2006; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009; Také knihy k dvorskému výzkumu: D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 145–164; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Přemyslovský dvůr: život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014.

¹²³ I. ČORNEJOVÁ – T. KASPER – D. KASPEROVÁ (edd.), *Velké dějiny zemí Koruny české. Školství a vzdělanost*, s. 17–55, 73–83; O. FEJTOVÁ, *Novoměstské měštky v raném novověku - litteratae či illitteratae*.

Větší množství prací zaměřených přímo na ženské vzdělávání najdeme pro období 19. století, kdy se institucionálně formuje i na vyšší úrovni. Autoři se věnují tématu výchovy a vzdělání dívek z měšťanských rodin, nobility, typům dívčích škol, spolků, postupnou profesionalizací nebo vstupu na univerzitu.¹²⁴

Výchovu a vzdělání pro období středověku a později i novověku dokládá i celá škála pramenů z řady teoretických pojednání, normativních pramenů, až ke konkrétním záznamům z dětství jednotlivce nebo skupiny v rámci společenských vrstev.¹²⁵ Velké místo zde zastupují právě teoretická pojednání obsahující spíše ideály, kterých mělo dítě dosáhnout a tomu odpovídající výchova. Pasáže věnující se výchově najdeme jako součást knížecích zrcadel, která byla sepsána za účelem popisu správné a ideální podoby vlády nebo osobnosti panovníka. Řada z nich se alespoň v krátkosti věnovala i výchově a vzdělání dívek.¹²⁶ Významná v oblasti výchovy a dobrého chování v období novověku jsou díla Jana Amose Komenského.¹²⁷

Zmínky o schopnostech, dovednostech nebo výchově najdeme také v legendách, textech historiografických či literárních. V případě dívek se v kronikách nejčastější záznamy týkají jejich narození a provdání, ale někteří kronikáři se zmiňují o zručnosti v oblasti ručních

---

Příspěvek k problematice vzdělání žen v měšťanském prostředí, in: Město a intelektuálové od středověku do roku 1848, O. Fejtová – J. Pešek – V. Ledvinka (edd.), Praha 2008, s. 727–760.

¹²⁴ M. LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999; M. NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy a zklamání na cestě k emancipaci*, Praha 1999; M. BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005; TÁŽ, *Povolání: žena. K otázce vzdělávání lékařek a učitelek v českých zemích v 19. století*, in: *Ženy ve spektru civilizací. K proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti*, J. Tomeš (ed.), Praha 2009, s. 53–62; Jana BRABENCOVÁ, *Ženská otázka a česká společnost v průběhu 19. a na počátku 20. století: vývoj vyššího dívčího vzdělání*, Studie k sociálním dějinám 4, 1999, s. 169–192; Milena SECKÁ, *Americký klub dam. Krůček k ženské vzdělanosti*, Praha 2012; Helena SMĚŘICKÁ, *První české dívčí gymnázium. Sborník ke 100. výročí založení*, Praha 1990; J. MALÍNSKÁ, *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha 2005.

¹²⁵ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti*, s. 11–12; D. DVOŘÁČKOVÁ – J. ZELENKA – M. HOLÝ – T. STERNECK (edd.), *Děti a dětství*, s. 17–23, 26.

¹²⁶ Knížecí zrcadla vyjadřující se k výchově dívek: Egidio COLONNA, *De regimine principum Libri III*, H. Samaritanus (ed.), Roma 1607, Verlag 1967; Konrad VON MEGENBERG, *Ökonomik, Teil I–III*, in: MGH Staatsschriften des späteren Mittelalters, III/1–3, S. Krüger (ed.), Stuttgart 1973–1984; Pavel ŽÍDEK, *Spravovna*, Z. V. Tobolka (ed.), Praha 1908; Tomáš ŠTÍTNÝ ZE ŠTÍTNÉHO, *Knížky o hře šachové a jiné*, F. Šimek (ed.), Praha 1956; Jan HUS, *Dcerka: o poznání cesty pravé k spasení*, F. Žilka (ed.), Praha 1995; Ke knížecím zrcadlům podrobně a výchově nejenom dívek: D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 26–67, 270–365; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti*, s. 21–47.

¹²⁷ Srov: Miroslav CIPRO, *Jan Amos Komenský a výchova*, Praha 1990; Ivana ČORNEJOVÁ, *Jezuitské školství a Jan Amos Komenský*, in: Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému, R. Palouš – J. Pešková – L. Neubert (edd.), Praha 1991, s. 74–86; A. NASTOUPILOVÁ, *Péče o děti předškolního věku a jejich výchova v díle Jana Amose Komenského*, Unie Comenius. Bulletin č. 21–22, 2005.

prací.¹²⁸ Literární prameny spíše reflektovaly až ženu v dospělosti než její dětství, nejčastěji tedy pojetí ideálu, kterého měla dosáhnout, nebo vystihovaly ženu jako objekt lásky.¹²⁹

Středověké vzdělání bylo spjato s církví, vznikající školská soustava tak spadala pod správu církevních institucí. Jedna z prvních zmínek o existenci školy na českém území pochází z 11. století a týká se pražské domské školy, která vyučovala sedmero svobodných umění.¹³⁰ Školská soustava ve středověkých Čechách se skládala z několika typů školských zařízení. Byly to klášterní školy, kapitulní, farní nebo katedrální školy.¹³¹ Od 14. století se poté objevují školy v městském prostředí (zvláště městech pražských), které se také mohly nacházet v blízkosti církevní instituce, působily zde také farní školy nebo zařízení některých klášterů. Postupně s rozvojem měst se městské rady snažily posílit svůj vliv v městských školách a zaměřit jejich vzdělání více k praktickým dovednostem spojených s obchodem a řemesly. Zlom v této oblasti nastal v období husitských válek.¹³²

Podle typu lze rozlišit dva základní typy vzdělávání. Nižší školy, označované také obecné zajišťovaly výuku základních dovedností, tedy čtení, psaní, popřípadě počtů. Mohly být organizovány při farách, klášterech, ale také bekyň.¹³³ Vyšší úroveň vzdělání, jež bylo předpokladem vstupu na univerzitu, poskytovaly školy latinské/partikulární. Zahrnovaly výuku latiny a část studia generale.¹³⁴ Po ukončení partikulární školy se otvírala možnost, ale jen mužům, vstupu na univerzitu, která je pro české prostředí záležitostí od poloviny 14.

---

¹²⁸ Například: *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, Z. Fiala – F. Heřmanský – R. Mertlík (edd.), Praha 1976; Srov. D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 67–76.

¹²⁹ Oldřich z ETZENBACHU, *Vilém ze země Slovanů: epos z konce přemyslovského věku*, D. Dvořáková-Malá (ed.), Praha 2015; Dále srov. D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 76–79.

¹³⁰ I. ČORNEJOVÁ – T. KASPER – D. KASPEROVÁ (edd.), *Velké dějiny*, s. 22; Marie BLÁHOVÁ, *Pražské školy předuniverzitního období*, in: Škola a město. Sborník příspěvků z konference, Documenta Pragensis XI, 199, s. 27–28.

¹³¹ Pierre RICHERÉ – Jacques VERGER, *Učitelé a žáci ve středověku. Kulturní historie*, Praha 2011, s. 22–26, 32–36; I. ČORNEJOVÁ – T. KASPER – D. KASPEROVÁ (edd.), *Velké dějiny*, s. 19.

¹³² *Tamtéž*, s. 22–25.

¹³³ V. BARTŮŠEK, *Elementární školství církevních řádů v českých zemích v době baroka*, in: Barokní Praha – barokní Čechie 1620–1740, *sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách, Praha, Anežský klášter a Clam-Gallasův palác, 24.-27. září 2001*, O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek – V. Vlnas (edd.), Praha 2004, s. 601–608; M. KNEBLÍK, *Škola – mezi disciplínou těla a ducha: triviální školy v Čechách 1774–1800*, in: *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, M. Lenderová – V. Hanulík – D. Tinková (edd.), Červený Kostelec 2013, s. 131–148; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 326–327.

¹³⁴ I. ČORNEJOVÁ – T. KASPER – D. KASPEROVÁ (edd.), *Velké dějiny*, s. 23; Jan ČERNÝ, *"Jiným hodným mládencem hotov jsem školu vašich milostí fedrovati": rakovnická partikulární škola a pražská univerzita v předbělohorském období*, AUC-HUCP 56, č. 1, 2016, s. 81–97; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 326; Dále k partikulárním školám literatura srov. výše.

století.¹³⁵ Od 16. století do oblasti partikulárního vzdělání vstupují další typy zařízení, kde tak kromě církevních (česko-bratrských či jezuitských) se začaly objevovat i soukromé instituce.¹³⁶ Z potřeby šlechty poskytnout vzdělání mužským potomkům mohla vzniknout šlechtická nebo zámecká škola, kde se scházeli chlapci z několika šlechtických rodů. Vyučovalo se zde především čtení, psaní, popřípadě počty, také ale jazyky a náboženství. V rámci školského systému měla ale zvláštní postavení, kdy vznikaly ze soukromé iniciativy šlechty a navštěvovaly je zpravidla jen chlapci vybraných šlechtických rodin.¹³⁷

Otázka vzdělání u dívek představuje složitou problematiku. Větší důraz na vzdělání dívek najdeme především u vyšších vrstev společnosti, ale i měšťanských vrstev. Obecně cílem jejich výchovy a vzdělání bylo uplatnění v dospělém životě a veřejném působení. Vzdělání dívky mělo sloužit nejenom k přípravě správné manželky a matky, a s tím spojeným povinnostem vedení domácnosti, ale také ji mohlo otevřít uplatnění a možnosti angažovat se v rozvoji kultury v rámci mecenášských aktivit.¹³⁸ Současně podle dobových kritérií měla být dívka vychována v cudnosti a zdrženlivosti.¹³⁹ Roli ve výchově hrály především matky, nebo obecně ženy, v urozeném prostředí potom vstupovaly do výchovy také chůvy nebo jiné urozené ženy.¹⁴⁰ Pro chlapce a dívky platilo, že se do sedmi let naučili chodit, mluvit, a samostatně jíst. Od sedmého roku života se potom vzdělání dívek a chlapců oddělilo.¹⁴¹ Následná dívčí výchova a vzdělání kladly důraz na plnění statut dobré manželky. Mezi takové dovednosti patřily nejen ruční práce jako předení, tkaní, šití oděvů, doplňků, ale i vybavy nebo různé formy zdobení či vyšívání.¹⁴² Pro české prostředí jedním z požadavků na vzdělání dívky byla také četba, tedy především četba z Písma, která měla vést ke správnému životu a obecnému prospěchu.¹⁴³ Psaní pro období středověku nebylo nutnou znalostí a důraz na něj

---

¹³⁵ K univerzitě srov. Vladimír KOČVARA, *Arnošt z Pardubic a Univerzita Karlova. Výročí 650 let od založení*. Kočvara, Zprávy klubu přátel Pardubicka Pardubice: Klub přátel Pardubicka 33, č. 7-8, 1998, s. 181–182; F. ŠMAHEL, *Die Prager Universität im Mittelalter – The Charles University in the Middle Ages. Gesammelte Aufsätze – Selected Studies*, Leiden – Boston 2007; TÝŽ, *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016.

¹³⁶ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 339.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 313–314.

¹³⁸ M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 83; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 278.

¹³⁹ M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 83.

¹⁴⁰ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 35–36, 278

¹⁴¹ *Tamtéž*, 272.

¹⁴² *Tamtéž*, s. 278, 308–309; M. LENDEROVÁ – E. MAUR – B. KOPIČKOVÁ (edd.), *Žena v českých zemích*, s. 87; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti*, s. 27–28.

¹⁴³ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 307; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA (edd.), *Ženy a děti*, s. 27.

se objevuje více až od novověku.¹⁴⁴ Ze zahraničního prostředí máme doklady také o výuce hry na hudební nástroje, zpěvu či přednesu.¹⁴⁵ Ani znalost cizích jazyků nelze vyloučit obzvláště v případě, kdy se jednalo o více jazyčné prostředí, nebo v případě sňatku do zahraničí, vyvstávala potřeba naučit se jazyku.¹⁴⁶ Výše zmíněné požadavky tak zpravidla platily nejen pro dívky z královských rodin, ale také šlechtičny.

U dívek z městských rodin můžeme rovněž předpokládat důraz na podobné základní aspekty vzdělání, kdy se mohl ve větší míře klást důraz na naučení se péče o domácnost. Kromě zmíněných ručních dovedností to mohla být i příprava pokrmů a péče o děti. Od určitého věku v některých domácnostech začaly vypomáhat s lehkými pracemi. U obchodnických rodin pak můžeme doložit kromě čtení, psaní i počty, spolu se základy řemesla, které se v rodině provozovalo.¹⁴⁷ V případě vesnických dívek jejich výchova spočívala ve vypomáhání v rámci domácích prací. Zde záleželo na sociální situaci rodiny a způsobu obživy rodičů. Dívky mohly také odejít do čelední služby, jak je dokladováno zejména pro novověké období.¹⁴⁸

Dívčí vzdělání z hlediska gramotnosti se pak zpravidla odehrávalo neformálním způsobem. To znamená, že probíhalo v rodinném prostředí, od rodinných příslušníků nebo v podobě lekcí od profesionálů. Vzdělání také mohly získat v církevní instituci, tedy klášteře,¹⁴⁹ popřípadě bekyň.¹⁵⁰ Dívky v klášteře byly vedeny především řádnému křesťanskému životu, seznámení se základními křesťanskými texty a dobrým mravům. Mohly umět souvisle číst především v češtině. Získaly také základní znalosti latiny, patrně opakovaným náslechem liturgie, čtením hodiněk nebo žalmů.¹⁵¹ Přesto celková znalost latiny byla dosti omezená a neumožňovala tak hlubší studium textů v tomto jazyce.¹⁵² Psaní se naučily také jen v omezené míře, kdy byly schopné napsat krátké texty nebo poznámky, ale jejich schopnosti nebyly dostačující k rozsáhlému a souvislému psaní. Dále v klášteře byl

---

¹⁴⁴ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 295–296, 318

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 279.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 279–280.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, s. 327; J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 157–177.

¹⁴⁸ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 352–353.

¹⁴⁹ Ke vzdělání dívek Přemyslovského rodu v klášteře: D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 278–283.

¹⁵⁰ J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 157–177; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 322–348.

¹⁵¹ Renáta MODRÁKOVÁ, *Knižní kultura kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě*, Praha 2022, s. 138–140.

¹⁵² Za výjimečné ženy v tomto smyslu platila např. řeholnice Hildegarda z Bingenu, i když ani ta neabsolvovala jiné vzdělávání než klášterní výuku a vedení.

vyučován zpěv.¹⁵³ Spíše pro zahraniční prostředí nelze vyloučit ani školy. Vyloženě dívčí školy a koleje začaly v českých zemích vznikat až v novověku.¹⁵⁴

Pro potřebu komparace je nezbytné zmínit také chlapecké vzdělání. V případě vzdělávání chlapců máme poněkud jasnější obraz. Působila zde stejná hranice sedmi let, kdy hrála klíčovou roli matka.¹⁵⁵ Dítě se v tomto období naučilo základním dovednostem, samostatné chůze a jezení, také mateřskou řeč, v případě více jazyčného domácího prostředí také základy minimálně dvou jazyků.¹⁵⁶ Od sedmého roku poté chlapec přecházel pod dozor vychovatelů. V tomto období byl kladen důraz na tělesnou zdatnost, jízdu na koni, ale i zacházení se zbraněmi nebo dvorné chování a dobré mravy. Rozvoj probíhal také v intelektuální rovině, tedy v oblasti čtení a psaní, které se ale systematicky začalo prosazovat až od 14. století.¹⁵⁷ K základům také patřila křesťanská nauka, latina a rozvoj další jazyků.¹⁵⁸ Pro mladší období máme doklady zejména v případě budoucích panovníků i o jiných odborných předmětech jako historie a osvojení sedmera svobodných umění (gramatiky, rétoriky, didaktiky, aritmetiky, geometrie, astronomie a musiky), ale také tance či malby.¹⁵⁹ Tento typ vzdělání zajišťovali především soukromí učitelé. Od 15. století jsme se mohli setkat s již zmíněnou společnou výukou několika šlechticů. S rozvojem městských škol mohl šlechtic navštěvovat i tento typ instituce.¹⁶⁰ Pro šlechtice jednou z možností jak si osvojit společenská pravidla chování nebo různých ceremonii byla dvorská služba.¹⁶¹ Také doprovod při cestách měl svůj výchovný charakter. V pozdějším období to byly kavalírské cesty.¹⁶² Od 15. století se tak zahraniční pobyt různého charakteru stával v procesu šlechtického vzdělání

---

¹⁵³ R. MODRÁKOVÁ, *Knižní kultura*, s. 138–140.

¹⁵⁴ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 320–321.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, s. 270.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 271.

¹⁵⁷ *Tamtéž*, s. 272–275, 286–288; M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620)*, Praha 2010, s. 41–43.

¹⁵⁸ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 286.

¹⁵⁹ M. HOLÝ, *Podoby výchovy a vzdělávání šlechty v českých zemích na prahu novověku*, in: *Multikulturalita v dějinách a v dějepise: XXII. letní škola historie. Sborník přednášek*, J. Kohnová (ed.), Praha 2009, s. 107–116; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 290–92, 299, 316.

¹⁶⁰ *Tamtéž*, s. 301, 313–314; M. HOLÝ, *Vzdělanostní mecenát v zemích České koruny (1500-1700)*, Praha 2016, s. 31–50; TÝŽ, *Zrození renesančního kavalíra*, s. 41–48, 67–90.

¹⁶¹ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 304–305; M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra*, s. 315–347.

¹⁶² Ke kavalírským cestám srov: Jiří KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených: kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013; Tomáš FOLTÝN, *Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalírských cest (1640-1740)*, in: *Historie 2005: celostátní studentská vědecká konference*, Liberec 2006, s. 74–116; M. HOLÝ, *Podoby výchovy*, s. 107–116.

běžnou součástí.¹⁶³ V městském prostředí do života chlapců mnohem více zasáhla školní docházka, kde se naučili číst, počítat, popřípadě psát. Chlapci se rovněž začínali učit budoucí profese buď pod přímým dohledem rodičů, nebo odcházeli do učení či služby.¹⁶⁴ V případě venkova se chlapci zapojovali do práce, která probíhala nejenom v rámci domácnosti, ale také formou služby na cizím statku.¹⁶⁵

3.2 Přehled literární tvorby žen

Studium žen jako autorek a jejich literární tvorby, případně autorství žen není v české historiografii pro období středověku v zásadě nijak rozšířené, jak už bylo konstatováno ve výchozím záměru diplomové práce.¹⁶⁶ Na rozšíření tohoto typu výzkumu nebo jeho atraktivnosti právě pro období středověku může mít vliv pramenná základna, která se jeví nedostatečná v porovnání se západním světem.¹⁶⁷ Platí, že ženská tvorba a stav jejího dochování narůstá s časem. V české historiografii se tak objevuje tento typ výzkumu ve větší míře především pro období novověku, zejména 19. století, kde výrazně nabývá pramenná základna, ego dokumenty, korespondence žen,¹⁶⁸ ale ženy zde také začínají ve společnosti aktivně působit jako autorky textů a spisovatelky.¹⁶⁹ Máme k dispozici nejenom jejich literární díla, edice ego dokumentů, ale také biografie o těchto autorkách a další studie týkající

---

¹⁶³ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 299, 306; M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra*.

¹⁶⁴ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA (edd.), *Děti a dětství*, s. 322–324, 332–334.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 349–353.

¹⁶⁶ Srov. kapitoly Úvod a metodologie v této diplomové práci.

¹⁶⁷ B. KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy*, s. 7; M. LENDEROVÁ, *A ptáš se, knížko má*, s. 7; Pro období středověku se jeví využitelné již zmíněné Perchtiny dopisy, listy sv. Kláry, Dvorského edice s korespondencí, J. K. VYSKOČIL (ed.), *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, Praha 1932; *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985; *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869; pro mladší období potom srovnání: *Paměti Alžběty Lidmily z Lisova*, J. Ratajová (ed.), Praha 2002.

¹⁶⁸ K tomu srov. výše v diplomové práci v části Prameny k dějinám žen.

¹⁶⁹ Pojem autorství a jeho význam se liší od dnešního pojetí od toho středověkého, až v novověku se setkáváme s pojetím autora, tak jak ho známe dnes, tedy jako jediného tvůrce určité díla. Ve středověkém prostředí se význam slova autor „auctor“ dávalo do spojení se slovem „auctoritas“, tedy autority ve smyslu tradice a kontinuity, odkazování k těm, kteří se staly součástí kánonu – raně křesťanské i antické literatury, tato specifická funkce autorství, držela jakousi vyšší moc, posvěcovala ono dílo a dává důvod k četbě, dále je pro středověk typická anonymita a technické možnosti a distribuce knih, textová produkce ve středověku byla typická pro svou kolaborativní povahu, v našem případě pramenů tu máme ženu jako osobu, která text diktuje, dále písaře, který ho může dále upravovat. S rozšířením tisku se poté setkáváme s větším důrazem na individualitu autora, k tomu zásadní práce k povaze středověké literatury: E. CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998; C. DINSHAW (edd.), *The Cambridge Companion to Medieval Women's Writing*, Cambridge 2003, s. 91–109; Aron GUREVIČ, *Jedinec a společnost středověkého Západu*, Praha 2016, s. 161–173.

se jejich literární tvorby.¹⁷⁰ Pro období 19. století a studium ženských ego dokumentů, možnostem jejich využití pro studium života ženy se věnuje například Milena Lenderová.¹⁷¹ Za zmínku stojí také práce Marie Ryantové, která se zaměřila na fenomén štambuchů a zařadila zde kapitolu věnující se ženské tvorbě v této oblasti.¹⁷² Pro moderní dobu najdeme práce i překlady publikací věnující se ženské literární tvorbě a její teorii nebo hledání literární tradice.¹⁷³ V porovnání s českou historiografií je téma ženské literatury a žen jako autorek především v období středověku mnohem více rozšířené v západním akademickém prostředí. Především anglosaské prostředí známe pro velkou dostupnost překladů děl, edic, ale také souborných publikací věnující se úloze žen jako autorek, jejich pozici ve společnosti a využití těchto textů pro výzkum života a tvorby žen v minulosti.¹⁷⁴ Lze vybrat například Diane

---

¹⁷⁰ Klasická díla české literatury příklad: Božena NĚMCOVÁ, *Babička: obrazy venkovského života*, Praha 1984; Karolína SVĚTLÁ, *Vesnický román*, Praha 2019; Tereza NOVÁKOVÁ, *Na Librově gruntě*, Praha 1952. Dále výběrově studie: Blanka SVADBOVÁ, *Arne Novák a Teréza Nováková ve světle svého listáře*, in: Pomezí Čech a Moravy: sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy 3, M. Skřivánek (ed.), Litomyšl 1999, s. 171–185; Jaroslava JANÁČKOVÁ, *Božena Němcová a George Sandová. Literární prameny povídky Divá Bára*, in: Přednášky ze 42. běhu LŠSS [Letní školy slovanských studií]. Díl 2., J. Hasil (ed.), Praha 1999, s. 35–41; Ivo ŘÍHA, *Možnosti četby: Karolína Světlá v diskurzu literární kritiky druhé poloviny 19. století*, Červený Kostelec 2012; Ferdinand STREJČEK, *Eliška Krásnohorská -Literární konfese: [Vzpomínky]*, Blatná 1947; Jarmila MOURKOVÁ, *Marie Majerová (1882-1967): literární pozůstalost*, Praha 1976; Pavel KŘIVSKÝ, *Marie Červinková-Riegrová (1854-1894): literární pozůstalost*, Praha 1976; Josef ŠPIČÁK, *Karolína Světlá, Z literárního soukromí, II: Korespondence*, Praha 1959.

¹⁷¹ M. LENDEROVÁ, *Deník Gabriely ze Schwarzenbergu, 1840-1841*, in: Jihočeský sborník historický 71, České Budějovice 2002, s. 205–233; TÁŽ, *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*, Praha 2008; TÁŽ, *Dívčí a ženské deníky 19. století*, in: Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století, M. Lenderová (ed.), Praha 2002, s. 165–187; TÁŽ, *Paříž, rok 1808: deník Eleonory ze Schwarzenbergu*, *Minulosti Západočeského kraje Plzeň 33*, 1998, s. 161–197; TÁŽ, *Dívčí a ženský deník Zárodečná literární forma?*, in: Ztěžklá křídla snů. Ženy v české literatuře, M. Zahradníková (ed.), Praha 2004, s. 7–19; TÁŽ, *Deníky aristokratek: pramen k dějinám každodennosti. Praha a Vídeň za časů Bonaparta*, in: Cour d'honneur : hrady, zámky, paláce č. 3, M. Mžýková (ed.), Praha 1998, s. 63–69; Milena LENDEROVÁ – Jiří KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autorefl exi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004.

¹⁷² Marie RYANTOVÁ, *Památníky, aneb, štambuchy, to jest alba amicorum: kulturně historický fenomén raného novověku*, České Budějovice 2007, zejména s. 375–391.

¹⁷³ K tomu srov. Marcin FILIPOWICZ, *Roditelky národů: z problematiky české a slovenské ženské literární tvorby 2. poloviny 19. století*, Hradec Králové 2007; Zora OBSTOVÁ, *Ženská próza v italské moderní literatuře*, Praha 2008; Pam MORRIS, *Literatura a feminismus*, Brno 2000; Kamila CHLUPÁČOVÁ – Miluše ZADRAŽILOVÁ, *Žena v moderní ruské literatuře*, Praha 2003; Jiří NEBESKÝ – Libor PAVERA, *Žena v české a slovenské literatuře: sborník z literárněvědné konference konané v Opavě 14. a 15. září 2004*, Opava 2006; L. OATES-INDRUCHOVÁ, *Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie*, Praha 2007.

¹⁷⁴ Výběr zahraniční literatury k tématu žen a literatura: Priscilla MARTIN, *Chaucer's women: nuns, wives, and Amazons*, Iowa City 1990; Virginia BLAIN – Patricia CLEMENTS – Isobel GRUNDY, *The feminist companion to literature in English: women writers from the middle ages to the present*, London 1990; Diane BORNSTEIN, *The Lady in the Tower: Medieval Courtesy Literature for Women*, Hamden 1983; Katharina WILSON, *Medieval Women Writers*, University of Georgia 1984; C. DINSHAW (ed.), *The Cambridge Companion to Medieval Women's Writing*, Cambridge 2003; Laurie CHURCHIL – Phyllis BROWN (edd.), *Women Writing Latin: Medieval Modern Women Writing Latin*, New York 2013; Claudine MASSARD, *Die Rolle der Frau in der Literatur des Mittelalters*, München 2012; Albrecht CLASSEN – Peter DINZELBACHER, *Weltliche Literatur von Frauen Des Mittelalters*, *Bemerkungen Zur Jüngerer Forschung*, *Mediaevistik 8*, 1995, s. 55–73; Renate MOHRMANN, *Frauen Literatur Geschichte*, Stuttgart 1999. Významné jsou publikace, které propojují téma

Watt,¹⁷⁵ která provádí výzkum raně středověké a středověké ženské literatury v Anglii nebo Liz McAvoy, zaměřující se spíše na literaturu vytvořenou v klášterním prostředí.¹⁷⁶

Pokud se podíváme na výčet jednotlivých autorek a jejich děl s počátkem již ve starověku, tak v českém prostředí nejčastěji najdeme překlady pouze těch nejznámějších autorek respektive jejich děl. Jedná se o odborné překlady doplněné komentáři a úvodní studií.¹⁷⁷ Orientační a přehledové zmínky najdeme však také v odborných publikacích věnující se dějinám literatury.¹⁷⁸

Nejznámějším jménem ze starověkého období¹⁷⁹ je básnířka Sapfo (7. století př. n. l.), pocházející z ostrova Lesbos. Fragменты její tvorby se dochovaly dodnes, ale již během starověkého období byla uznávanou autorkou.¹⁸⁰ V českém jazyce máme k dispozici vybraný

---

celosvětově: Kathryn LOVERIDGE – Liz McAVOY, *Women's Literary Cultures in the Global Middle Ages: Speaking Internationally*, D. S. Brewer 2023; Liz McAVOY – Michelle SAUER – Diane WATT (edd.), *The Palgrave Encyclopedia of Medieval Women's Writing in the Global Middle Ages*, Palgrave Macmillan Cham 2022.

¹⁷⁵ Výběrově: Diane WATT, *Secretaries of God*, Cambridge 1997; TÁŽ, *Medieval Women's Writing*, Cambridge 2007; TÁŽ, *Women, writing and religion in England and Beyond, 650-1100*, London 2019; Diane WATT – Liz McAVOY, *The history of british women's writing, 700-1500*, Houndmills 2010.

¹⁷⁶ Liz McAVOY, „O der lady, be my help“: *women's visionary writing and the devotional literary canon*, *The Chaucer Review* 51, č. 1, 2016, s. 68–87; TÁŽ, *Transforming Memories in Contemporary Women's Rewriting*, *Medieval Feminist Forum* 48, s. 137–139; Liz McAVOY – Cate GUNN (edd.), *Women and Devotional Literature in the Middle Ages, Giving Voice to Silence*, D. S. Brewer 2023.

¹⁷⁷ Výběr edic: SAPFÓ, *Písně z Lesbos*, F. Stiebitz (ed.), Praha 1978; *Dopisy dvou milenců*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2017; Anna KOMNĚNA, *Paměti byzantské princezny*, R. Dostálová (ed.), Praha 1996; DHUODA, *Příručka pro syna: ideální portrét šlechtice karolinské doby*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2021; *Duchovní dramata: Gallicanus, Pafnutius, Sapientia*, I. Zachová (ed.), Praha 2004; Hrotsvitha z GANDERSHEIMU, *Básnické dílo: Historiografie a legendy*, J. Nechutová (ed.), Argo 2022; Hildegarda Z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestvěz, nebo, Vidění a zjevení*, J. Deml (ed.), Praha 2010; Marguerite PORETE, *Zrcadlo prostých duší*, M. Žemla (ed.), Praha 2013; Christine PISAN, *Kniha o městě dam*, V. Soukupová (ed.), Praha 2018. V případě starších překladů především ženské duchovní tvorby najdeme jen překlad doplněný o kratičký úvod, bez dalších doplňujících studií nebo poznámek. Jedná se tak spíše o populární překlady: *Listy sv. Hildegardy z Bingen*, B. Konařík (ed.), Olomouc 1948; *Knihy vidění a zjevení svaté Alžběty Šenavské*, O. A. Tichý (ed.), Osvětlimany na Moravě 1913; *Tkoucí světlo božství sestry Mechtildy Magdeburské*, J. Ševčík – L. Vrána (edd.), Stará Říše na Moravě 1920; *Listy svaté Kateřiny Sienské*, A. L. Stříž (ed.), Osvětlimany na Moravě 1912.

¹⁷⁸ Luciano CANFORA, *Dějiny řecké literatury*, Praha 2001; Wilken ENGELBRECHT – Lianne BARNARD – Lucie SMOLKA FRUHWIRTOVÁ (edd.), *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*, Praha 2015; Jana NECHUTOVÁ – Dana STEHLÍKOVÁ, *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, Praha 2013; Ehrhard BAHR, *Středověká latinská literatura (6.–15. století): příručka*, Praha 2014; TÝŽ, *Dějiny německé literatury: kontinuita a změna: od středověku po současnost. Svazek 1: Od středověku po baroko*, Praha 2005; Jirí ŠRÁMEK, *Panorama francouzské literatury: od počátku po současnost. 1.*, Brno 2012; Václav ČERNÝ – Jirí PELÁN (edd.), *Italská renesanční literatura: antologie. Svazek 1.*, Praha 2020.

¹⁷⁹ Ze starověkého období známe poměrně velké množství literárně činných žen, zde jsem uvedla alespoň vzorek, který ukazuje jejich literární aktivitu nejen v případě poezie, ale také filozofických nebo jinak vědecky zaměřených děl. Dále bychom mohli uvést: Arignota, Cleobulina, Praxilla, Telesilla, Nossis, Philaenis, Phintys, Anyte, Moero, Ptolemais z Cyrene, Cornelia, Cornificia, Sulpicia, Julia Balbilla, Hilarie, Faltonia Proba. K tomu dále: Ménage GILLES, *The History of Women Philosophers*, Lanham 1984; Ian PLANT, *Women Writers of Ancient Greece and Rome: An Anthology*, Norman 2004; Jane SNYDER, *The Woman and the Lyre: Women Writers in Classical Greece and Rome*, Carbondale 1989; Josephine BALMER, *Classical Women Poets*, Newcastle 1996; Bartolo NATOLI – Angela PITTS – Judith HALLET, *Ancient Women Writers of Greece and Rome*, Routledge 2022.

¹⁸⁰ SAPFÓ, *Písně z Lesbos*, F. Stiebitz (ed.), Praha 1978, s. 112–143.

překlad dochovaných básní. V doslovu poté editor přibližuje život básnířky a prostředí, ve kterém tvořila.¹⁸¹ Krátké zmínky o autorce najdeme také v souborných publikacích věnující se dějinám literatury.¹⁸² V zahraničí je její výzkum lyrické tvorby populárnější a vznikají stále nové překladové edice, jazykové rozbory, studie zaměřující celkově na tvorbu nebo život.¹⁸³

Méně známé jsou básnířky Korinna z Tanagry a Erinna, pocházející z období antického Řecka. Z básní se příliš nedochovalo, jen nepatrné zlomky.¹⁸⁴ O Korinně jako věhlasné básnířce se zmiňuje ve svém díle Pausanius.¹⁸⁵ V českém prostředí o těchto autorkách najdeme drobné zmínky u Antonína Bartoňka, v příspěvcích týkající se řeckého dialektu¹⁸⁶ nebo v dějinách řecké literatury.¹⁸⁷ K rozsáhlejším výzkumům se musíme obrátit na zahraniční literaturu, kde najdeme mnohem více samostatných studií zabývajících se nejenom jejich tvorbou.¹⁸⁸

Kromě básnířek ze starověkého období známe také tvorbu žen s učeneckým zaměřením. Například Hypatia z Alexandrie, žijící během 4. a 5. století. Věnovala se především matematice, astrologii nebo filozofii. Její současníci Hypatiu uznávali rozsahem jejích znalostí.¹⁸⁹ V českém prostoru o ni najdeme zmínky pouze v dílech zaměřených na náboženství, dějiny antiky, nebo Egypta, popřípadě filozofii.¹⁹⁰ Širší výzkum byl Hypatii

---

¹⁸¹ Edice dále srov. SAPFÓ, *osobnost, překlady a evokace*, F. Stiebitz (ed.), Praha 1924; SAPFÓ, *Z písní lásky*, F. Borový (ed.), Praha 1945.

¹⁸² L. CANFORA, *Dějiny řecké literatury*, s. 100–103.

¹⁸³ Edice: SAPPHO, *A New Translation of the Complete Works*, L. Peterson (ed.), Cambridge 1994; SAPPHO, *Liebesgedichte*, M. Giebel (ed.), Frankfurt a. M. 2007; *The Poetry Of Sappho*, D. Yatromanolakis (ed.), Oxford 2008. Literatura srov. Jim POWELL, *Sappho in the Making: the Early Reception*, Cambridge 2019; Margaret REYNOLDS (ed.), *The Sappho Companion*. London 2001; Glenn MOST, *Reflecting Sappho*, *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 40, 1995, s. 15–38; Laura UNTNER (ed.), *Sappho. Texte zur literarischen Rezeption im deutschsprachigen Raum*, Würzburg 2023.

¹⁸⁴ *Erinna*, in: *Slovník řeckých spisovatelů*, B. Borecký – R. Dostálová (edd.), Praha 2006, s. 183.

¹⁸⁵ PAUSANIAS, *Cesta po Řecku II.*, Praha 1974.

¹⁸⁶ Antonín BARTONĚK, *Řecké literární dialekty*, *Graeco-latina brunensia* 14, č. 1–2, 2009, s. 25; TÝŽ, *Dialekty klasické řečtiny*, Brno 2009, s. 185.

¹⁸⁷ Lesley ADKINS – Roy ADKINS, *Starověké Řecko*, Praha 2011, s. 402; L. CANFORA, *Dějiny řecké literatury*, s. 824 – 825.

¹⁸⁸ Literatura srov. Archibald ALLEN – Jiří FREL, *A Date for Corinna*, *The Classical Journal* 68, č. 1, 1972, s. 26–30; Derek COLLINS, *Corinna and Mythological Innovation*, *The Classical Quarterly* 56, č. 1, 2006, s. 19–32; Marilyn SKINNER, *Corinna of Tanagra and her Audience*, *Tulsa Studies in Women's Literature* 2, č. 1, 1983, s. 9–20. Donald LEVIN, *Quaestiones Erinneanae*, *Harvard Studies in Classical Philology* 66, 1962, s. 193–204; Sarah POMEROY, *Supplementary Notes on Erinna*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 32, 1978, s. 17–22.

¹⁸⁹ Ivo KRAUS, *Hypatie – poslední učená žena antického starověku*, *Rozhledy matematicko-fyzikální* 85, č. 4, 2010, s. 56–63.

¹⁹⁰ Ladislav BAREŠ – Rudolf VESELÝ – Eduard GOMBÁR (edd.), *Dějiny Egypta*, Praha 2009, s. 51; L. CANFORA, *Dějiny řecké literatury*, s. 680–684; Peter PARSONS, *Dějiny ukryté v písku: antické papýry z římského Egypta*, Praha 2008, s. 249; Hana VYMAZALOVÁ – Filip COPPENS, *Moudrost svitků boha Thovta: vědecké poznání za vlády faraonů*, Praha 2011, s. 266.

věnován v zahraničí, a to nejen z hlediska biografie, ale i vědeckého přínosu a konečně i z pohledu genderu.¹⁹¹

Literárně činné ženy v chronologickém výčtu nacházíme dále na území Byzance. Patřila mezi ně Aelia Eudocia, římská císařovna a zároveň básnířka, žijící v 5. století.¹⁹² I v jejím případě dominuje zahraniční bádání.¹⁹³ V české literatuře najdeme krátké zmínky v publikacích zaměřených na byzantské dějiny, které zahrnují více její osobnost a případný vliv na politiku.¹⁹⁴ K nejznámějším ale patří Anna Komnena, známá pro svůj epos *Alexiada*, zachycující především historické události své doby.¹⁹⁵ Z dílny práce českých byzantologů máme dostupný překlad jejího díla,¹⁹⁶ rovněž najdeme zmínky v dílech zaměřující se na dějiny Byzance, či byzantskou vzdělanost.¹⁹⁷

Ze stejného prostředí zmíním také Dobrodeiu Kyjevskou, která se ve 12. století stala manželkou byzantského císaře Alexia Komnena. V Byzanci byla vedena a podporována ve vědeckých zájmech.¹⁹⁸ Nejvíce ji zaujalo především lékařství, kde později popsala své znalosti léčebných metod v pojednání pod názvem *Alimna* (masti).¹⁹⁹ Také překládala Galenovi spisy do staroruštiny.²⁰⁰ Pokud zůstaneme v jihovýchodní části Evropy, tak ze srbského území se literární tvorbě věnovala princezna Milica Hrebeljanovic, která sepsala

---

¹⁹¹ Výběr: Michael DEAKIN, *Hypatia of Alexandria: mathematician and martyr*, N. Y. 2007; Bryan WHITFIELD, *The Beauty of Reasoning: A Reexamination of Hypatia and Alexandria*, *The Mathematics Educator* 6, č. 1, 1995, s. 14–21.

¹⁹² Zdeněk PETRÁŇ – Jiří FRIDRICHOVSKÝ, *Encyklopedie římských císařů a císařoven z pohledu jejich mincí*, Praha 2008, s. 327.

¹⁹³ Výběr: Mark USHER, *Prolegomenon to the Homeric Centos*, *American Journal of Philology* 118, č. 2, 199, s. 305–321; Anja BUSCH, *Die Frauen der theodosianischen Dynastie. Macht und Repräsentation kaiserlicher Frauen im 5. Jahrhundert*, Stuttgart 2015; Kenneth HOLM, *Theodosian Empresses. Women and Imperial Domination in Late Antiquity*, Berkeley 1982, s. 112–130.

¹⁹⁴ Srov. Bohumila ZÁSTĚROVÁ (edd.), *Dějiny Byzance*, Praha 1992, s. 51–52.

¹⁹⁵ Vladimír VAVŘÍNEK – Petr BALCÁREK, *Encyklopedie Byzance*, Praha 2011, s. 33.

¹⁹⁶ Anna KOMNÉNA, *Paměti byzantské princezny*, R. Dostálová (ed.), Praha 1996.

¹⁹⁷ Václav JEŽEK, *Byzantská paideia, vzdělávání v Byzanci: (byzantská kultura)*, Prešov 2006, s. 37, 46–47, 50; Růžena DOSTÁLOVÁ, *Byzantská vzdělanost*, Praha 1990, s. 183, 195, 206, 248; Andreas KÜLZER, *Byzanc: dějiny - společnost – kultura*, Červený Kostelec 2016; B. ZÁSTĚROVÁ (ed.), *Dějiny Byzance*, s. 249, 254, 273, 373, 391–394. Zahraniční literatura srov. Anna KOMNENE, *The Alexiad*, E. Sewter – P. Frankopan (edd.), New York 2009; Bernard LEIB (ed.), *Anne Comnène: Alexiade (règne de l'empereur Alexis I Comnène 1081-1118)*, Vol. 1-3, Paris 1937–45; Anna KOMNENE, *Alexias*, D. Reinsch (ed.), Köln 1996; Paul STEPHENSONS, *Anna Comnena's Alexiad as a source for the Second Crusade?*, *Journal of Medieval History* 29, 2003, s. 41–54; Diether REINSCH, *Anna Komnena: the only female Byzantine historian*, *Bysantinska Sällskapet Bulletin* 23, 2005, s. 5–17.

¹⁹⁸ Natasha PUSHKAREVA, *Women in Russian History*, Sharpe 1997, s. 16.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 17; Barbara CLEMENTS, *A History of Women in Russia - From Earliest Times to the Present*, Indiana University 2012, s. 6.

²⁰⁰ N. PUSHKAREVA, *Women in Russian History*, Sharpe 1997, s. 16.

několik modliteb a náboženských básní, mezi nejslavnější básně patří truchlení za manžela.²⁰¹ Znamější je ale básnička Jefimija ze 14. století. Její dochované básně jsou dodnes součástí dějin srbské literatury. Dvě básně se dochovaly v podobě výšivek. Jedna z básní pod názvem *Pláč pro malého syna Uglješa* byla vetkaná na zadní stranu diptychu, který byl věnován klášteru v Chilandaru a druhá báseň, známá jako *Chvála princi Lazarovi*, tkaná na pohřební textilii.²⁰²

Když se přesuneme na západ do franckého prostředí, tak zde v 7. století tvořila Baudonivie. Připisujeme jí autorství části hagiografie *Vita Radegundis*,²⁰³ francké královny Radegundy. O Baudonivii se nedochovalo mnoho informací, odborná literatura není příliš rozsáhlá.²⁰⁴ Literární činnost spojujeme také s Radegundou, o které byla vytvořena právě zmíněná legenda. Ve svém díle Radegundu zmiňuje například Řehoř Tourský.²⁰⁵ Přesto, že Radegundě připisujeme tvorbu několika dochovaných básní, tak většina odborných prací se zaměřuje na její osobu a činy, samotná literární tvorba zůstává většinou v pozadí.²⁰⁶

K méně známým literárně činným ženám patří řeholnice Hygeburg, anglosaského původu žijící na franckém území v 8. století.²⁰⁷ Bývá označována za jedinou ženskou autorku života svatých v karolinském období. Sepsala dvě hagiografie *Vita Willibaldi* a *Vita Wynnebaldi*.²⁰⁸ Z franckého šlechtického prostředí pocházela Dhuoda, která sepsala návod pro svého syna, jak vést spořádaný život. Překlad tohoto díla je od roku 2021 dostupný v českém

---

²⁰¹ Literatura srov. Zaga GAVRILOVIĆ, *Women in Serbian politics, diplomacy and art at the beginning of Ottoman rule*, in: *Byzantine style, religion, and civilization: in honour of Sir Steven Runciman*, E. Jeffreys (ed.), New York 2006, s. 75–78; Ljubica POPOVICH, *Portraits of Knjeginja Milica*, *Serbian Studies*, North American Society for Serbian Studies 8, č. 1–2, 1994, s. 94–95; Zofia BRZOZOWSKA, *Księżna Milica – między sakralizacją władzy monarszej, oficjalnym kultem cerkiewnym i narodowym mitem*, *Poznańskie Studia Slawistyczne* 5, 2013, s. 59–73.

²⁰² Více: Z. GAVRILOVIĆ, *Women in Serbian politics*, s. 72–90; Slobodan MILEUSNIĆ, *Pall for the face of Prince Lazar (Jefinija's embroidery)*, in: *Byzantium. Faith and Power (1261–1577)*, H. Evans (ed.), Yale 2004, s. 320–321; Ljiljana GEORGIEVSKA, *Knjizevno delo Monahinje Jefimije [Literary Work by nun Jefimija]*, *Zbornik matice srpske za knjizevnost i jezik*, sv. 1–2, J. Delic (ed.), Novi Sad 2002, s. 58–66.

²⁰³ *De vita sancta Radegundis, libri duo*, MGH, in *Scriptores Rerum Merovingicarum*, B. Krusch (ed.), tome II, Hanovre, 1888, s. 358–395.

²⁰⁴ Srov. Julia SMITH, *Radegundis Peccatrix: Authorizations of Virginity in Late Antique Gaul*, in: *Transformations of Late Antiquity: Essays for Peter Brown*, P. Rousseau – M. Papoutsakis (edd.), Burlington 2009, s. 303–26; Simon COATES, *Regendering Radegund? Fortunatus, Baudonivia and the Problem of Female Sanctity in Merovingian Gaul*, *Studies in Church History* 34, s. 37–50.

²⁰⁵ Gregorius TURONENSIS, *O boji králů a údělu spravedlivých: kronika Franků: dějiny v deseti knihách*, J. Kincl (ed.), Praha 2006.

²⁰⁶ Elizabeth MUIR, *Women's History of the Christian Church: Two Thousand Years of Female Leadership*, University of Toronto, s. 46; Renate DISSERTORI, *Berichten Frauen anders? Die heilige Radegunde von Poitiers in den Viten des Venantius Fortunatus und der Baudonivia*, Saarbrücken 2008; Joye SYLVIE, *Basine, Radegonde et la Thuringe chez Grégoire de Tours*, *Francia* 32, s. 1–18.

²⁰⁷ Carolynne LARRINGTON, *Hugeburc*, in: *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

²⁰⁸ Pauline HEAD, *Who is the Nun from Heidenheim? A study of Hugeburc's "Vita Willibaldi"*, *Medium Aevum* 71, 2002, s. 29–46; HUGEBURC, *Vitae Willibaldi et Wynnebaldi, Supplementa tomorum I–XII, pars III*, O. Holder-Egger (ed.), MGH *Scriptores*, Stuttgart, 1887, s. 80–117.

jazyce.²⁰⁹ Kritická edice překladu také vyšla v anglickém, francouzském nebo německém jazyce.²¹⁰ V těchto jazycích potom nejčastěji najdeme sekundární literaturu věnující se primárně osobě autorky nebo analýze díla.²¹¹

Na básnířky tvořící skaldskou poezii narazíme na území Skandinávie. Byly to např. Jorunn Skaldmear, Hildir Hrolfsdottir nebo Steinunn Refsdóttir. Většinou se o těchto skaldkách dochovalo velmi málo informací i velmi zlomková tvorba.²¹²

V německy mluvícím prostředí se dochovala řada ženských textů, především z církevního prostředí. V případě Hrozvity z Gandersheimu, žijící v 10. století máme v českém překladu dostupnou prakticky celou dochovanou tvorbu. Tvořila básně v latině a je považována za autorku prvních středověkých dramát. Překladové edice obsahují nejen samotné dílo, ale také části věnující se životu autorky nebo kontextu tvorby.²¹³ Ze zahraniční literatury se zde můžeme obrátit především na německou odbornou činnost.²¹⁴ První básnířku tvořící v německém jazyce známe pod jménem Frau Ava. Dochovala se jen zlomková tvorba. V česky dostupné literatuře najdeme jen krátkou zmínku v dějinách literatury.²¹⁵ Přírodovědně a lékařsky zaměřené spisy, včetně vizionářských děl k otázkám víry sepsala Hildegarda z Bingenu, benediktníka žijící v 12. století. Vybranou tvorbu najdeme přeloženou

---

²⁰⁹ DHUODA, *Příručka pro syna: ideální portrét šlechtice karolinské doby*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2021; zmínky také Jana NECHUTOVÁ – Dana STEHLÍKOVÁ, *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, Praha 2013, s. 106–107.

²¹⁰ Marcelle THIEBAUX (ed.), *Dhuoda. Handbook for her warrior son*, Cambridge 1998; Pierre RICHELÉ (ed.), *Dhuoda: Manuel pour mon Fils*. Sources Chrétiennes 225, Paris 1975; *Liber manualis – Ein Wegweiser aus karolingischer Zeit für ein christliches Leben*, W. Fels (ed.), Stuttgart 2008.

²¹¹ Více: Karen CHEREWATUK, *Speculum Matris: Duoda's Manual*, *Florilegium* 10, 1988–91, s. 49–64; Martin CLAUSSEN, *Fathers of Power and Mothers of Authority: Dhuoda and the Liber Manualis*, *French Historical Studies* 19, 1996, s. 785–809; Steven STOFFERAHN, *The many faces in Dhuoda's mirror: The Liber Manualis and a century of scholarship*, *Magistra. A journal of women's spirituality in history* 4.2, 1998, s. 89–134.

²¹² Podrobně k ženské skaldské poezii: Sandra Ballif STRAUBHAAR, *Old Norse Women's Poetry: The Voices of Female Skalds*, Cambridge 2011.

²¹³ *Duchovní dramata: Gallicanus, Pafnutius, Sapientia*, I. Zachová (ed.), Praha 2004; Hrosvitha z GANDERSHEIMU, *Básnické dílo: Historiografie a legendy*, J. Nechutová (ed.), Argo 2022; Hrosvitha z GANDERSHEIMU, *Pád a obráčení Marie, poustevníka Abraháma neteře: Dulcitus; Vzkříšení Drusiany a Kalimacha*, E. Stehlíková – L. Zušťáková – J. Šmatlák (edd.), Praha 1990. Dále literatura: Eva STEHLÍKOVÁ, *Velké a slavné volání, několik poznámek o životě a díle Hrozvity z Gandersheimu*, *Divadelní revue* 3, 1993, s. 69–73; také J. NECHUTOVÁ – D. STEHLÍKOVÁ, *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, s. 115–117; Claudio LEONARDI (ed.), *Středověká latinská literatura (6.-15. století): příručka*, Praha 2014, s. 188–191.

²¹⁴ Edice srov. *The Plays of Hrotsvitha of Gandersheim: bilingual edition*, L. Bonfante – R. Chipok (ed.), Bolchazy-Carducci 2013; Paul von WINTERFRED (ed.), *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi 34: Hrotsvithae Opera*, Hannover 1902. Literatura: Anne HAIGHT, *Hrosvitha of Gandersheim; her life, times, and works, and a comprehensive bibliography*, New York 1965; Tino LICHT, *Hrotsvitspuren in ottonischer Dichtung (nebst einem neuen Hrotsvitgedicht)*, *Mittellateinisches Jahrbuch* 43, 2008, s. 347–353.

²¹⁵ Krátká zmínka: E. BAHR (edd.), *Dějiny německé literatury*, s. 55. Více: Lena MAYER-SKUMANZ, *Ava's New Testament Narratives: When the Old Law Passed Away (Edition with English translations of "Johannes" and "Life of Jesus")*, Kalamazoo 2002; Andrew THORTON, *Frau Ava*, Wien 2003.

do češtiny.²¹⁶ Její jméno se také vyskytuje v souborných publikacích věnujících se latinské středověké literatuře.²¹⁷ Zahraniční literatura především německá a anglická nabízí četné edice její tvorby, spolu s literaturou zaměřující se na její osobu a kontext tvorby.²¹⁸ Především mystické²¹⁹ spisy tvořila Alžběta ze Schönau a Mechtilda z Magdeburku. V případě Alžběty ze Schönau se kromě vizí a zjevení dochovaly také dopisy, kdy máme k dispozici i české edice těchto děl.²²⁰ Krátké zmínky o Alžbětě ze Schönau najdeme také v souborných publikacích o ženské mystice.²²¹ Větší množství odborné literatury nabízí především anglická nebo německá tvorba.²²² Mechtildu z Magdeburku, řeholnici a mystičku, spojujeme s působením především v klášteře Helf ve 13. století. Stala se autorkou sedmi knih vizí, mystických zkušeností a prožitků.²²³ Její život byl církví značně připomínán, proto většinu zmínek najdeme v textech věnující se mystice. Nejznámější kniha nese název *Tekoucí světlo boží*, je dostupná i v českém překladu.²²⁴ Díla psala v němčině, později byly přeloženy do latiny, můžeme ji tak vnímat jako podporovatelku německého jazyka. O Mechtildě

---

²¹⁶ Edice: Hildegarda Z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestývěz, nebo, Vidění a zjevení*, J. Deml (ed.), Praha 2010; *Listy sv. Hildegardy z Bingen*, B. Konařík (ed.), Olomouc 1948; Hildegarda Z BINGEN, *Ptačí medicína*, J. Fuksová (ed.), Praha 2013.

²¹⁷ J. NECHUTOVÁ – D. STEHLÍKOVÁ, *Stručné dějiny latinské literatury*, s. 194–197; C. LEONARDI (ed.), *Středověká latinská literatura*, s. 302–306; Eva STEHLÍKOVÁ, *A co když je to divadlo?* Praha 1998, s. 42; Thomas SCHÄFER, *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen*, Praha 2003.

²¹⁸ *Physica*, P. Throop (ed.), Vermont 1998; *Scivias*, C. Hart – J. Bishop (ed.), New York 1990; Peter DRONKE, *Liber divinatorum operum*, Brepols 1996. Literatura srov. Beverly KIENZLE – George FERZOCO (edd.), *A Companion to Hildegard of Bingen*, Leiden 2013; Marianne RICHERT-PFAU, *Mode and Melody Types in Hildegard von Bingen's Symphonia*, *Sonus* 11, 1990, s. 53–71.

²¹⁹ Ženská mystika: je oblast duchovního hledání a zbožnosti, která se zaměřuje na ženskou perspektivu a prožívání mystických zkušeností. Jedná se o oblast, která se zabývá hlubokým spojením s božským, transcendentním nebo duchovním, které je specifické pro ženy, mystičky projevovaly hlubokou duchovní zbožnost, která se projevovala skrze extatické zážitky, vizionářství, modlitbu a kontemplaci. Ženské mystičky často zdůrazňují důležitost osobního prožívání Boha a intenzivního vnitřního hledání. Upevňování ženské mystiky zaznamenáme ve 13. století. Spojujeme ji buď s jednotlivými ženami, nebo s ženskými řeholními hnutími. Příklady mystiček a jejich děl dále v textu, nebo srov. Angela Z FOLIGNA, *Mystické zážitky a duchovní rady*, Bratislava 2007; *The life of Dorothea von Montau, a fourteenth-century recluse" (original text by Johannes of Marienwerder, d. 1417)*, U. Stargardt (ed), Lewiston 1997; K literatuře srov. Caroline Walker BYNUM, *Svatá hostina a svatý půst: náboženský význam jídla pro středověké ženy*, Praha 2017; John COAKLEY, *Women, men, and spiritual power: female saints and their male collaborators*, New York 2006.

²²⁰ *Knihy vidění a zjevení svaté Alžběty Šenavské*, O. A. Tichý (ed.), Osvietimany na Moravě 1913.

²²¹ J. NECHUTOVÁ – D. STEHLÍKOVÁ, *Stručné dějiny latinské literatury*, s. 198–199; C. LEONARDI (ed.), *Středověká latinská literatura*, s. 316–317.

²²² Peter DINZELBACHER, *Die Werke der Heiligen Elisabeth von Schönau*, Schöningh 2006; *Elisabeth of Schönau: the complete works*, A. Clark (ed.), New York 2000.

²²³ Vera SCHAUBER – Hanns SCHINDLER, *Rok se svatými*, Kostelní Vydří 1994, s. 425.

²²⁴ *Tekoucí světlo božství sestry Mechtildy Magdeburské*, J. Ševčík – L. Vrána (ed.), Stará Říše na Moravě 1920. K literatuře srov. L. BORRIELLO (ed.), *Slovník křesťanských mystiků*, Kostelní Vydří 2012, s. 562–563.

z Magdeburku i jejím díle vznikla řada studií nejenom o středověké spiritualitě, mysticismu, ale i gendru.²²⁵

Řada literární tvorby se také dochovala z území Brabantského vévodství z pera mystičky Hadewijch. Dochovaná tvorba se skládá z popisu vizí, dopisů a básní.²²⁶ V české literatuře Hadewijch najdeme v pracích týkající se mystiky nebo dějin nizozemské literatury.²²⁷ Z Vlámského regionu známe Beatrice Nazaretskou, řeholnici ze 13. století. Je autorkou mystického díla *Sedm cest boží lásky*,²²⁸ které sepsala v rané nizozemštině. K autorce najdeme studie v anglickém jazyce a edice díla,²²⁹ ale hlavní centrum bádání zůstává v Nizozemsku.²³⁰

Přesunem do francouzského prostředí narazíme na poměrně známý dochovaný soubor korespondence z období 12. století mezi Heloisou, jeptiškou, později abatyší, s Petrem Abelardem, theologem, s nímž navázala intimní vztah a udržovala s ním korespondenci.²³¹ Dochované dopisy jsou psané v latině, odhalují osobní vztah, ale i intelektuální rovinu mezi dvěma jedinci, zároveň nabízejí vhled do společnosti 12. století, monastického života, otázky středověkých gendrových rolí. Dopisy hrály také důležitou roli ve vývoji epistolární literatury.²³² Tato korespondence dodnes zastává důležité místo v dějinách francouzské literatury.²³³ Korespondenci si můžeme přečíst přeloženou do českého jazyka.²³⁴

---

²²⁵ Mechthild VON MAGDEBURG, *Das fließende Licht der Gottheit: Nach der Einsiedler Handschrift in kritischem Vergleich mit der gesamten Überlieferung*, H. Neumann (ed.), München 1990; Mechthild VON MAGDEBURG, *The flowing light of the Godhead*, F. Tobin (ed.), New York 1997. Dále srov. Sara POOR, *Mechthild of Magdeburg and Her Book. Gender and the Making of Textual Authority*, Penn 2004; Regina KOCH, *Mechtildevon Magdeburg, Woman of two Works*, 14th Century English Mystics Newsletter 7, č. 3, 1981, s. 111–31.

²²⁶ A. BŽOCH, *Stručné dějiny nizozemské literatury*, s. 26–27.

²²⁷ *Tamtéž*, s. 44–45; C. W. BYNUM, *Svatá hostina a svatý půst*, s. 153–159; A. BŽOCH, *Stručné dějiny nizozemské literatury*, s. 26–27, dále srov. Columba HART, *Hadewijch: The Complete Works*, Michigan 1980; *Poetry of Hadewijch*, M. van Baest (ed.), Peeters 1998; HADEWIJCH, *Visioenen*, I. Dros – Frank Willaert (edd.), Amsterdam 1996. K literatuře srov. Patricia DAILEY, *Promised Bodies: Time, Language, and Corporeality in Medieval Women's Mystical Texts*, Columbia University 2013, s. 123–56; Veerle FRAETERS, *Hadewijch of Brabant and the Beguine Movement*, in: *A Companion to Mysticism and Devotion in Northern Germany in the Late Middle Ages*, E. Andersen (ed.), Brill 2013, s. 49–72.

²²⁸ Beatrice of NAZARETH, *Seven Ways of Holy Love*, W. van den Dungen (ed.), Brasschaat 1998.

²²⁹ Kris VAN PUT, *About Which We Want to Speak Now: Beatrice of Nazareth's Reason for Writing Uan Seuen Manieren van Heileger Minnen*, *Journal of Medieval Religious Cultures* 42, č. 2, 2016, s. 143–63; *The Life of Beatrice of Nazareth, 1200-1268*, R. DeGanck (ed.), Kalamazoo 1991.

²³⁰ V českém jazyce najdeme zmínku: W. ENGELBRECHT – L. BARNARD – L. SMOLKA FRUHWIRTOVÁ (edd.), *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*, s. 44–45; Caroline Walker BYNUM, *Svatá hostina a svatý půst: náboženský význam jídla pro středověké ženy*, Praha 2017.

²³¹ *Abélard a Heloisa: dopisy utrpení a lásky*, J. Pavel – P. Rychterová (edd.), Praha 2003.

²³² Srov. Brooke FINDLEY, *Does the Habit Make the Nun? A Case Study of Heloise's Influence on Abelard's Ethical Philosophy*, *Vivarium* 44, č. 2/3, 2006, s. 248–275; Barbara NEWMAN, *Authority, authenticity, and the repression of Heloise*, *Journal of Medieval and Renaissance Studies* 22, 1992, s. 121–157; Regina HEYDER, *Geschlechterkonzepte eines geistlichen Paares: Abaelard und Heloise*, in: *Rottenburger Jahrbuch für Kirchengeschichte* 35, 2016, s. 29–55. Edice: *Abaelard und Héloise. Die Tragik einer großen Liebe*, C. Zitzl –

Jedna ze známějších autorek a mecenášek literatury je Marie de France. Francouzská básnířka ze 13. století, známá především pro svou tvorbu lejchů, sbírku bajek, rovněž bývá považována za autorku legendy o sv. Patrikovi nebo hagiografie anglické princezny Æthelthryth.²³⁵ Její tvorba se dochovala v poměrně velkém rozsahu, navíc ovlivnila řadu dalších autorů a samotnou rozvíjející se rytířskou kulturu.²³⁶ Marii de France často najdeme zmíněnou v obecných dějinách literatury.²³⁷ Dostupný máme výběr tvorby v českém překladu.²³⁸ Hlavní zdroje výzkumu ale musíme hledat především ve francouzské a anglické literatuře, skládající se nejenom z edic, ale také sekundární literatury s rozsáhle tematicky zaměřenými okruhy výzkumů.²³⁹

Z prostředí klášterního známe Margueritu Porete, mystičku a zbožnou ženu. Nejznámější spis nese název *Zrcadlo prostých duší*, kvůli kterému byla upálena. Dílo se stalo velmi populární a dodnes máme dostupné překlady v několika jazycích,²⁴⁰ od roku 2013 i v českém jazyce.²⁴¹ Tvorba Marguerity Porete a její osud stojí v zájmu odborníků na ženskou středověkou mystiku, bekyňské hnutí i téma hereze.²⁴² Francouzská abatyše Agnes d'Harcourt žijící ve 13. století napsala *Život Isabelly Francouzské*, hagiografii vlastní

K. Dürr – R. Buchner (edd.), Bamberg 2007; *The Letter Collection of Peter Abelard and Heloise*, D. Luscombe – B. Radice (edd.), Oxford 2013.

²³³ Jiří ŠRÁMEK, *Panorama francouzské literatury: od počátku po současnost. 1.*, Brno 2012.

²³⁴ *Abélard a Heloisa: dopisy utrpení a lásky*, J. Pavel – P. Rychterová (ed.), Praha 2003; *Dopisy dvou milenců*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2017; Dále k literatuře: Georges DUBY, *Vznešené paní z 12. století Díl 1. Heloisa, Aliénor, Isolda a další*, Brno 1997; J. NECHUTOVÁ – D. STEHLÍKOVÁ, *Stručné dějiny latinské literatury*, s. 205–206; C. LEONARDI (ed.), *Středověká latinská literatura*, s. 314–317.

²³⁵ June McCASH, *La vie sainte Audree: A Fourth Text by Marie de France?*, *Speculum*. 77, č. 3, 2002, s. 744–777.

²³⁶ Jacques LE GOFF, *Kultura středověké Evropy*, Praha 1991, str. 449.

²³⁷ Jiří ŠRÁMEK, *Panorama francouzské literatury: od počátku po současnost. 1.*, Brno 2012.

²³⁸ *Výbor z povídek a bajek*, N. Havel (ed.), Praha 1929; *O dvou milencích*, in: 1000 nejkrásnějších novel č. 88, M. Sehnalová (ed.), Praha 1915; *Milostné příběhy ze staré Francie*, J. Konůpek (ed.), Praha 1958; *Básnické povídky Marie de France*, O. Levý (ed.), Bratislava 1935.

²³⁹ Výběr literatury: June McCASH, *La Vie sainte Audree, A Fourth Text by Marie de France*, *Speculum* 77, 2002, s. 744–777; Sharon KINOSHITA – Peggy McCracken, *Marie de France: A Critical Companion*, Woodbridge 2012. Edice výběr: Glyn BURGESS – Keith BUSBY, *The Lais of Marie de France*, London 1986; *Marie de France: Poetische Erzählungen nach alt-bretonischen Liebes-Sagen*, W. Hertz (ed.), Essen 1986; Françoise MORVAN, *présentation et notes des Fables de Marie de France*, Babel-Actes 2010; Christian DEMILLY, *Fables de Marie de France*, Talents Hauts 2022.

²⁴⁰ Marguerite PORETE, *Der Spiegel der einfachen Seelen. Mystik der Freiheit*, B. Kern (ed.), Wiesbaden 2011; Marguerite PORETE, *The Mirror of Simple Souls*, E. Babinsky (ed.), Paulist 1993.

²⁴¹ Edice: Marguerite PORETE, *Zrcadlo prostých duší*, M. Žemla (ed.), Praha 2013. Dále literatura: Jan HULEJA, *Ženská spirituální hereze na přelomu 13. a 14. století* (Magisterská diplomová práce), UK 2010, s. 73–80; Theo KOBUSCH, *Filosofie vrcholného a pozdního středověku*, Praha 2013, s. 492–495; Peter DINZELBACHER, *Svěťice, nebo čarodějky?: osudy "jiných" žen ve středověku a novověku*, Praha 2003; *Slovník křesťanských mystiků*, L. Borriello (ed.), Kostelní Vydří 2012, s. 645–647.

²⁴² Podrobně: Suzanne KOCHER, *Allegories of Love in Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls*, Brepols 2008; Michael FRASSETTO, *Marguerite Porete: Mysticism, Beguines and Heretics of the Free Spirit*, in: *Heretic Lives: Medieval Heresy from Bogomil and the Cathars to Wyclif and Hus*, London 2007, s. 135–150.

přítelkyně a rovněž řeholnice, která se poté stala svatou. Dochoval se také dopis Ludvíku X.²⁴³ Život Isabelly je jednou z mála děl psaných o ženě ženou a dává tak vhled, jak řeholnice pohlížely na svůj život a život ostatních sester bez mužského prostředníka v podobě písaře. Toto dílo do určité míry také reflektuje rané metody historické práce, kdy se autorka snaží psát jen o záležitostech, které sama prožila nebo o nich měla dobré zdroje, které vždy uváděla.²⁴⁴

Pokud zůstaneme v klášterním prostředí, ale přesuneme se do Itálie, narazíme na Kateřinu ze Sieny, mystičku, která po sobě zanechala značnou písemnou tvorbu. Její tvorba měla velký vliv na samotnou italskou literaturu, ale hrála i roli v historii papežství.²⁴⁵ Z literární tvorby se dochovaly zbožná pojednání a rozhovory, přes 300 dopisů, z velké části vedené s papežem a modlitby. Její život a činnost se stala předmětem mnoha studií, máme dostupné kritické edice jejich prací,²⁴⁶ které jsou dostupné i v českém překladu.²⁴⁷ Tvorbu, která byla ovlivněna rytířskou kulturou a trubadúrstvím psala Compuita Donzella, jedna z prvních básnířek užívající italský jazyk druhé poloviny 13. století. Dochované máme především sonety a část tenzony.²⁴⁸ Rebecca Guarna, italská lékařka ze 13. století, patří mezi jednu z mála známých ženských lékařek, kterým bylo umožněno studovat na univerzitě v Salernu. Napsala tři lékařská pojednání.²⁴⁹

Z Anglie 14. století pocházela mystička a vizionářka Julina z Norwinch. Nejznámější dílo nese název *Zjevení božské lásky* a označuje se za nejranější dochované dílo v anglickém

---

²⁴³ Sean FIELD, *The Writings Of Agnes Of Harcourt: The Life of Isabelle of France and the Letter on Louis IX and Longchamp*, South Bend 2003.

²⁴⁴ Více: Anne-Helene ALLIROT, *Isabelle de France, soeur de saint Louis: la vierge savante*, *Medievals* 48, 2005, s. 55–98; S. FIELD, *Agnes of Harcourt as Intellectual: New Evidence for the Composition and Circulation of the Vie d'Isabelle de France*, in: *Women Intellectuals and Leaders in the Middle Ages*, K. Kerby-Fulton – K. Bugyis – J. Van Engen (edd.), Woodbridge 2020, s. 79–96.

²⁴⁵ Srov. Václav ČERNÝ – Jiří PELÁN (edd.), *Italská renesanční literatura: antologie. Svazek 1.*, Praha 2020, s. 200–205.

²⁴⁶ Edice: Suzanne NOFFKE (ed.), *The Letters of St. Catherine of Siena. Vol. 4.*, Binghamton 2000; *The Dialogue of St. Catherine of Siena*, A. Thorold (ed.), TAN Books 2009; *Katharina von Siena. Politische Briefe*, F. Strobel (ed.), Einsiedeln 1944; *Caterina VON SIENA, Der Dialog. Ein Gespräch mit Gott über seine Vorsehung*, C. Reimüller (ed.), Kleinhain 2017. Literatura výběr: Thomas McDERMOTT, *Catherine of Siena: spiritual development in her life and teaching*. New York 2008.

²⁴⁷ Kateřina SIENSKÁ, *Dialog s Boží prozřetelností*, I. Hlaváčová (ed.), Praha 1998; *Výbor z listů svaté Kateřiny Sienské*, K. Vrátný (ed.), Olomouc 1940; Dále k literatuře: *Kateřina Sienská*, in: *Slovník křesťanských mystiků*, L. Borriello (ed.), Kostelní Vydří 2012, s. 474–478; Lodovico FERRETTI, *Svatá Kateřina Sienská*, Brno 2011; Kateřina PTÁČKOVÁ, *Kateřina ze Sieny na cestě ke svatořečení*, Pardubice 2015.

²⁴⁸ Úryvky tvorby najdeme přeložené ve sbírkách věnující se italské renesanční lyrice: *Navštívení krásy: (italská renesanční lyrika)*, E. Frynta – J. Pokorný – J. Vladislav (edd.), Praha 1964; *Devadesát devět básní o lásce a smrti ze staré Itálie*, J. Vladislav (ed.), Praha 2002. Zahraniční literatura: Fabian ALFIE, *La Compiuta Donzella of Florence (ca. 1260)*, *The Complete Poetry*, *Medieval Feminist Forum: A Journal of Gender and Sexuality* 55, č. 3, 2019, s. 1–42; Paola PRICE, *Uncovering women's writings: two early Italian women poets*, *Journal of the Rocky Mountain Medieval and Renaissance Association* 9, 1988, s. 1–15.

²⁴⁹ Kirstin OLSEN, *Chronology of Women's History*, Greenwood 1994, s. 51.

jazyce napsané ženou.²⁵⁰ V českém jazyce najdeme krátké zmínky v literatuře týkající se mysticismu či náboženství.²⁵¹ Za první anglickou autorku her se považuje Kateřina ze Sutton ze 14. století. Je autorkou liturgických dramát, které se hrály o velikonocích, ale dodnes v tomto směru panuje nevyjasněnost, zda hry přímo sama napsala nebo jen upravila.²⁵²

Literárně činná byla také Brigita Švédská. Její vize a způsob myšlení se rozšířilo po Evropě a staly se poměrně známé, což může dokládat překlad jejich vizí již Tomášem Štítným ze Štítného.²⁵³ Vize psané v latině vycházely v kritických edicích mezi lety 1995-2002 pod záštitou královské akademie ve Stockholmu.²⁵⁴ Edice doplňují velké množství literatury.²⁵⁵

---

²⁵⁰ *Slovník křesťanských mystiků*, L. Borriello (ed.), Kostelní Vydří 2012, s. 464–465; Výběr edice: Frances BEER (ed.), *Revelations of Divine Love, translated from British Library Additional MS 37790: the Motherhood of God: an excerpt, translated from British Library MS Sloane 2477*, Rochester 1998; Ellen Sommer von SECKENDRFF, *Eine Offenbarung göttlicher Liebe: Kürzere Fassung der 16 Offenbarungen der göttlichen Liebe*, Herder 1960; k literatuře srov. Denise BAKER, *Julian of Norwich and Anchoritic Literature*, *Mystics Quarterly* 19, č. 4, 1993, s. 148–161; Veronica ROLF, *An Explorer's Guide to Julian of Norwich*, Downers Grove 2018.

²⁵¹ Krátké úryvky z jejího textu najdeme v překladové publikaci *Moudrost Juliany z Norwiche*, jedná se ale spíše o text populárního charakteru, *Moudrost Juliany z Norwiche*, M. Furlongová (ed.), Kostelní Vydří 1997; Z literatury: *Juliana z Norwiche*, in: *Slovník křesťanských mystiků*, L. Borriello (ed.), Kostelní Vydří, s. 464–465; Jana TRAJTELOVÁ, *O Božom optimizme: príspevok k skúmaniu fenomenológie hriechu na základe mystickej náuky Juliany z Norwich*, *Studia Capuccinorum Boziniensia*, č. 4, 2018, s. 1–32.

²⁵² Karl YOUNG, *The Drama of the Medieval Church*, Oxford 1933, s. 164; Nancy COTTON, *Katherine of Sutton: The First English Woman Playwright*, *Educational Theatre Journal* 30, č. 4, 1978, s. 475–481; Anne YARDEY, *The Liturgical Dramas for Holy Week at Barking Abbey*, *Medieval Feminist Forum* 49, č. 3, 2014, s. 1–39.

²⁵³ *Vidění svatě Brigity Švédské v překladu Tomáše ze Štítného*, P. Rychterová (ed.), Praha 2009. K literatuře dále: Drahomíra BREEDVELD-BARÁNKOVÁ, *Brigitské traktáty: Proposice ke svatořečení svatě Brigity Švédské. Umučení Krista z Revelací svatě Brigity*, Praha 2008; Ludvík VRÁNA, *Tajemná slova: Zjevení a vidění svatě Brigity Švédské*, Olomouc 1938; Kateřina PTÁČKOVÁ, *Ach, ta láska nebeská: příspěvek k fenoménu duchovního manželství v prostoru středověké mystiky*, in: *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčeje*, K. Čadková (ed.), Praha 2014, s. 249–258; Pavlína RYCHTEROVÁ, *Ikonografický motiv Narození Páně adoračního typu a vidění Brigity švédské*, in: *Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, M. Nodl (ed.), Praha 2004, s. 97–111.

²⁵⁴ *Sancta Birgitta. Revelaciones Lib. I.-viii*, C. Undhagen – H. Aili – B. Bergh (edd.), Stockhol-Uppsala 1978-2002; *Sancta Birgitta. Revelaciones extravagantes*, L. Hollman (ed.), Uppsala 1956; *Sancta Birgitta. Opera minora, Vol. I.-iii Regula Salvatoris*, S. Eklund (ed.), Stockholm 1975-1991.

²⁵⁵ Edice: *Saint Bride and her book: Birgitta of Sweden's revelations*, B. Holloway (ed.), Cambridge 1992; Cornelia GLEES (ed.), *Die Visionen der heiligen Birgitta von Schweden*, Augsburg 1989; K literatuře: Maria H. OEN (ed.), *A Companion to Birgitta of Sweden and Her Legacy in the Later Middle Ages*, Leiden 2019; Barbara GUNTER-HAUG, *Birgitta von Schweden: die große Seherin des 14. Jahrhunderts*, Stieglitz 2002.

4. ŽENSKÁ DÍLA A PÍSEMNOTI 15. STOLETÍ

Tvorba žen s nastupujícím pozdním středověkem nepatřila dosud ke komplexněji zpracovávaným tématům. A proto, jak bylo uvedeno v úvodu diplomové práce, stala se právě tato tematika – ženská tvorba 15. století předmětem práce. V následující kapitole bude představen rozbor pramenů, který se na představení klíčových a žánrově odlišných děl či spisů tak, aby byla dokladována rozvíjející se pestrost písemných památek či vlastnoručních textů žen pro účely běžné komunikace. Znovu zopakujme, že se jedná o prameny: z uherského panovnického dvora *Vzpomínky Heleny Kottannerové*,²⁵⁶ dále z městského prostředí Anglie *Knih Margery Kempe*,²⁵⁷ a nejstarší domácí ženské písemné prameny, což byla korespondence, konkrétně z českých zemí *Listy bílé paní Rožmberské*²⁵⁸ a *Písemné památky žen a dcer českých*.²⁵⁹

4.1 Vzpomínky Heleny Kottannerové

4.1.1 Pramen

Rukopis byl objeven v tehdejší rakouské dvorské knihovně. Dodnes se nachází v rakouské Národní knihovně ve Vídni, pod číslem 2920.²⁶⁰ Původní rukopis název neměl, po jeho objevení tak vešel ve známost jako *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin*.²⁶¹ Rukopis se skládá z 16 značně poškozených listů, které jsou popsány z obou stran. Jedná se o souvislý text, který není dělený do kapitol.²⁶² Psán je gotickou kurzívou.²⁶³ Původním jazykem je horní němčina a bavorský dialekt.²⁶⁴ Jedná se o jedinou známou verzi rukopisu.

²⁵⁶ *Spomienky Heleny Kottannerovej*, D. Dvořáková – M. Papsonová (ed.), Budmerice 2008.

²⁵⁷ *The Book of Margery Kempe: annotated edition*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

²⁵⁸ *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985.

²⁵⁹ *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

²⁶⁰ *Memorabilia germanica 2920*, Österreichische Nationalbibliothek, rukopis je dostupný online [Memorabilia germanica \(onb.ac.at\)](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5:1-63862-p0011-9) [Dostupné k 20. 1. 2023]

²⁶¹ Pojmenoval jej tak první objevitel rukopisu Stefan Endlicher, Stefan ENDLICHER, *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin 1439-1440*, Leipzig 1846.

²⁶² Popis dostupný [Memorabilia germanica](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5:1-63862-p0011-9) - Österreichische Nationalbibliothek (onb.ac.at) [Dostupné k 20. 1. 2023]; Sara KATANEC, *Kritičko izdanje i prijevod memoara Helene Kottanner: prolog istraživanju ženskog pisanja u srednjem vijeku*, Diplomski rad, Zagreb 2018, s. 6.

²⁶³ Kurzivu lze tedy charakterizovat jako formu gotického písma, která se vyvinula ve 14. století do jednodušší a snáze čitelné podoby, kvůli praktickým požadavkům psaní na papír. Vyznačuje se lomenými tvary písmen a dalšími specifickými vizuálními prvky; Srov. Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2015, s. 44.

²⁶⁴ Historická fáze němčiny v letech 1350-1650, lingvisticky je polovina 14. století poznamenána fonologickými změnami systému samohlásek, které charakterizují moderní standardní jazyk, neexistovala žádná standardní raně nová vysoká němčina a všechny formy jazyka vykazovaly nějaké místní nebo regionální charakteristiky, nicméně, tam byly rostoucí harmonizace v psaném a tištěném slově, je to určitý začátek vývoje k jednotnému

Zda je příslušný rukopis originál, či opis se nikdy do úplnosti nepodařilo určit.²⁶⁵ Karl Mollay, který se dosud nejvíce výzkumu rukopisu věnoval, došel k závěru, že by se mělo jednat o originál, čemuž mají dosvědčovat vynechaná místa v pasáži jednající o krádeži koruny, kde jsou vynechaná jména jednak samotné Heleny Kottannerové a jejích dvou pomocníků.²⁶⁶ V prameni je najdeme jako zmíněná vynechaná místa: „[...] *poslal nám Boh jedného muža, ktorý sa podujal vyniesť svatú korunu. Bol to jeden Uhor, volal sa ...*“²⁶⁷ Nebo je nazývá jen jako pomocníky, „*nato vzal moj pomocník červenú zamatovú podušku,*“²⁶⁸ či označuje čistě zájmenem.²⁶⁹ Na některých místech je ale její jméno nebo alespoň iniciály dodatečně dopsány jinou rukou. Mollay argumentuje tím, že kdyby se jednalo o opis, bylo by vše napsáno jednou rukou.²⁷⁰ K tomuto názoru se přiklání i Daniela Dvořáková, jedna z editorek slovenského překladu.²⁷¹ V otázce autorství samotné Heleny Kottannerové jako pisatelky rukopisu, se většina historiků shoduje na skutečnosti, kterou uvádí i Mollay, že text byl diktovaný.²⁷² Anglická edice vzpomínek Kottannerové z roku 1998 zde upozorňuje na analogický případ ze stejného období, *Knihu Margery Kempe*, kde je jasně v jejím úvodu napsáno, že text byl diktovaný písařům.²⁷³

4.1.2 Edice

Rukopis objevil Stefan Ladislav Endlicher a vydal ho pod názvem „*Aus den Denkwürdigkeiten der Hellene Kottannerin.*“ V roce 1846 vyšla jeho kritická edice rukopisu.²⁷⁴ V poznámkách využívá především předchozí odborné literatury týkající se zmiňovaného období, přidal chronologický přehled událostí zmíněných ve vzpomínkách,

---

standardu, který byl kodifikován v novém hornoněmeckém období. Více k rané horní němčině: Zdeněk MASARIK, *Historická němčina pro archiváře*, Brno 1993; Virgil MOSER, *Historisch-grammatische Einführung in die frühneuhochdeutschen Schriftdialekte*, Darmstadt 1971; Christa BAUFELD, *Kleines frühneuhochdeutsches Wörterbuch*, Niemeyer 1996; S. KATANEC, *Kritičkoizdanje i prijevod memoara Helene Kottanner: prolog istraživanja ženskog pisanja u srednjem vijeku*, Diplomski rad, Zagreb 2018, s. 6.

²⁶⁵ *Spomienky Heleny Kottannerovej*, D. Dvořáková – M. Papsonová (ed.), Budmerice 2008, s. 21.

²⁶⁶ Karl MOLLAY, *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin*, Wien 1971, s. 70–73.

²⁶⁷ *Spomienky Heleny Kottannerovej (SHK)*, D. Dvořáková – M. Papsonová (ed.), Budmerice 2008, s. 33.

²⁶⁸ *Tamtéž*, s. 34.

²⁶⁹ *Tamtéž*, s. 35.

²⁷⁰ K. MOLLAY, *Die Denkwürdigkeiten*, s. 255.

²⁷¹ *SHK*, s. 23.

²⁷² K. MOLLAY, *Die Denkwürdigkeiten*, s. 10.

²⁷³ Maya WILLIAMSON, *The Memoirs of Helene Kottanner*, Woodbridge 1998, s. 7.

²⁷⁴ S. ENDLICHER, *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin 1439-1440*, Leipzig 1846.

podrobný seznam vyskytujících se osob a glosář.²⁷⁵ Text ale Endlicher publikuje v moderní jazykové verzi, nejedná se tedy o přepis v původní jazykové podobě.²⁷⁶ V roce 1834 objevil rukopis maďarský historik Johan Czech.²⁷⁷ Od té doby se dostal do širšího zájmu dalších historiků. Ernst Birk pomocí dalších dokumentů potvrdil okolnosti krádeže uherské koruny a tím i věrohodnost memoárů v roce 1894. Zároveň potvrdil totožnost Heleny Kottannerové a určil jméno jejího prvního manžela Petra Geluscha.²⁷⁸ Dataci rukopisu stanovil jako první Karl Uhlirz. Datoval jej do období mezi smrtí Alžběty I. a smrtí jejího syna Ladislava, tedy období 1442-1457.²⁷⁹ Určuje tak jednak na základě zmínek v samotných vzpomínkách, kdy Kottannerová zde říká: „[...] *lebo nikdy to nevyšlo tak, že by som s ňou bola osamote dost dlho a mohla jej to vyzprávav od začátku do konca.*“²⁸⁰ Tato datace se do dnes v podstatě přejímá, nebyly objeveny nové informace, které by dataci blíže upřesnily.²⁸¹ Nové kritické, lingvistické i věcné zpracování se rukopisu dostalo až v druhé polovině dvacátého století. Karl Mollay tak nejvíce přispěl k výzkumu memoárů. Přináší rozsáhlou kritickou recenzi v němčině s detailním přepisem rukopisu a jeho původního jazyka. Tuto kritickou edici vydal v roce 1971.²⁸² Právě Mollay dal vzpomínkám označení nejstaršího ženského memoáru v němčině. Dále podává přehled dosavadních výzkumů o životě a původu Heleny Kottannerové, text dále doplnil o rozsáhlý komentář.²⁸³ Mimo jiné určil nepřesnost textu, kdy Kottannerová tvrdí, že nejenom korunovační koruna, ale i ostatní korunovační insignie byly použity při obřadu,²⁸⁴ přestože tyto insignie zůstaly na Vísegrádu. Daniela Dvořáková uvádí, že Helena Kottannerová zde schválně neklamala, jen že se mohlo jednat o zamlčení, aby obřad nebyl zpochybněn. Uvádí možnost použití náhradních insignií, nevyklučuje ani vyrobení replik.²⁸⁵ Mollayův výzkum se tak stal základem pro další badatele a řada pozdějších edic z jeho výzkumu vychází. V roce 1998 vydala historička Maya Williamson překlad memoárů v angličtině.²⁸⁶ V této edici je patrná závislost na stanoviscích Mollaye a nepřináší tak

---

²⁷⁵ *Tamtéž*, s. 5–10, 50–110.

²⁷⁶ S. ENDLICHER, *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin 1439-1440*, Leipzig 1846.

²⁷⁷ *SHK*, s. 24.

²⁷⁸ Ernst BIRK, *Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungern und ihres Sohnes König Ladislaus MCCCCXL-MCCCCLVII (Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst)*, Wien 1848, s. 220–221.

²⁷⁹ Karl UHLIRZ, *Quellen und Geschichtschreibung*, in: *Geschichte der Stadt Wien*, 2/1, Wien 1900, s. 36–107.

²⁸⁰ *SHK*, s. 38.

²⁸¹ *Tamtéž*, s. 21.

²⁸² K. MOLLAY, *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin*, Wien 1971.

²⁸³ *Tamtéž*.

²⁸⁴ *SHK*, s. 46–47.

²⁸⁵ *Tamtéž*, s. 18.

²⁸⁶ M. WILLIAMSON, *The Memoirs of Helene Kottanner*, Woodbridge 1998.

v podstatě žádné nové závěry. Nicméně přeložení do angličtiny činí toto dílo přístupnější pro širší publikum.²⁸⁷ Slovinské vydání edice v roce 1999 rovněž nepřináší nová fakta. Ve svých studiích se edice převážně zaměřila na Cejlskou šlechtu. Této edici můžeme vytknout, že věnuje jen minimální pozornost zmiňovaným ženám jako nositelkám příběhu.²⁸⁸ Slovenská edice, kterou práce využívá, vznikla v roce 2008. Daniela Dvořáková jako autorka úvodní studie zde převážně shrnuje informace zjištěné o Heleně Kottannerové, vychází tak především z výzkumu Mollaye.²⁸⁹ O samotný překlad se zasloužila Maria Paponová. Za přínos této edice můžeme považovat itinerář cest Albrechta I. a Alžběta I., které mohou v mnoha ohledech usnadnit výzkum, týkající se těchto osob.²⁹⁰ Překlad memoárů do současné němčiny můžeme zaznamenat v roce 2015. Lze ho tak považovat za další důležitý krok rozšíření povědomí o tomto díle. Jedná se ale čistě jenom o překlad, chybí zde jakékoli kritické poznámky k textu, nebo přehled nových výzkumů.²⁹¹

4.2 Kniha Margery Kempe

4.2.1 Pramen

Jediný známý rukopis knihy se nachází v Britské knihovně v Londýně pod číslem 61823.²⁹² Jedná se o kopii pocházející z 15. století.²⁹³ Tato kopie nese poznámku na vázacím listě „*Liber Montis Gracie*“,²⁹⁴ značící, že tento rukopis byl součástí knihovny kartuziánského kláštera Mount Grace v Yorkshiru, což doložil Neil Ker ve svém díle věnujícím se středověkým knihovnám.²⁹⁵ Tento samotný rukopis jako celek byl objeven až roku 1934 ve vlastnictví rodiny Butler-Bowdon.²⁹⁶ Jak se rukopis mohl dostat do vlastnictví této katolické rodiny, popisuje Hilton Kelliher ve svém krátkém příspěvku, kde předkládá různé cesty

---

²⁸⁷ *Tamtéž*, s. 1–19.

²⁸⁸ *Spomini Helene Kottanner: zenski glas iz srednjega veka*, I. Gzdina – P.Štih – A. Janko (edd.), Ljubljana 1999.

²⁸⁹ *SHK*, s. 1–21.

²⁹⁰ *Tamtéž*.

²⁹¹ Daniel KUFNER, *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440)*, Ins Neuhochdeutsche übertragen von Daniel Kufner, dostupné online: [o:425704 \(univie.ac.at\)](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5:1-63882-p0011-9) [Dostupné k 20. 1. 2023].

²⁹² MS Additional 61823, London, British Library, Rukopis je dostupný online: [The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](https://www.bl.uk/manuscripts/FullView/MSAdditional61823) [Dostupné k 20. 1. 2023].

²⁹³ *The Book of Margery Kempe*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 13.

²⁹⁴ „*Liber Montis Gracie: this book is of Mountergrace*“, dostupné z [The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](https://www.bl.uk/manuscripts/FullView/MSAdditional61823), Folio iv [Dostupné k 20. 1. 2023].

²⁹⁵ *Medieval Libraries of Great Britain*, N. R. Ker (ed.), London 1964, s. 132.

²⁹⁶ *The Book of Margery Kempe*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. ix; *The Book of Margery Kempe (BMK)*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 1.

a osudy rukopisu.²⁹⁷ Uvádí, že kniha se mohla dostat k předkům rodiny Bowdon, když byl klášter zrušen.²⁹⁸ Hope Emily Allen poté rukopis identifikovala a zasloužila se o vydání první kritické edice.²⁹⁹

Do 30. let 20. století tak byl text znám jenom v podobě výběru několika úryvků v podobě pamfletů, které nechal vytisknout v roce 1501 Wynkyn de Worde.³⁰⁰ Později Henry Pepwell zahrnul tyto úryvky do své tištěné edice obsahující sbírku náboženských textů.³⁰¹ Allyson Foster upozorňuje na oblíbenost této antologie textů, protože byla během dvaceti let dvakrát dotisknuta.³⁰² Výběr textů převzatých z rukopisu zdůrazňuje zbožné aspekty, modlitby, Kristovo poučení.³⁰³ Podrobněji zkoumání výtisků se věnovala Sue Hollbrook.³⁰⁴ Kontroverzní postava Margery, její cesty a zkušenosti zcela chybí v této tištěné selekci. Henry Pepwell potom na základě toho Margery Kempe identifikuje jako zbožnou poustevnici, jak uvádí Allyson Foster.³⁰⁵

Nalezený rukopis nenesl žádné jméno, Emily Allen ho tak odvodila při vydání první edice na základě tisků z roku 1501. Tisky nesly původně název: „*Here begynneth a shorte treatyse of contemplacyon taught by our lorde Jhesu cryste, or taken out of the boke of Margerie kempe of lyn[n]*.“³⁰⁶ Název, který Emily Allen odvodila, se dodnes používá i u dalších moderních edic.³⁰⁷

---

²⁹⁷ Hilton KELLIHER, *The Rediscovery of Margery Kempe, a Footnote*, Electronic British Library Journal 23, č. 2, 1997, s. 259–263.

²⁹⁸ *Tamtéž*.

²⁹⁹ BMKS, Meech – H. E. Allen (ed.), London 1940.

³⁰⁰ *Here begynneth a shorte treatyse of contemplacyon taught by our lorde Jhesu cryste, or taken out of the boke of Margerie Kempe of lyn[n]*. London: Wynkyn de Worde, 1501, Cambridge University Library, Sel. 5, 2. Dostupné online: [Now Showcasing: The Book of Margery Kempe \(selu.edu\)](http://www.selu.edu) [Dostupné k 20. 1. 2023].

³⁰¹ “*A Short Treatyse of Contemplation taught by our Lord Jesu Christ, or taken out of the Book of Margery Kempe, Ancress of Lynn.*” in: *The Cell of Self-Knowledge: seven Early English Mystical Treatises printed by Henry Pepwell Maxi*, E. G. Gardner (ed.). London: Henry Pepwell, 1521 (STC 20972).

³⁰² Allyson FOSTER, *A Short Treatyse of Contemplacyon: The Book of Margery Kempe in its Early Print Contexts*, in: *A Companion to The Book of Margery Kempe*, J. H. Arnold – K. J. Lewis (edd.), Woodbridge 2004, s. 97.

³⁰³ *Tamtéž*, s. 95–112.

³⁰⁴ Bližší analýza pamfletů srov. Sue HOLBROOK, *Margery Kempe and Wynkyn de Worde*, in: *The Medieval Mystical Tradition In England*, M. Glasscoe (ed.), Woodbridge 1987, s. 27–46; S. HOLLBROOK, *Order and Coherence in The Book of Margery Kempe*, in: *The Worlds of Medieval Women: Creativity, Influence, and Imagination*, C. Berman – C. Connell – J. Rothschild (edd.), Morgantown 1985, s. 97–110.

³⁰⁵ A. FOSTER, *A Short Treatyse of Contemplacyon*, s. 95–112.

³⁰⁶ *Here begynneth a shorte treatyse of contemplacyon taught by our lorde Jhesu cryste, or taken out of the boke of Margerie kempe of lyn[n]*. London: Wynkyn de Worde, 1501, Cambridge University Library, Sel. 5, 2.

³⁰⁷ Srov. *The Book of Margery Kempe*, J. Skinner (ed.), New York 1998; *The Book of Margery Kempe, A New Translation, Contexts and Criticism*, L. Staley (ed.), New York 2001; *The Book of Margery Kempe*, A. Bale (ed.), Oxford 2015.

Rukopis je sepsán střední angličtinou, v norfolnském dialektu,³⁰⁸ gotickou kurzívou.³⁰⁹ Iniciály jsou dekorované červeným inkoustem, stejně tak *nomena sacra*, drobné poznámky nebo zvýraznění. Jedná se o kodex s několika úvodními pergamenovými listy, na které navazuje papír.³¹⁰ Vazbu tvoří pergamen daný přes skosené dřevěné desky se dvěma sponami.³¹¹ Text je dělený do kapitol, jednotlivé kapitoly od sebe odděluje zdobné počáteční písmeno psané červeným inkoustem.³¹²

Podoba původního rukopisu je neznámá, samotný text ale naznačuje, jak vznikla psaná verze textu. Text nepsala sama Margery Kempe, protože je zde popsána jako nevzdělaná: „*Pán, který ji dal, ipřes její nevzdělanost, důvtip a moudrost, s kterou odpovídala mnoha vzdělaným mužům bez studu a kritiky.*“³¹³ K sepsání využila písařů, kterým text diktovala: „[...] *mnoho let poté byla v duši pobídnuta k sepsání. Tehdy to bylo poprvé sepsáno mužem, který neuměl řádně psát ani anglicky nebo německy, takže to nemohlo být čteno, s výjimkou zvláštního požehnání, neboť tu panovalo mnoho pomluv a urážek o této bytosti, že by jen málo lidí věřilo. Nakonec kněz byl hluboce pohnut a napsal toto pojednání, které nemohl řádně přečíst dohromady po iiiii roky. Poté na žádost tohoto stvoření a přinucením vlastního svědomí, se to pokusil znovu přečíst, a bylo to mnohem jednodušší než dříve. Tak začal psát léta páně 1436, den po svaté Magdaléně, podle informací tohoto stvoření.*“³¹⁴ Sebastian

---

³⁰⁸ „Middle english“, forma angličtiny užívané v 11–15. století, střední angličtina zaznamenala významné změny ve své slovní zásobě, gramatice, výslovnosti a pravopisu, typické jsou také regionální variace formy jazyka, do konce 15. století díky vynálezu knihtisku, se ustálil standart založený na londýnských dialektech, tím byl položen základ pro moderní angličtinu, mnoho staroanglických gramatických rysů se zjednodušilo, nebo úplně vymizelo, skloňování podstatných jmen, přídavných jmen i sloves bylo zjednodušeno redukcí, popřípadě úplnou eliminací většiny gramatických pádů, angličtina také zaznamenala značné přijetí normanského slovníku, konvenční anglický slovník zůstal ve svých zdrojích primárně germánský, změnu ve výslovnosti zaznamenáme zvláště u dlouhých samohlásek a dvojhlásek. Podrobně: Karl BRUNNER, *An Outline of Middle English Grammar*, Oxford 1963; Thorlac TURVILLE-PETRE, *A Book of Middle English*, Blackwell 2005; Rovněž dostupné slovníky online: [A Concise Dictionary of Middle English \(pbm.com\)](http://pbm.com), [AN OLD ENGLISH, MIDDLE ENGLISH, LATE-MODERN ENGLISH GLOSSARY \(archive.org\)](http://archive.org) [Dostupné k 20. 1. 2023].

³⁰⁹ Kurziva označuje širokou škálu forem gotického písma, vyvinula se ve 14. století jako zjednodušená forma, částečně kvůli zavedení papíru, na který bylo snadnější psát rychleji, je to lomené písmo, je pro něj typické spojování písmen kličkami, dosud neobvyklými tahy, typický je také sklon písma; více I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2015, s. 44.

³¹⁰ BMK, S. Meech- H. E. Allen (edd.), London, 1940, s. xxxix, xliv–xlv, 351–352.

³¹¹ Popis dostupný na [Digitised Manuscripts \(bl.uk\)](http://Digitised Manuscripts (bl.uk)) [Dostupné k 20. 1. 2023].

³¹² Rukopis je celý dostupný v digitalizované podobě: [The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](http://The British Library MS Viewer (bl.uk)), [Dostupné k 20. 1. 2023]. BMK, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. xxxv.

³¹³ „*Lord that had yovyn hir, not lettryd, witte and wisdom to answeyren to many lernyd men wythowtyn velani or blame, thankynng be to God.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 257. Překlad autorka diplomové práce.

³¹⁴ „*And than yet it was wretyn fyrst be a man wher cowd neithyr wer wryten Englysch ne Dutch, so it was unable for to be red but only be speycal grace, for ther was so mech obloquie and slawndyr of this creatur that ther wold fewe men beleve this creatur. And so at the last a preste was sor mezd for to wrytin this tretys, and he cowd not wer redyn it of a iii yere togedyr. And sythen be the regueast of this kreatur, and compellyng of hys owyn consciens, he asayd agayn for to rede it, and it was mech mor esy than it was afortyme. And so he gan to*

Sobecky, ve své obsáhlé studii, se věnoval otázce identity prvního písaře a určil, že se mohlo jednat o jejího syna.³¹⁵

Nám dostupná kopie rukopisu, jež se datuje do 15. století, obsahuje na konci frázi „*jhesu mercy quod Salthows*“.³¹⁶ Na základě tohoto zápis Anthony Bale spojil autorství s osobou mnicha Richarda Salthouse, který působil na Norwichi v rozmezí let, kdy mohl vzniknout samotný opis.³¹⁷ Bale se domnívá, že se zde rukopis nacházel až do 16. století. S tím se shoduje i Julie Chappell, která se rovněž zabývala trasováním cesty rukopisu.³¹⁸ Anthony Bale uvádí, že na Norwichi měli zájem dílo zachovat a předat.³¹⁹ Norwich je podle knihy, druhé nejčastěji navštěvované místo Margery.³²⁰ Navštěvovala zde třeba karmelitánského mnicha Williama Soutfielda, Julianu z Norwich nebo katedrálu: „*Toto stvoření mělo ve své duši nařízeno a přikázáno, aby šla ke karmelitánovi ve městě Norwich, který se jmenoval William Southfield [...] Poté bylo toto stvoření pobídnuo naším Pánem, aby šla k poustevnici v tom samém městě, která se nazývala paní Julian [...] Poté šla do Norwiche a učinila dar u oltáře svaté Trojice.*“³²¹ Anthony Bale se také zabýval otázkou, zda provedl nějakou úpravu. O úloze Richarda Salthouse soudí, že přepsal originální rukopis s tím, že přidal několik glos. Také mohl vytvořit poznámku u kapitoly 16:³²² „*Čti jako první kapitolu xxi a poté tuto kapitolu.*“³²³

Rukopis dále obsahuje několik typů glos. Glosy červeným inkoustem jsou při pohledu na manuskript nejvíce výrazné, jsou nejmladší, ale najdeme zde ještě další tři. První jsou tmavé skoro až černé barvy a mají podobu drobných poznámek na okrajích nebo mezi řádky. Druhý anotátor píše malými hnědými písmeny glosy na okrajích. Třetí píše v okrajích většími, hnědými písmeny.³²⁴ Osobnostmi těchto anotátorů se zabývali již v první edici Emily Allan

---

wryten in the yer of owr Lord 1436, on the day next aftyr Mary Maudelyn, aftyr the informacyon of this creatur.“ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 51. Překlad autorka diplomové práce.

³¹⁵ Sebastian SOBECKY, „*The wrytyng of this tretys*“: *Margery Kempe's Son and the Authorship of Her Book*, *Studies in the Age of Chaucer* 37, 2015, s. 257–283.

³¹⁶ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 428.

³¹⁷ A. BALE, *Richard Salthouse of Norwich and the Scribe of The Book of Margery Kempe*, *The Chaucer review* 52, č. 2, 2017, s. 173–187.

³¹⁸ Julie CHAPPELL, *Perilous passages: The Book of Margery Kempe 1534-1934*, Basingstoke 2013, s. 65–67.

³¹⁹ A. BALE, *Richard Salthouse of Norwich*, s. 184.

³²⁰ *Tamtéž*, s. 182–184.

³²¹ „*Thys creatur was chargyd and comawndyd in hir sowle that sche schuld go to a Whyte Frer in the same cytw of Norwych, wech hyte Wyllyam Sowthfeld [...] And than sche was bodyn be owyr Lord for to gon to an ankres in the same cyte, whych hyte Dame Jelyan [...] And than sche went forth to Norwych and offeryd at the Trinite.*“ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 117, 119, 150. Překlad autorka diplomové práce.

³²² Jakýsi návod v jakém pořadí číst dané kapitoly, *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 112.

³²³ „*Rede fyrst the xxi chapetre and than this chapetre aftyr that.*“ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 112. Překlad autorka diplomové práce.

³²⁴ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 439.

a Sanford Meech.³²⁵ Joel Fredell ve svých pracích tvrdil, že v rukopise je šest různých sad anotací zahrnujících až šest různých rukou, které identifikuje na základě barvy inkoustu a vzhledu písma.³²⁶ Nejnověji však Kathryn Kerby-Fulton oponovala Fredellově tezi, že existovali nejméně dva, ale pravděpodobně tři různí písaři, kteří anotovali červeným inkoustem. Kathryn Kerby-Fulton usoudila, že červené anotace a opravy jsou dílem jednoho písaře, který se k rukopisu opakovaně a sporadicky vracel po mnoho let, přičemž ne vždy používal přesně stejné písmo nebo stejnou dávku červeného inkoustu.³²⁷ K tomu názoru se přiklání i ve své práci Katie Bugyis.³²⁸ Jak dále ve své práci píše, tak dvě jména předešlých anotátorů zmiňuje onen neznámý užívající červený inkoust, konkrétně jmenuje Johna Nortona a Richarda Methleyho.³²⁹ Výše zmíněné vpisky vznikly v 16. století, potom, co se rukopis dostal na Mount Grace, kde Richard Methley i John Norton působili.³³⁰

4.2.2 Edice

První editorkou byla americká medievalistka Hope Emily Allen spolu s profesorem Sanfordem Meechem. Emily Allen při prvním prozkoumání knihy rozeznala její důležitost pro studium středověké literatury a historie.³³¹ V rámci edice se zde zabývala především širším kontextem vzniku zbožných textů v rámci tradice středověkých svatých žen, a interpretaci mystického kontextu a ženské zbožnosti. Identifikovala dílo jako autobiografii, jehož označení se používá (byť s občasnými pochybnostmi) a přidala rozsáhlé poznámky k historickému kontextu.³³² Sanford Meech, který je zodpovědný za textovou a filologickou stránku rukopisu, vytvořil glosář vybraných slov ze středověké angličtiny s překladem do

---

³²⁵ *BMK*, S. Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940, s. 7–8.

³²⁶ Joel FREDELL, *Design and Authorship in the Book of Margery Kempe*, *Journal of the Early Book Society*, 12, 2009, s. 1–34.

³²⁷ Kathryn KERBY-FULTON, *Annotations and Corrections in the Book of Margery Kempe: Cruxes, Controversies, and Solutions—Appendix on the Red Ink Annotator and Previous Annotators in BL MS Add. 61823*, in: *Opening Up Middle English Manuscripts: Literary and Visual Approaches*, K. Kerby-Fulton – M. Hilmo – L. Olson (ed.), Ithaca 2012, s. 234–239.

³²⁸ Katie Ann-Marie BUGYIS, *Handling the Book of Margery Kempe*, in: *New Directions in Medieval Manuscript Studies and Reading Practices*, K. Fulton (ed.), University of Notre Dame Press 2014, s. 138–158.

³²⁹ James HOGG, *Mount Grace Charterhouse and Late Medieval English Spirituality*, *Analecta Cartusiana* 82, č. 3, Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg 1980, s. 1–43.

³³⁰ Kelly PARSONS, *The Red Ink Annotator of The Book of Margery Kempe and his Lay Audience*, in: *The Medieval Professional Reader at Work: Evidence from Manuscripts of Chaucer, Langland, Kempe and Gower*, K. Fulton – M. Hilmo (edd.), Victoria 2001, s. 217–238.

³³¹ *BMK*, S. Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940.

³³² *Tamtěž*, s. i–vii.

současné angličtiny. Věnoval se rovněž fyzickému popisu rukopisu a dataci rukopisu.³³³ Jejich práce se stala základem dalších výzkumů, které ale ve větší míře pokračovaly až od 80. let.³³⁴ V roce 1983 Clarissa Atkinson znovu představila knihu kritické pozornosti a zpochybnila dosavadní nepříznivé vnímání osobnosti Margery Kempe.³³⁵ Knihu zkoumala v kontextech pozdně středověké kultury a společnosti, odhalující komplexnost textu. Její výzkum otevřel možnosti dalšího zkoumání a vznikl podnět pro vydávání dalších edic.³³⁶ V roce 1996 vznikla nová edice pod vedením Lynn Stanley.³³⁷ Text edice je dostupný online. Nabízí krátké shrnutí dosavadních nových výzkumů, od vydání první edice. Navazuje na tradici přepisu původního středověkého textu, ke kterému je k dispozici glosář.³³⁸ Kniha Margery Kempe byla také přeložena do italštiny a francouzštiny, což umožňuje větší přístupnost k textu veřejnosti. Vychází především z dosavadních výzkumů, nové závěry tak nepřináší.³³⁹ Ke své práci využívám edici z roku 2004 od Baryho Windeatta.³⁴⁰ Jedná se o edici s přepisem původního středověkého textu, při kterém vycházel z původního rukopisu, ke kterému vypracoval rozsáhlý glosář slov, vysvětlivek k textu.³⁴¹ Edice nově přináší i veškeré poznámky anotátorů.³⁴² Úvodní poznámky především shrnují dosavadní výzkumy,³⁴³ kde doplňuje detailní poznatky o životě Margery Kempe. Vychází zde především z prací Anthonyho Goodmana, který se věnoval, výzkumu jejího života a prostředí, ve kterém žila.³⁴⁴ Edici nově doplňuje shrnutí dosavadních ženských mystických textů, které mohla

---

³³³ BMK, S. Meech - H. E. Allen (edd.), London 1940, s. xxxii-xlvi, xxxiii-xxxiv, vii-xxxii.

³³⁴ Např. studie: Karma LOCHRIE, *Margery Kempe and translations of the flesh*, Philadelphia 1991; Wendy HARDING, *Body into text: the Book of Margery Kempe*, in: *Feminist approaches to the body in mediaval literature*, L. Lomperis – S. Stanbury (edd.), Philadelphia 1993; Nancy WARREN, *Feminist approaches to middle english religion writing: the case of Margery Kempe and Julian of Norwich*, *Literature compas* 4, 2007, s. 1378–1396.

³³⁵ Clarissa ATKINSON, *Mystic and Pilgrim: The Book and the Word of Margery Kempe*, Ithaca 1983.

³³⁶ Srov. Carolyn DINSHAW, *Margery Kempe Answers Back, Getting Medieval: Sexualities and Communities, Pre- and Postmodern*, Durham 1999, s. 143–82; Susan DICKMAN, *Margery Kempe and the Continental Tradition of the Pious Woman*, in: *The Medieval Mystical Tradition in England*, č. 3, M. Glasscoe (ed.), Cambridge 1984, s. 150–68.

³³⁷ *The Book of Margery Kempe*, L. Staley (ed.), Kalamazoo 1996.

³³⁸ [Book of Margery Kempe, The | Robbins Library Digital Projects \(rochester.edu\)](#) [Dostupné k 21. 1. 2023]

³³⁹ *Il libro di Margery Kempe. Autobiografia spirituale di una laica del Quattrocento*, G. Del Lungo Camiciotti (ed.), Milano 2002; *Le livre de Margery Kempe: une aventurière de la foi au Moyen Âge*, L. Magdinier (ed.), Paris 1989.

³⁴⁰ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

³⁴¹ *Tamtěž*, s. 36–41, 435–439.

³⁴² *Tamtěž*, s. 439–453.

³⁴³ *Tamtěž*, s. 1–36.

³⁴⁴ Anthony GOODMAN, *Margery Kempe and Her World*, Old Tappin 2004; Anthony GOODMAN, *The Piety of John Brunham's Daughter of Lynn, In Medieval Women*, Oxford 1978, s. 347–58.

Margery ve své době znát.³⁴⁵ V edici jsou také zahrnuty vybrané pasáže, které byly veřejně známé v 16. století ze zmíněných pamfletů.³⁴⁶ Také bych chtěla upozornit na projekt, který nabízí digitalizované faksimile rukopisu spolu s transkripcí. Tento projekt tak umožňuje vidět veškeré vrstvy textu, písarské postupy a zásahy anotátorů, původní podobu některých znaků, které se ztratí tiskem a přepsáním do současného typu písma.³⁴⁷

Vznikaly ale také edice, které nabízí překlad středověkého textu do současně angličtiny. Takový typ edic vyšel v roce 1995³⁴⁸ a 1998.³⁴⁹ Více zmínit můžeme edici z roku 2001,³⁵⁰ která se liší od ostatních tím, že nabízí i úryvky dalších mystických textů např. od Juliany z Norwich nebo Marie d'Oniegnés.³⁵¹ Obsahuje také devět různých interpretací textů, které tak mohou sloužit k porovnání různých kontextů pohledů, ale i doby.³⁵² Tyto edice ale většinou nenabízí nové poznatky, shrnují jen dosavadní výzkumy. Liší se jen typy a kvality překladů nebo odlišné tematizace doplňkových studií. Kromě edice s původním textem, využívám pro porovnání i edici s moderním překladem z roku 2015.³⁵³ Autor zde při překladu využívá původního rukopisu, a snaží se dodržovat původní rozdělení textu. Stejně tak jeho překlad se snaží dodržet co nejvěrnější vyznění původního textu, v rámci čitelnosti textu se ale uchýlil k řadě literárních zásahů v podobě rozdělování příliš dlouhých vět, užívání interpunkce, nebo rozdělení odstavců.³⁵⁴ V úvodních poznámkách jen shrnuje dosavadní poznatky. Lze ocenit zejména poznámky k penežní hodnotě objevující se v textu, nechybí ani řada poznámek k historickému kontextu textu.³⁵⁵

4.3 Listy bílé paní Rožmberské

4.3.1 Pramen

Rožmberská korespondence, kam patří i listy Perchty z Rožmberka, jsou součástí objemného rožmberského archivu, u kterého zaznamenáme činnost již ve 13. století v Českém Krumlově,

---

³⁴⁵ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 9–18.

³⁴⁶ *Tamtéž*, s. 429–435.

³⁴⁷ [The Book of Margery Kempe \(selu.edu\)](https://selu.edu) [Dostupné k 21. 1. 2023]

³⁴⁸ *The Autobiography of the Madwoman of God: The Book of Margery Kempe. A New Translation*, T. D. Triggs (ed.), Ligour 1995.

³⁴⁹ *The Book of Margery Kempe*, J. Skinner (ed.), New York 1998.

³⁵⁰ *The Book of Margery Kempe, A New Translation, Contexts and Criticism*, L. Staley (ed.), New York 2001.

³⁵¹ *Tamtéž*, s. 10–20.

³⁵² *Tamtéž*, s. 87–102.

³⁵³ *The Book of Margery Kempe*, A. Bale (ed.), Oxford 2015.

³⁵⁴ *Tamtéž*, s. xxxv.

³⁵⁵ *Tamtéž*, s. i–ix, xli.

v dnešní době je součástí Státního oblastního archivu v Třeboni.³⁵⁶ Perchtina korespondence spolu s listy její sestry Anežky se nachází pod označením Cizí rody z Lichtenštejn.³⁵⁷ Perchtiny listy zahrnují období 40. až 70. let 15. století. Perchtina korespondence psaná česky tvoří 26 listů. Celkové množství korespondence týkající se Perchtiných záležitostech tvoří 95 listů.³⁵⁸ Samotné listy psané Perchtou nebo jinými osobami adresované Rožmberkům se dochovaly povětšinou v originále. Naopak listy, které psal Oldřich nebo jeho synové, se dochovaly v konceptech, podle kterých písaři následně vyhotovovali originál.³⁵⁹ Sama Perchta osobu písaře ve svých listech zmiňuje: „*A byt' se mi pak mnoho zlého dálo, jižt' nebudu moci psávati, nebtě již velmi zima. A také dokudžt' mám svého Jindřicha, dotudt' vám mohu psáti [...] ješto mi v mém psaní i v jiném věrně slůží.*“³⁶⁰ Písařů bylo hned několik, nejméně o jednom dalším německém písaři se dozvídáme z dopisů: „*A tento list bsal jest německý píсар, [...] česky nic nemví.*“³⁶¹ Psány jsou ve staré češtině, němčině nebo latině. Listy se od sebe liší hlavně pravopisnou stránkou, která nebyla pevně stanovena, také převádění hlasového projevu na psaný se řídilo naučenou zvyklostí písaře.³⁶² Může se zde objevovat více osobní mluva, neboť se nejedná o úřední texty ale o soukromou korespondenci.³⁶³ Napsány jsou, jak uvádí August Sedláček první editor této korespondence, „*na dobrém tuhém papíře,*“³⁶⁴ černým inkoustem, gotickou kurzívou.³⁶⁵ Listy psané Perchtou povětšinou nenajdeme s přesnou datací, ale s odkazy na význačné církevní svátky.³⁶⁶ „*Dán na Nykšpurce tu neděli po Třech králích,*“³⁶⁷ nebo „*Dán na Nykolšpurce v pátek před svatým Prokopem.*“³⁶⁸

³⁵⁶ Anna KUBÍKOVÁ, *Rožmberský archiv v polovině 16. století*, Archivní časopis 48, 1998, s. 129–146; TÁŽ, *Oldřich II. z Rožberka*, České Budějovice 2004; Lenka VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005; A. KUBÍKOVÁ, *Březanovo uspořádání rožmberského archivu*, Archivní časopis 51, č. 2, 2001, s. 91–105; *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985, s. 117.

³⁵⁷ SOA Třeboň, Cizí rody z Lichtenštejn.

³⁵⁸ *Listy paní Perchty Lichtenšteinské*, A. Sedláček (ed.), in: Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XI, J. Kalousek (ed.), Praha 1892.

³⁵⁹ *Listy bílé paní z Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985, s. 117.

³⁶⁰ *Listy*, s. 85, list č. 22.

³⁶¹ *Listy*, s. 91, list č. 26.

³⁶² K jazykové stránce: *Listy*, s. 41, 117; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 241. Stará čeština: nejstarší fáze češtiny, která je písemně doložená, vymezuje se 1. polovinou 12. století až koncem 15. století, k tomu více: Adolf KAMIL – Jaromír BĚLIČ, *Malý staročeský slovník*, Praha 1979; Jan GEBAUER, *Historická mluvnice jazyka českého*, Praha 1894–1929; Také online slovník [Vokabulář webový \(cas.cz\)](http://vokabular.webovy.cas.cz) [Dostupné k 21. 1. 2023]

³⁶³ *Listy*, s. 41.

³⁶⁴ *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 241.

³⁶⁵ Ke gotické kurzívě srov. výše v textu diplomové práce, Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2015, s. 44.

³⁶⁶ *Listy*, s. 47.

³⁶⁷ *Listy*, s. 52, list č. 4; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 245–246, list č. 12.

³⁶⁸ *Listy*, s. 58, list č. 8; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 248, list č. 16.

Na přesné datum to můžeme převést, pokud nechybí uvedený rok. Naopak listy poslané Oldřichem z Rožmberka jsou označeny přesnou datací, díky tradici rožmberské kanceláře.³⁶⁹

4.3.2 Edice

Mezi prvními objevil korespondenci kolem poloviny 17. století Bohuslav Balbín. Ve svém díle *Miscellanea historica regni Bohemiae I* spojil postavu Perchty, na základě jejího osudu, který interpretoval z dopisů s pověstí o Bílé paní.³⁷⁰ O první, skutečně vědeckou edici se zasloužil až August Sedláček, který korespondenci chronologicky seřadil a vydal v *Archivu českém XI*.³⁷¹ Samotným listům předchází krátký úvod, kde se zmiňuje o osudu listů a nabízí krátkou biografii Perchty.³⁷² V edici najdeme celkem 95 listů, jak od Perchty, jejího otce, bratrů nebo jiných, kteří se angažovali v jejích záležitostech. České listy jsou vydány v přepisu s novočeským pravopisem, z německých a latinských jsou pořízeny krátké výtahy, u každého listu také uvádí, zda se jedná o originál, kopii či koncept.³⁷³ V roce 1985 nové ediční zpřístupnění dopisů připravila historička Anna Skýbová.³⁷⁴ Připravila také úvodní studii, kde sumarizovala znalosti o rodině Perchty z Rožmberka a postavení ženy ve společnosti 15. století.³⁷⁵ Edice obsahuje jen listy psané ve staročeštině, kterých je celkem 32. Autory těchto listů jsou Perchta, její otec nebo bratři, také zde najdeme listy od jejích věrných společníků.³⁷⁶ Otázce jazykové stránky korespondence se věnoval Jaroslav Porák, který také sestavil slovníček staročešských výrazů.³⁷⁷ Korespondence byla vydána podle originálu

---

³⁶⁹ *Listy*, s. 117; V edici také vyšly listiny Oldřicha II. Z Rožmberka: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418-1462)*, svazek 1-4, B. Rynešová (ed.), Praha 1929–1954; dále k literatuře: Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách, Rožmberská doména 1418-1472*, Praha 2005; Eva CIRONISOVÁ, *Vývoj správy rožmberských panství ve 13.-17. století*, Sborník Archivních Prací 31, 1981 s. 105–174; I. HLAVÁČEK, *Z rožmberské komunikace v 15. století, Písemná agenda ve službě diplomacie a hospodářství za Oldřicha II. do konce husitských válek*, in: *Rola komunikaci i przestrzeni w średniowiecznych i wczesnonowożytnych dziejach Czech i Polski*, A. Paner – W. Iwańczak (edd.), Gdańsk 2008, s. 59–77.

³⁷⁰ Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica Regni Bohemiae, Decas I. Liber III topographicus*, Pragae 1681; Perchtě se věnoval také v krátkosti František DVORSKÝ, *Perchta z Rožmberka, zvaná bílá paní: historický kulturní obraz*, Praha 1874.

³⁷¹ *Listy paní Perchty Lichtenšteinské*, A. Sedláček (ed.), in: *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XI*, J. Kalousek (ed.), Praha 1892.

³⁷² *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 241–242.

³⁷³ *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 241.

³⁷⁴ *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985.

³⁷⁵ *Listy*, s. 5–41.

³⁷⁶ *Listy*, s. 50, 74–75.

³⁷⁷ *Listy*, s. 105–115, 41–49.

dochovaného v archivu, kromě tří listů. List č. 1³⁷⁸ byl vydán podle opisu z 18. století, jelikož se originál nedochoval, list č. 17³⁷⁹ a 22³⁸⁰ podle Sedláčkovy edice, kvůli nedostupnosti originálů.³⁸¹ Samotný text byl přepsán novočeským pravopisem podle stanovených zásad pro vydávání staročeských textů. U každého listu se uvádí krátké shrnutí obsahu a datace, pokud ji šlo přesně určit. Obě edice se shodují v tvrzení, že dopisy byly psány rukama více písařů.³⁸² Pro úplný výčet edičních zpřístupnění dopisů nelze opomenout vydání z roku 2001. Jedná se o anglický překlad těchto dopisů od Johna Klassena.³⁸³ Edice obsahuje kromě Perchtiných českých dopisů, také její německou korespondenci, spolu s korespondencí sestry Anežky.³⁸⁴ České Perchtiny listy byly přeloženy do anglického jazyka podle Sedláčkovy edice, německé listy podle archivních originálů. Číslování dopisů užívá stejně jako Sedláček ve své edici.³⁸⁵ Anežčiny dopisy byly přeloženy do angličtiny podle Sedláčkovy edice z roku 1883.³⁸⁶ Edice také obsahuje úvodní studii zabývající se Rožmberskou rodinou, tato část částečně vychází z edice Anny Skýbové. Rozšiřuje ji ale více o podrobnosti vztahující se k sestře Anežce nebo postavě Perchtina manžela Jana z Lichtenštejna, vysvětluje zde také roli majetku a věna v případě Perchtina manželství.³⁸⁷ V závěru edice najdeme příspěvek zabývající se interpretací rodiny a Perchtiny osoby na základě jejích dopisů.³⁸⁸

4.4 Staré písemné památky žen a dcer českých

4.4.1 Pramen

Jedná se o listiny psané ženou, určené ženě nebo obsah listů se jich těsně dotýká. Příjemce nebo tvůrce listiny je často vysoká šlechta, dokonce samotný panovník nebo královna,

---

³⁷⁸ *Listy*, s. 49, list č. 1; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 242–243, list č. 3.

³⁷⁹ *Listy*, s. 76, list č. 17; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 258, list č. 28.

³⁸⁰ *Listy*, s. 83, list č. 22; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 262, list č. 40.

³⁸¹ *Listy*, s. 117.

³⁸² *Listy*, s. 41.

³⁸³ John KLASSEN, *The letters of Rožemberk sister: noblewomen in fifteenth-century Bohemia*, Cambridge 2001; hodnocení této edice srov. Annemarie ENNEPER, Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Böhmischen Länder, 43, č. 2, 2002, s. 496–499.

³⁸⁴ J. KLASSEN, *The letters of Rožemberk sister*, s. viii.

³⁸⁵ *Tamtéž*, s. ix.

³⁸⁶ *Anežka z Rozemberka: obrázek z patnáctého století: výňatek ze Sborníku historického*, A. Sedláček (ed.), Praha 1883.

³⁸⁷ J. KLASSEN, *The letters of Rožemberk sister*, s. 1–27.

³⁸⁸ *Tamtéž*, s. 99–123.

narazíme i na nižší šlechtu, ale i na městskou vrstvu.³⁸⁹ Listiny v této edici byly sesbírány z mnoha různých archivů, přičemž každý list se nachází v souladu s edičními zásadami.³⁹⁰

První listiny jsou datované již od poloviny 14. století, poslední do 60. let 17. století.³⁹¹ Většina listů obsahuje dataci s místem vzniku. Datace se opírá o církevní svátky: „[...] *leta od narozenie syna Božieho 1457 na den svatého Bartoloměje apoštola Božieho.*“³⁹² Některé listiny, většinou se jedná o listiny vysoce postavených šlechticů a panovníků, kde měli kanceláře,³⁹³ najdeme s přesnou datací s určením měsíce a dne. Například: „*Dán v Praze leta Božieho 1437, osmý den měsíce listopádu.*“³⁹⁴ V úvodu listiny najdeme intitulaci podle, které určíme pisatele.³⁹⁵ Listy, které mají charakter oznámení právního jednání, obsahují svědečnou řadu nebo ručitele plnění daného úkon: „[...] *pro ďalšie svědomie a potvrzenie toho propuštenie i také tohoto listu prosili jsme urozených a slovutných Jana z Valdeka odjinud z Litné, Hynka z Valdeka, [...] aby své pečeti k naší podle nás na svědomie k tomuto listu přivěsili.*“³⁹⁶ Často na nich najdeme také dochované pečeti nebo jasné důkazy, že zde pečeť byla: „*To všeho na potvrzenie a lepšie pevnost my napředpsaní Margréta a Jan pečeti naše*

---

³⁸⁹ Např. Královna Alžběta Lucemburská, z řad šlechty Perchta ze Šternberka nebo z řad měšťanstva Klára Knotková z Rakovníka, srov: *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869, s. 38, 39, 5.

³⁹⁰ Listiny jsou uloženy v mnoha různých archivech, např. archiv Jindřichohradecký nebo archiv pražské kapituly, *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869, s. 98, 65.

³⁹¹ První listina v edici je datovaná k roku 1365 a poslední k roku 1668, *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869, s. 1, 397.

³⁹² *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869, s. 47, list č. 41.

³⁹³ Z literatury k vývoji kancelářů: Josef EMLER, *Die Kancellei Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher*, Prag 1879; Gustav FRIEDRICH, *Okanceláři a listinách markrabí Moravských Vladislava a Přemysla (1198–1239). Příspěvek k české diplomatice*, Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filozoficko-historicko-jazykozpytná, č. 9, Praha 1896; Antonín HAAS, *Česká královská kancelář za Jindřicha Korutanského*, Zprávy českého zemského archivu 9, Praha 1947, s. 65–101; Josef MACEK, *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*, SAP 2/1, s. 95–100; Zdeněk FIALA, *Panovnické listiny, kancelář a zemský soud za Přemysla II*, Sborník archivních prací I (SAP), 1951, s. 167–294; Dalibor HAVEL, *Listinné písmo v kanceláři Václava II (1283–1305) a Václava III. (1305–1306)*, I. *Přehled písařských individualit*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 47, 2000, s. 71–130; Miloslav POJSL – Ivan ŘEHOLKA – Ludmila SULITKOVÁ, *Panovnická kancelář posledních Přemyslovců Václava II. a Václava III.*, SAP 24, 1974, s. 261–365; M. BLÁHOVÁ, *Kanceléři na dvoře Jana a Karla*, in: Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy, F. Šmahel – L. Bobková (edd.), Praha 2012, s. 414–419; Rudolf URBÁNEK, „*Kancelář*“ krále Jiřího, ČČH 17, 1911, s. 13–27; Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005; Tomáš ŠIMEK, *Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období*, in: *Východočeský sborník historický* Pardubice: Východočeské muzeum Pardubice 1, 1991, s. 139–168. Shrnutí výzkumu středověkých kancelářů: D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Dvůr jako téma*, s. 123–131; TÁŽ, *Královský dvůr Václava II*, s. 229–230.

³⁹⁴ *Staré písemné památky*, s. 32, list č. 27.

³⁹⁵ Např. „*Já Anna z Hradce, manželka urozeného pana Jindřicha z Michalovic*“ *Staré písemné památky*, s. 41, list č. 38. K podobě listin: I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, s. 190.

³⁹⁶ *Staré písemné památky*, s. 24, list č. 20.

vlastní přivěsili sme k tomuto listu.“³⁹⁷ Analogicky na základě předchozího uvedeného pramene můžeme předpokládat využití služeb písařů.³⁹⁸ Dopisy jsou psané ve staročestíně,³⁹⁹ mladší potom ve střední čestíně.⁴⁰⁰ Stejně jako u předchozího pramene si můžeme všimnout lišící se pravopisné stránky. K napsání byl využit pergamen, ale i papír.⁴⁰¹

4.4.2 Edice

Vybrané listiny vydal v edici pod Názvem *Staré písemné památky žen a dcer českých* František Dvorský v roce 1869.⁴⁰² Samotným listinám předchází krátký úvod, kde editor vlastenecky obhazuje vznik edice, což odpovídá samotné době vzniku, tedy národnímu obrození a uvádí přednosti českých žen před ženami jiných národností.⁴⁰³ Následuje 343 vybraných listin a korespondence. Šest listů pochází ze 14. století,⁴⁰⁴ 48 z 15. století,⁴⁰⁵ 104 listů z 16. století,⁴⁰⁶ 103 ze 17. století,⁴⁰⁷ potom zde máme 82 listů ze souboru černínské korespondence také ze 17. století, která vyšla později v samostatné edici.⁴⁰⁸

Vybrané listy také můžeme najít v edicích Českého archivu.⁴⁰⁹ V edici Archivu českého I vybrané listiny najdeme v části pod názvem *Psaní císaře Zikmunda*,⁴¹⁰ *Zápisy rodu*

³⁹⁷ *Staré písemné památky*, s. 55, list č. 45; K sfragistice: I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, s. 267–291.

³⁹⁸ Srov. výše v diplomové práci.

³⁹⁹ Srov. výše v diplomové práci.

⁴⁰⁰ Střední čestina je období vývoje čestiny, které se datuje přibližně od 14. do 16. století. Je to období mezi starou čestinou a novou čestinou. Střední čestina je charakterizována postupnými změnami v gramatice, fonologii a slovní zásobě čestiny. Ve střední čestíně docházelo k rozvoji městských nářečí, která postupně vytvářela základ spisovné čestiny. Významnou událostí pro střední čestinu bylo vydání prvního českého tisku - Kralické bible v roce 1579. Tato bible se stala základem pro kodifikaci moderní čestiny. Dále: Arnošt LAMPRECHT – Dušan ŠLOSAR – Jaroslav BAUER, *Historická mluvnice čestiny*, Praha 1986; Marie KRČMOVÁ (edd.), *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*, Praha 2007; Jiří MARVAN, *Cesty ke spisovné čestíně – prvních tisíc let (800–1800): malý průvodce dějinami české lingvoekologie*, Ústí nad Labem 2006; Bohuslav HAVRÁNEK, *Vývoj českého spisovného jazyka*, Praha 1980.

⁴⁰¹ *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

⁴⁰² *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

⁴⁰³ *Staré písemné památky*, s. v–viii.

⁴⁰⁴ *Staré písemné památky*, s. 1–5, listy č. 1–5.

⁴⁰⁵ *Staré písemné památky*, s. 5–62, listy č. 6–53.

⁴⁰⁶ *Staré písemné památky*, s. 63–166, listy č. 54–156.

⁴⁰⁷ *Staré písemné památky*, s. 166–278, listy č. 157–260.

⁴⁰⁸ *Staré písemné památky*, s. 278–398, listy č. 261–343. *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Z. Kalista (ed.), Praha 1941; *Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova: listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, F. Dvorský (ed.), Praha 1890.

⁴⁰⁹ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *František Palacký, české dějiny a dvorský výzkum. Přehled a metodologie bádání*, ČČH 119, č. 4, 2021, s. 826–847.

⁴¹⁰ *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivů domácích i cizích. Díl I. (AČ)*, F. Palacký (ed.), Praha 1840, s. 1–51.

*Šternberského*⁴¹¹ nebo *Výpisy z desk dvorských*,⁴¹² kde jsou i listiny nižší šlechty. V Archivu českém II se můžeme zaměřit na sbírky *Dopisy pana Alše Holického ze Šternberka*,⁴¹³ *Nejstarší zápisy Hradecké*⁴¹⁴ nebo pokračování *Výpisů z desk zemských*.⁴¹⁵ Ve třetím díle Archivu českého najdeme *Dopisy pana Oldřicha z Rožmberka*,⁴¹⁶ různě sebranou korespondenci pod názvem *Zápisy rozličných osob*⁴¹⁷ nebo *Psaní rozličných osob*.⁴¹⁸ Čtvrtý díl Archivu nabídne soubory pod názvem *Dopisy rodu Hradeckého*⁴¹⁹ a *Dopisy domažlické*.⁴²⁰ V šestém díle najdeme výběrovou korespondenci a listy v souboru pod názvem *Paběrky písemností rozličných*,⁴²¹ nebo *Psaní rozlišných osob*.⁴²² Devátý díl potom obsahuje především *Listy Jindřichohradecké*⁴²³ a jejich pokračování v díle X,⁴²⁴ XI.⁴²⁵ V XVI. díle najdeme *Pernštejnskou korespondenci*.⁴²⁶ Soubory korespondence nabízí také části 20⁴²⁷ a 21.⁴²⁸

U každého listu Dvorský uvádí stručný obsah listiny, datum a místo vzniku, když je možné určit. Uvádí, zda se jedná o originál nebo kopii, nebo zda se u listu dochovala pečeť. Edice obsahuje pouze české listy.⁴²⁹

---

⁴¹¹ *AČ I*, s. 138–157.

⁴¹² *AČ I*, s. 390–427.

⁴¹³ *AČ II*, F. Palacký (ed.), Praha 1842, s. 3–46.

⁴¹⁴ *AČ II*, s. 316–329.

⁴¹⁵ *AČ II*, s. 47–75.

⁴¹⁶ *AČ III*, F. Palacký (ed.), Praha 1844, s. 3–64.

⁴¹⁷ *AČ III*, s. 271–284.

⁴¹⁸ *AČ III*, s. 285–306.

⁴¹⁹ *AČ IV*, F. Palacký (ed.), Praha 1846, s. 4–33.

⁴²⁰ *AČ IV*, s. 230–235.

⁴²¹ *AČ VI*, F. Palacký (ed.), Praha 1872, s. 5–44.

⁴²² *AČ VI*, s. 127–216.

⁴²³ *AČ IX*, J. Kalous (ed.), Praha 1889, s. 241–360.

⁴²⁴ *AČ X*, J. Kalous (ed.), Praha 1890, s. 353–440.

⁴²⁵ *AČ XI*, J. Kalous (ed.), Praha 1892, s. 406–505.

⁴²⁶ *AČ XVI*, J. Kalous (ed.), Praha 1897, s. 75–560.

⁴²⁷ *AČ XX*, J. Kalous (ed.), Praha 1902.

⁴²⁸ *AČ XXI*, J. Kalous (ed.), Praha 1903.

⁴²⁹ *Staré písemné památky*, Praha 1869.

5. VYHODNOCENÍ DĚL A ZPŮSOBY AUTORSTVÍ

5.1 Vzpomínky a paměti

5.1.1 Výpověď a obsah díla z podnětu Heleny Kottannerové

Helena Kottannerová byla dvorní dáma uherské královny Alžběty I., manželky Albrechta I. Své vzpomínky nechala sepsat okolo roku 1450. Pokládá se za nejstarší autorku ženské memoárové literatury, která byla sepsána v německém jazyce.⁴³⁰ Obsah pramene, který je věnován událostem po smrti Albrechta I, se nevyhýbá určitému zkreslení nebo zabarvení,⁴³¹ přesto stále čtenáře přímou cestou konfrontuje s významnými momenty života dvou středověkých žen – královny Alžběty I. a její dvorní dámy Heleny Kottannerové. Pramen je také cenný z hlediska subjektivizace autora, kdy se Helena Kottannerová vyjadřuje o sobě jako subjektu: „[...] *bola som s ňou i ja, Helena Kottannerová* [...] *ja, Helena kottannerová, som šla s ňou.*“⁴³²

Vzpomínky začínají okamžitě, nepředchází jim žádný prolog nebo prohlášení o záměru, či vysvětlení: „*Keď od narodenia Krista uplynulo tisíšťtyristo rokov a potom v triadsiatom deviatom roku Veľká noc [5. Apríl 1439] a Turíce [24. máj], keď bol urodzený knieža Albrecht zvolený za svätého rímského kráľa a predtým prijal aj uhorskú korunu.*“⁴³³ Helena Kottannerová je zde v počátku jen pasivní pozorovatelkou, později se stává i hlavní aktérkou. Vypráví jen o tom, čeho byla osobně svědkem nebo s jistotou zná.⁴³⁴ Jako svědek mnoha událostí, kterých se primárně muži nemohli účastnit, se stává v tomto ohledu autoritou. Její autorita tak vyplývá především z důvěryhodného svědectví.⁴³⁵

Maria Paponová ve svém překladu dodržuje chybějící dělení textu povodního rukopisu do kapitol, pro větší přehlednost jen využívá dělení na odstavce. Překlad se snaží o dodržení atmosféry textu a charakteristických frází.⁴³⁶ Užívá zde ale praktiku, kterou zavedl již Mollay

---

⁴³⁰ SHK, s. 11.

⁴³¹ Milena BLAŽIČ, *The memoirs of Helene Kottanner, Ernestina Jelovšek*, *Americal journal of humanities and social science*, č. 5, 2020, s. 2.

⁴³² SHK, s. 28.

⁴³³ *Tamtéž*, s. 28.

⁴³⁴ *Tamtéž*, s. 17.

⁴³⁵ M. BLAŽIČ, *The memoirs of Helene Kottanne*, s. 6.

⁴³⁶ SHK, s. 28–55.

v případě transkripce, kde v závorce jsou uvedeny přesná data událostí, která byla doložena, např. „v tridsiatom deviatom roku Veľká noc [5. Apríl 1439].“⁴³⁷

Helena Kottannerová popisuje události retrospektivně, v textu můžeme vnímat tři přelomové události – krádež koruny, porod následníka trůnu a korunovace. Vzpomínky shrnují poněkud dramatické události tří měsíců od února do května 1440. Události v tomto období tak tvoří hlavní obsah vzpomínek.⁴³⁸ Počáteční stránky ale tvoří již události z období roku 1439, kdy se setkávají král Albrecht I. a Alžběta I. v Bratislavě po korunovaci a krátce popisuje období do smrti Albrechta.⁴³⁹ Zmiňuje období mezi listopadem a prosincem 1439, kdy se těhotná Alžběta dovídá o smrti svého manžela a rovněž plánech budínského sněmu o ustanovení nového krále a jejího opětovného provdání. Královna Alžběta v ten moment odjíždí z Visegrádu do Komárna.⁴⁴⁰ Helena Kottannerová jako věrná služebná zůstává ve Visegrádu s tajným posláním ukrást svatoštěpánskou korunu a přivést ji své paní do Komárna.⁴⁴¹ Kottannerová tak byla nejen svědkem hlavních událostí, ale od této chvíle také jejich aktérem. Následně podrobně popisu celou krádež koruny, která se udála v únoru 1440, dramaticky líčí noční strastiplnou cestu se schovanou korunou ve voze dvorních dam:⁴⁴² „*Ten, čo bol ochotný so mnou riskovať život, si obliekol čierny zamatový plášť a obul plstene kapce. Do každého krpca si zastrčil jeden pilník a zámky ukryl pod plášťom. Ja som vzala malé pečatidlo mojej milostivej panej a mala som kľúče od predných dverí, tých bolo troje, lebo pri pántoch bola aj reťaz a závera. [...] On sňal zo zámky šatku s pečatou, ktorú tam pripevnil kastelán, odomkol, vošiel aj so sluhom dnu a potom sa trápil s ďalšími zámkami. [...] Keď bola svätá koruna vybratá z pouzdra, tak sme zase všade pozatvárali dvere, namiesto tých vylomených zámkov pripevnili iné a na tie sme pritlačili pečať mojej milostivej panej. [...] Nato vzal môj pomocník červenú zamatovú podušku, rozpáral ju, vybral z nej časť peria, svätú korunu vložil do podušky a zase ju zašil. [...] Keď sme boli na odchode a usádzali sa, dávala som pozor, aby som si na poduške nesadla na to miesto, kde bola svätá koruna. [...] Vtedy sme došli k Dunaju, ktorý bol ešte zamrznutý, no ľad už bol na niektorých miestach tenší. Keď sme vyšli na ľad a boli sme hádam v polovice Dunaja, preboril sa povoz. [...] Ale Boh nám bol na pomoci a nikoho pod ľad nestiahlo.*“⁴⁴³ Helena Kottannerová následně přijíždí ke své

---

⁴³⁷ SHK, s. 28.

⁴³⁸ SHK, s. 30–55.

⁴³⁹ SHK, s. 28–29.

⁴⁴⁰ SHK, s. 30–33.

⁴⁴¹ SHK, s. 32–33.

⁴⁴² SHK, s. 34–38.

⁴⁴³ SHK, s. 33–37.

paní. Kottanerová je přítomná již u porodu syna Alžběty, který se odehrál tu samou noc:⁴⁴⁴ „Pobadala som viacero príznakov, podľa ktorých som spoznala, že do narodenia dieťaťa to už dlho nepotrvá. [...] V tej istej hodine, keď prišla svätá koruna z Višegrádu do Komárna, v tej samej hodine sa narodil i kráľ Ladislav.“⁴⁴⁵ Neméně napínává je i následná cesta s malým dítětem do Stoličného Bělehradu, kde se konala korunovace malého Ladislava. Zde je obzvláště cenný podrobný popis samotné korunovace:⁴⁴⁶ „Potom ho odniesli do kostola, kde korunujú každého jedného kráľa. Bolo tam veľa vysoko postavených ľudí, duchovných i svetských. [...] Potom jej milosť zložila prísahu namiesto svojho syna, vnešeného kráľa, lebo v ten deň mala jeho milosť presne dvanásť týždňov. [...] Pred začiatkom omše som mladého kráľa musela zodvihnúť hore, aby jeho milosť birmovali. Vojvodu Mikuláša z Hlohovca poverili, aby mladého kráľa pasoval za rytiera. [...] Veľadôstojny prelát otrihomský arcibiskup potom vzal svätý olej a pomazal vznešené kráľovské dieťa na kráľa. Nato mu obliekli zlaté rúcho, aké prináleží kráľovi, arcibiskup uchopil svätú korunu a položil ju na hlavu najvznešenejšieho kráľa.“⁴⁴⁷ Polský král Ladislav, který si dělal nárok na uherskou korunu, vytáhl v té době do Budína. Královnu, její děti a její věrné tak čekala další strastiplná cesta do Rábu, kde útočiště poskytl tamní biskup.⁴⁴⁸ Při pobývaní v Rábu, přijala královna návrh rádců, aby celá královská rodina v rámci bezpečnosti nezůstávala pohromadě. Královna se tak oddělila od malého Ladislava, který byl svěřen do péče Heleny Kottannerové a odcestovali do Šopronu. Rukopis v těchto místech náhle končí uprostřed věty.⁴⁴⁹

5.1.2 Výpověď a obsah díla z podnětu Margery Kempe

Knihu Margery Kempe nejčastěji najdeme označenou jako první autobiografii v anglickém jazyce, kterou sepsala žena, popisující svůj svět a své prožitky.⁴⁵⁰ Tuto knihu ale není tak jednoduché zařadit do žánru autobiografie. Dílo takové povahy znamená vylíčení autorova života nebo jeho části.⁴⁵¹ Samotný život Margery Kempe zde totiž není hlavní záležitostí. Margery klade hlavní důraz na svoji duchovní cestu a spiritualismus.⁴⁵² Z toho důvodu bývá

---

⁴⁴⁴ SHK, s. 38–39.

⁴⁴⁵ SHK, s. 38–39.

⁴⁴⁶ SHK, s. 44–45.

⁴⁴⁷ SHK, s. 46–47.

⁴⁴⁸ SHK, s. 49–55.

⁴⁴⁹ SHK, s. 48–55.

⁴⁵⁰ BMK, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. x.

⁴⁵¹ *Encyklopedie literárních žánrů*, D. Mocná – J. Peterka (edd.), Praha 2004, s. 28–31.

⁴⁵² BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 15.

kniha někdy označována jako autohagiografie,⁴⁵³ ale ani to nevystihuje zcela obsahovou podstatu.⁴⁵⁴ Knihu tak nelze zařadit jednoduše k jednomu žánru. Spojuje určité prvky autobiografie, v momentech, kdy se dovídáme o jejím světském životě, což ale jen doplňuje obraz duchovní cesty a mystického způsobu života a určitého nabádání k němu.⁴⁵⁵ Zároveň to není ani návod, jak správně vést tento způsob života. Pojem hagiografie je spojován nejčastěji se světci, k nimž Margery Kempe nepatřila.⁴⁵⁶ Sama svoji knihu popisuje jako „*krátké povzbuzující pojednání pro hříšné nešťastníky, v kterém mohou najít velkou útěchu, potěchu, a porozumět velkému a nevýslovnému milosrdenství našeho svrchovaného zachránce, Ježíše Krista.*“⁴⁵⁷

Kniha se skládá ze dvou částí, které jsou odděleny úvodem (proem).⁴⁵⁸ První kniha obsahuje 89 kapitol, druhá potom 10 kapitol. Kniha používá ve většině případů *er* formu, o Margery je referováno jako „*toto stvoření*“,⁴⁵⁹ ale obsahuje i několik poznámek v první osobě: „*Náš milosrdný pán Ježíš Kristus, vidíc sebevědomí tohoto stvoření, poslal ji, jak je psáno předtím, tři roky pokušení, o tomž nejtěžším hodlám psát.*“⁴⁶⁰ Kniha je psaná v jednotném stylu, ale oba úvody a druhá část knihy byly napsány odlišněji od hlavní části knihy.⁴⁶¹ O druhé knize můžeme říci, že je obecně méně vizionářská a niterní, s hlavním zaměřením na poslední podniknutou cestu, více z ní vyčteme pokročilý věk Margery Kempe a určitou připravenost k odpočinku.⁴⁶²

Co se týká chronologie, tak samotný úvod říká: „*Tato kniha není psána popořadě, vše po sobě, jak se událo, ale jak jednotlivé události přicházeli tomuto stvoření na mysl, kde by měly být napsané, protože to bylo dlouho předtím, než je sepsala, že zapomněla čas a pořadí,*

---

⁴⁵³ Autohagiografie je tedy autobiografie světce, Joan FITZPATRICK, *Reimagining This Creature: Hospitality and Autohagiography in the Visions of Margery Kempe*, History, č. 106, 2021, s. 561–577.

⁴⁵⁴ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 25, 27; BMK, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. xxx; Ruth EVANS, *The Book of Margery Kempe*, in: *A Companion to Medieval English Literature and Culture c.1350–c.1500*, P. Brown (ed.), Oxford 2007, s. 512–513.

⁴⁵⁵ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 8–9.

⁴⁵⁶ Hagiografie popisuje život a skutky světců, *Tamtéž*, s. 25.

⁴⁵⁷ „*schort tretys and a comftabyll for synful wrecchys, wherin thei may have gret solas and comfort to hem and undyrstondyn the hy and unspecabyll mercy of ower sovereyn Savyowr.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 41. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁵⁸ *Tamtéž*, s. 41–51. Srov také v části Příloha – komentované úryvky z překladu.

⁴⁵⁹ „*This creature*“, BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 52. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁶⁰ „*Ower mercyful Lord Crist Jhesu, seyng this creaturys presumpcyon, sent hir, as is wrete befor, iii yer of greet temptacyon, of the whech on of the hardest I purpos to wrytyn.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 66. Překlad autorka diplomové práce. K jazykovým a narativním strategiím více R. EVANS, *The Book of Margery Kempe*, in: *A Companion to Medieval English Literature and Culture c. 1350–c. 1500*, P. Brown (ed.), Oxford 2007.

⁴⁶¹ BMK, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. xix.

⁴⁶² BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 8.

*jak se věci staly.*⁴⁶³ Děj se otevírá poněkud náhle, přeskakují dospívání a hned se dovídáme o manželství a prvním porodu.⁴⁶⁴ Například celé jméno Margery zjistíme až v pozdějších kapitolách, stejně tak celé jméno manžela.⁴⁶⁵ Sestavit datovou osu tak můžeme jen na základě několika historických událostí.⁴⁶⁶

Kniha popisuje život a potíže ženy z 15. století, až v pozoruhodných detailech a živosti. Předmětem je transformace života měšťanské ženy, matky, neúspěšné obchodnice k poutnici, ženě vyznávající duchovní a mystický způsob života.⁴⁶⁷ Kniha nabízí mnohovrstevnatý obraz světa z pohledu předreformační Anglie. Kniha naskytne pohled na pozadí života Margery Kempe, manželské problémy, obtíže při jednání s mocnými lidmi, ale především na její vize, rozhovory se svatými a spirituálním způsobem života.⁴⁶⁸ Kniha místy působí poměrně emocionálně, co se týká náboženských prožitků.⁴⁶⁹ Zároveň ale nabízí pohled na sociální a kulturní způsob života prožitý ženou.⁴⁷⁰

Práce na rukopisu začaly kolem roku 1430, když sama Margery cítila božské pobídnutí a zároveň požehnání začít zaznamenávat svůj život.⁴⁷¹ „*Poté podle přání našeho Pána, který ji přikázal a pověřil, aby sepsala své pocity, zjevení a způsob života, aby ve známost celého světa vešla boží dobrotou.*“⁴⁷² Už dříve ji k tomu činu pobízela řada významných církevních osobností, ale jak uvádí, ještě nebyla správná chvíle „*protože byla pohnuta ve své duši, že by neměla psát takhle brzy.*“⁴⁷³

Jak samotná kniha vznikla, se dovídáme v samotném úvodu a kapitole 89.⁴⁷⁴ První pokus nadiktovat knihu skončil v podobě ne příliš čitelného textu. O několik let později Margery usilovala o přepsání textu, mnoho času a úsilí zabralo přemlouvání nového písaře.

---

⁴⁶³ „*Thys boke is not wretyn in ordyr, every thyng aftyr other as it wer don, but lych as the matter cam to the creatur in mend whan it schuld be wretyn, for it was long er it was wretyn that sche had forgetyn the tyme and the ordyr whan thyngys befellyn.*“ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 49. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁶⁴ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 52.

⁴⁶⁵ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 106.

⁴⁶⁶ *BMK*, B. Windeatt (ed.), s. 3, např. smrt Richarda Caistera 1420, výstava svatých relikvií v Cachách 1433.

⁴⁶⁷ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 1.

⁴⁶⁸ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 5.

⁴⁶⁹ K ženské mystice poznámka výše v textu diplomové práce.

⁴⁷⁰ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 2; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. ix.

⁴⁷¹ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 1.

⁴⁷² „*Aftyrward, whan it plesyd ower Lord, he comawnded hyr and chargyd hir that sche schuld don wryte hyr felyngys and revelacyons and the forme of her levying, that hys goodnesse myth be knowyn to alle the world.*“ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 46–47. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁷³ „*For sche was comawndyd in hir sowle that sche schuld not wrytyn so soone.*“ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 46. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁷⁴ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 41–50, 382–384.

Postihla ho nevysvětlitelná neschopnost číst text a následná slepota:⁴⁷⁵ „*Když kněz začal psát tuto knihu, selhal mu zrak, že nemohl vidět, jak píše jednotlivá písmena ani jak si zaostřit stylus. Ostatní věci ale viděl dobře.*“⁴⁷⁶ Margery zde naznačuje, že tyto okolnosti jsou výsledkem jeho nedůvěry v Margeriino poslání.⁴⁷⁷ Když se ale dovídá o jiné svaté ženě, Marie d’Oignies, je jako zázrakem schopen porozumět prvnímu rukopisu: „*Později četl o ženě jmenující se Marie d’Oignies, o jejím způsobu života, o něze, kterou cítila při poslouchání božího slova, o soucitu, který pociťovala při myšlenkách na Kristovo ukřižování, a o množství slz, které vyplakala.*“⁴⁷⁸ Margery vyprávěla zpětně o svém životě asi s dvacetiletým odstupem, proto je text charakterizovaný časovými a prostorovými omyly.⁴⁷⁹

Na začátku knihy nás Margery informuje o svém sňatku ve věku 20 let, s mužem podobného sociálního postavení Johnem Kempe:⁴⁸⁰ „[...] *když tomuto stvoření bylo xx let nebo o něco více, byla provdána za ctihodného měšťana a za krátký čas otěhotněla, jak si to příroda přála.*“⁴⁸¹ Margery zde vyjadřuje ale určité nespokojení s tímto manželstvím: „[...] *pocházela ze ctihodného rodu - nikdy tak nebylo příliš vhodné, aby si ji vzal.*“⁴⁸² Nedlouho po svatbě, se jí po těžkém porodu narodilo první dítě. Těžký porod ji po dlouhou dobu upoutal na lůžko: „*Poté co počala, postihly ji vysoké horečky, které trvaly až do porodu, a po útrapách porodu a nemoci, kterou trpěla před tím, si zoufala o svůj život, myslela si, že dlouho nepřežije.*“⁴⁸³ Se strachem o svůj život požádala o zpověď, nemohla se ale přimět k přiznání hříchu, zpovědník ji pokáral a opustil ji s vyhlídkou na věčné zatracení. To u ní spustilo těžkou nemoc:⁴⁸⁴ „*Pomátla se na mysli, soužily ji vidiny a trápila se půl roku, osm týdnů*

---

⁴⁷⁵ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 49–50.

⁴⁷⁶ „*Whan the prest began fyrst to wryten on this booke, his eyn myssyd that he myrt not se to make hys letor, ne myrt not se to mend hys penne. Alle other thyng he myrh se wel anow.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 49. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁷⁷ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 50.

⁴⁷⁸ „*For aftyrward he red a woman clepyd Maria de Oegines, and of hir maner of levying, of the wondirful swetnesse that sche had in the word of God heryng, of the the wondirful swetnesse that sche had in hys Passyon thynkyng, and of the plenty vows teerys that sche wept.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 292. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁷⁹ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 10.

⁴⁸⁰ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 52.

⁴⁸¹ „[...] *whan this creatur was xx yer of age or sumdele mor, sche was maryed to a worschepful burgeys and was wyth chylde wythin schort tyme, as kynde wolde.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 52. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁸² „[...] *sche was comyn of worthy kenred – hym semyd nevyr for to a weddyd hir*“, BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 57. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁸³ „[...] *and aftyr that sche had conceyved, sche was labowrd wyth grett accesys tyl the chylde was born and than, chat for labar sche had in chyldeyng and for sekenesse goyng befor, sche dyspered of hyr lyfe wenyng sche myght not levyn*“, BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 52. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁸⁴ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 52–53.

a několik dnů.⁴⁸⁵ Na lůžku byla upoutaná přes půl roku. K navrácení jejího zdraví došlo, poté, co se jí dostalo prvního zjevení Krista.⁴⁸⁶ „*Náš milosrdný pán Ježíš Kristus, vždy důvěryhodný, uctíváno buď jeho jméno, nikdy neopustil svého služebníka v čase nouze – tomuto stvoření, které ho zavrhl, se zjevil v podobě muže, tak hezkého, pohledného a přívětivého, jak jen kdy mohl být spatřen lidským okem, oblečen do fialového hedvábného pláště, sedíc u jejího lůžka a hledíc na ní s blaženým výrazem*“⁴⁸⁷

Ještě ale nedošlo k plnému oddání se života v meditacích. Vrátila se na dráhu čistě pozemského života. Svůj společenský status dávala okázale najevo především oblečením. Také se samostatně pustila do obchodnické činnosti v oblasti pivovarnictví a mlynářství.⁴⁸⁸ „*Nosila zlaté drátky ve svém účesu, její kápě byly prostříhané a doplněné barevnými látkami, její pláště také, aby to co nejvíce zaujalo lidské oko, a lidé ji tak co nejvíce obdivovali. [...] Poté čistě z chytivosti, aby si udržela svoji hrdost, začala vařit pivo, a stala se nejlepším sládkem ve městě po dobu tří nebo čtyř let, dokud nepřišla o velké peníze, protože neměla přílišné zkušenosti.*“⁴⁸⁹ Ve svých obchodních aktivitách, ale nebyla úspěšná. Brala to, jako boží znamení a od té chvíle začala s transformací svého života k mysticismu.,⁴⁹⁰ Svým životem se tak plně oddala Bohu. Začíná se formovat její spirituální život s typickými projevy jako asketickými praktikami a modlitbami, pláčem a hlasitým naříkáním.⁴⁹¹ „*Poté*

---

⁴⁸⁵ „[...] *owyr mercyful Lord Crist Jhesu, evyr to be trostyd, worshypd be hys name, nevyr forsakyng hys servant in tyme of nede, aperyd to hys kreatur whych had forsakyn hym in lyknesse of a man, most semly, most bewtyvows, and most amyable that evyr myrh be seen wyth mannys eye, clad in a mantyl of purpyl sylke, sytting upon hir kdys syde, lokyng upon hir wyth so blyssyd a chere*“, BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 55. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁸⁶ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 54–55.

⁴⁸⁷ „[...] *owyr mercyful Lord Crist Jhesu, evyr to be trostyd, worshypd be hys name, nevyr forsakyng hys servant in tyme of nede, aperyd to hys creatur whych had forsakyn hym in lyknesse of a man, most semly, most bewtyvows, and most amyable that evyr myrh be seen wyth mannys eye, clad in a mantyl of purpyl sylke, sytting upon hir kdys syde, lokyng upon hir wyth so blyssyd a chere*“, BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 55. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁸⁸ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 57–61.

⁴⁸⁹ „[...] *for sche weryd gold pypys on hir hevyd, and hir hodys wyth typettys were daggyd. Hir clokys also wer daggyd and leyd wyth avers colours between the dalys, that it schuld be the mor staryng to mennys sygh and hirsself the mor ben worshepd. [...] And than, for pure coveytise and for to maynten hir pride, sche gan to brewyn and was on of the grettest brewer in the Town N, a iii yer or iiij tyl sche lost mech good, for sche had nevyr ure therto.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 57–58. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁹⁰ Mysticismus: Mysticismus se týká zkušenosti a hledání hlubšího spojení s transcencí, božským, nebo absolutem. Jedná se o oblast duchovního a náboženského prožívání, která se často vyznačuje intenzivním a osobním vztahem k božskému, nezávisle na institucionalizované náboženské praxi. Mysticismus se často zaměřuje na přímou zkušenost božského nebo absolutna, spíše než na pouhé intelektuální pochopení nebo náboženské dogma. Mystici často hledají hlubší pravdu a poznání skrze vnitřní cestu sebeobjevování, meditace, modlitby, kontemplace. K ženské mystice srov. výše. K literatuře dále: *Slovník křesťanských mystiků*, L. Borriello (ed.), Kostelním Vydří 2012; Evelyn UNDERHILL, *Mystika: podstata a cesta duchovního vědomí*, Praha 2004; Jan SOKOL, *Mistr Eckhart a středověká mystika*, Praha 2006; Joseph SUDBRACK, *Mystika*, Kostelní Vydří 1995; *Encyklopedie mystiky I–VI*, M. Davyová (ed.), Praha 2000–2004.

⁴⁹¹ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. od 62.

*byla pohnuta navštívit Norwich, kostel sv. Štěpána [...] Když přišla na hřbitov sv. Štěpána, plakala, naříkala, štkala, padla k zemi, tak vroucně plál oheň v jejím srdci.*⁴⁹²

Tato konverze vyvolala mnohé ohlasy, často negativní, nejen u lidí z jejího okolí, ale také církevních osob, které potkávala později na svých cestách:⁴⁹³ „Mnoho lidí říkalo, že v nebi není žádný svatý, který by naříkal tak jako ona, z čehož usoudili, že má v sobě d'ábla, který způsobuje tyto stavy. Hovořili tak otevřeně a kromě toho říkali mnoho dalších zlých věcí.“⁴⁹⁴ Touto konverzí tak objevuje svoji novou identitu, která je unikátní právě svým náboženským chováním a praktikami.

Jedním z důležitých kroků, na kterých trvá, je život v čistotě se svým manželem, kterého se jí podaří dosáhnout až po delší době.⁴⁹⁵ Zmiňuje se tak o dalších těhotenstvích.⁴⁹⁶ V celém textu se ale o svých dětech nezmiňuje, výjimku tvoří až počátek druhé knihy, kde se dovídáme více o synovi.⁴⁹⁷ Její život provází četné vnitřní konverzace a meditace s Kristem, který ji podporuje v novém způsobu života, dává ji rady a ujišťuje ji o své podpoře. Začala rovněž vidět realistické vize, kde se zapojila do života Svaté rodiny.⁴⁹⁸ Když dojde k dohodě s manželem o životu v čistotě, který v sobě nesl z části finanční vyrovnání všech manžellových dluhů, tak souhlasil, že složí slib celibátu před biskupem.⁴⁹⁹ „[...] šla ke svému manželovi a řekla mu: 'Pane, jestli tě to potěší, vyhov mi v mém přání a já ti vyhovím ve tvém. Slib mi, že už nenavštívíš mé lože, já slíbím, že zaplatím tvé dluhy, předtím než se vydám do Jeruzaléma. Učiň tak moje tělo volně dostupné Bohu, tím, že dokud budeš živ, nepožádáš mě, po tomto dni, plnit manželské závazky, já na oplátku budu v pátky jíst a pít, jak budeš chtít'“⁵⁰⁰

Po tomto oficiálním souhlasu dostala možnost cestovat bez svolení manžela a žít odděleně od rodiny. Vydala se tak na daleké poutnické cesty. Už před tím ale často cestovala

---

⁴⁹² „That was sche steryd to gon to Norwych, to Seynt Stefenys Chirche [...] Whan sche cam in the jirch-yerd of Seynt Stefn, sche cryed, sche rond, sche wept, sche fel down to the grand, so fervently the fyer of lofe brent in hir hert.“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 284–285. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁹³ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. např. 65–66, 151–153, 163–164.

⁴⁹⁴ „And many seyd ther was nevyr seynt in hejn that cryed so as sche dede, wherfor thei woldyn concludyn that sche had a devyl wythinne hir, wech cawsyd that crying. And so thei seyden pletly, and meche mor evyl.“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 219–220. Překlad autorka diplomové práce.

⁴⁹⁵ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86–88.

⁴⁹⁶ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 131.

⁴⁹⁷ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, od s. 384–396.

⁴⁹⁸ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 70–85.

⁴⁹⁹ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 105–106.

⁵⁰⁰ „[...] went to hir husband, song onto him: 'Sere, y fit lyke Iow, ye schal grawnt me my desyr, and ye schal have yowr desyr. Grawntyth me that ye schal not komyn in my bed, and I grawnt Iow to qwyte yowr detto er I go to Jerusalem. And makyth my body fre to God, so that ye nevyr make no chalengyng in me to askyn no detto f matrimony afyr this day chyl ye levyn, and I schal etyn and drynkyn on the Fryday at yowr byddyng.'“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 89. Překlad autorka diplomové práce.

po Anglii, navštěvovala svatá místa a církevní osoby.⁵⁰¹ Hlavním poutním cílem byla ale Svátá země. Připojila se k jiné skupině poutníků. Nejdříve cestovala do Benátek, kde se nalodila na loď, a přes moře se dostala do Jeruzaléma:⁵⁰² „*Další den brzy ráno vyrazili do vysokých kopců, její průvodce jí povídal, kde náš Pán nesl svůj kříž a kde se s ním jeho matka setkala [...] celé odpoledne šli pořád dál, než došli na horu Sion.*“⁵⁰³ Na cestě zpět se zastavila v Římě a v Assisi.⁵⁰⁴ Na svých cestách se ale často setkávala s nepochopením a nepřátelstvím, kvůli jejímu jedinečnému náboženskému projevu. Vrátila se zpět do Anglie, kde nějaký čas pobývala, než se vypravila do Santiaga de Compostela.⁵⁰⁵ Poutě nepodnikala kvůli objevování nových míst, mnohem důležitější jsou pro ni duchovní prožitky, které jí cesty přináší a schopnost snášet utrpení cesty po vzoru Krista.⁵⁰⁶

Po návratu zpět do Anglie se na svých cestách potýkala s neustálým obviňováním z lollardství.⁵⁰⁷ V jednu chvíli je dokonce uvězněna a vyšetřována, hrozili jí upálením. Musela postoupit výslech, přesto její výpověď potvrzuje pravověrnost a úplnou oddanost k nauce:⁵⁰⁸ „*Starosta se jí zeptal, z jakého regionu pochází, a z jaké rodiny. 'Pane' řekla, 'pocházím z města Lynn v Norfolku, jsem dcerou dobrého muže, pocházejícího z Lynn, který byl pětkrát starostou této honosné části, také po mnoho let radním, také můj manžel je dobrý muž, měšťan z Lynn'. 'Aha' řekl starosta, 'svatá Kateřina také popsala, z jakého rodu pocházela, ale ty nejsi jako ona, protože ty jsi falešná nevěstka a lolard, podvádíš lidi, a proto tě nechám zavřít do vězení.*“⁵⁰⁹ Podobné události se děly dále na cestách Anglií. V Yorku dokonce

---

⁵⁰¹ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, např. s. 117–129.

⁵⁰² BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 149–178.

⁵⁰³ „*Another day, erly in the morwenyng, thei went ageyn es the gret hyllys. And her gydes teld wher owyr Lord bare the cros on hys bakke, and wher hys modyr met wyth hym, [...] thei went forth alt he fornoone tyl thei am to the Mownt Syon.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 169–170. Překlad autorka diplomové práce.

⁵⁰⁴ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 178–211.

⁵⁰⁵ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 211–228.

⁵⁰⁶ BMK, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. xxvi.

⁵⁰⁷ Lollardství bylo hnutí, které se objevilo v 14. století v Anglii a bylo spojeno s náboženskou reformou. Název "lollardství" je odvozen od jména Johna Wycliffe, významného reformátora. Lollardi zpochybňovali mnoho aspektů tehdejšího katolického učení a praxe. Kritizovali například bohatství a korupci duchovenstva, rituální praxe jako svátosti a uctívání svatých, a také autoritu papeže. Hnutí zdůrazňovalo potřebu přímého přístupu ke Svatému písmu a podporovalo překlady Bible do angličtiny, aby byla dostupná i laickému obyvatelstvu. Katolická církev a anglický státní aparát postupně potlačovaly lollardství a pronásledovaly jeho přívržence jako kacíře. K literatuře: Miloslav KAŇÁK, *John Viklef: život a dílo anglického Husova předchůdce*, Praha 1973; Roman ZAORAL, *Na trase mezi Oxfordem a Prahou: ke stykům mezi lolardy a husity do vypuknutí husitské revoluce*, DaS 22, č. 5, 2000, s. 33–37; F. ŠMAHEL, *The English Rising of 1381, Wyclif and Lollards in the Czech point of view*, in: *Confession and nation in the era of reformations: Central Europe in comparative perspective*, E. Doležalová – J. Pánek (edd.), Praha 2011, s. 35–52.

⁵⁰⁸ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 228–241.

⁵⁰⁹ „*Than the Meyr alkyd hir of chat cuntre sche was and whos dowtyr sche was. 'Syr,' sche seyde, 'I am of Lynne in Norfolke, a good mannys dowtyr of the same Lynne, wech hath ben metr fyve tymes of that worshepful burwgh, and aldyrman aslo many kryes, and I have a good man, also a burgeys of the seyde Down, Lynne, to myn*

musela obhajovat své náboženské názory před samotným arcibiskupem z Arundelu. I zde je uznána její pravověrnost, ale je vykázána za šíření neklidu.⁵¹⁰ Rovněž ale můžeme pozorovat růst v její podpoře.⁵¹¹ Ke konci první části knihy její duchovní prožitky převažují nad událostmi života, často popisuje období svých nemocí:⁵¹² „*Poté ji Bůh potrestal mnoha různými, vážnými nemocemi. Dlouho trpěla úplavicí, myslíc že umírá, jí bylo poskytnuto pomazání. Trpěla takovou horečkou, že nemohla udržet lžici v ruce [...] Poté se na chvíli zotavila. Poté ji ale znovu postihly vážné nemoci, které postihly její hlavu a záda, až se bála, že z toho ztratí rozum.*“⁵¹³ Když se vrátila zpět domů, starala se o svého manžela, nemohoucího v důsledku pádu ze schodů:⁵¹⁴ „*Jednou se stalo, že manžel řečené bytosti – muž již v pokročilém věku, starý přes 60 let- scházel ze svého pokoje dolu ze schodů bosý a uklouzl nebo jinak zakopl a spadl dolů ze schodů, a jeho hlava se mu zkroutila pod tělo, byl vážně zraněný a potlučený, že musel mít po několik dní mít na svých ránách pět lněných obvazů.*“⁵¹⁵

V první a druhé kapitole druhé části knihy se dovidáme blíže o jejím synovi, neshodách, které mezi nimi vyvolal jeho styl života, který nebyl dostatečně zbožný. Došlo ale k vzájemnému usmíření a napravení syna, který následně žil šťastný život v manželství na území Pruska:⁵¹⁶ „*Když se přes moře k jeho matce donesly zprávy, že se oženil, byla velmi ráda a z celého srdce děkovala Bohu, věřila, že teď už bude čistě a prostě žít, tak jak zákon manželství káže. Poté, jak si Bůh přál, měla jeho žena dítě, roztomilou holčičku.*“⁵¹⁷ Po letech se vrátil zpět i se svou rodinou do Anglie za matkou:⁵¹⁸ „*Po několika letech, co se tento mladý muž oženil, přijel domů do Anglie k otci a matce, celý změněný nejen způsobem oblékání, ale*

---

*husbond. ' A, ' seyð the Meyr, 'Seynt Kateryn telde chat kyndred sche cam of, and yet ar ye not lyche, for thu art a fals trumpet, a fals Loller, and a fals deceyver of pepyl, and therfor I schal have the in preson. “*BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 229. Překlad autorka diplomové práce.

⁵¹⁰ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 241–261.

⁵¹¹ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, např. s. 279, 286–288, 292, 313–314.

⁵¹² BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 261–362.

⁵¹³ „*Afftyrward God ponyschyd hir wyth many gret and divers sekenes. Sche had the flyx a long tyme tyl sche was anoyntyd wenyng to a be deed. Sche was so febyl, the sche myth not heldyn a spon in hir hand.[...] and anon aftyr sche had a gret sekenes i hir herd and sithyn in hir bakke.*“BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 271–272. Překlad autorka diplomové práce.

⁵¹⁴ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 329.

⁵¹⁵ „*It happyd on a tyme that the husbonde of the sayd creatur – a man in gret age, passyng thre scor yer – as he wolde a comyn down of hys chambyr bar-foot and bar-legge, he slederyd or ellys faylyd of hys fotyng and fel down to the grownd fro the gresys, and hys hevyd uner hym grevowsly broky nand Brest, in-so-meche that he had in hys hevyd v teyntys many days whil hys hevyd was in holyng.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 329–330. Překlad autorka diplomové práce.

⁵¹⁶ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 384–396.

⁵¹⁷ „*Whan tydyngys cam to hys modyr fro ovar the see that hir sone had weddyd, sche was ryth glad and thankyd God wyth al hir hert, supposyng and trustyng he schulde levyn clene and chaste, as the lawe of makimony askith. Sithyn, whan God wolde, hys wife had a childe, a fayr mayde-child.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 387–388. Překlad autorka diplomové práce.

⁵¹⁸ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 388–390.

*i povaze, předtím jeho oblečení bylo vždy módně strážené a jeho mluva byla triviální.*⁵¹⁹ Zde ale nečekaně po měsíci umírá a Margery Kempe je vybídnuťa božskou vůlí, aby svoji snachu doprovodila zpět do Pruska. V následujících kapitolách popisuje cestu lodí až do Gdaňsku, kam doprovázela svoji snachu:⁵²⁰ „*Toto stvoření a její společníci se nalodili na loď ve čtvrtek o svatém týdnu, Bůh jim seslal dobrý vítr a počasí ten den a v pátek, ale poté v sobotu a v květnou neděli, Bůh otočil a zkoušel její víru a trpělivost, seslal obě noci bouře a vichřice, že všichni věřili, že se loď potopí.*“⁵²¹ Margery se nevrátila hned zpět do Anglie, ale vydala se na poutě do Wilsnacku a Cách, kterou zde popisuje v dalších čtyř kapitolách.⁵²² V těchto kapitolách si více můžeme všimnout, že vzhledem ke svému věku už mnohem hůře snáší veškeré nepříjemnosti cesty, starosti nebo pocit osamění.⁵²³ Poslední tři kapitoly se zabývají její cestou zpět do Lynn.⁵²⁴ Vyprávění zde po 10 kapitolách končí bez jakéhokoliv bližšího sdělení.⁵²⁵

Na samotném konci textu se objevuje závěrečná modlitba.⁵²⁶

5.2 Listy a dopisy

5.2.1 Náplň a záměry listů Perchty z Rožmberka

Perchta z Rožmberka, hlavní pisatelka dopisů, byla jednou z dcer Oldřicha II. z Rožmberka (1403-1462),⁵²⁷ který měl v českém království vysokou společenskou pozici a značný majetek rozkládající se především v jižních Čechách. Perchta měla kromě tří sester Lidmily, Kateřiny a Anežky, která se nikdy neprovdala, také tři bratry. V roce 1449 byla provdána za Jana V. z Lichtenštejna. Po svatbě sídlila na Lichtenštejnském panství v Mikulově, odkud je posílána

---

⁵¹⁹ „*In fewe yerys aftyr that this yong man had weddyd, he cam hom into Inglond to hys fady rand hys modyr, al chongyd in hys aray and hys condicyonis. For afortyme hys clothys wer al daggyd and hys Langre al vanyte, now he weryd no dalys, and hys dalyawns was ful of vertu.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 388. Překlad autorka diplomové práce.

⁵²⁰ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 390–402.

⁵²¹ „*The sayd creatur and hir felawschip entryd her schip on the Thursday in Passyon Weke, and God sent hem fayr wynde and wedyr that day and the Fryday, but on the Saturday owr Lord, turnyng hys hand as hym likyd, and the Palme Sondag also, prevyng her feith and her pacyens, wyth the ii nyghtys, sent hem swech stormys and tempestys that thei wendyn alle to a ben perischyd.*“ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 396. Překlad autorka diplomové práce.

⁵²² BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 401–412.

⁵²³ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, např. s. 401, 407, 411.

⁵²⁴ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 412–420.

⁵²⁵ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 421.

⁵²⁶ BMK, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 421–428.

⁵²⁷ A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004, s. 14.

také většina dopisů.⁵²⁸ Listy, které adresovala své rodině, vznikly mezi lety 1450-1470.⁵²⁹ Hlavním obsahem dopisů byla zhoršující se manželská situace. Perchta si ve svých dopisech stěžuje například na své špatné postavení v manžellově rodině, špatné zacházení, nejenom psychické, ale i fyzické a upírání finančních prostředků.⁵³⁰

Co se týká obsahu dopisů, tak edice Anny Skýbové obsahuje 32 dopisů z období 40-70. let 15. století. 25 listů poslala samotná Perchta, tři Oldřich z Rožmberka, dva odeslaly její společnice, jeden bratr Jan a jeden potom Perchta poslala společně se svou sestrou Anežkou. Z 25 listů, které poslala Perchta, jich šest bylo adresováno otci, šest bratru Janovi, jeden bratru Joštovi, 11 bratru Jindřichovi a jeden rodinnému panošovi.⁵³¹

Z hlediska formální stránky lze u listů pozorovat jejich konstantní charakter. Veškeré dopisy začínají i končí zdvořilostními formulami, což značí znalost pravidel psaní korespondence.⁵³² Pro příklad lze uvést: „*Muoj milý bratře, ráda slyším, že se ve zdraví dobře máš [...] urozenému pánu, panu Oldřichovi z Rožmberka, otci mému milému bud' dán. Modlitbu svú vzkazují, urozený pane milý. A milý pane, velmi bych ráda slyšela, by se Tvá milost dobře měl.*“⁵³³

Dopis v edici pod číslem jedna není přesně datován kvůli chybějícímu roku, jeho datace se odhaduje na 40. léta. Byl psán Perchtou a Anežkou bratru Jindřichovi. V dopisu bratru děkovaly za dary, a doufaly v jeho přítomnost o masopustě na Krumlově.⁵³⁴ Tento dopis tak dokazuje, vyvozuje tak i Skýbová, že mezi sourozenci panovaly dobré vztahy.⁵³⁵

Další dva listy jsou datovány do roku 1449.⁵³⁶ Jeden od Perchtiných komorných panny Machny a panny z Šiermarku, kde ve svém dopise vzpomínaly a posílaly pozdrav Janovi

---

⁵²⁸ K Rožmberkům srov.: A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004; František KAVKA, *Zlatý věk Růží: kus české historie 16. století*, Praha 1993; V. BŮŽEK (edd.), *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011; A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků Státního oblastního archivu v Třeboni, Praha 2007, s. 11–27; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA, *Dvory velmožů s erbem růže: všední a sváteční dny posledních Rožmberků z Hradce*, Praha 1997; V. BŮŽEK (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, Opera historica, České Budějovice 1993.

⁵²⁹ *Listy*, s. 38.

⁵³⁰ *Listy*, s. 25–27.

⁵³¹ *Listy*, s. 36–39.

⁵³² *Listy*, s. 36–39; K teorii korespondence srov.: *Encyklopedie literárních žánrů*, D. Mocná – J. Peterka (edd.), Praha 2004, s. 349–359; Josef HRABÁK, *K metodologii studia starší české literatury*, Praha 196; J. HRABÁK, *O umění epistolárním*, in: *Úvahy o literatuře*, J. Hrabák (ed.), Praha 1983, s. 83–102; Milena RULFOVÁ, *Dopis v českých dějinách*, in: *Sborník Poštovního muzea* 3, 1981, s. 95–114; Jan KUČERA, *Dopis v předbělohorských Čechách*, in: *Sborník Poštovního muzea* 4, 1982, s. 177–192.

⁵³³ *Listy*, s. 101, 56, list č. 32 a 7.

⁵³⁴ *Listy*, s. 49, list č. 1; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 2242–243, list č. 3.

⁵³⁵ *Listy*, s. 37.

⁵³⁶ *Listy*, s. 50, 51, list č. 2 a 3; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 244–245, list č. 10, 11.

z Rožmberka. Šiermanka zde také vzpomínala na svého syna, který je u Jana v péči: „*A milý pane, aby pověděl ode mne synu mému modlitbu, a prosímt', aby na mého syna laskav.*“⁵³⁷

Také Perchta ve svém dopise se obrací se steskem a vzpomínkou po domově na svého otce.

Z roku 1450 se v edici nachází 11 dopisů. V prvním z nich Perchta psala svému otci, kde litovala, že za ním nemohla přijet do Vídně a doufala, že se sám za ní zastaví po své schůzce s králem.⁵³⁸ V dalším listě psala Perchta o situaci v rodině Lichtejstejnů a stěžovala si na špatné zacházení, prosila otce o nápravu, zda by mohl poslat svého úředníka Růsa, aby byl svědkem její situace:⁵³⁹ „*A to' Tvé Milosti žaluji, že' jsem v tak neřádném bydle, ješto' mu pro nic nemohu obyknúti, neboť' jsem pravá almužnice té panie, neboť' všeho z jeích rukú čekám.*“⁵⁴⁰ Oldřich v dalším listě odpověděl, že nemůže vyhovět jejím přáním, prosil Perchtu, aby byla trpělivá. Slíbil jí projednání zmíněných záležitostí na Krumlově, kam ji pozval.⁵⁴¹ Perchta dále prosila svého otce, aby na ni nezapomněl a psal jí, jak se má. Myslela si, že vzájemné shledání nebude možné kvůli chystané válce. Prosila, aby k ní někoho poslal a byl svědkem jejího špatného zacházení:⁵⁴² „*Milý pane, račiž již na mě probuo zpomenúti a račiž někoho ke mně poslati, ješto bych mu mohla svěřiti, což mi se děje, a druhét', by očima viděl, neb velikúnúzi trpím s tú hřešnú mateří.*“⁵⁴³ Bratra Jindřicha v dalším listě žádala o setkání, dále upozorňovala na své špatné zacházení, kterého byl svědkem švagr Aleš ze Šternberka, jenž mu také psal dopis.⁵⁴⁴ Následující dopis bratru zmiňoval špatnou reakci jejího manžela na jednání s Rožmberky, které mělo řešit její situaci:⁵⁴⁵ „*[...] a že jsem o to od něho velikú tesknost měla a několiko zlých slov od něho slyšela.*“⁵⁴⁶ Dále doufala, že jednání, které zprostředkuje pan Eberdorfar bude mít lepší výsledek. Zároveň žádala bratra, aby ji dovolil odjet na hrad Steiregg.⁵⁴⁷ Další dopis Oldřichovi se nese v podobném duchu. Perchta žádala otce, aby zasáhl, neboť se bála o svůj život:⁵⁴⁸ „*A milý pane, račiž věděti zajisté, že jsem častokrát od dobrých a poctivých lidí vystřiehána, abych se varovala před mateří i před ním, že na to jdú, aby mě otrávilí, a že by mi se to bylo již dávno přihodilo, než že mi toho nesmějí*

---

⁵³⁷ Listy, s. 50, list č. 2.

⁵³⁸ Listy, s. 52, list č. 4; Listy paní Perchty, AČ XI, s. 245–246, list č. 12.

⁵³⁹ Listy, s. 53–54.

⁵⁴⁰ Listy, s. 53, list č. 5.

⁵⁴¹ Listy, s. 55, list č. 6; Listy paní Perchty, AČ XI, s. 247, list č. 14.

⁵⁴² Listy, s. 56, list č. 7; Listy paní Perchty, AČ XI, s. 247–248, list č. 15.

⁵⁴³ Listy, s. 56, list č. 7.

⁵⁴⁴ Listy, s. 57–58, list č. 8; Listy paní Perchty, AČ XI, s. 248, list č. 16.

⁵⁴⁵ Listy, s. 59, list č. 9; Listy paní Perchty, AČ XI, s. 249, list č. 19.

⁵⁴⁶ Listy, s. 59, list č. 9.

⁵⁴⁷ Listy, s. 59, list č. 9; Listy paní Perchty, AČ XI, s. 249, list č. 19.

⁵⁴⁸ Listy, s. 60, list č. 10; Listy paní Perchty, AČ XI, s. 250, list č. 20.

*pro mů čeled' učinit, bojiec se, aby toho na Tvú Milost nevznesli.*⁵⁴⁹ Sama dále popisovala, že se snažila s manželem usmířit, ale bez výsledků.⁵⁵⁰ Oldřich následujícím listem Perchtu utěšoval a poslal jí peníze.⁵⁵¹ Perchta se poté svěřila Jindřichovi o jakési události, které byla svědkem, jež ji vyděsila tak, až onemocněla.⁵⁵² Další list od Perchty bratru Jindřichovi vyjadřuje vděčnost nad jeho posledními dopisy. Sdělila mu, že Lichtenštejnové chtějí poslat veškeré její služebnice pryč a hledají jiné. O této záležitosti se radila s panem Ebersdorfarem, který zasáhl. Také projevila vděčnost nad výbavou do šestinedělí, kterou ji poskytl. Psala, že s ní stále zacházejí špatně a bála se, aby nedošlo ke zhoršení, kvůli dlouhodobému odjezdu manžela do Vídně, neboť místo hospodáře v Mikulově v jeho nepřítomnosti měl zastat jeho bratr.⁵⁵³ Poslední list z roku 1450 poslala Perchta otcí. Popsala poměry panující v rodině, svou špatnou situaci a obhajovala pomocníka, kterého Lichtenštejnové propustili, protože se k ní dobře choval, prosila otce, aby ho zaměstnal:⁵⁵⁴ „[...] a že ráčíš tohoto pacholka přijieti proto, žeť mu sej také křivda pro mě stala. A tak mohuť za něho chutně slíbiti, žetě hodný a věrný pacholek chovati. Ráčil-li by ho mieti klíčnikem k vínu anebo k pivu anebo sám k svému pokoji anebo ke všemu, k čemuž by ráčil, žetě věrný a rychtovný pacholek ke všem věcem.“⁵⁵⁵

Pět dopisů máme datovaných do roku 1451.⁵⁵⁶ Perchta sdělila bratru Jindřichovi, že manžel a jeho bratr se nacházejí ve Vídni, také se dozvěděla o plánu manželova bratra se oženit. Dále psala o manželově hrozbě propustit její služebnictvo:⁵⁵⁷ „[...] pošle mi mů čeled' pryč a že by mi chtěl cé čeledi odbyti, abych vždy nemohla ku přátelom sláti a nemohla jim všeho věděti dáti.“⁵⁵⁸ Prosila bratra, aby přijel a přivezl některé věci.⁵⁵⁹ V dalším listě Perchtina komorná Šiermaryn spravila Jindřicha z Rožmberka o špatných poměrech, ve kterých Perchta musí žít a hrozbě manžela, že pošle veškeré služebnictvo pryč. Dále prosila Jindřicha, aby poslal alespoň příkrývky:⁵⁶⁰ „Tvé milosti prositi za peřinu a za duchnu. Milý

---

⁵⁴⁹ *Listy*, s. 60, list č. 10.

⁵⁵⁰ *Listy*, s. 61, list č. 10; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 250, list č. 20.

⁵⁵¹ *Listy*, s. 62, list č. 11; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 250–251, list č. 21.

⁵⁵² *Listy*, s. 63–64, list č. 12; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 251, list č. 23.

⁵⁵³ *Listy*, s. 65–67, list č. 13; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 252–253, list č. 24.

⁵⁵⁴ *Listy*, s. 68–70, list č. 14; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 253–255, list č. 25.

⁵⁵⁵ *Listy*, s. 70, list č. 14.

⁵⁵⁶ *Listy*, s. 72–79, listy č. 15–19; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 256–260, list č. 26–32.

⁵⁵⁷ *Listy*, s. 72, list č. 15; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 256–257, list č. 26.

⁵⁵⁸ *Listy*, s. 72, list č. 15.

⁵⁵⁹ *Listy*, s. 73, list č. 15; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 256, list č. 26.

⁵⁶⁰ *Listy*, s. 74–75, list č. 16; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 257–258, list č. 27.

*pane, račiz jí dáti, nebo budeš z nie mieti záduše, nebt' bába jednoho pérka pójčiti nechce.*⁵⁶¹ Dva listy psala Perchta Jindřichovi o neutěšené situaci, informovala ho o poměrech v rodině Lichtenštejnů. Prosila, aby přijel a finančně jí vypomohl.⁵⁶² V dalším dopise Perchta děkovala Jindřichovi za list a sdělila, že proběhla jednání s manželem o nápravě situace. Stěžovala si, že je jí bráněno v odjezdu na Krumlov. A kvůli této záležitosti u ní byl Šek a jednal s tchýní o cestě.⁵⁶³

Z roku 1453 máme tři listy pod číslem 20-22.⁵⁶⁴ Dva jsou adresované Jindřichovi z Rožmberka. V prvním se dovídáme o špatné finanční situaci Perchty, kdy prosila svého bratra, aby poslal manželovi 50 kop grošů, protože on jí nechtěl žádné vydat.⁵⁶⁵ „[...] *pošli mi ty penieze, ať své dluhy zpravím, [...] však vieš, žeť jsem těch xxx kop gr. dlužna před svými šestinedělni a od té doby dobře druhých třiceti kop. [...] A já jsem napsána i v krčmě i v masných krámech jako jiná chodkyně již mi za to hanba, komuž jsem co dlužna, že jim mám tak klamati.*“⁵⁶⁶ Druhý dopis z tohoto roku adresovala panoši Rúsovi. Prosila, aby se přimluvil u rodiny, aby se mohla dostavit na Krumlov pro svou těžkou situaci, kterou zažívala u Lichtenštejnů.⁵⁶⁷ Ve třetím dopise se kvůli té samé záležitosti obrátila také na bratra Jindřicha. Perchta psala o vlastní bídě, kterou trpí také její děti a prosila ho, aby mohly přijet na Krumlov:⁵⁶⁸ „[...] *již sobě, to buoh vie, nebožička sirá a žalostivá, na tom světě nevie, kterak učiniti, anižť toho již viem, kterak psáti, než bych mohla ale zdřevěněti dotad, dokudžť bych k vám nahoru nejela, abych ani zimy, ani hladu nečila ani na ty siré dietky pomněla [...]* Ještě sme aspoň měli prvé kde býti ajiž jako řekajíc nemáme dobře všickni kam hlavy skryti.“⁵⁶⁹ Dále líčila obavy týkající se služebníka Jindřicha, kterému diktuje listy. Také prosila o vydání věna svému manželovi.⁵⁷⁰

Následují tři listy z roku 1455.⁵⁷¹ Perchta odpovídala na list od bratra Jindřicha. Mělo dojít k jednání s jejím manželem o zlepšení situace, ke které měl být přizván i rodinný přítel Rous. Dále se zmiňovala o zlepšení vztahu s otcem, který zřejmě i od jiných slyšel

---

⁵⁶¹ *Listy*, s. 74, list č. 16.

⁵⁶² *Listy*, s. 76–77, listy č. 17–18; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 258, list č. 28, 31.

⁵⁶³ *Listy*, s. 78–79, list č. 19; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 259–260, list č. 32.

⁵⁶⁴ *Listy*, s. 80–86, listy č. 20–22; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 261–265, list č. 36, 37, 40.

⁵⁶⁵ *Listy*, s. 80–81, list č. 20; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 261–262, list č. 36.

⁵⁶⁶ *Listy*, s. 80, list č. 20.

⁵⁶⁷ *Listy*, s. 82, list č. 21; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 262, list č. 37.

⁵⁶⁸ *Listy*, s. 83–86, list č. 22; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 262–265, list č. 40.

⁵⁶⁹ *Listy*, s. 83, list č. 22; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 263, list č. 40.

⁵⁷⁰ *Listy*, s. 84–86, list č. 22; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 264, list č. 40.

⁵⁷¹ *Listy*, s. 87–90, listy č. 23–25; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 265–267, list č. 44–46.

o Perchtině situaci:⁵⁷² „[...] *nebt' se mi zdá, žeť jest jím to pohnulo, coť jest od jiných lidí o mém bydlel slyšel, žeť sobě to více váží nežli prvé.*“⁵⁷³ Také další dopis směřoval Jindřichovi. Sdělovala, že pro její věrnou služebnou Šiermaryn poslal bratr povoz, aby ji odvezl domů, žádala tak svého bratra, aby dal Šiermaryn řádné věno, neboť ona sama na to neměla prostředky.⁵⁷⁴ Třetí dopis byl od Oldřicha Rožmberka synovi Jindřichovi. Z dopisu je patrné, že proběhly určité rozhovory s Perchtiným manželem a předpokládalo se zlepšení situace. Perchta tak má odcestovat do Vídně, odkud jí má odvézt manžel zpět domů:⁵⁷⁵ „[...] *a ať ji domuov pěkně vypraví a vezme odtad z Viedně. A také s ním mluv, že jemu věříme jako přáteli, což jest smluvil, ať by to tak držal a zachoval.*“⁵⁷⁶ Všechny tři dopisy byly odeslány z Krumlova.

U dopisu pod číslem 26 není určena přesně datace.⁵⁷⁷ Určilo se, že byl odeslán mezi lety 1459-1460. Perchta zde psala bratru Janovi. Z listu vyrozumíme určitou změnu k lepšímu ve vzájemných vztazích mezi manželi. Perchta zde prosila bratra, aby s manželem jednal přátelsky. Zmiňovala se zde o potížích, které měl manžel s vlastní rodinou, protože mu nechtěli půjčit peníze. Zároveň žádala bratra, aby k ní vyslali služebníka Špána s odpovědí.⁵⁷⁸

Další dva dopisy jsou datovány až do roku 1463.⁵⁷⁹ Perchta zde žádala svého bratra Jošta, aby na ni nezapomínal. Líčila zde problémy, která měl manžel se svým bratrem a o jeho špatné finanční situaci, kterou pomáhala vyřešit. Opět si stěžovala na chování manžela, zmiňovala se o určitém zlepšení, které ale trvalo jen krátce:⁵⁸⁰ „[...] *jísti s potřebou a pítí mám a můj pán se mnú jídá i se mnú jest od toho času, jakož jsem ty věci jednala. [...] A dříve než jsem sem to k jeho ruce vyplatila, velmi sliboval mnoho dobrého, a jakž to zase v své ruce má, tak mi té svý dobrėj vůle ujímá a zádnej pravej lásky na něm neshledávám, anižť jest čáky k tomu. To rač chutně věřiti, neboť on nin milešihonemá než peníze a s těmi se obirá ve dne i v noci.*“⁵⁸¹ Dále žádala Jošta, aby k němu mohla sama odjet, a prosila ho, aby splnil manželova přání, neboť věřila, že se tak jejich situace zaselepší.⁵⁸² Druhý dopis byl určen

---

⁵⁷² *Listy*, s. 87–88, list č. 23; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 265–266, list č. 44.

⁵⁷³ *Listy*, s. 87, list č. 23.

⁵⁷⁴ *Listy*, s. 89, list č. 24; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 266, list č. 45.

⁵⁷⁵ *Listy*, s. 90, list č. 25; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 266–267, list č. 46.

⁵⁷⁶ *Listy*, s. 90, list č. 25.

⁵⁷⁷ *Listy*, s. 91–92, list č. 26; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 268–270, list č. 59.

⁵⁷⁸ *Listy*, s. 91–92, list č. 26; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 268–270, list č. 59.

⁵⁷⁹ *Listy*, s. 93–97, list č. 27, 28; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 271–274, list č. 66, 67.

⁵⁸⁰ *Listy*, s. 93–96, list č. 27; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 271–273, list č. 66.

⁵⁸¹ *Listy*, s. 95, list č. 27.

⁵⁸² *Listy*, s. 95–96, list č. 27; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 272–273, list č. 66.

bratru Janovi. Perchta ho upomínala, aby na ní se svými listy nezapomínal a poslal služebníka Špána. Také se zmiňovala o své korespondenci s Joštem.⁵⁸³

V listu z roku 1465 Jan z Rožmberka připomínal Janovi z Lichtenštejna, aby nezapomínal na dřívější ujednání a dodržoval práva své manželky a staral se o ni. Navrhoval dále prostředníky z řad rakouské šlechty v případě dalších jednání.⁵⁸⁴

Poslední tři listy jsou z roku 1470.⁵⁸⁵ Perchta zde projevila vděk bratru Janovi za pomoc a péči v jejích záležitostech.⁵⁸⁶ V dalším dopise se na Jana obracela v prosbě o pomoc vyřešení jistých záležitostí týkající se jejího syna.⁵⁸⁷ V posledním listě děkovala Janovi za pomoc v předešlých záležitostech:⁵⁸⁸ „*A jakož mi píšeš, že si mů věc již k miestu přivedl, toť velmi ráda slyším a jsem velice vděčna tvé pilné práce.*“⁵⁸⁹ Informovala dále Jana o dalším postupu.⁵⁹⁰ Zde dopisy zahrnuté v edici Anny Skýbové končí. Perchta poté zemřela ve Vídni v roce 1476, její manžel dříve v roce 1474.⁵⁹¹

5.2.2 Korespondence žen podle edice

Jedná se o listiny, které oznamují různé záležitosti, nejčastěji se týkají věna, darování majetku, jeho prodeje, finančních aktivit, ale také náboženského vyznání, nebo různé formy svědectví. Objevuje se také více soukromá korespondence, která postupně v objemu narůstá. Většinu listin v této edici tvoří dokumenty ze šlechtického prostředí, ale najdeme zde také několik listin pocházejících z městského prostředí.⁵⁹²

Hluběji se práce dotýká obsahu listin z 15. století v rámci stanoveného tématu diplomové práce. Z 15. století máme v edici celkem 48 listů, z toho 22 bylo psáno ženou, šest z nich bylo určeno ženě a 17 z nich se obsah listiny žen úzce dotýká.⁵⁹³ Mezi těmito ženami se nacházely zástupkyně různých společenských vrstev, včetně těch nejvyšších vrstev tedy panovnické a šlechtické, ale také středních vrstev. Edice obsahuje několik listů od královny

⁵⁸³ *Listy*, s. 97, list č. 28; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 273–274, list č. 67.

⁵⁸⁴ *Listy*, s. 98, list č. 29; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 276–277, list č. 75.

⁵⁸⁵ *Listy*, s. 99–101, listy č. 30–32; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 277–278, list č. 77–78.

⁵⁸⁶ *Listy*, s. 99, list č. 30; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 277, list č. 77.

⁵⁸⁷ *Listy*, s. 100, list č. 31; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 277–278, list č. 78.

⁵⁸⁸ *Listy*, s. 101, list č. 32; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 278, list č. 79.

⁵⁸⁹ *Listy*, s. 101, list č. 32.

⁵⁹⁰ *Listy*, s. 101, list č. 32; *Listy paní Perchty*, AČ XI, s. 278, list č. 79.

⁵⁹¹ A. KUBÍKOVÁ, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, in: *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků Státního oblastního archivu v Třeboni*, Praha 2007, s. 11–27.

⁵⁹² *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

⁵⁹³ *Staré písemné památky*, s. 5–62.

Alžběty nebo Johany, z řad šlechty potom najdeme nejčastěji jména jako Eliška z Hradce, Perchta ze Šternberka, Kateřina z Velhartic, Anna z Hradce, Kateřina ze Šternberka, Anna z Lobkovic nebo Anežka z Cimburka, z městského prostředí vdovu Kláru Knotkovou z Rakovníka, Katruši z Mostu nebo Žofii z Loun.⁵⁹⁴

První list s datací k 15. století máme z roku 1408. Vdova Klára Knotková z Rakovníka oznamuje prodej mlýna a jeho přilehlých pozemků Martinu Flochovi, taktéž měšťanovi z Rakovníka. Dále zde stanovila podmínky placení úroků: „[...] *já Klára, vdova někdy Knotková bydlející města Rakovnickém, jací v stavu vdovském, znamenajíc zboží svého příspěvek, poživši statečné rady přátel svých, rozmyšlenú myslí, nejsúc připuzena ale dobrovolně vysazují a vyznávám, že sem vysadila mlýn svoj v Řepíně pod městem Rakovnickým postavený pod Nechkovým mlýnen v právo purkrechtnie spravedlivým podáním*“⁵⁹⁵ V listě z roku 1408 Albrecht z Martinic vyznal prodání vsi Pavlov s okolními državami Elišce z Hradce a Janovi z Hradce. Slíbil to nechat zapsat v Desky zemské a stanovil plnění v případě, kdyby tak neučinil.⁵⁹⁶ V dalším listě Jan ze Skály slíbil vložit věno 500 kop grošů v Desky zemské na svobodných dědinách dceři Oldřichovi z Hradce.⁵⁹⁷

Následuje smlouva mezi Oldřichem a Janem z Hradce o Bílkov a Šternberk, který měl připadnout Janovi z Hradce a jeho dětem. Také mělo být ohledáno věno jejich sestry Anny, které měla zapsané na Kunžáku a Strymilově.⁵⁹⁸ Z roku 1414 Peltrata z Štítného postoupila 40 kop grošů a dvacet grošů svého dědictví určitým kněžím a opatovi v třeboňském klášteře, dále si přála, aby po její smrti byla vyplacena kopa grošů jejímu příteli Svatomírovi a kněží drželi mše za její duši, její sestry i předky:⁵⁹⁹ „*A za to svrchupsaní kněžij i jich budúci mají činiti věčnú památku za mú duši i sestry me, panie Dorothy i mých předouv.*“⁶⁰⁰ Dále král Zikmund psal Čeňkovi z Vartenberka jakožto nejvyššímu purkrabí pražskému, aby královně Žofii nebylo bráněno práv na svém věnu, a aby jí dopomohl k právu.⁶⁰¹ Z roku 1415 máme věnný list Petra ze Šternberka manželce Perchtě z Kravař, kde se zavázal vložit její věno v Desky zemské.⁶⁰² V následujícím listě kaplan Mařík Rvačka napomínal Elišku z Rožmberka, aby

---

⁵⁹⁴ *Staré písemné památky*, s. 5–62, listy č. 6, 7.

⁵⁹⁵ *Staré písemné památky*, s. 5–6, list č. 6.

⁵⁹⁶ *Staré písemné památky*, s. 7–9, list č. 7.

⁵⁹⁷ *Staré písemné památky*, s. 9, list č. 8.

⁵⁹⁸ *Staré písemné památky*, s. 10–11, list č. 9.

⁵⁹⁹ *Staré písemné památky*, s. 11–12, list č. 10.

⁶⁰⁰ *Staré písemné památky*, s. 12, list č. 10.

⁶⁰¹ *Staré písemné památky*, s. 12–13, list č. 11.

⁶⁰² *Staré písemné památky*, s. 13–14, list č. 12.

ustoupila od přijímání pod obojí a vrátila se k víře předků:⁶⁰³ „*Jako jedu, tak přijímání z kalicha se varuj. Jablko v ráji dobré bylo v sobě, ale pro záповěd jed bylo. Drž záповěd církve svaté a starých předků obyčejně svaté, a v tom budeš spasena.*“⁶⁰⁴

V listě z roku 1421 Perchta ze Šternberka oznámila, že po smrti svého manžela dobrovolně přešla na husitskou víru a bude vyznávat čtyři pražské artikuly, spolu se všemi svými poddanými. Zavázala se bránit tuto víru:⁶⁰⁵ „[...] vyznávám, že zem i hned po smrti svého pána svrchupsaného svobodně a dobrovolně a beze všeho přinucení přistúpila a přistupuji, moci tohoto listu, ku pravdám Božím ve čtyřech artikulech od pánův Pražských vedených.“⁶⁰⁶ Následuje odpověď purkmistra za stranu Pražanů, kde slibili Perchtě i jejím poddaným ochranu a pomoc v případě nouze. Za nedodržení tohoto slibu byla stanovena peněžní odměna.⁶⁰⁷ Z roku 1423 máme vyznání Oldřicha z Rožmberka, že se za jeho svědectví Markéta z Doudleb po smrti svého manžela vzdala svého věnného práva, které má zapsané v zemských deskách, ve prospěch panoše Petra z Hůrky. Stanovuje zde, aby po smrti Markéty bylo její dceři Anně z toho vydáno 30 kop grošů:⁶⁰⁸ „*Také jest vyznala, že jmenovaný Petr má panie Anně její dceři, po smrti svrchupsané panie Margrety třicet kop grošů vydati.*“⁶⁰⁹ Vilém z Chlumu a Košumberka vyznal své manželce a jejím bratřím věnné právo a stanovil z toho 40 kop grošů ročního platu.⁶¹⁰ Následuje úmluva mezi Alešem Holickým ze Šternberka a Perchtou ze Šternberka o správě jejího majetku. Perchta mu postoupila určité majetky, pokud zastoupí sirotčí dluhy. Aleš ze Šternberka slíbil neupírat právo jejich sirotků, také stanovila podmínky případného sňatku dcery Elišky.⁶¹¹ Kateřina z Vilhartic vyznala listem z roku 1429, že jako vdova prodává svá práva a zápisy v Deskách zemských na Velharticích, Řečici a Vlasenici, svému synovi a jeho potomkům, za podmínky roční doživotní výplaty 70 grošů.⁶¹²

V listu z roku 1430 vyznala Barbora z Hlázovic a její syn Vaněk, že bratr Štěpán má splněné závazky na 300 kop grošů.⁶¹³ Následuje svědectví Oldřicha z Rožmberka, že Jan

---

⁶⁰³ *Staré písemné památky*, s. 14, list č. 13.

⁶⁰⁴ *Staré písemné památky*, s. 14, list č. 13.

⁶⁰⁵ *Staré písemné památky*, s. 15–16, list č. 14.

⁶⁰⁶ *Staré písemné památky*, s. 15, list č. 14.

⁶⁰⁷ *Staré písemné památky*, s. 16–17, list č. 15.

⁶⁰⁸ *Staré písemné památky*, s. 17, list č. 16.

⁶⁰⁹ *Staré písemné památky*, s. 17, list č. 16.

⁶¹⁰ *Staré písemné památky*, s. 18–19, list č. 17.

⁶¹¹ *Staré písemné památky*, s. 19–21, list č. 18.

⁶¹² *Staré písemné památky*, s. 21–22, list č. 19.

⁶¹³ *Staré písemné památky*, s. 23–24, list č. 20.

z Hlasiva se vzdal práva na majetek v Těmicích a Hlasivě ve prospěch dcery Anny.⁶¹⁴ Kateřina z Hořepníka oznámila prodej lánu země ve Vysoké Lhotě i s celým panstvím Jakubovi, který na něm sedí za hotovost 14 kop grošů stříbrných do jeho vlastnictví:⁶¹⁵ „[...] že sem prodala a mocí tohoto listu prodávám lán dědiny v Vysoké Lhotě, [...] opatrnému muži Jakubovi, tomu člověku, jakož nyní na tom lánu sedí, i jeho dětem i jeho budoucím, za 14 kop gr. Dobrých stříbrných rázu Pražského, a ty peníze hned mi je všechny dal a zaplatil hotovými penězi.“⁶¹⁶ Jan z Dubce uzavřel smlouvu s Dorotou z Hobzí a dalšími poručníky o svatbě s Eliškou z Kraselova. Byly zde stanoveny podmínky víry, ve které ji nemá být bráněno, stejně tak ve víře jejich dětí:⁶¹⁷ „A dalliby nám milý Buoh děti spolu kteréhokoli pohlavie mužského neb ženského a ona tohot žádost měla, aby její viery byli, tehdy já nikterakž nemám proti tomu býti, než má všecka vuole k tomu.“⁶¹⁸ V dalším listě učinila Eliška z Hradce svého bratra Menharta z Hradce poručníkem svého věna a majetku, aby s ním nakládal v její prospěch.⁶¹⁹ Následuje krátké svědectví o smrti Katruše z Mostu, která po sobě zanechala dceru Zdenu,⁶²⁰ také svědectví o příbuzenství paní Žofky z Loun.⁶²¹ Král Zikmund potvrzuje majestáty vydané králem Václavem na vybudování nové studny a osvobození od poplatků, které by měli z toho platit.⁶²² Následují dva osobnější listy od Aleše Holického ze Šternberka, určené Perchtě ze Šternberka, kde píše, aby Perchta povolala domů svého syna od Rožmberků, kvůli špatným řečem, které o něm putují: ⁶²³ „Vědětiť dávám, že o tom velmi hrubě mluví všichni z naší strany.“⁶²⁴

V listu z roku 1440 psala vdova královna Alžběta Oldřichovi z Rožmberka o situaci v Uhrách, kam si přijel činit nároky polský král. Žádala Oldřicha, aby na příštím českém sněmu v Praze bránil zájmy jejího syna, jakožto českého krále a poprávu dědice koruny:⁶²⁵ „také žádáme, aby na nás i syna našeho věrně pomněl, abychom na naší spravedlnosti ukrácení nebyli [...] kteréž to království má, světle oznamajícé, že žádné volení pána neb krále Českého státi se nemá, dokudž který dědic té země mužského neb ženského pokolení

⁶¹⁴ Staré písemné památky, s. 24, list č. 21.

⁶¹⁵ Staré písemné památky, s. 25, list č. 22.

⁶¹⁶ Staré písemné památky, s. 25, list č. 22.

⁶¹⁷ Staré písemné památky, s. 26, list č. 23.

⁶¹⁸ Staré písemné památky, s. 26, list č. 23.

⁶¹⁹ Staré písemné památky, s. 27–28, list č. 24.

⁶²⁰ Staré písemné památky, s. 28, list č. 25.

⁶²¹ Staré písemné památky, s. 28–29, list č. 26.

⁶²² Staré písemné památky, s. 29–32, list č. 27.

⁶²³ Staré písemné památky, s. 32–33, list č. 28.

⁶²⁴ Staré písemné památky, s. 32, list č. 29.

⁶²⁵ Staré písemné památky, s. 33–35, list č. 30.

zůstává.“⁶²⁶ V dalším listě Barbora z Čepu prodala všechn svůj podíl na majetku na Čepu Janu Čepovi z Branné.⁶²⁷ List od Aleše ze Šternberka adresovaný Oldřichu z Rožmberka z roku 1441 je více osobnějšího charakteru. Stěžoval si na své nesnáze s Perchtou ze Šternberka, která mu zadržovala úmluvy a bránila na majetku, čímž mu uškodila.⁶²⁸ Podobný je i další list od Aleše ze Šternberka, kde psal, že Perchta mu brání v zakládání rybníků, prosil tak Oldřicha o jeho zásah, či radu:⁶²⁹ „*A jakožs mi v Praze pravil, že mi již paní Perchta nehájí rybníka dělati mezi Holicí a mezi Rovní i račič věděti, žeť mi jest nyní poseltvie přišlo, žeť mi vždy hájí a nedadí toho rybníka dělati. A Buoh vie, že bych já paní Perchty na ničemž nechtěl hněvati, ani jí co nelíbého psáti. Protož milý pane, rač s ní o tom mluviti, i ktomu se přičiníti.*“⁶³⁰ Následují dva listy od královny Alžběty Oldřichu z Rožmberka. Sdělila mu situaci v Uhrách, která se lepší, co se týká podpory syna Ladislava. Dále se ptala, kdy se bude konat český sněm, aby na něj mohla vypravit své poselství. Následuje zpráva o neúspěchu polského krále a jeho podporovatelů u Prešpurku.⁶³¹ Z roku 1449 máme k dispozici vyznání od Markéty ze Stráže, že její manžel Vilém z Chlumu a Košumberka umřel v roce 1434.⁶³²

Jan z Hradce v listě z roku 1451 vyznal zapsání věna 750 kop grošů na svém majetku své manželce Kateřině ze Šternberka.⁶³³ Anna z Hradce nechala zapsat v Desky zemské, že dává svému manželovi Jindřichovi z Michalovic hrad Bílkov s okolními majetky, aby s nimi volně nakládal.⁶³⁴ „[...] *vidící nebezpečnost života svého a nemohúc pro dalekou desk dojíti i s dobrým rozmyslem a s dobrou pamětí a s dobrých lidí radú zapsala sem i mocí tohoto listu zapisuji i mocně dávám urozenému panu Jindřichovi z Michalovic, [...] hrad Bielkov s dvory, s lukami, s lesy, s rybníky, s potoky, s městečky, s vesnicemi, s dvory s kmetcími i s kostelními podáními, se vším panstvím a příslušenstvím i se vsí zvolí [...] aby on to mocně držal, toho požíval, prodal, směnil a učinil s tiem jakžby mu sě zdálo.*“⁶³⁵ Listina z roku 1454 svědčí o prodeji věna. Jana z Potštýna tak dává věno 750 kop grošů po vdově Markétě a Olřichovi z Hradce, Janu ze Sutic a jeho dědicům za zaplacenou sumu peněz.⁶³⁶ Eliška z Palovic a František z Libivé vyznali, že 360 zlatých uherských jim bylo zaplaceno Arnoštem

---

⁶²⁶ *Staré písemné památky*, s. 34, list č. 30.

⁶²⁷ *Staré písemné památky*, s. 35, list č. 31.

⁶²⁸ *Staré písemné památky*, s. 36, list č. 32.

⁶²⁹ *Staré písemné památky*, s. 36–37, list č. 33.

⁶³⁰ *Staré písemné památky*, s. 36–37, list č. 33.

⁶³¹ *Staré písemné památky*, s. 37–39, list č. 34, 35.

⁶³² *Staré písemné památky*, s. 39, list č. 36.

⁶³³ *Staré písemné památky*, s. 39–41, list č. 37.

⁶³⁴ *Staré písemné památky*, s. 41–42, list č. 38.

⁶³⁵ *Staré písemné památky*, s. 41–42, list č. 38.

⁶³⁶ *Staré písemné památky*, s. 42–44, list č. 39.

z Leskovic, poručníkem Heřmana a Jindřicha z Hradce, a bylo tak splněno závazku.⁶³⁷ Listinou z roku 1457 dala Kateřina z Pelhřimova půltřetího lánu ve vsi Rovném a jeden bezemek konšelům města Pelhřimov k volnému nakládání a k jejich užítku.⁶³⁸ Kateřina ze Šternberka dala Želetavské panství svým synům Jindřichovi a Heřmanovi z Hradce a list na 750 kop grošů v případě její smrti. Dále Janovi a Bohunce z Lomnice předala práva k věnu, po manželovi, tedy Meziříčské panství a list na 1400 grošů v případě její smrti. Pokud by se tak stalo, než by její děti dosáhly určitého věku, měl být poručníkem její bratr Zdeněk ze Šternberka.⁶³⁹ Královna Johana v listně z roku 1459 ustavila vyplácet špitálům v městě Chrudim a chudým, kteří zde přebývali 10 kop grošů ročně ze sumy, které jí je město povinno platit:⁶⁴⁰ „[...] aby z naše sumy, kterúz nám spravedlivě povinni jsú platiti obyvatelé města našeho Chrudímského na každé leto na hromnice, jakožto králevé České, již svrchupsaným špitáluom, té chudině v nich přebývající nynie i potom, kteříž tu chováni budú, vydáváno a placeno bylo šest kop grošuj dobrých stříbrných rázu Pražského a z úroka našeho.“⁶⁴¹

V listě z roku 1460 Anna z Bozkovic ustanovila Elišku z Libic poručnicí svého majetku, který po její smrti připadne, a to tvrz Sedlišky spolu s okolními majetky, dále odkázala roční platy svým služebníkům, obci Sedlišky dala veškerý svůj dobytek a jiná užitková zvířata:⁶⁴² „[...] i odkazuji té obci tu v Sedlištkách pánev pivní, a včely své všecky, také koně, krávy, ovce i jiný vešken dobytek.“⁶⁴³ Pokud by ji přežila matka, ať ji nechá dožít v Sedlištkách nebo vydá 20 kop grošů k živobytí.⁶⁴⁴ Markéta z Drnova a syn Jan dali zástavní list, který měli od krále Zikmunda na majetky ve Ptici knězi Hilarovi, aby s těmito výnosy činil podle svého.⁶⁴⁵ Královna Johana adresovala zprávu konšelům v Kutné hoře, aby Jana Psovrha propustili z ručení za „nějakou podruhyni“⁶⁴⁶ Královna Johana dále psala konšelům v Kutné hoře, aby propustili syna Václava z Klokočky.⁶⁴⁷

Další je listina z roku 1484, kde Anna z Čemím i za svého manžela vyznala slib o zapůjčení dvou tisíc zlatých uherských od Oldřicha z Grofeneku, kdy ručitelé Jindřich z Hradce a Petr ze Šternberka v případě nevyvázaní dluhů, mají způsobené škody stíhat na

---

⁶³⁷ *Staré písemné památky*, s. 44–46, list č. 40.

⁶³⁸ *Staré písemné památky*, s. 46–47, list č. 41.

⁶³⁹ *Staré písemné památky*, s. 47–50, list č. 42.

⁶⁴⁰ *Staré písemné památky*, s. 50–52, list č. 43.

⁶⁴¹ *Staré písemné památky*, s. 51, list č. 43.

⁶⁴² *Staré písemné památky*, s. 53, list č. 44.

⁶⁴³ *Staré písemné památky*, s. 52–54, list č. 44.

⁶⁴⁴ *Staré písemné památky*, s. 54, list č. 45.

⁶⁴⁵ *Staré písemné památky*, s. 54–55, list č. 46.

⁶⁴⁶ *Staré písemné památky*, s. 55, list č. 46.

⁶⁴⁷ *Staré písemné památky*, s. 56, list č. 47.

jejím majetku.⁶⁴⁸ Následuje svatební smlouva uzavřená mezi Ctiborem z Cimburka a Tovačova a Jindřichem z Hradce o Anežku z Tovačova:⁶⁴⁹ „[...] *jest smlúva [...] přátelská taková: že já nadepsaný Ctibor jakožto mocný poručník dětí bratra svého, k svatému manželství pannu Anežku bratranu svú panu Jindřichovi svrchupsanému dáti jmám.*“⁶⁵⁰ Stanovili věno, obvěnění a datum svatby.⁶⁵¹ V listě z roku 1485 Anežka z Cimburka předala veškerá práva k majetku svému manželu Jindřichovi z Hradce.⁶⁵² Královna Johana se v dalším listě vzdala práva k městu a hradu Jindřichův Hradec, který jí příslušel po své matce, ve prospěch Jindřicha z Hradce a jeho dědicům. Zavázala se vložit toto rozhodnutí do zemských desek, a aby tak bylo učiněno i v případě její smrti.⁶⁵³ Poslední dva listy z 15. století jsou z roku 1497.⁶⁵⁴ První z nich je svědectví o manželském slibu.⁶⁵⁵ V druhém listu psal kněz Matěj, aby se Jindřich Kůrka dostavil k rozeznání pře mezi Jindřichem z Bukové a Aničkou, Rečkovou dcerou.⁶⁵⁶

Následují listy k 16. a 17. století. Zatímco doposud se obsah týkal většinou právních úkonů, v dalších listech začíná více převažovat korespondence soukromého charakteru.⁶⁵⁷

5.3 Ostatní díla a ženské autorství 15. století v kontextu Evropy

Mimo vybrané analyzované prameny najdeme i další prameny pro období 15. století, které sepsaly ženy a jsou tak důkazem jejich písemného projevu. Jejich krátké představení tak přispěje k maximálnímu obrazu dochované tvorby.

Kristina Pisánská patří mezi nejvýznamnější literárně činné ženy 15. století a bývá označována za první spisovatelku, zároveň patří k výrazným postavám francouzské literatury.⁶⁵⁸ Výzkum věnovaný Kristině Pisánské nese dokonce speciální označení tzv. *studie christiniennes*.⁶⁵⁹ Výjimečnost spatřujeme nejenom v množství děl, která se dochovala, ale

---

⁶⁴⁸ *Staré písemné památky*, s. 56–57, list č. 48.

⁶⁴⁹ *Staré písemné památky*, s. 57–58, list č. 49.

⁶⁵⁰ *Staré písemné památky*, s. 57, list č. 49.

⁶⁵¹ *Staré písemné památky*, s. 57–58, list č. 49.

⁶⁵² *Staré písemné památky*, s. 59, list č. 50.

⁶⁵³ *Staré písemné památky*, s. 60–61, list č. 51.

⁶⁵⁴ *Staré písemné památky*, s. 61–62, č. 52–53.

⁶⁵⁵ *Staré písemné památky*, s. 61–62, list č. 52.

⁶⁵⁶ *Staré písemné památky*, s. 62, list č. 53.

⁶⁵⁷ *Staré písemné památky*, s. 63–398.

⁶⁵⁸ Jiří ŠRÁMEK, *Panorama francouzské literatury: od počátku po současnost*, Brno 2012, s. 65; Rosalind GRANT, *Christine de Pizan and the moral defence of women: Reading beyond gender*, Cambridge 1999, s. 2.

⁶⁵⁹ Christine PISAN, *Kniha o městě dam*, V. Soukupová (ed.), Praha 2018, s. 5.

také v jejím laickém postavení, přičemž se dostala do pozice až dvorské spisovatelky.⁶⁶⁰ Narodila se v roce 1365 v Benátkách.⁶⁶¹ Její otec působil jako lékař a astrolog. Brzy se na základě pozvání dostal do prostředí francouzského dvora, kde držel významnou pozici v okolí krále. Celá rodina se proto do Francie přesunula.⁶⁶² V roce 1380 se Kristina provdala za Štěpána z Castelu, který rovněž měl zajištěný významný post slibující politickou kariéru jako notář. Její manžel zemřel ale už v roce 1390.⁶⁶³ Po jeho smrti tak Kristina musela zajistit především ekonomické fungování domácnosti a péči o děti. Způsob zajištění prostředků se tak stala právě literární tvorba pro dvorské prostředí. Tvorbě především drobné poezie se věnovala již dříve, ale teprve po smrti manžela to byla cesta, jak zajistit do budoucna ekonomicky sebe i své děti a zároveň udržet dosavadní kontakty u dvora.⁶⁶⁴ Mezi její mecenáše tak skutečně patřily ty nejvýznamnější osoby – královna Isabela Bavorská, Ludvík Orleánský, manželka Valentina Viskonty, Jan z Berry nebo Filip Burgundský.⁶⁶⁵ Kristina umírá kolem roku 1430 v klášteře v Poissy, kam se uchýlila za svou dcerou v době prohrané bitvy u Azincourtu.⁶⁶⁶

Vzdělání, které jí bylo v dětství poskytnuto, nevybočovalo z běžného rámce, který byl typický pro dívky jejího prostředí. Měla na něj vliv především matka, která nepovažovala za vhodné, aby dívka získala znalosti i z oblasti teoretického poznání.⁶⁶⁷ O rozšiřování svých znalostí a dovedností se tak přičinila především sama, kdy k tomu plně získala příležitost po smrti svého muže. Získala znalosti o řadě autorit v oblasti filozofie a literatury a byla schopná četby v latině.⁶⁶⁸ Mezi lety 1399-1418 provozovala dokonce v Paříži dílnu, kde probíhalo

---

⁶⁶⁰ Kevin BROWNLEE, *Christine de Pizan's Canonical Authors: The Special Case of Boccaccio*, *Comparative Literature Studies* 32, č. 2, 1995, s. 244; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 5.

⁶⁶¹ C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 6.

⁶⁶² Sandra HINDMAN, *With Ink and Mortar: Christine De Pizan's "Cité des Dames"*, *Feminist Studies* 10, č. 3, 1984, s. 457; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 6.

⁶⁶³ C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 6–7.

⁶⁶⁴ Nadia MARGOLIS, *Christine De Pizan: The Poetess as Historian*, *Journal of the History of Ideas* 47, č. 3, 1986, s. 361–362; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 8.

⁶⁶⁵ Věra SOUKUPOVÁ, *Knihy život středověké ženy. Kristina Pisánská ve stoleté válce, mezi mecenáši a rukopisy*, *Dějiny a současnost*, 45, č. 5, 2023, s. 36–39; S. HINDMAN, *With Ink and Mortar: Christine De Pizan's "Cité des Dames"*, *Feminist Studies* 10, č. 3, 1984, s. 459.

⁶⁶⁶ K životu podrobně C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 14. K bitvě u Azincourtu: Clifford ROGERS, *The Battle of Agincourt*, in: *The Hundred Years War (Part II)*, L. J. Andrew Villalon – D. J. Kagay (edd.), Leiden 2008, s. 37–132; Anne CURRY – Malcolm MERCER (edd.), *The Battle of Agincourt*, London 2015; Joachim EHLERS, – Heribert MÜLLER – Bernd SCHNEIDMÜLLER (edd.), *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888-1498)*, Praha 2003, s. 285–303.

⁶⁶⁷ C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 9–10.

⁶⁶⁸ S. HINDMAN, *With Ink and Mortar: Christine De Pizan's "Cité des Dames"*, *Feminist Studies* 10, č. 3, 1984, s. 457–58; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 9–10.

opisování jejích prací.⁶⁶⁹ Uznání za své literární dílo a činnosti si Kristina vydobyla ještě za svého života.⁶⁷⁰ Její tvorba byla však velmi různorodá. První práce vznikly již na konci 14. století.⁶⁷¹ Stěžejní díla ale vznikala na počátku 15. století. Zpočátku tvořila různé lyrické básně. Úspěch do jisté míry závisel na přijetí u dvorského publika a mecenášů, na čemž záviselo její hmotné zajištění.⁶⁷² Velkým tématem děl byly jednak, společensko-politické a moralistní otázky, jednak postavení žen a nahlížení společnosti na ně.⁶⁷³ Mezi skupinu moralizujících a společenských děl patří *Cesta dlouhého zkoumání*,⁶⁷⁴ kde hledala cestu k moudrosti a odpověď na obecné otázky lidské společnosti.⁶⁷⁵ *Kniha o činnostech a dobrých mravech moudrého krále Karla V.*,⁶⁷⁶ vznikla na objednání Filipa Smělého, Karlova bratra. Karel je zde vykreslen jako moudrý a ideální panovník, dále zde uvažovala o možnostech dobré vlády.⁶⁷⁷

Politické spisy vznikaly v kontextu událostí ve Francii na začátku 15. století, kdy Francie procházela krizí.⁶⁷⁸ Věnovala se zde především úvahám jak nastolit mír a stabilitu společnosti. Ve spisu *Morální naučení*⁶⁷⁹ nebo *Othein list*⁶⁸⁰ formulovala etický ideál zakládající se na moudrosti a prozíravosti, propojila tak praktickou vládu s morální filozofií.⁶⁸¹ V podobných úvahách se nesou i *Kniha o těle obce*⁶⁸² a *Kniha o míru*.⁶⁸³ Tyto poslední dva spisy nerozvádí jen úvahy o dobré politické vládě, ale jsou zamýšlené také jako

---

⁶⁶⁹ V. SOUKUPOVÁ, *Knihy a život středověké ženy. Kristina Pisánská ve stoleté válce, mezi mecenáši a rukopisy*, Dějiny a současnost, 45, č. 5, s. 36–39; S. HINDMAN, *With Ink and Mortar: Christine De Pizan's "Cité des Dames"*, Feminist Studies 10, č. 3, 1984, s. 459; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 14.

⁶⁷⁰ C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 14.

⁶⁷¹ R. GRANT, *Christine de Pizan and the moral defence of women*, s. 5.

⁶⁷² C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 29.

⁶⁷³ Jan VOJTÍŠEK, *Pojetí (politické) společnosti v knížecích zrcadlech z pera Christine de Pizan*, in: S knihou v ruce: kolektivní monografie k životnímu jubileu PhDr. Veroniky Procházkové, A. Smítková (ed.), Praha 2020, s. 26–41; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 29.

⁶⁷⁴ *Le Chemin de longue étude*, A. Tarnowski (ed.), Paris 2000.

⁶⁷⁵ C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 8.

⁶⁷⁶ *Le livre des Fais et bonnes meurs du sage roy Charles V*, S. Solente (ed.), Paris 1936–1940.

⁶⁷⁷ C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 9.

⁶⁷⁸ K dějinám Francie: André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 68–95; Georges DUBY, *Dějiny Francie: od počátků po současnost*, Praha 2003, s. 247–261; Jaroslav KUDRNA, *Dějiny Francie*, Praha, s. 160–179; Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006, s. 67–78.

⁶⁷⁹ *The Enseignemens*, in: Oeuvres poétiques de Christine de Pizan vol. 3, M. Roy (ed.), Paris 1886–1896, s. 27–44.

⁶⁸⁰ *Epistre Othea*, G. Parussa (ed.), Genève 1999.

⁶⁸¹ R. GRANT, *Christine de Pizan and the moral defence of women*, s. 5, 52–88; N. MARGOLIS, *Christine De Pizan: The Poetess as Historian*, Journal of the History of Ideas 47, č. 3, 1986, s. 363; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 11–13.

⁶⁸² *Le livre du corps de policie*, A. J. Kennedy (ed.), Paris 1998.

⁶⁸³ *Le Livre de la Paix de Christine de Pizan ou la digression morale et politique*, in: La digression dans la littérature et l'art du Moyen Âge, D. Reix-Videt (ed.), Provence 2005.

knížecí zrcadla, jež byly dedikovány Ludvíkovi z Guyenne. Překračuje zde ale klasické pojetí žánru knížecích zrcadel, jelikož se obrací také na vrstvy společnosti, které se nepodílejí přímo na výkonu moci.⁶⁸⁴

Tematická linie, která se line druhou skupinou děl, je obrana žen a jejich společenského postavení.⁶⁸⁵ Tento typ děl zapadal do kontextu sporu o podstatu ženství (*querelle des femmes*),⁶⁸⁶ do kterého se Kristina zapojila, když formulovala své názory v několika listech jako reakci na kladné přijetí *Románu o růži*.⁶⁸⁷ Obecně se snažila vyvracet větší zatížení žen neřestí, než u mužů. Tvrdila, že ženy jsou schopné stejné morální vyspělosti a úrovně jako muži. Vyvracela další společenské představy o nutnosti vyloučení žen ze společenského života a jejich fyzické i duševní slabosti. Viděla ženy jako bytosti, které zlepšují kvalitu života a přinášejí dobro. Ve svých dílech tak vytvořila určitý ideál ženy založený na rozumu a počestnosti.⁶⁸⁸

Jednou z prvních děl s touto tematikou se stal již roku 1399 *List boha lásky*,⁶⁸⁹ věnovaný královně Isabele Bavorské a z roku 1402 *Báseň o růži*⁶⁹⁰. Vyvrcholením těchto tendencí je *Knihla o městě dam*⁶⁹¹ z let 1404-1405. Jedná se o určité zrcadlo pro ženy všech

---

⁶⁸⁴ C. PISAN, *Knihla o městě dam*, s. 13.

⁶⁸⁵ Christine LAENNEC, *Unladylike Polemics: Christine de Pizan's Strategies of Attack and Defense*, *Tulsa Studies in Women's Literature* 12, č. 1, 1993, s. 48.

⁶⁸⁶ R. GRANT, *Christine de Pizan and the moral defence of women*, s. 7–52. *Querelle de femmes*: byl společenský a literární spor, který se odehrával zejména v 15. a 16. století v Evropě. Tento spor se týkal podstaty a hodnoty ženství a vedl k diskuzím o postavení žen ve společnosti. Během *querelle des femmes* se objevovaly různé názory na ženy a jejich schopnosti. Někteří autoři a intelektuálové tvrdili, že ženy jsou přirozeně slabší, morálně nezodpovědné a méně schopné než muži. Tito lidé obhajovali názor, že ženy by měly být omezeny na tradiční role manželek a matek. Na druhé straně byli autoři, kteří hájili rovnost žen a mužů a tvrdili, že ženy mají stejné intelektuální a morální schopnosti jako muži. Tito lidé kritizovali předsudky a stereotypy vůči ženám a obhajovali jejich právo na vzdělání a rovné postavení ve společnosti. Kevin BROWNLEE – Francis SCOTT, *Querelles Des Femmes: French Women Writers of the 15th and 16th Centuries*, *French Forum* 42, č. 3, 2017, s. 337–39; Joan. KELLY, *Early Feminist Theory and the 'Querelle Des Femmes', 1400–1789*, *Signs* 8, č. 1, 1982, s. 4–28.

⁶⁸⁷ C. PISAN, *Knihla o městě dam*, s. 15–23. K románu o růži: Václav ČERNÝ, *Francouzský román o Růži a otázka progresivních tradic v středověké literatuře*, *Časopis pro moderní filologii*. 39, č. 23, 1957, s. 106–140; Bohdana LIBROVÁ, *Ovidiova "misogynie" v hádce o Román o Růži*, *Dějiny a současnost* 20, č. 1, 1998, s. 37–41; dále také: Winthrop WETHERBEE, *Love Psychology: The Troilus and the Roman de La Rose, Chaucer and the Poets: An Essay on Troilus and Criseyde*, Cornell University Press 1984, s. 53–86.

⁶⁸⁸ Roberta KRUEGER, *Christine's Anxious Lessons: Gender, Morality, and the Social Order from the Enseignemens to the Avison*, in: *Christine de Pizan and the Categories of Difference*, *Medieval Cultures* 14, D. Marilyn (ed.), University of Minnesota 1998, s. 16–40; C. LAENNEC, *Unladylike Polemics: Christine de Pizan's Strategies of Attack and Defense*, *Tulsa Studies in Women's Literature* 12, č. 1, 1993.

⁶⁸⁹ *L'epistre au dieu d'Amours*, in: *Œuvres poétiques de Christine de Pizan*, M. Roy (ed.), Paris 1886-1896.

⁶⁹⁰ *Dit de la rose*, F. Heuckenamp (ed.), Paris 1891.

⁶⁹¹ Edice: Christine de PIZAN, *The Book of the City of Ladies*, R. Brown-Grant (ed.), London 1999; Christine de PIZAN, *Das Buch von der Stadt der Frauen*, M. Zimmermann (ed.), Berlin 2023; Christine de PIZAN, *La Cité des Dames*, T. Moreau (ed.), Paris 2005; edici najdeme také v češtině, kdy se jedná o jediné dostupné dílo Kristiny Pisánské v českém jazyce: Christine PISAN, *Knihla o městě dam*, V. Soukupová (ed.), Praha 2018.

společenských vrstev a tematizuje zde obecně politickou a společenskou moc žen.⁶⁹² Město a jeho výstavba zde mají symbolizovat kolektivní obranu proti útoku mužů. Cílem je oslava ženských ctností.⁶⁹³ K podpoře svého záměru o důležitosti žen ve společnosti vkládala medailonky jednotlivých žen, které rozděluje na několik kategorií: ženy, které vynikaly v politickém životě ve vztahu ke společnosti – vladařky, umělkyně, válečnice. Druhou skupinu tvoří světice a ženy, co vynikaly v etice. Třetí skupinou jsou matky, manželky a dcery, tedy ženy, co vynikly v ekonomickém životě, kam zařadila i oslavu svých současných mecenášek a francouzských žen. Cílila zde na morální příkladnosti jejich života a zásluhy při správě rodových statků.⁶⁹⁴ Další dílo *Poklad města žen*⁶⁹⁵ z roku 1405 je určité společenské zrcadlo pro ženy všech vrstev. Tematizuje zde obecně politickou a společenskou moc žen.⁶⁹⁶ Její poslední dílo je věnované Janě z Arku – *Báseň o Janě z Arku*,⁶⁹⁷ z roku 1429, kde upouští od chvály žen, ale zdůrazňuje zde boží moc.⁶⁹⁸

Z konce 15. století se dochovalo dílo Anny Francouzské, která působila jako regentka Francie v letech 1483-1491.⁶⁹⁹ Sepsala naučný traktát, který lze přirovnat ke knížecímu zrcadlu.⁷⁰⁰ Tento traktát sloužil jako průvodce pro výchovu její dcery Suzanne. Podrobně se zabývala otázkou správného výběru společnosti a rozvojem hodnotných vlastností. Anna Francouzská kladla zvláštní důraz na zdvořilost, vlídnost a pokoru.⁷⁰¹ Překlad je dostupný nejen ve francouzštině,⁷⁰² ale také v angličtině.⁷⁰³ V česky dostupné literatuře se Anna Francouzská častěji objevuje v kontextu politických dějin.⁷⁰⁴

---

⁶⁹² Maureen QUILLIGAN, *The Allegory of Female Authority: Christine de Pizan's Cité des Dames*, New York 1991; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 29.

⁶⁹³ S. HINDMAN, *With Ink and Mortar*, s. 464–465; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 29–30.

⁶⁹⁴ R. GRANT, *Christine de Pizan and the moral defence of women*, s. 128–175; K inspiraci tvorby: K. BROWNLEE, *Christine de Pizan's Canonical Authors*, s. 241–461; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 23–28.

⁶⁹⁵ Christine de PIZAN, *The Treasure of the City of Ladies*, S. Lawson (ed.), New York 1985.

⁶⁹⁶ R. GRANT, *Christine de Pizan and the moral defence of women*, s. 175–219; C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 33.

⁶⁹⁷ Renate BLUMENFELD-KOSINSKI, *The Tale of Joan of Arc. in The Selected Writings of Christine de Pizan*, R. Blumenfeld-Kosinski (ed.), New York–London Press 1997.

⁶⁹⁸ C. PISAN, *Kniha o městě dam*, s. 35.

⁶⁹⁹ Tracy ADAMS – Glenn RECHTSCHAFFEN, *Isabeau of Bavaria, Anne of France, and the history of female regency in France*, *Early Modern Women: An Interdisciplinary Journal* 8, 2018, s. 123.

⁷⁰⁰ Ke knížecím zrcadlům srov. výše v textu o pramenech vhodných ke studiu žen.

⁷⁰¹ T. ADAMS – G. RECHTSCHAFFEN, *Isabeau of Bavaria*, s. 119–147, 17–21.

⁷⁰² Tatiana CLAVIER – Éliane VIENNOT (edd.), *Enseignements à sa fille, suivis de l'Histoire du siècle de Brest, Saint-Étienne* 2007.

⁷⁰³ *Anne of France: Lessons for my Daughter*, S. Jansen (ed.), Cambridge 2004.

⁷⁰⁴ Georges DUBY, *Dějiny Francie: od počátků po současnost*, Praha 2003, s. 269–281; Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006, s. 74–88; André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 87–91; Dále: Aubrée. DAVID-CHAPY, *The Political, Symbolic, and Courtly Power of Anne de France and Louise de Savoie: From the*

Z Anglie mezi 15. a 17. stoletím se dochovala rozsáhlá sbírka rodinné korespondence známá jako Pastonské dopisy.⁷⁰⁵ Tato sbírka zahrnuje nejen dopisy mezi členy rodiny Pastonových, ale také jejich přáteli a personálem. Kromě toho obsahuje i úřední listiny, závěti, petice, smlouvy, dokonce i nákupní seznamy a další dokumenty.⁷⁰⁶ Pastonovi byli významnou norfolkskou rodinou, která se postupně vyšvihla z pozice venkovské šlechty mezi vlivnou anglickou aristokracií, mající vliv také v politice.⁷⁰⁷ Tato sbírka dopisů nejen zachycuje jejich každodenní život, ale také se zaměřuje na širší politické události doby. Ženy v jejich rodině sehrávaly významnou roli ve správě jejich panství a rodiny, což je další důležitý aspekt, který tato sbírka dokumentuje.⁷⁰⁸

Laura Cereta, původem z Itálie, je uznávána jako významná humanistka a feministická spisovatelka. Svými dopisy oslovovala další intelektuály a dotýkala se témat, jako je ženské vzdělání a pozice ženy v manželství.⁷⁰⁹ Její dopisy byly vydány v podobě kritické edice, která je dostupná v několika jazycích.⁷¹⁰

Formou autobiografie se dochovaly paměti španělské šlechtičny Leonor Lopez de Cordoba.⁷¹¹ Leonor byla dcerou rytíře krále Petra I., který byl svržen svým bratrem.⁷¹² Její otec a celá rodina byli uvězněni kvůli podpoře bývalého krále. Po osmi letech se Leonora dostala ke své tetě, kde pobývala, zatímco se manžel neúspěšně snažil obnovit jejich majetek. Později se Leonora dostala až na dvůr Jindřicha III. Kastilského, kde se stala důležitou osobou v blízkosti královny Kateřiny z Lancasteru.⁷¹³ Její dílo, známé pod názvem *Memorias*, je

---

Genesis to the Glory of Female Regency, in: *Women and Power at the French Court, 1483-1563*, S. Broomhall (ed.), Amsterdam 2018, s. 43–64.

⁷⁰⁵ Edice: D. WATT (ed.), *The Paston Women*, Woodbridge-Suffolk 2004; *The Correspondence of Lady Katherine Paston 1603–1627*, R. Hughey (ed.), Norfolk 1941; *Paston Letters and Papers of The Fifteenth Century*, N. Davis (ed.), Oxford 1971–1976.

⁷⁰⁶ Charles TURNER, *The Paston Letters*, *The Sewanee Review* 5, č. 4, 1897, s. 425–37.

⁷⁰⁷ Richard BRITNELL, *The Pastons and Their Norfolk*, *The Agricultural History Review* 36, č. 2, 1988, s. 132–44.

⁷⁰⁸ Jennifer DOUGLAS, 'Kepe Wysly Youre Wrytyngys': *Margaret Paston's Fifteenth-Century Letters*, *Libraries & the Cultural Record* 44, č. 1, 2009, s. 29–49; C. TURNER, *The Paston Letters*, *The Sewanee Review* 5, č. 4, 1897, s. 425–37.

⁷⁰⁹ Amyrose McCUE GILLI, *Fraught Relations in the Letters of Laura Cereta: Marriage, Friendship, and Humanist Epistolarity*, *Renaissance Quarterly* 62, č. 4, 2009, s. 1098–129; Margaret KING, *Petrarch, the Self-Conscious Self, and the First Women Humanists*, *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 35, č. 3, s. 537–558.

⁷¹⁰ *Laura Cereta: Collected Letters of a Renaissance Feminist*, D. Robin (ed.), Chicago 1997; *Voci di donne umaniste. Dialoghi di Laura Cereta e Olimpia Fulvia Morata*, M. Icardi (ed.), Alessandria 2022.

⁷¹¹ Za upozornění na toto dílo děkuji doktoru Patriku Paštrnákovu a doc. D. Dvořáčkové

⁷¹² K obecným dějinám více: Antonio UBIETO ARTETA, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 171–187; Jiří CHALUPA, *Dějiny Španělska*, Praha 2017, s. 173–190.

⁷¹³ Louise MIRRER, *Leonor López de Córdoba and the Poetics of Women's Autobiography*, *Mester* 20, č. 2, 1991, s. 9–18; Frank DOMÍNGUEZ, *Chains of Iron, Gold and Devotion: Images of Earthly and Divine Justice*

považováno za nejstarší dochovanou autobiografii ve španělském jazyce. Původní rukopis je ztracený, text byl přepsán z pozdějších kopií.⁷¹⁴ Jedná se o krátký devítistránkový text, který připomíná notářský dokument. Jednotlivé edice se shodují v názoru, že text byl diktován.⁷¹⁵ Byl sepsán někdy po roce 1412, kdy královská rodina Leonoru zavrhla.⁷¹⁶ Text přináší svědectví o oddanosti její rodiny, vyvíjí se v obranu rodinného jména, popisuje období uvěznění a obtíže, které musela překonat při snaze obnovit svou původní pozici ve společnosti a majetek. Text zároveň zdůrazňuje významnou autonomii španělských šlechticů 15. století, které měly možnost držet velký majetek, bohatství a vliv na dvoře.⁷¹⁷

---

in the Memorias of Doña Leonor López de Córdoba, in: *Medieval Iberia: Crossroads of Culture*, I. Corfis (ed.), Oxford 2007, s. 30–44.

⁷¹⁴ L. MIRRER, *Leonor López de Córdoba and the Poetics of Women's Autobiography*, *Mester* 20, č. 2, 1991, s. 11.

⁷¹⁵ Domna STANTON, *The Female Autograph*, NY 1984, s. 70; L. MIRRER, *Leonor López de Córdoba and the Poetics of Women's Autobiography*, *Mester* 20, č. 2, 1991, s. 11.

⁷¹⁶ D. STANTON, *The Female Autograph*, NY 1984, s. 71.

⁷¹⁷ Reinaldo AYERBE-CHAUX, *Las Memorias de doña Leonor López de Córdoba*, *Journal of Hispanic Philology* 2, 1977–1978, s. 11–33; Přeložené do angličtiny: Clara ESTON, *Leonor Lopez de Cordoba: Portrait of a Medieval Courtier*, *Fifteenth Century Studies* 5, Michigan 1982, 23–46; D. STANTON, *The Female Autograph*, NY 1984.

6. ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

V závěrečném shrnutí se práce obrací k jednotlivým kategoriím textů, které jsou rozdělené podle nastíněné metodologie, podle dochování a žánrového rozdělení. Jednotlivé kategorie se zaměřují na společné charakteristiky zkoumaných písemných projevů žen, z pohledu obsahu, emocí, nebo autorství ve spojitosti s gramotností.

6.1 Kategorie vzpomínek

Doklady různých forem vzpomínkových textů existují již od starověku.⁷¹⁸ Více se začaly objevovat v období renesance a osvícenství.⁷¹⁹ Dříve definice textů vzpomínkového charakteru byly spíše vágní. Přesné definice vyvstaly až s mladším obdobím. Jako samostatný žánr byly vzpomínky definovány až ve 20. století jako subkategorie autobiografie.⁷²⁰ Hranice textu tohoto žánru jsou více pružné. Na rozdíl od listin či listů je formální podoba textu, co se týká dodržování pravidel, více uvolněná. Pokud chceme rozlišit z hlediska obsahu, tak se vzpomínky charakterizují jako líčení autorových zásadních událostí života, osob, či prostředí, ve kterém pobýval. Zpravidla je použita *ich* forma vyprávění.⁷²¹ Počátky autobiografie přineslo křesťanství, z praxe zkoumání vnitřní osobnosti a vědomí.⁷²² Od autobiografie se vzpomínky rozlišují tím, že zachycené události jsou méně komplexní. Vzpomínky z pravidla nezachycují delší období života. Rozsah pamětí může být různý, stejně tak povaha zobrazovaných skutečností se může odvíjet od několika faktorů. Velkou roli zde může hrát společenské postavení autora.⁷²³ Do kategorie vzpomínkových textů jednak na základě svého obsahu lze právě zařadit dílo Heleny Kottannerové.

---

⁷¹⁸ Jay RUBENSTEIN, *Biography and autobiography in the middle ages*, in: *Writing medieval history*, N. Partner (ed.), London 2005, s. 23.

⁷¹⁹ Charles BERRYMAN, *Critical Mirrors: Theories of Autobiography*, *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal* 32, č. 1, 1999, s. 72–73.

⁷²⁰ C. BERRYMAN, *Critical Mirrors*, s. 71–84; *Encyklopedie literárních žánrů*, D. Mocná – J. Peterka (edd.), Praha 2004, s. 28–31.

⁷²¹ Zdeňka HAVRÁNKOVÁ, *Memoárový žánr a jeho místo v literární teorii*, *Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury XI.*, 1967, s. 43–50; *Encyklopedie literárních žánrů*, D. Mocná – J. Peterka (edd.), Praha 2004, s. 28–31.

⁷²² J. RUBENSTEIN, *Biography and autobiography in the middle ages*, in: *Writing medieval history*, N. Partner (ed.), London 2005, s. 22.

⁷²³ Aurell JAUME – Rocío G. DAVIS, *History and Autobiography: The Logics of a Convergence*, *Life Writing* 16, č. 4, 2019, s. 503–11.

Dílo Heleny Kottannerové je charakterizované jako první vzpomínkového charakteru napsané ženou v oblasti střední Evropy.⁷²⁴ Vzpomínky a další texty podobného charakteru můžeme vnímat jako jeden z dokladů ženského zapojení do písemného projevu 15. století.

Se zapojením do písemné kultury se pojí již naznačená gramotnost a vzdělání. Podobně jako ostatní analyzované prameny byly *Vzpomínky* diktovány a zapsány jinou osobou, tedy písařem.⁷²⁵ Jak bylo naznačeno v kapitole o vzdělání žen a možnostech, které měly, tak jejich vzdělání bylo spíše zaměřeno na praktické otázky vedení domácnosti a plnění povinnosti manželky. Zpravidla měly základní znalosti čtení, psaní se ale vyučovalo samostatně, mohly získat alespoň základy. Důraz na psaní se začal klást až v pozdějším období. Ženy 15. století mohli mít základní znalosti psaní, ale nedosahovalo úrovně, aby byly schopné psát samostatně delší texty. Jejich vzdělání probíhalo na neformální úrovni, často tak byla důležitější vlastní snaha a úsilí zlepšit své znalosti třeba četbou.⁷²⁶ O rozsahu vzdělání, které se Heleně Kottannerové dostalo, *Vzpomínky* příliš informací nesdělují. Pocházela ze šlechtického rodu a pohybovala se na královském dvoře v blízkosti královny a jejích dětí. Měla tak příležitosti a možnosti být v kontaktu s vyspělým kulturním prostředím královského dvora.⁷²⁷ Explicitně ze *Vzpomínek* víme, že její schopnosti a dovednosti byly čistě praktického charakteru, v oblasti ručních prací, výchovy dětí, ženského zdraví, ale také řízení chodu dvora a činnosti jiných dvorních dam. Ostatně na dvoře působila jako dvorní dáma královny, kde měla na starosti také výchovu jejích dětí.⁷²⁸

Helena Kottannerová se tak jako šlechtična dostala až do blízkosti královny a získala důležitou pozici u dvora. Jednalo se tak o privilegovanou ženu, která se pohybovala v nejvyšších patrech společnosti. Jako dvorní dáma královny Alžběty jí byly svěřeny důležité úkoly, kde musela mnohokrát projeviti svoji vlastní iniciativu a úsilí. Obsah *Vzpomínek* popisuje události, které se staly po smrti krále Albrechta I. Kottannerová byla svědkem, ale také aktivním účastníkem těchto událostí. Klíčovými momenty *Vzpomínek* je odjezd těhotné královny Alžběty z Višegrádu a pověření Kottannerové dovést za svou paní královskou korunu, aby se její nenarozený syn mohl stát dědicem. Kottannerová podrobně popisuje, co prožívala, především její velký strach, že bude při krádeži královské koruny chycena. Podrobně sděluje celý proces vyjmutí koruny ze zapečetěné místnosti, kdo jí pomáhal

---

⁷²⁴ SHK, s. 11.

⁷²⁵ Shodují se na tom jak D. Dvořáková tak K. Mollay ve svých edicích, SHK, s. 23; K. MOLLAY, *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottammerin*, Wien 1971.

⁷²⁶ Ke vzdělání srov. výše v diplomové práci, v části Ženy a vzdělání.

⁷²⁷ SHK, s. 38, 34, 46.

⁷²⁸ SHK, s. 38, 47; D. PAPAŽÍK, *O narození Ladislava Pohrobka*, s. 20.

a transport koruny. Následovala podrobně popsaná dramatická noční cesta se schovanou korunou, a příjezd do Komárna, kdy se stala svědkem porodu budoucího krále Ladislava. Stejně podrobně je líčená také cesta do Stoličného Bělehradu, kde proběhla korunovace malého Ladislava. Korunovace a veškeré přípravy na korunovaci jsou rovněž podrobně popsány.⁷²⁹

Vzpomínky působí značně svou emoční stránkou. Kottannerová se staví do středu významných politických událostí, často zdůrazňuje důvěru, kterou ji královna Alžběta svěřila. Zároveň svým nasazením a úlohou na zmíněných událostech se vystavovala nebezpečí, což si vyžadovalo velké osobní oběti, když musela opustit svého manžela a malé děti. Její popis událostí je zasazen do kontextu boje dobra se zlem, kdy své činy vidí jako boží vůli, ale překážky jako dílo ďáblovo.⁷³⁰ Přes subjektivní sebevyjádření autorky, zůstávají *Vzpomínky* unikátní svým pohledem na život a postavení žen na středověkém dvoře, jeho organizaci, fungování společenských vztahů, služby pro královnu i politického dění. *Vzpomínky* prozrazují nejenom, kdo se pohyboval na dvoře kolem královny, ale také jaké mezi sebou měly vztahy, jaké činnosti ženy v dvorské službě obstarávaly, o úloze dvorních dam, ale také uspořádání dvora. Aspekty péče o dítě se také prolínají celými vzpomínkami.⁷³¹ Stejně podrobně jsou popsány různé způsoby cestování, a až detailní pozornost je věnována počasí.⁷³² *Vzpomínky* mohly vzniknout díky její pozici na dvoře, kde byla Kottannerová svědkem politických, ale i každodenních událostí. Sepsáním se tak snažila uchovat vlastní zásluhy za službu královně, ale také podpořit legitimní nárok Ladislava na uherský trůn, díky podrobnému popisu korunovace.⁷³³ *Vzpomínky* také ukazují gendrovou rovinu vnímání ženy ve středověku. Kottannerová je rovněž vyličená jako matka a manželka. Obě role jsou pro ni důležité, protože neustále vyjadřuje starost nad svou rodinou.⁷³⁴ Také je ale pracující/sloužící žena, která své pozice dosáhla především vlastním úsilím a iniciativou. Při výkonech stanovených úkolů, se dostávala až k činnostem, které byly mimo ženskou sféru, příkladem může být podíl na krádeži koruny.⁷³⁵

---

⁷²⁹ SHK, s. 28–55.

⁷³⁰ Horst WENZEL, *Zwei Frauen rauben eine Krone. Die denkwürdigen Erfahrungen der Helene Kottannerin (1439–1440) am Hof der Königin Elisabeth von Ungarn (1409–1442)*, in: *Der Körper der Königin. Geschlecht und Herrschaft in der höfischen Welt seit 1500*, R. Schulte (ed.), Frankfurt 2002, s. 27–48; Srov. SHK, např. s. 30, 33, 34, 35.

⁷³¹ SHK, s. 30, 34, 38, 39, 46.

⁷³² SHK, s. 37, 45, 50, 51.

⁷³³ Iván KIS, *Kottanner Jánosné memoárja – retorikai eszközkök, a mű lehetséges céljai, és Kottannerné jutalma*, *Belvedere Meridionale* 33, č. 1, 2021, s. 54–70.

⁷³⁴ SHK, s. 53, 54, 33.

⁷³⁵ SHK, s. 33–35.

K textům paměťového nebo vzpomínkového charakteru patří také *Kniha Margery Kempe*, která se označuje za první dílo autobiografického charakteru v anglickém jazyce napsané ženou.⁷³⁶ I v případě díla Margery Kempe podobně jako již zmíněných *Vzpomínek*, nebo následujících listů, dílo nebylo napsáno samotnou Margery. Díky úvodu *Knihy*, ale v tomto případě víme, jak přímo probíhala tvorba. K sepsání využila hned několik písařů, kterým diktovala, zároveň Margery měla kontrolu nad psaným textem, protože si jej nechávala zpětně předčítat.⁷³⁷ Z *Knihy* víme, že své znalosti získávala. Učila se především náslechem a rozmluvami s učenými lidmi.⁷³⁸ Zde tak znovu narážíme na již naznačenou problematiku ženského vzdělání a gramotnosti, byť forma náslechu byla běžnou výukovou praxí středověku i na univerzitách. Margery pocházela z bohaté městské obchodnické rodiny, která držela i značné politické pozice v rámci městské správy. Její sociální postavení se tak odrazilo v možnosti přístupu k psanému textu a potažmo knihám.⁷³⁹ Mohla sama knihy vlastnit a dál se přičinit v jejich vlastním rozvoji/rozmnožení. Z textu *Knihy* víme, že si sama aktivně vyhledávala nové knihy, které ji měly být předčítány. Týkaly se především jiných zbožných žen, mystiky a meditací.⁷⁴⁰ Její postavení také nepochybně hrálo roli v možnosti nechat si knihu sepsat, tedy v dostupných prostředcích pro takovou nákladnou objednávku.

Obsah knihy se zaměřuje především na její vnitřní život, afektivní prožívání, tj. emoce, vlastní pocity a myšlenky nebo náboženské prožitky. Samotný život Margery Kempe tak zde není primární záležitostí. Avšak v řadě částí *Knihy* se dovídáme o jejím světském životě, což nabízí pohled na sociální a kulturní způsob života prožitý touto ženou.⁷⁴¹ Nepřehlédnutelné zůstává, že *Kniha* ukazuje, jak Margery odmítá zavedené gendrové role, především roli pouhé manželky a matky. Z textu intenzivně vyplývá, že postupně usilovala o život v čistotě a chtěla se odpoutat od svých povinností manželky, přestože nebyla vdova.⁷⁴² Odmítala roli pečovatelky, především v případě nemohoucího manžela, který po nehodě v pozdním věku

---

⁷³⁶ O přesném žánrovém zařazení díla se dodnes diskutuje, *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. x; *Encyklopedie literárních žánrů*, D. Mocná – J. Peterka (edd.), Praha 2004, s. 28–31; J. FITZPATRICK, *Reimagining This Creature: Hospitality and Autohagiography in the Visions of Margery Kempe*, *History*, č. 106, 2021, s. 561–577.

⁷³⁷ Srov. výše v textu diplomové práce v části 'Výpověď' a obsah díla z podnětu Margery Kempe, také překladová příloha diplomové práce 'Úryvek z proem'; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 41–51.

⁷³⁸ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 97–98, 157, 207, 280.

⁷³⁹ K tématu četby a rozšíření literatury více: Jacqueline JENKINS, *Reading and The book of Margery Kempe*, in: *The companion to the book of Margery Kempe*, J. Arnold – K. Lewis (edd.), s. 113–128; Carol MEALE (ed.), *Women and literature in Britain, 1150-1500*, Cambridge 1996; K podobnému případu četby ve stejné době a místě: A. BALE, *A Norfolk gentlewoman and Lydgatian patronage: Lady Sibylle Boys and her cultural environment*, *Medium Aevum* 78, s. 394–413.

⁷⁴⁰ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 115, 279–280.

⁷⁴¹ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

⁷⁴² Srov. překladová příloha diplomové práce 'Úryvek z kapitoly 15', *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 101–107.

vyžadoval neustálou péči. Tuto činnost brala jako trest za své hříchy z mládí.⁷⁴³ Aktivně se projevovala ve společnosti, nedodržovala určitou podřízenost, kterou má mít žena vůči mužům.⁷⁴⁴ Sama cestovala a nebála se projevat svůj názor, především náboženské přesvědčení v rozmluvách nejen s obyčejnými lidmi, ale také duchovními. Její chování se také vymykalo v rovině emočního chování a hlasitých projevů.⁷⁴⁵

6.2 Kategorie literárních děl

Pod soubor literárních děl můžeme zařadit celou škálu literárních žánrů. Na základě představených žen činných v psaném projevu víme, že ženy tvořily básnickou tvorbu, dramata, dvorské příběhy, bajky, ale také vědecky zaměřená díla, naučné traktáty, zrcadla, s politickou reflexí a stavem společnosti, ale také díla náboženského charakteru, především vizionářská a prorocká.⁷⁴⁶ Jedná se o typy děl a žánrů, které zpravidla zapadají do dobového kontextu literární a kulturní tvorby. Navazují na díla, která se už v písemné kultuře vyskytovala, na zavedený literární kánon navazující již na antickou tvorbu, kterou tvořili muži.⁷⁴⁷ Žánrově typem díla zpravidla sledují již existující tvorbu, ale jejich obsah často nese inovativní prvky.⁷⁴⁸

Vybrané ženy spojuje několik faktorů, které měly vliv na jejich tvorbu. Především se zpravidla jednalo o šlechtičny, členky královské rodiny, řeholnice, které také často pocházely ze šlechtického prostředí. Prostor, ve kterém se pohybovaly, jim tak mohlo poskytnout potřebné prostředky k písemné činnosti nejen materiální, ale také v přístupu ke kultuře, literatuře, popřípadě znalostem a vzdělání.⁷⁴⁹ V této oblasti, ale často působilo mnohem více vlastní úsilí a tužba zdokonalit se, jak dokládá případ Kristiny Pisánské, která sděluje v jednom svém díle, že sama se musela přičinit v rozvoji svých znalostí, neboť její matka nepovažovala za nutné, aby získala znalosti nad rámec, které potřebovala k péči o domácnost

---

⁷⁴³ Srov. překladová příloha diplomové práce úryvek z kapitoly 76; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 330–334.

⁷⁴⁴ Zapojovala se do výměny názorů, veřejně prezentovala své myšlenky, pocity, nepodřizovala se autoritám, *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 225, 239, 241, 246.

⁷⁴⁵ Srov. překladová příloha diplomové práce; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitoly 26–40, 48, 55.

⁷⁴⁶ Srov. výše v textu diplomové práce.

⁷⁴⁷ E. CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998, s. 24.

⁷⁴⁸ Eliška BEDNAŘÍKOVÁ, *Literární autorky evropského středověku*, Diplomová práce UK, Praha 2007, s. 6, 86; E. CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998.

⁷⁴⁹ Srov. výše v textu diplomové práce.

a děti.⁷⁵⁰ Řada žen z klášterního prostředí, které po sobě zanechaly svá díla, do určité míry ovládaly latinu, ale přesto řada z nich zanechala svou tvorbu ve vernakulárních jazycích té doby. Jejich znalost latiny nemusela dosahovat takové úrovně, a proto preferovaly užití právě vernakulárních jazyků doby.⁷⁵¹ Co se týká způsobu sepsání, víme, že řada žen svá díla diktovala a zapisovala je blízká osoba, zpovědník nebo příbuzný, jako v řadě případů dochovaných ženských vizionářských či přírodovědně zaměřených děl, zvláště třeba u řeholnice Hildegardy z Bingenu.⁷⁵²

Z hlediska množství dochované tvorby se může jevit unikátní již zmíněná Kristina Pisánská. Její spisy, které jsou komponované jako zrcadla, ukazují, že i žena byla schopná se zamýšlet nad politickými a společenskými tématy a utvořit si vlastní názor. Tato díla svým žánrem navazují na dřívější tvorbu (Jiljí Římský, ale také Jan ze Salisburie), kterou znala, ale obsaženými myšlenkami se posouvá dál než její předchůdci, především v úvahách o všech složkách společnosti a cílení na ně.⁷⁵³ Žánr zrcadel ale také máme dochovaný od regentky Anny Francouzské, poté také ze starší tvorby 9. století v případě Dhuody. Tento typ zrcadel je ale spíše typickým představitelem žánru, kdy dceři/synovi předávaly rady o správném a morálním chování.⁷⁵⁴ Unikátní svým cílením na ženy a jejich úlohu ve společnosti je *Knih o městě dam*.⁷⁵⁵ Z dvorského prostředí poté svoji tvorbou vynikala Marie de France z období 12. století, které je patrné rozvojem dvorské literatury a proměnou náhledu na ženy v kulturním prostoru. Marie de France tvořila především epickou básnickou tvorbu. Václav Černý Marii označil za první ženu živící se svým psaním (spisovatelku), takové označení poté najdeme běžně užívané až v případě Kristiny Pisánské.⁷⁵⁶ Její tvorba je jedinečná také proto, že tvořila ve francouzštině a přišla s žánrem veršované povídky.⁷⁵⁷

Svou tvorbou z hlediska dodržování literárního kánonu navazovala také Hrozvita z Gandersheimu, která tvořila legendy a básně. Náměty pro její díla pocházely především

---

⁷⁵⁰ S. HINDMAN, *With Ink and Mortar: Christine De Pizan's "Cité des Dames"*, *Feminist Studies* 10, č. 3, 1984, s. 457–58; C. PISAN, *Knih o městě dam*, s. 9–10.

⁷⁵¹ Srov. výše v textu diplomové práce v části *Ženy a vzdělání*.

⁷⁵² Ale také Alžběta ze Schönau, Dorota z Montau, Hadewijch, J. NECHUTOVÁ – D. STEHLÍKOVÁ, *Stručné dějiny latinské literatury*, s. 194–197, 198–199; A. BŽOCH, *Stručné dějiny nizozemské literatury*, s. 26–27.

⁷⁵³ N. MARGOLIS, *Christine De Pizan: The Poetess as Historian*, *Journal of the History of Ideas* 47, č. 3, 1986, s. 363; C. PISAN, *Knih o městě dam*, s. 11–13.

⁷⁵⁴ DHUODA, *Příručka pro syna: ideální portrét šlechtice karolinské doby*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2021; *Anne of France: Lessons for my Daughter*, S. Jansen (ed.), Cambridge 2004.

⁷⁵⁵ C. PISAN, *Knih o městě dam*, V. Soukupová (ed.), Praha 2018.

⁷⁵⁶ Václav ČERNÝ, *Soustavný přehled obecných dějin literatury naší vzdělanosti I – Středověk*, Praha 1996, s. 211; C. PISAN, *Knih o městě dam*, s. 9.

⁷⁵⁷ Eliška BEDNAŘÍKOVÁ, *Literární autorky evropského středověku*, Diplomová práce UK, Praha 2007, s. 73; *Básnické povídky Marie de France*, O. Levý (ed.), Bratislava 1935.

z řecké kulturní oblasti a hagiografie, což nebylo příliš obvyklé. Svou tvorbou cílila především na křesťanskou morálku, idealy a ctnosti. V dílech se objevuje také hagiografická komika.⁷⁵⁸ Vyjmečnost jejích děl se ale odráží v tvorbě dramát jako inovativního žánru pro církevní prostředí. Hrozvita z Gandersheimu je proto známá jako první autorka dramát v křesťanském církevním prostředí.⁷⁵⁹ Cílem bylo vytvořit dramata vhodná pro křesťanské prostředí a poskytnout modely vhodného chování. I zde se náměty držela východních oblastí. Na tvorbu dramát poté v pozdějším období navázala v anglickém prostředí Kateřina ze Suttonu.⁷⁶⁰ Tvorba vzniklá v klášterním prostředí unikátní svým rozsahem, ale především žánrovou variabilitou je od již zmíněné Hildegardy z Bingenu. Za průkopnické lze považovat především její díla vědecky zaměřená, kde začala zdůrazňovat empirickou realitu a zákonitost.⁷⁶¹ Nelze zapomenout ani na vizionářské spisy, které se staly výrazovým prostředkem pro mnoho žen z církevního prostředí. Tento typ děl umožnil ženám vyjadřovat svůj názor na řadu teologických otázek. Tvorba je charakteristická především hlubokým citovým prožíváním. Tento typ tvorby narůstá od 12. století, kdy dochází k přeměně vnímání ženské svatosti a ženské spirituality.⁷⁶² Vizionářské spisy se dochovaly nejen od Hildegardy z Bingenu, ale také Alžběty ze Schönau, Marguerite Porete, Beatrice Nazaretské, Hadewijch, Juliany z Norwich nebo Brigity Švédské, jejíž dílo rezonovalo i v českém prostředí.⁷⁶³

---

⁷⁵⁸ E. CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998, s. 458.

⁷⁵⁹ Hrosvitha z GANDERSHEIMU, *Pád a obrácení Marie, poustevníka Abraháma neteře: Dulcitijs; Vzkříšení Drusiany a Kalimacha*, E. Stehlíková – L. Zušťáková – J. Šmatlák (edd.), Praha 1990; E. STEHLÍKOVÁ, *Velké a slavné volání, několik poznámek o životě a díle Hrozvity z Gandersheimu*, *Divadelní revue* 3, 1993, s. 69–73.

⁷⁶⁰ A. YARDEY, *The Liturgical Dramas for Holy Week at Barking Abbey*, *Medieval Feminist Forum* 49, č. 3, 2014, s. 1–39.

⁷⁶¹ Hildegarda Z BINGEN, *Ptačí medicína*, J. Fuksová (ed.), Praha 2013; *Physica*, P. Throop (ed.), Vermont 1998; *Scivias*, C. Hart – J. Bishop (edd.), New York 1990.

⁷⁶² Martin NODL, *Středověké dilema ženské svatosti*, in: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, K. Čadková – M. Lenderová – J. Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 105–114.

⁷⁶³ Hildegarda Z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestvěz, nebo, Vidění a zjevení*, J. Deml (ed.), Praha 2010; W. ENGELBRECHT – L. BARNARD – L. SMOLKA FRUHWIRTOVÁ (edd.), *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*, s. 44–45; Jana TRAJTELOVÁ, *O Božom optimizme: príspevok k skúmaniu fenomenológie hriechu na základe mystickej náuky Juliany z Norwich*, *Studia Capuccinorum Boziniensia*, č. 4, 2018, s. 1–32; Drahomíra BREEDVELD-BARÁNKOVÁ, *Brigitské traktáty: Proposice ke svatořečení svaté Brigity Švédské. Umučení Krista z Revelací svaté Brigity*, Praha 2008; *Knihy vidění a zjevení svaté Alžběty Šenavské*, O. A. Tichý (ed.), *Osvietimany na Moravě 1913; Marguerite PORETE, Zrcadlo prostých duší*, M. Žemla (ed), Praha 2013.

6.3 Kategorie listů, listin a dopisů

Listy, listiny a dopisy, jejich formální podoba, obsah či účel prošly ve středověké Evropě dlouhodobým vývojem, závislým na geografické písemné historii a vývoji psané kultury.⁷⁶⁴ Z hlediska obsahu mohly mít formu právně-diplomatického obsahu, církevně-náboženského sdělení/nařízení, právního majetkového vyjádření, testamentární povahu a postupně se rozšiřující i osobní korespondenci.⁷⁶⁵ Z hlediska zaměření práce se ve vztahu k ženám jednalo o manželská ujednání, majetková vypořádání, převody věna, majetkové dary až po osobní korespondenci, která v českém prostoru nabývala na intenzitě od 15. století. Primární a nejstarší listy a listiny využívala církev, následně panovnické a šlechtické kanceláře. Od 14. a 15. století postupně pozorujeme snížení role listů jako literárního media, a začaly sloužit spíše jako výrazový prostředek pro obchodní transakce nebo osobní vyjádření, nejen pro nejvyšší vrstvy společnosti, ale také nižší šlechtu a obchodnické elity.⁷⁶⁶ S tímto rozšířením, které souvisí i s rozšířením použití vernakulárních jazyků v literatuře, došlo k uvolnění pravidel stylizace listin, včetně rétorického stylu do praxe psaní dopisů.⁷⁶⁷ Užívá se více mluvené podoby jazyka, zvyšuje se tak četnost využití listů jako prostředek komunikace mezi společnostmi.⁷⁶⁸ Stále ale docházelo k dodržování základních pravidel při psaní korespondence, jak ukazují jednak i Perchtiny listy.⁷⁶⁹

Obdobně jako dopisy a listy, tak i listiny se řídily základními pravidly, co by měly obsahovat. Vzhledem k tomu, že listy stále zachovávaly svoji funkci dokladu právního jednání jako prodeje, darování, závěti, dědictví, otázky věna, nedocházelo zde k přílišnému

---

⁷⁶⁴ J. DOUGLAS, "Kepe wysly youre wrytyngys": Margaret Paston's Fifteenth-Century Letters, *Libraries & the Cultural Record* 44, č. 1, 2009, s. 31; Walter YSEBAERT, *Medieval letters and letter collections as historical sources: Methodological questions and reflections and research perspectives (6 th-14th centuries)*, *Studi Medievali*, 2009, s. 4.

⁷⁶⁵ K písemné kultuře a paleografii srov. Jana NECHUTOVÁ, *Česko-latinská literatura středověku do r. 1300*, Brno 1997; Jana NECHUTOVÁ – Dana STEHLÍKOVÁ – Jan KALIVODA, *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, Praha 2013; Jana NECHUTOVÁ, *Vagantská skladba-veršované dictamen*, in: Pokušení Jaroslava Kolára: sborník k osmdesátinám, Praha 2009, s. 69–76; Dalibor HAVEL, *Listina a její osudy*, in: *Historiografické a historické problémy středověku*, Praha 2016, s. 113–121; TÝŽ, *Listinné písmo v českých zemích na přelomu 13. a 14. století*, Brno 2008; TÝŽ, *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích: nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Brno 2018; TÝŽ, *Listinné písmo v kanceláři Václava II. (1283-1305) a Václava III. (1305-1306). [část 1.]*, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada historická (C)*, 49, č. 47, 2001, s. 71–131.

⁷⁶⁶ J. DOUGLAS, "Kepe wysly youre wrytyngys", s. 31.

⁷⁶⁷ K vývoji listů a listin srov. Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, *Česká listina v době přemyslovské: (nástin vývoje)*, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity řada historická (C)*, Roč. 13, č. 11, 1964, s. 51–72; Veronika BROMOVÁ, *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*, Brno 2009. a zde srov. i další literaturu k tématu.

⁷⁶⁸ W. YSEBAERT, *Medieval letters*, s. 6–8.

⁷⁶⁹ *Listy*, s. 22.

uvolňování pravidel psaní. Také do obsahu listin se ale dostávají národní jazyky a byly využívány nižšími vrstvami společnosti.⁷⁷⁰ Od 15. století postupně vidíme nárůst četnosti využívání listů a listin ženami a jejich vlastní listinou produkci. Narůstající doklady a stav dochování tak poskytují nejenom vhled na kladení důrazu k uchování osobních záznamů a potřeby žen vlastnit doklad písemného vyjádření.⁷⁷¹ Dokazují tak právě představené listiny jako doklad upevnění stavu věci, potvrzení právního závazku a stavu záležitostí. Dopisy jsou zase dokladem způsobu komunikace, které ženy využívaly.⁷⁷²

Přesto, že na tento typ produkce nenahlížíme jako na literární produkci, tím pádem jako na typický projev autorství a na ženu jako autorku jako v případě literárního díla, lze se dívat na tyto písemné projevy iniciované ženami jako na důležité doklady ženského psaní a participaci žen ve středověké psané kultuře, psaných projevech, psaných památkách a doklad gramotnosti.⁷⁷³ Souvisle s tím, ač tady mluvíme o ženském písemném projevu, tak i v případě listin a dopisů, nebyly většinou psané přímo samotnými ženami, ale písaři. Ostatně o využívání hned dvou písařů se sama zmiňuje Perchta z Rožmberka ve své korespondenci, kterou diktovala.⁷⁷⁴ Platí tak i zde, jak bylo naznačeno výše v textu. Kvalita vzdělání v oblasti psaní nedosahovala dnešního rozsahu, tj. vycházela ze středověké tradice, kdy se primárně učilo čtení a u žen bylo dle dobových naučení doporučováno. Perchta pocházela z téměř nejvýznamnějšího šlechtického rodu v zemi, jehož dvůr dosahoval značné kulturní úrovně. Lze předpokládat, že měla přístup ke knihám,⁷⁷⁵ které se u Rožmberků hojně vyskytovaly. Měla tak možnosti k výuce čtení, a tím rozvíjení osobního rozhledu a vzdělání. Rovněž z formální stránky korespondence je zjevné, že byla seznámena s jejími pravidly psaní.⁷⁷⁶ Stejně tak si byla vědoma záležitostí, jež se jí osobně dotýkaly, a vyplývaly z jejího postavení ve společnosti, především v případě záležitostí sňatku a věna, na které sama v dopisech upozorňuje.⁷⁷⁷ Rovněž edice od Františka Dvorského obsahuje dopisy, které poskytují vhled do povědomí žen z různých společenských vrstev, včetně šlechticů i žen z městského prostředí. Tyto dopisy se zabývají různými právními záležitostmi, jako je věno

---

⁷⁷⁰ I HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, s. 190.

⁷⁷¹ J. DOUGLAS, "Kepe wysly youre wrytyngys", s. 34–35.

⁷⁷² *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985; *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

⁷⁷³ J. DOUGLAS, "Kepe wysly youre wrytyngys", s. 40; W. YSEBAERT, *Medieval letters*, s. 9–10.

⁷⁷⁴ *Listy*, list č. 22, 26.

⁷⁷⁵ L. VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.

⁷⁷⁶ *Listy*, s. 22.

⁷⁷⁷ *Listy*, list č. 5, 9, 22.

a majetek, což naznačuje, že ženy byly aktivně zapojeny do těchto otázek, uvědomovaly si své postavení, právní záležitosti, a měly zájem o jejich zajištění a zlistinění.⁷⁷⁸

Korespondence a listy, které byly předmětem analýzy výše, dokazují, že i když ženy nebyly tak zběhlé v psaní, byly zapojeny do tzv. vznikání textové produkce, tj. přítomné v jejich okolí. Předpokládalo se, že se budou podílet na udržování chodu domácnosti a rodinných majetků v případě nepřítomnosti manžela, což zahrnuje i textovou činnost-vyhotovení listin či dopisů. Prostřednictvím korespondence měly udržovat sociální vztahy a informovat o důležitých událostech společenských, náboženských a v konečném důsledku i politických. Nacházíme to např. u Margret Paston, což je patrné z dochovaného souboru Pastonských dopisů.⁷⁷⁹ Možnost podílet se na textové produkci ať už korespondenci nebo listin je spojená také se sociálním postavením ženy. Všechny výše zmíněné ženy pocházely buď ze šlechtického, nebo městského prostředí. To se odráželo jednak na možnostech jejich vzdělání, kulturním rozhledu a dostupnosti psaného textu, popřípadě knih, jejichž existence v městském prostředí je pro 15. století doložená.⁷⁸⁰ Posílání dopisů se také může jevit jako nákladná záležitost, neboť bylo třeba psací látky a inkoust, v případě potřeby i písaře, ale také muselo být postaráno o doručení psaného textu adresátovi. Proto nejnižší vrstvy byly z textové produkce prakticky vyloučeny.⁷⁸¹

Korespondence a listiny žen nabízejí šanci pohlednout, jak si žena budovala vlastní autoritu, spravovala vlastní záležitosti, jak komunikovala, o jakých tématech nejčastěji psala. Současně lze sledovat, jak ženy vnímaly samy sebe a vlastní postavení v rámci společnosti. Studované dopisy, listy a listiny, které se staly obsahem diplomové práce, nabízí vhled do života ženy 15. století. Také mohou posloužit k utváření určitého obrazu každodennosti, ale především představ o rodině, podobě rodinného života, pozici ženy v daném sociálním systému, jsou především dokladem gramotnosti žen, ale především, jak bylo naznačeno, zapojení žen do textové produkce.⁷⁸²

Listiny a listy sebrané v edici, ukazují svým obsahem, že nejčastější témata, která se žen dotýkala, nebo je ženy samy řešily, byly otázky majetku a věna. Témata listin tak velmi dobře ukazují právní postavení žen ve společnosti, resp. otázek správy majetku, věna nebo v organizaci sňatku. Nejvíce listin se zabývalo výší věna a majetky, které byly jeho součástí,

---

⁷⁷⁸ Dále srov. výše v textu diplomové práce *Ženská díla a písemnosti a Vyhodnocení děl, Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

⁷⁷⁹ J. DOUGLAS, "Kepe wysly youre wrytyngys", s. 34.

⁷⁸⁰ Nejnověji zejména Michal DRAGON - Jindřich MAREK - Kamil BOLDAN - Milada STUDNIČKOVÁ, *Knižní kultura českého středověku*, Dolní Břežany 2020, s. 151–154.

⁷⁸¹ J. DOUGLAS, "Kepe wysly youre wrytyngys", s. 32–33.

⁷⁸² *Tamtéž*, s. 40–43, W. YSEBAERT, *Medieval letters*, s. 10.

týkaly se závazků zapsání věna, a tím i jeho právního pojištění.⁷⁸³ Další velká skupina listin se týkala darování majetku, či části peněz pro církevní instituce, popřípadě příbuzné, vlastní děti nebo manželovi.⁷⁸⁴ Jednalo se také o instrukce, jak nakládat s majetkem v případě smrti a jak vyřešit zaopatření zbylé rodiny. Často také ženy listinami ustanovovaly manžele správci svého majetku.⁷⁸⁵ Tři listiny se konkrétně týkaly víry, přestupu k jinému vyznání, nebo možnosti při sňatku, aby si manželka zachovala vlastní víru, popřípadě měla vliv na vyznání dětí.⁷⁸⁶ Ženy pomocí listin uplatňovaly svoji moc v určitých oblastech a vyjadřovaly se k problémům, ke kterým měly právní způsobilost. Vzrůstající četnost listin pro 15. století tak dokazuje nabývající důležitost pro ženy mít své záležitosti pojištěné písemným vyjádřením/pořízením. Listy s osobním obsahem ve větším množství najdeme pro pozdější období 16. a 17. století, kdy se jedná především o šlechtickou komunikaci o každodenních záležitostech, o chodu domácnosti, udržování vzájemných vztahů a sociálních kontaktů.⁷⁸⁷

Čistě osobního charakteru je ale také korespondence Perchty z Rožmberka. Na výměně korespondence se podíleli zejména rodinní příslušníci. Obsah korespondence působí emočně a značně vypjatě. Perchta jednak projevovala zájem o život otce a bratrů, ale ve svých listech se na ně především obracela s žádostí o pomoc vyřešit její špatnou manželskou situaci. Ve svých listech podrobně popisovala své problémy nejenom ve vztahové rovině, ale také materiální, kdy jí byly upírány peníze. Popisovala špatné podmínky k bydlení, co se týká vybavení a vytápění. V detailech ale také popisovala atmosféru a vztahy, které panovaly v rodině manžela. U rodinných příslušníků především hledala podporu, pochopení, útěchu, ale také je pobízela k řešení její situace, protože si byla vědomá, že jako žena má sama omezené možnosti.⁷⁸⁸

Kombinací typů listů a listin obsahuje dochovaný soubor Pastonské korespondence. Přinášejí pohled na organizaci a chod domácnosti, obchodních záležitosti, ale také vztahy mezi rodinnými příslušníky, sociální konekce a veřejné společenské dění, stejně tak právní doklady a petice.⁷⁸⁹ Listy spíše učeného charakteru potom představuje korespondence Laury

---

⁷⁸³ K obsahu listin srov. výše v textu diplomové práce v části Vyhodnocení děl a způsoby autorství; *Staré písemné památky*, list č. 6, 7, 12, 19.

⁷⁸⁴ *Staré písemné památky*, listy č. 10, 18, 22.

⁷⁸⁵ *Staré písemné památky*, listy č. 24, 38, 42.

⁷⁸⁶ *Staré písemné památky*, listy č. 14, 23.

⁷⁸⁷ *Staré písemné památky*, s. 63–278, listy č. 54–260.

⁷⁸⁸ Srov. výše v textu diplomové práce v části Vyhodnocení děl a způsoby autorství; *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985.

⁷⁸⁹ J. DOUGLAS, "Kepe wysly youre wrytyngys", s. 29–49; D. WATT (ed.), *The Paston Women*, Woodbridge-Suffolk 2004.

Cerety, zabývající se pozicí ženy ve společnosti.⁷⁹⁰ Když se podíváme do staršího období, tak charakter listin, které mají spíše učenecský charakter, týkající se politických či náboženských záležitostí, jsou listy Hildegardy z Bingen nebo Kateřiny Sienské.⁷⁹¹ Jistou kombinací zde opět tvoří korespondence mezi Helois a Abelárdem, která vyjadřuje jak hluboké niterní pocity, ale má také náboženský obsah.⁷⁹²

Ženy vystupující ve zmíněných listech a listinách plní určité gendrové role, které vyplynuly z historického vývoje křesťanské společnosti. Vystupují jako manželky, dcery, matky, vdovy a v rámci těchto rolí uplatňují svůj vliv, především v majetkové rovině, jak analýza edice od Dvorského představila. Uplatňují svůj vliv a možnosti, jsou aktivní a spíše se nesnaží překročit své vymezené hranice.⁷⁹³ Respektují tak právní postavení a možnosti. Prakticky ani Perchta, která se snaží zlepšit dopisy otci a bratrům špatnou situaci v manželství, nepřestává plnit roli manželky a matky.⁷⁹⁴

---

⁷⁹⁰ A. McCUE GILLI, *Fraught Relations in the Letters of Laura Cereta: Marriage, Friendship, and Humanist Epistolarity*, *Renaissance Quarterly* 62, č. 4, 2009, s. 1098–129.

⁷⁹¹ *Listy sv. Hildegardy z Bingen*, B. Konařík (ed.), Olomouc 1948; *Výbor z listů svaté Kateřiny Sienské*, K. Vrátný (ed.), Olomouc 1940.

⁷⁹² *Abélard a Heloisa: dopisy utrpení a lásky*, J. Pavel – P. Rychterová (edd.), Praha 2003; *Dopisy dvou milenců*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2017.

⁷⁹³ *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869.

⁷⁹⁴ *Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala písemnou činností žen v pozdním středověku. Zkoumala různé formy písemných žánrů a forem, které tvořily ženy jako autorky, ať už je diktovaly, psaly, nebo jen podporovaly jejich vznik. Zohledněna byla tvorba nejen v rámci českých zemí, ale také v evropském kontextu. Ženská písemná produkce a její projevy byly propojeny s podobami a možnostmi ženského vzdělání a gramotností, přičemž byl zkoumán vliv vzdělání na jejich písemné projevy. Hlavní část práce je kladena na analýzu primárních pramenů vzniklých v 15. století, jako období, které nabízí srovnání ženské tvorby jak z evropského prostoru, tak českého prostředí. Zároveň vybrané tvorbě 15. století předchází kontextové začlenění počátků ženského písemnictví staršího období, na které 15. století svou tvorbou navazovalo.

V podrobném rozboru se diplomová práce zaměřila na tyto prameny. Na uherském dvoře vzniklé *Vzpomínky Heleny Kottannerové*, psané v němčině. Pro svou unikátnost především z hlediska obsahového byla vybrána *Kniha Margery Kempe*, z městského anglického prostředí. Z české produkce jako nejranější dochované ženské písemné projevy byly vybrány listy Perchty z Rožmberka a edice *Staré písemné památky žen a dcer českých* vydané Františkem Dvorským. Kromě rozborů zmíněných pramenů se práce zaměřila na otázky týkající se pozice žen v písemné kultuře pozdního středověku, výpovědní hodnotě a obsahového záměru jejich děl, zároveň v souvislosti s pozicí žen ve vzdělání a společnosti. Práce přinesla také překlady vybraných pasáží z *Knihy Margery Kempe*, neboť toto dílo je v českém prostoru prakticky neznámé. Díky tomu se autorka práce snažila zdůraznit právě obsahovou unikátnost tohoto pramene, neboť ve sledované době přibližuje život ženy z jiné sociální vrstvy a poukazuje na prožitky a aktivity. Překlad tak blíže přibližuje knihu pro české prostředí a snaží se ukázat jeho pramenou hodnotu. Zároveň je nutné konstatovat, že pramen si zaslouží pozornost pro další výzkum a do budoucna i případný překlad do českého jazyka.

Diplomová práce se nejdříve zaměřila na subjekt ženy a jeho pozici v historickém bádání. Bylo třeba ustanovit základní pojmy, které se pojí s počátkem vývoje tohoto tématu v historiografii. Tím byl především *feminismus*, hnutí s cílem vnímat ženy a jejich práva jako rovná s muži. Jednotlivé vlny hnutí podněcovaly tvorbu zohledňující ženu, rozhodující pak byla druhá vlna *feminismus*, kdy se v západním akademickém prostředí etablovaly dějiny žen. V jejich počátku se mluvilo o útlaku žen, upozorňovalo se na specifické aktivity, ženské činnosti, ženskou kulturu a zkušenosti. Vznely se otázky nad dopadem jednotlivých epoch na

ženy, či vytvoření nové chronologizace. V reakci na kritiku vytvoření unifikační skupiny žen, která nerozlišuje jejich odlišnosti, se začaly zdůrazňovat rozdílnosti pohlaví s nutností vzájemné interakce. Přelomové bylo ustanovení pojmu *gender* jako analytické kategorie a jeho následné rozvíjení. Když porovnáme nastavené trendy a jejich vývoj s českým prostředím, zjistíme, že jejich záměr nekorespondoval s vývojem české společnosti a trendy v historiografii. Rané příspěvky především oslavovaly slavné ženy. První pilotní práce v oblasti dějin žen se objevily až v 60. a 70. letech, ale až po roce 1989 se do českého prostoru plně dostaly nové koncepty v oblasti výzkumu a nová tematická pole. Dějiny žen ale i *gendru* se tak postupně ukotvují ve výzkumném poli české historiografie, ale stále se setkáváme s určitou marginalizací tohoto výzkumného tématu.

Přehled pramenů, které lze využít ke zkoumání ženské problematiky, měl především za cíl ukázat jejich variabilitu, které lze využít. Je ale zásadní brát v potaz charakter pramenů. Vyzdvihnuta byla také role osobních pramenů, zahraniční projekty a databáze zaměřující se na různé možnosti výzkumu žen. Tyto projekty tak ukazují na pokročilost výzkumu ženského bádání v zahraničí.

K otázce písemných projevů žen a jejich autorství se pojí také otázka a možnosti vzdělání žen. Samotné vzdělání ve středověku bylo spjato s církevními institucemi, při kterých vznikly klášterní, kapitulní, farní nebo katedrální školy. Postupně s rozvojem měst se objevují školy v městském prostředí. Podle typu vzdělání dělíme školy na obecné (zaměřovaly se na základní dovednosti) a partikulární, které poskytovaly vzdělání v části sedmera svobodných umění. Tyto instituce zpravidla dívky nenavštěvovaly. Větší důraz na formu vzdělání a výchovy byl kladen na dívky z vyšších vrstev (královských a šlechtických), postupně z městských rodin. Cílem jejich vzdělání a výchovy bylo uplatnění v dospělém životě, plnění role manželky a matky. Jejich vzdělání kladlo důraz na ruční práce, ale také četbu, popřípadě znalost jazyků. Samotné psaní se vyučovalo odděleně a důraz na něj v rámci dívčího vzdělání se kladl až v pozdějším období. V případě městských rodin se dívky mohly učit i počtům nebo základům rodinného řemesla. Tento typ dívčího vzdělání ale neprobíhal formálním způsobem v daných institucích, ale v rodinném prostředí, popřípadě v podobě placených lekcí nebo v klášteře. Vzdělání, které se dívce dostalo, záviselo především na sociálním postavení rodiny a jejich finančních možnostech, či kulturním prostředí, ve kterém se rodina pohybovala, s tím souvisela i přístupnost ke knižní kultuře. Vše ale záviselo také na samotné dívce a jejím úsilí a snaze zlepšovat své znalosti. V případě chlapců se důraz na vzdělání kladl více; měli více možností k jeho získání nejenom přes soukromé lekce, ale i prostřednictvím rozvíjející se sítě škol a univerzit.

Přehled literárně a písemně činných žen dokladuje přítomnost ženské písemné tvorby již od raného období. Jednalo se o tvorbu různých žánrových, ale i osobních děl, na které navazuje období 15. století, jako zkoumané období diplomové práce. Mezi písemně činnými ženami najdeme řadu básnířek – Sapfo, Korinu z Tanagry, Jefimiju, Frau Avu, Computu Donzelu nebo severské skaldky. Řada žen ale tvořila také práce vědeckého, či spíše učeneckého charakteru. Známe třeba Hypatii z Alexandrie, Hildegardu z Bingenu, Rebeccu Guarnu či Dhuodu. Celá řada děl pocházela od autorek z církevního prostředí, především se jednalo o tvorbu života svatých nebo mystických spisů a vizí. Kromě již zmíněné Hildegardy z Bingenu to byly také Baudonivie, Hygeburc, Alžběta ze Schönau, Mechtilda z Magdeburku, Marguerite Porete, Agnes d'Harcourt, Kateřina ze Sieny, Beatrice Nazaretská, Hadewijch, Juliana z Norwich a Brigita Švédská. Nelze vynechat ani církevní dramata Hrozvity z Gandersheimu, a Kateřiny ze Sutton. V tvorbě pro dvorské prostředí vynikla především Marie de France. Představené ženy, které se zapojily do písemné kultury, pocházely z různých kulturních a geografických oblastí, kde existovaly různé přístupy k písemné produkci, z velké většiny ale výše představené ženy patřily ke šlechtické vrstvě a působily v klášterním prostředí, nebo dvorském, kde tak měly lepší přístup k prostředkům potřebným k sepsání daného textu, ale i dalším knihám k rozvíjení kulturního rozhledu.

Sledované 15. století bylo zvoleno jako hlavní období diplomové práce zejména z hlediska pozvolného šíření psaných památek žen mezi různé společenské vrstvy. Další otázku nedílně tvořil stav dochování. Vybrané prameny dokladují rovněž rozvíjející se žánrovou pestrost dochovaných písemných památek. Úzký rozbor byl zaměřen na několik pramenů - *Vzpomínky Heleny Kottannerové*, *Knihy Margery Kempe*, korespondence Perchty z Rožmberka a edice listů a listin vydané Františkem Dvorským. Prameny byly vybrány nejen v rámci českého prostředí, ale také evropského kontextu pro vzájemnou komparaci. Zatímco pro české prostředí se jedná o jedny z prvních dochovaných písemných ženských projevů, neznamená to ale, že dříve se ženy do písemné tvorby nezapojovaly, mohly ale upřednostňovat jiné formy, zapojení, například mecenášskou podporu.⁷⁹⁵ Pro zahraniční prostředí na základě předchozího výčtu máme dochovaná již díla ze starších období. Mohl na to mít vliv přístup ke vzdělání nebo celkově písemné kultuře a jejího zachování. Pro úplnost vytvoření obrazu dochované ženské písemné tvorby v kontextu Evropy byly v diplomové práci představeny i další písemně činné ženy. Zásadní pro 15. století z evropského kontextu z hlediska množství dochované tvorby je Kristina Pisánská, dále z prostředí Francie se

---

⁷⁹⁵ Abatyše Kunhuta nebo Eliška Rejčka ale také kněžna Emma.

dochovalo dílo Anny Francouzské, Leonor Lopez de Cordoba ze Španělska, poté Pastonské dopisy, či korespondence Laury Cerety.

Z pohledu vyhodnocení ženami psaných děl a textů, včetně jejich obsahu rozdělila autorka diplomové práce jednotlivé prameny do kategorií vzpomínek/pamětí, literárních děl, poté listin a listů. Podle obsahu do kategorie vzpomínkových a paměťových textů byla zařazena tvorba Heleny Kottanerové a *Knihy Margery Kempe*. Jedná se o díla, která zobrazují část života svého pisatele. V případě Heleny Kottanerové se jedná o vzpomínky, obsah tak zobrazuje zásadní události, které se staly během jejího působení jako dvorní dámy na uherském dvoře. *Knihy Margery Kempe* bývá označována jako autobiografie. Margery Kempe ve své knize pokryla většinu svého dospělého života, tedy zobrazuje mnohem delší časový úsek než zmíněné vzpomínky. Autobiografické označení dostal také text Leonor Lopez de Córdoba, který je ale v porovnání s *Knihou Margery Kempe* jen krátký a shrnuje její dosavadní životní úděl.

Další zásadní kategorií z hlediska vybraných pramenů jsou listiny a listy. V tomto případě se nejedná o souvislý text, jako v případě paměťových textů. Korespondence ale také tvoří různě rozsáhlé soubory listů, které spolu souvisí tématicky, tím může být vzájemná rodinná korespondence. Zvyšující se podíl žen na utváření korespondence a listinného materiálu, který nabírá na intenzitě od 15. století, tak dokazují vybrané prameny. Příkladem ženské korespondence je dochovaný soubor listin Perchty z Rožmberka určený vlastní rodině. Velký soubor rodinné korespondence z anglického prostředí, na jejíž tvorbě se podílely i ženy tvoří Pastonské dopisy. Oproti tomu formálnější charakter mají listy Laury Cerety. Kategorii listin zde potom naplňuje zejména edice vzniklá z produkce českých žen nejen 15. století. Pro 15. století se svým obsahem jedná nejčastěji o právní listiny (majetkové, týkající se věna, prodeje, sňatku). Charakter neformální korespondence nabývají až pro pozdější období.

Kategorii literárních děl tvoří celá škála literárních žánrů. Jedná se nejen o poezii, dvorské příběhy, naučné texty, vizionářská díla, nebo spisy politicko-společenského charakteru, ve kterých vynikla Kristina Pisánská. Žánrově se jedná o díla velmi různorodá, ale v zásadě navazovala na dosavadní tvorbu, která se ale vyznačovala inovativním pojetím obsahu, či tematického zaměření, které často zohledňovalo ženy. Mezi tvorbu přinášející inovativní prvky lze řadit díla Marie de France, Hildegardy z Bingen, nebo Hrozvity z Gandersheimu. Ukázky žánrových děl byly představeny především v přehledu starší tvorby. Pro období 15. století tuto kategorii splňují již zmíněná díla Kristiny Pisánské, která jsou typická pro svůj politicko-společenský pohled zohledňující stav současné společnosti a pozice

žen. Společnost je dále reflektována také v díle Anny Francouzské, které má charakter knížecího zrcadla.

Obsahová stránka pramenů ukazuje zejména osobní aspekty a prostředí života žen. Helena Kottannerová ve svých vzpomínkách ukazuje prostředí královského dvora, zároveň činnost žen na dvoře v pozicích dvorních dam. Sama se pohybovala v blízkosti královny jako opatrovatelka jejích dětí. Naskýtá se tak pohled na ženskou část dvora, události a činnosti, které prožívaly ženy – porod, péče o dítě. Ženu a její pozici ve dvorském prostředí představuje také v krátkosti Leonor Lopez de Córdoba ve své autobiografii. Korespondence Perchty z Rožmberka vytváří obraz hlavně vzájemných rodinných vztahů, a situace v manželském životě, především emocionálního strádání, ale i majetkového. Fungování žen v rámci správy rodinného majetku, ale i vzájemné rodinné vztahy a fungování šlechtické domácnosti ukazují především anglické Pastonské dopisy. Margery Kempe ve své knize se soustředí spíše na duchovní prožitky, ale zároveň ukazuje obraz života měšťské ženy v pozdně středověké Anglii. Ukazuje nejen rodinný život a vzájemné vztahy, ale také ekonomické aktivity, ve kterých se mohly ženy angažovat, nebo způsoby cestování. Právní postavení a situaci české ženy, zejména majetkového charakteru, týkající se věna, prodeje majetku nebo jeho darování, ale také náboženského vyznání představují jednotlivé listiny v edici Františka Dvorského. Obsahově intelektuálnější, ale stále zabývající se ženou a její situací ve společnosti, v rodině, popřípadě vzdělání tvoří listy Laury Cerety.

Co se týká obsahové, tématické a výpovědní stránky pramenů, tak je spojuje hned několik prvků. Představená ženská písemná činnost je žánrově rozmanitá. Spojuje je především jejich tématické zaměření, tím jsou právě ženská témata. Odrážejí pozici ženy ve společnosti, a jejich přijímání, vyzdvihují pozitivní obrazy žen nebo pozitivní funkci mateřství. Snažily se přetvořit literární obraz ženy, vyzdvihovaly ženské kvality a vlastnosti, stavěly ženy na roveň s muži nebo představovaly jiné ctnostné ženy z minulosti jako mravné příklady. Tvorbu 15. století také můžeme vnímat jako nástup osobních a vzpomínkových textů, jejichž autorkami byly ženy. Zde ve svých dílech ukazovaly svůj život. Jedná se o texty tzv. afektivního obsahu. Nejčastějším tématem bývala rodina, mateřství, děti, vzájemné vztahy, ale také náboženské citění. Tyto prvky tak významně odlišují písemné projevy žen od mužských textů. Ať se jedná o žánrové nebo osobní texty, je v nich patrná citovost, niternost, zaměřují se na ženská témata, na sebe samé nebo k vzájemné podpoře. Zároveň zkoumané prameny jsou všechny psané v národních jazycích (češtině, němčině, italštině, angličtině, francouzštině, španělštině). Pozdní středověk je celkově spojen se zvýšenou produkcí vernakulární tvorby jak v obecném psaní, tak literárním vyjádření. Na základě představených

žen, ale vidíme, že řada z nich používala právě domácí jazyky ke svému vyjádření již ve starším období, neboť nebyly školené v latině a lze je tak považovat za průkopnice v tomto ohledu.⁷⁹⁶ Tím se propojuje téma vzdělání, kdy znalost latiny nemívaly ani řeholnice na vysoké úrovni. Zmíněná oblast jazykových schopností středověkých žen představuje tak rovněž téma, které nabízí potenciál pro hlubší výzkum.

Každá žena, jak bylo naznačeno, pocházela z dobře zajištěné rodiny. Jednalo se nejvíce o šlechtičny, a nově také o ženy pocházející z majetné městske rodiny. Helena Kottannerová je zástupkyní nižší rakouské šlechty, která se ale pohybovala na královském dvoře a v okolí samotné královny, na úrovni jiných šlechtičen, často výše postavených, které také byly v pozici dvorních dam. Perchta z Rožmberka pocházela z jednoho z nejvýznamnějších domácích šlechtických rodů, držících značný majetek i politickou moc. Provádala se poté do rodiny Lichtenštejnů, taktéž význačné rakouské šlechtické rodiny. Pozici nižší anglické pozemkové šlechty zastávala nejprve rodina Pastonových, ale postupně získala významné postavení v anglické politice. Stejně tak ženy, jejichž listiny jsou obsažené v edici, pocházely z významných českých šlechtických rodin (Šternberků, Kravař, Hradce, Lobkovic, Velhartic), ale také nižší šlechty, nebo městske vrstvy obyvatel. Margery Kempe pocházela ze staré obchodnické rodiny, která držela značný majetek ve městě, ale také zastávala významné politické posty v městske správě.

V ohledu písemného vyjadřování žen byla pro diplomovou práci zásadní otázka autorství a vlivu vzdělání, která se pojí k sociálnímu postavení žen. Jak bylo zmíněno, jedná se o ženy pocházející ze šlechtického a městskeho prostředí, a lze proto očekávat, že měly přístup a možnosti k vzdělání, tzn. prostřednictvím knih v rodině, provozu psaného textu a obecně psané kultury. Ženy tak mohly nabýt nejen povědomí o schopnostech, co se týká řízení domácnosti, péči o rodinu a děti (což je patrné ze *Vzpomínek Heleny Kottannerové*, ale také *Knihy Margery Kempe*), jako hlavní činnosti, které byly určeny ženě, v rámci role správné matky a manželky, ale také o základních dovednostech jako čtení a psaní. Četbu alespoň na základní úrovni zřejmě ovládaly, avšak i v tomto ohledu mohla být situace pro každou z nich odlišná. Perchta se ve svém listě nikdy nezmínila, že by neměla možnost si korespondenci přečíst, když neměla přítomného svého písaře. V případě Margery Kempe si nemůžeme být čtením rovněž jisti. V knize je zmiňováno, že si nechávala předčítat nejenom celé knihy, ale i dopisy. Ani v případě psaní nenalezneme zcela jasnou odpověď. Znovu zopakujme, že na schopnost psaní se v případě žen kladl důraz až v pozdějším období, nelze

---

⁷⁹⁶ Frau Ava, Mechtilda z Magdeburku, Marie de France, Juliana z Norwich, Compuita Donzella, Beatrice Nazaretská, srov. výše v diplomové práci v části Přehled literární tvorby žen.

tedy očekávat, že zmíněné ženy měly více, než velmi základní znalosti psaní. Pro vytčené prameny platí, že se jednalo o texty zpravidla diktované. Víme tak skoro s určitostí v případě *Vzpomínek Heleny Kottannerové*, nebo vzpomínek Leonor Lopez de Corodoby, či u Pastonských dopisů. Zcela s určitostí, neboť je to v pramenech zmíněné, víme o užití písařů k napsání daného textu v případě *Knihy Margery Kempe*, která v tomto ohledu poskytuje jedinečné svědectví. Využívání písařů zmiňuje také ale Perchta z Rožmberka. Vyjmečná situace v tomto ohledu panuje v případě Kristiny Pisánské. Přesto, že dané ženy dílo diktovaly, měly kontrolu nad vlastním textem a jeho obsahem. I přesto, že se texty rozhodly diktovat, ale neznamená, že neměly vůbec žádné znalosti psaní. Využívání služeb písařů bylo znakem společenského postavení. Lze tak usoudit, jak bylo konstatováno výše, že mohly mít základní znalosti psaní, ale nebyly schopné sami napsat delší text. U řady žen je ale také patrné vlastní úsilí ve zlepšování svých znalostí. Mohli jsme to vidět v případě Margery Kempe, která si sama aktivně vyhledávala knihy, které jí mají být předcítány nebo v případě Kristiny Pisánské, kdy si zlepšovala své znalosti latiny a znalosti v oblasti literatury a filozofie. Řada žen si ale byla vědoma také svého právního postavení v rámci své společenské vrstvy a úcty, které jí přitom náleží. Je tak patrné v listech Perchty z Rožmberka, která se orientovala v otázce věna, byla si vědoma svého postavení a s tím spojeného zacházení, které by jí mělo být projevováno. Svého postavení a práv si byla vědoma také Margery Kempe, které dávala najevo při jednání se světskými, ale i církevními autoritami. Uvědomění důležitosti zlistinění majetkových práv, ale také záležitostí věna, či sňatku ukazují potom jednotlivé listiny v edici *Staré písemné památky žen a dcer českých*.

Na závěr je proto nutné konstatovat, že dochází k určitému selektivnímu výběru uzší skupiny žen, které měly možnost participovat na písemné kultuře a jiných písemných projevech. Tento přístup je vždy nutné propovajovat s kontextem společenského postavení žen, jejich práv, způsobu vzdělání a přístupu k němu. V porovnání s analyzovanými prameny se Margery Kempe spolu s Perchtou z Rožmberka zdají jako ženy, které se postavily do určité míry očekáváním dobové společnosti vůči ženě. Některé se vzepřely dobovým konvencím, jiné se snažily hájit své postavení a právo. Současně nelze přehlednout snahu v oblasti vlastního vzdělávání a rozvoji schopností (kde vystupuje výrazně také Kristina Pisánská). Podobnou aktivitu a projev až nezávislého chování najdeme také u Leonor Lopez de Cordoba, což je patrné z její dochované autobiografie.⁷⁹⁷ Manželský stav často ovlivňoval míru společenské autonomie a svobody, kterou ženy mohly uplatňovat. Vdané ženy typicky

---

⁷⁹⁷ R. AYERBE-CHAUX, *Las Memorias de doña Leonor López de Córdoba*, *Journal of Hispanic Philology* 2, 1977–1978, s. 11–33.

podléhaly větší kontrole a omezením ze strany svých manželů a společnosti, což mohlo limitovat jejich veřejné vystupování a samostatné projevy. Naproti tomu vdovy často získávaly větší osobní a ekonomickou nezávislost v důsledku absence manžela. To jim mohlo umožnit otevřenější vyjadřování a chování. Lze tak pozorovat na příkladu Kristiny Pisánské, která se stala vdovou po krátké době manželství, ale také u Margery Kempe, která sice vdovou nebyla, ale po složení slibu čistoty získala na manželovi nezávislost. Naopak určité omezení projevů a vystupování vlivem manželství pozorujeme u Perchty z Rožmberka.

Možnosti studia žen se v západním akademickém prostředí ubírají různými směry. Velké zastoupení má tzv. queenship studies, kdy se zaměřují na královské ženy a jejich stopu v minulosti, vykonávání autority, ovlivňování a formování politických a sociálních struktur.⁷⁹⁸ Optika genderu je také jedna z aktuálních možností, jak nahlížet na ženu v minulosti i v rámci písemné kultury, vzájemných vztahů s muži, praktikování moci a utváření tak genderů určující pozici ženy ve společnosti.⁷⁹⁹ V západním prostředí, zejména anglickém jsou velmi rozšířené překladové edice děl. Ženské psaní se nezkoumá jako oddělený fenomén, ale využívá kontextualizaci, kdy se snaží umístit středověké ženské psaní do jeho kulturních, sociálních, náboženských a politických kontextů. Samotné texty mohou ukazovat způsoby utváření genderu a jeho přijetí, popřípadě odmítnutí ženou. Lze také sledovat linii afektivního obsahu a sebevyjadřování, hledání ženské identity. Prozrazují řadu detailů z každodenního života, vztahů, sociálních kontaktů, aktivit, ale také kontextu vzdělání.⁸⁰⁰ Role žen v literární kultuře je další možností. Výzkum se zaměřuje na centrální roli středověkých žen v produkci a oběhu knih a zvažuje jejich zastoupení v středověkých literárních textech, jako autorek, čtenářek

---

⁷⁹⁸ Theresa EARENIGHT, *Queenship in Medieval Europe* New York 2013, Carey FLEINER – Elena WOODACRE (edd.), *Virtuous or Villainess? The image of the royal mother from the early medieval to the early modern era*, Palgrave Macmillan 2016; Elena WOODACRE (ed.), *Queenship in the Mediterranean: Negotiating the Role of the Queen in the Medieval and Early Modern Eras*, New York 2013.

⁷⁹⁹ Lucie ŠTORCHOVÁ – Jana RATAJOVÁ, *Žádná ženská člověk není: polarizace genderů v českojazyčné literatuře druhé poloviny 18. století*, Praha 2010; Merry E. WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, Wisconsin 2019; Bronach KANE, *Popular Memory and Gender in Medieval England: Men, Women and Testimony in the Church Courts, c.1200–1500*, Woodbridge 2019; Victoria BLUD, *The Unspeakable, Gender and Sexuality in Medieval Literature, 1000–1400*, Cambridge 2017.

⁸⁰⁰ Diane WATT, *Women, writing and religion in England and Beyond, 650-1100*, London 2019; Emily WINGFIELD, *Scotland's royal women and European literary culture, 1424-1587*, Brepols 2024; Elizabeth HODGSON, *Grief and Women Writers in the English Renaissance*, University of British Columbia 2014.

a subjektů.⁸⁰¹ Začíná se uplatňovat globální přístup a rozšíření studia mimo díla napsaná především v anglosaském prostoru, ale také zbytku Evropy, Afriky a Asie.⁸⁰²

Studium ženské písemné tvorby není v českém prostředí pro starší období příliš rozšířené. Jeho intenzita narůstá až pro období novověku, zejména 19. století, které se pojí s růstem pramenů. V českém prostředí pro období středověku k rozsáhlejšímu výzkumu chybí především širší pramenná základna a dochované ženské písemné texty. Z evropského kontextu ženské písemné tvorby se setkáme především s překladovou činností nejznámějších autorek nebo významných děl. Také v souborných dílech zabývajících se dějinami literatury ojediněle najdeme ženská jména. Písemnou tvorbu žen lze pak pro české prostředí sledovat od novověku, kdy se více začínají objevovat nejen paměťové texty, ale také nabývá ženská korespondence, příkladem můžou být rodinné paměti Lidmily z Lisova.⁸⁰³ Ženské písemné památky a jejich tvorba je tak problém, který lze sledovat i po zavedení knihtisku a jeví se jako stále nosný. Z hlediska písemné tvorby je důležité pokračovat ve zkoumání jednotlivých žen a jejich textů, pořizovat edice a popřípadě překlady. Zapojovat se do mezinárodních databází a výzkumů, snažit se také i o digitalizaci případných textů k usnadnění přístupnosti.

---

⁸⁰¹ Claudine MASSARD, *Die Rolle der Frau in der Literatur des Mittelalters*, München 2012; Christine D'ANCA, *Medieval Mausoleums, Monuments, and Manuscripts: French Royal Women's Patronage from the Twelfth to the Fourteenth Centuries*, Brepols 2024; Consuelo LOLLOBRIGIDA – Adelina MODESTI (edd.), *Women in Arts, Architecture and Literature: Heritage, Legacy and Digital Perspectives*, Brepols 2023.

⁸⁰² Kathryn LOVERIDGE – Liz McAVOY, *Women's Literary Cultures in the Global Middle Ages: Speaking Internationally*, D. S. Brewer 2023; Liz McAVOY – Michelle SAUER – Diane WATT (edd.), *The Palgrave Encyclopedia of Medieval Women's Writing in the Global Middle Ages*, Palgrave Macmillan Cham 2022.

⁸⁰³ *Paměti Alžběty Lidmily z Lisova*, J. Ratajová (ed.), Praha 2002; *Staré písemné památky žen a dcer českých*, F. Dvorský (ed.), Praha 1869; *Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštiny I – II.*, F. Dvorský (ed.), Praha 1984–1895; *Máteř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, F. Dvorský (ed.), Praha 1890.

PŘÍLOHA – výběrový překlad *Knihy Margery Kempe*

1. Překladová příloha

Příloha obsahuje překlad vybraných částí *Knihy Margery Kempe*, která je v českém prostředí prakticky neznámá. Úryvky byly autorkou diplomové práce vybrány tak, aby došlo k bližšímu představení pramene, jeho unikátnosti v oblasti v pohledu na život jedné ženy, zvýraznění pocitů, vztahu s manželem a vzájemných rozmluv. Dále se uvedené úryvky soustředí na ukázání ženských náboženských prožitků a mystiky, vizí nebo náboženských poutí, které Margery prožila, stejně jako zážitky spojené s cestováním. Za unikátní lze také považovat v úvodu samotný popis vzniku *Knihy*. Pro přípravu překladových ukázek bylo využito online dostupné edice s přepisem původního textu z roku 1996⁸⁰⁴ a srovnání s edicemi z roku 2004 od Barryho Windeatta,⁸⁰⁵ která obsahuje také přepis textu původního rukopisu a vydáním z roku 2012, jež nabízí text v moderním anglickém překladu Anthonyho Balea.⁸⁰⁶ Přístupná je také digitalizovaná verze rukopisu.⁸⁰⁷

1.1 Ediční/překladatelská poznámka

Jediný známý rukopis knihy je uložen v Britské knihovně v Londýně pod číslem 61823.⁸⁰⁸ Jedná se o kopii pocházející z 15. století. Tato kopie byla původně součástí knihovny kartuziánského kláštera Mount Grace v Yorkshiru.⁸⁰⁹ Identifikaci rukopisu provedla Hope Emily Allen, která se také zasloužila o vydání první kritické edice.⁸¹⁰ Před 30. lety 20. století byl text znám pouze skrze výběr několika úryvků, které byly publikovány v pamfletu v roce 1501 *Wynkyn de Worde*.⁸¹¹ Později byly tyto úryvky začleněny do tištěné edice Henryho

---

⁸⁰⁴ [Book of Margery Kempe, The | Robbins Library Digital Projects \(rochester.edu\)](#) [Dostupné k 15. 2. 2024]. V překladu dále odkazují jen na knižní edice.

⁸⁰⁵ *The Book of Margery Kempe*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

⁸⁰⁶ *The Book of Margery Kempe*, A. Bale (ed.), Oxford 2015.

⁸⁰⁷ [The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 30. 11. 2023]

⁸⁰⁸ MS Additional 61823, London, British Library.

⁸⁰⁹ *Medieval Libraries of Great Britain*, N. R. Ker (ed.), London 1964, s. 132.

⁸¹⁰ *The Book of Margery Kempe*, S. Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940.

⁸¹¹ *Here begynneth a shorte treatyse of contemplacyon taught by our lorde Jhesu cryste, or taken out of the boke of Margerie kempe of lyn[n]*. London: Wynkyn de Worde, 1501, Cambridge University Library, Sel. 5, 2. Dostupné online: [Now Showcasing: The Book of Margery Kempe \(selu.edu\)](#) [Dostupné k 20. 2. 2024]

Pepwella, obsahující sbírku náboženských textů.⁸¹² Nalezený rukopis nenesl žádné jméno, Emily Allen ho tak odvodila při vydání první edice na základě tisků z roku 1501. Tisky nesly původně název: „*Here begynneth a shorte treatyse of contemplacyon taught by our lorde Jhesu cryste, or taken out of the boke of Margerie kempe of lyn[n]*.“⁸¹³ Název, který Emily Allen odvodila – *The Book of Margery Kempe*, se dodnes používá i u dalších edic.⁸¹⁴ Podoba původního rukopisu je neznámá, samotný text ale naznačuje, jak vznikla psaná verze textu. Text nepsala sama Margery Kempe. K sepsání využila písařů, kterým text diktovala.⁸¹⁵ Kniha se skládá ze dvou částí, které jsou odděleny úvodem (proem). První kniha obsahuje 89 kapitol, druhá potom 10 kapitol.⁸¹⁶ Datum sepsání knihy lze datovat mezi lety 1432-1438.⁸¹⁷

První editorkou byla již zmíněná americká medievalistka Hope Emily Allen spolu s profesorem Sanfordem Meechem.⁸¹⁸ Jejich práce se stala základem pro další výzkumy, které nabývaly většího rozsahu od 80. let.⁸¹⁹ V roce 1996 vznikla nová edice pod vedením Lynn Stanley, tato verze textu je nyní dostupná online.⁸²⁰ Edice poskytuje krátké shrnutí nejnovějších výzkumů, navazujících na první edici. Zároveň pokračuje v tradici přepisu středověkého textu, ke kterému je k dispozici glosář.⁸²¹ Edice z roku 2004 od Barryho Windeatta zahrnuje přepis původního středověkého textu vycházející z původního rukopisu.⁸²² Existují také edice, které nabízejí překlad středověkého textu do současné angličtiny; některé z nich byly publikovány v letech 1995,⁸²³ 1998,⁸²⁴ 2001⁸²⁵ a 2015.⁸²⁶

---

⁸¹² “A Short Treatyse of Contemplation taught by our Lord Jesu Christ, or taken out of the Book of Margery Kempe, Ancess of Lynn.” in: *The Cell of Self-Knowledge: seven Early English Mystical Treatises printed by Henry Pepwell Maxi, E. G. Gardner (ed.)*, London: Henry Pepwell, 1521 (STC 20972).

⁸¹³ *Here begynneth a shorte treatyse of contemplacyon taught by our lorde Jhesu cryste, or taken out of the boke of Margerie kempe of lyn[n]*. London: Wynkyn de Worde, 1501, Cambridge University Library, Sel. 5, 2.

⁸¹⁴ Srov. *The Book of Margery Kempe*, J. Skinner (ed.), New York 1998; *The Book of Margery Kempe, A New Translation, Contexts and Criticism*, L. Staley (ed.), New York 2001; *The Book of Margery Kempe: An Abridged Translation. Translated from the Middle English with Introduction, Notes and Interpretive Essay*, L. McAvoy (ed.), Woodbridge-Rochester 2003; *The Book of Margery Kempe*, A. Bale (ed.), Oxford 2015.

⁸¹⁵ *The Book of Margery Kempe (BMK)*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 51.

⁸¹⁶ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

⁸¹⁷ *Tamtěž*, s. 13.

⁸¹⁸ *BMK*, S. Meech - H. E. Allen (edd.), London 1940.

⁸¹⁹ Studie: Karma LOCHRIE, *Margery Kempe and translations of the flesh*, Philadelphia 1991; Wendy HARDING, *Body into text: the Book of Margery Kempe*, in: *Feminist approaches to the body in mediavel literature*, L. Lomperis – S. Stanbury (edd.), Philadelphia 1993; Nancy WARREN, *Feminist approaches to middle english religion writing: the case of Margery Kempe and Julian of Norwich*, *Literature compas* 4, 2007, s. 1378–1396.

⁸²⁰ *BMK*, L. Staley (ed.), Kalamazoo 1996. [Book of Margery Kempe, The | Robbins Library Digital Projects \(rochester.edu\)](https://www.robblib.org/digital-projects/book-of-margery-kempe-the) [Dostupné k 20. 2. 2024]

⁸²¹ [Book of Margery Kempe, The | Robbins Library Digital Projects \(rochester.edu\)](https://www.robblib.org/digital-projects/book-of-margery-kempe-the) [Dostupné k 20. 2. 2024]

⁸²² *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

⁸²³ *The Autobiography of the Madwoman of God: The Book of Margery Kempe. A New Translation*, T. D. Triggs (ed.), Ligour 1995.

Knihy Margery Kempe byla přeložena do francouzštiny v roce 1989⁸²⁷ a do italštiny v roce 2002,⁸²⁸ což zvýšilo dostupnost textu pro širší publikum.

Při překladu byla dodržena základní struktura textu na úrovni kapitol, které jsou v původním rukopisu odděleny počátečním zdobeným písmenem a novým odstavcem. Edice při rozlišení kapitol využívají čísla, což bylo zachováno. Podle původního rukopisu překlad respektuje dělení na jednotlivé odstavce. Angličtina 15. století je typická pro dlouhou stavbu vět, skládající se z řady vět vedlejších a vsuvek nebo řady přídavných jmen, které se často opakují. V určitých případech při překladu došlo k rozdělení těchto dlouhých vět pro lepší porozumění, ale daný význam textu zůstal zachován. Text je psaný v *er* formě, kdy je podmětem označení *this creature*, v překladu je užito označení *toto stvoření*, přičemž zpravidla následuje podmět *she*, tedy třetí osoba ženského rodu. Některé věty jsou psané také v *ich* formě.

1.2 Překlad

ÚRYVEK Z PROEM⁸²⁹

[...]

Poté, podle přání našeho Pána, jenž ji přikázal a pověřil, aby sepsala své pocity, zjevení a způsob života, aby tak mohla boží dobrota vejít ve známost celého světa.⁸³⁰

Toto stvoření ale nemělo žádného pána, který by buď splnil její přání, nebo dodal na důvěryhodnosti jejím pocitům. Až do chvíle, kdy muž žijící v Německu,⁸³¹ (rodem

---

⁸²⁴ *BMK*, J. Skinner (ed.), New York 1998.

⁸²⁵ *The Book of Margery Kempe, A New Translation, Contexts and Criticism*, L. Staley (ed.), New York 2001.

⁸²⁶ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015.

⁸²⁷ *Le livre de Margery Kempe: une aventurière de la foi au Moyen Âge*, L. Magdinier (ed.), Paris 1989.

⁸²⁸ *Il libro di Margery Kempe. Autobiografia spirituale di una laica del Quattrocento*, G. Del Lungo Camiciotti (ed.), Milano 2002.

⁸²⁹ V úvodní části knihy je popsáno, jak samotná kniha vznikla, a co jejímu vzniku předcházelo, kým byla Margery pobízela, aby sepsala knihu, také komu je text určen. Proem v určitém smyslu znamená úvod, je to část před samotným hlavním vyprávěním knihy, kniha obsahuje ještě jeden kratší úvod, který následuje a je oddělen, je také patrné, jak uvádí Bary Windeatt ve své edici, že tento delší úvod byl přidán až dodatečně. Samotné označení *Proem* ve své edici, ale neuvádí. Toto označení se ale objeví v edici od Anthonyho Balea. Rozhodla jsem se ho uvést také pro lepší oddělení jednotlivých částí knihy. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 41–51; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 3–7.

⁸³⁰ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 46–47; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 5; [The Book of Margery Kempe: Book I, Part I | Robbins Library Digital Projects \(rochester.edu\)](#).

⁸³¹ Původní středověké slovo je *Dewchlonde*, což je pojem, který souhrnně označuje německy mluvící oblasti, které často také zahrnovaly oblast Nizozemí. Bale užívá ve své edici označení *Germany*.

Angličan,⁸³² který se ale od té doby oženil do Německa a měl tam ženu a dítě), znajíc dobře toto stvoření a její přání, přišel, jak věřím při Svatém Duchu, do Anglie se svou ženou, svým majetkem a žil s tímto stvořením. Po dobu co spolu byli, napsal, vše co mu řekla. Později ale zemřel.⁸³³

Poté tu byl kněz, ke kterému chovala velkou náklonnost. Mluvila s ním o této záležitosti a přinesla sebou sepsanou knihu, aby si ji přečetl. Kniha ale byla tak špatně napsaná, že mu nedávala smysl. Nebyla napsána dobrou angličtinou ani němčinou, ani rukopis neměl podobu nebo formu jiných písem, co znal. Z toho důvodu tento kněz věřil, že to nikdo nebude schopný přečíst, pokud by nebylo zvláštního požehnání. Nicméně ji slíbil, že pokud bude schopen knihu přečíst, opíše to mnohem lépe.⁸³⁴

Rozšířily se ale špatné řeči o této bytosti a jejím pláči, až se kněz neodvážil pro svou zbabělost s tímto stvořením až na výjimky hovořit, a nepracoval na opisu, jak původně slíbil tomuto stvoření. Vyhýbal se psaní této knihy, odkládal to skoro čtyři roky,⁸³⁵ možná déle, i přesto, že toto stvoření ho často vyzývalo, aby tak činil. Nakonec řekl, že tak nemůže učinit, neboť není schopen knihu přečíst. Řekl, že se kvůli tomu nevystaví nebezpečí.⁸³⁶

Poradil jí, aby šla za dobrým mužem, který se velice blízko znal s tím, co prve napsal tuto knihu, předpokládaje, že on nejlépe bude vědět, jak ji přečíst, protože už dříve četl dopisy psané jeho rukopisem, které poslal ze zahraničí, když pobýval v německých oblastech. Tak šla za oním mužem. Žádala ho, aby napsal tuto knihu, ale neodhalil tak, dokud bude živa,⁸³⁷ dáváje mu velkou sumu peněz za jeho práci. Tento dobrý muž napsal asi jeden list, což bylo sotva záměrem, ale nemohl s tím pokračovat, protože kniha byla tak špatně a nečitelně napsaná.⁸³⁸

Tento kněz z toho měl ale špatné svědomí, protože slíbil, že tuto knihu napíše, pokud ji bude schopen přečíst, a měl pocit, že nedělá svoji práci tak dobře, jak by mohl. Zeptal se tak tohoto stvoření, zda by mu mohla laskavě přinést knihu znovu. Přinesla znovu knihu a dala ji

---

⁸³² S největší pravděpodobností se jednalo o syna Margery Kempe, o kterém kniha později pojednává, k tomu srov. S. SOBECKY, *“The wrytyng of this tretys”*: *Margery Kempe’s Son and the Authorship of Her Book*, *Studies in the Age of Chaucer* 37, 2015, s. 257–283.

⁸³³ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 47; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 5.

⁸³⁴ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 47–48; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 5.

⁸³⁵ V případě, že uvážíme možnost, že první verzi sepsal její syn, který zemřel v roce 1431, uvedený rok 1436 na konci úvodu by se shodoval s výše uvedenými roky, kdy nikdo na přepisu nepracoval, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 47.

⁸³⁶ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 48; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 5–6.

⁸³⁷ Můžeme se domnívat, že Margery Kempe neměla v úmyslu knihu rozšiřovat ještě během jejího života, i dále v textu vyjadřuje určitou neochotu svěřovat se svými zkušenostmi laikům. Srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 228, 236.

⁸³⁸ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 48–49; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 6.

knězi velmi ráda. Žádala ho, aby vše činil s dobrou vírou, jelikož se bude za něj modlit k Bohu a prosit ho o milost, aby to přečetl a také napsal. Kněz věřil jejím modlitbám, začal číst tuto knihu a myslel si, že je to mnohem jednodušší než předtím. Přečetl znovu každé slovo v přítomnosti tohoto stvoření, aby pomohla v případě obtíží.⁸³⁹

Tato kniha není napsána popořadě, jak se každá věc stala, ale tak jak tento příběh přicházel tomuto stvoření na mysl, když byl psán, neboť uplynula dlouhá doba, než to bylo napsáno, že zapomněla čas a pořadí, ve kterém se věci staly. Proto nepsala nic, než co věděla, že je úplná pravda.⁸⁴⁰

Když kněz začal poprvé psát tuto knihu, selhal mu zrak tak, že nebyl schopen zformovat písmena nebo si správně opravit pero. Ostatní věci viděl dobře. Nasadil si brýle na nos,⁸⁴¹ ale bylo to ještě horší než předtím.⁸⁴² Stěžoval si tomuto stvoření na jeho těžkosti. Řekla mu, že jeho nepřátelé mu závidí jeho dobrý skutek a budou mu bránit, naléhala na něj, aby jednal s božím požehnáním a nepřestával. Když se vrátil ke knize, tak si pomyslel, že vidí zase dobře, jako nikdy předtím za denního světla ani při světle svíčky. A z tohoto důvodu, během psaní listů rukopisu, přidal jeden list a napsal tento úvod, aby se vyjádřil otevřeněji, než to co následuje, jež bylo napsáno dříve.⁸⁴³

Anno domini 1436.⁸⁴⁴

---

⁸³⁹ Tato část tak značí, že Margery měla vliv na podobu opisu, který probíhal určitou spoluprací v podobě zpětného čtení. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 49; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 6.

⁸⁴⁰ Napříč textem knihy je u některých částí patrné, že události nejsou v časové posloupnosti, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitoly 24, 25, 85; k překladu srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 49, *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 6.

⁸⁴¹ Brýle se užívaly již od konce 13. století v severní Itálii, v Anglii (i v českých zemích) se jejich užití značně zvyšovalo během 15. století, srov. Ilardi, VINCENT, *Eyeglasses and Concave Lenses in Fifteenth-Century Florence and Milan: New Documents*, *Renaissance Quarterly* 29, č. 3, 1976, s. 341–60; Charles LETOCHA, *The Origin of Spectacles*, *Survey of Ophthalmology* 37, č. 3, 1986, s. 185–188.

⁸⁴² Je zde akcentována důležitost duchovního zraku před tím fyzickým, také u jiných vizionářských prací ženských mystiček se setkáme s nadpřirozenými projevy, které provázely sepsání jejich děl, sama Margery později zmiňuje sv. Brigitu, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 383; Dino CERVIGNI, *Women Mystic Writers*, *Annali d'Italianistica* 13, 1995, s. 7–17; Frances BEER, *Women and Mystical Experience in the Middle Ages*, *Library of Medieval Women*, Woodbridge 1992.

⁸⁴³ Zde poté následuje ještě jeden úvod ke vzniku knihy, který je mnohem kratší, a vznikl údajně dříve, písař se tak rozhodl ho zde ponechat, ale sám zde chtěl sdílet své zkušenosti během psaní knihy; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 49–50; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 6–7.

⁸⁴⁴ Dovídáme se zde přímo rok, kdy došlo k napsání úvodu, a pokračovaly práce na první knize, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 50; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 7.

ÚRYVEK Z KAPITOLY 6⁸⁴⁵

[...]

Najednou viděla svatou Annu,⁸⁴⁶ která byla těhotná. Zeptala se jí, zda by mohla být její služebnicí. Najednou se narodila naše Paní.⁸⁴⁷ Margery byla zaneprázdněna staráním se o dítě, které si vzala k sobě a pečovala o něj do 12 let. Dítěti se dostalo dobrého jídla a pití, pěkného bílého oblečení a šátků k pokrytí hlavy.⁸⁴⁸

Poté řekla tomuto požehnanému dítěti: „Paní, staneš se boží matkou.“⁸⁴⁹

Požehnané dítě odpovědělo a řeklo: „Přeji si, abych byla hodna se stát služebnicí,⁸⁵⁰ která má počít božího syna.“⁸⁵¹

[...]

Tak šla s naší Paní a Josefem,⁸⁵² nesouce sebou nádobu s kořeněným vínem a dalším kořením. Cestovali za Alžbětou,⁸⁵³ matkou svatého Jana Křtitele.⁸⁵⁴ Když se setkali, projevíli si vzájemnou úctu. Pobyli a prožili spolu 12 požehnaných a radostných týdnů. Poté se narodil

---

⁸⁴⁵ Šestá kapitola ukazuje jednu z vizí, které Margery Kempe měla. Margery je ve vizi svědkem narození panny Marie. Stává se až Mariinou služebnicí a stará se o její potřeby. Později byla Margery také svědkem narození Jana Křtitele a samotného Ježíše Krista, kdy popisuje, jak se o Marii starala během těchto dní. Právě narození nebo ukřižování Ježíše Krista byla typická vize i pro jiné mystické ženy. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 75–78; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 20–22.

⁸⁴⁶ Svatá Anna byla matkou panny Marie, její svátek se stal v Anglii povinný od roku 1382, když se Richard II. oženil s Annou Českou, kult svaté Anny byl oblíbený především ve východní Anglii, mimo jiné také v Lynn, kde byla patronem gildy; Vera SCHAUBER – Hanns SCHINDLER, *Rok se svatými*, Kostelní Vydří 2002, s. 383.

⁸⁴⁷ Podle křesťanské víry byla vyvolena Bohem k tomu, aby se stala matkou Ježíše Krista, Mesiáše a Spasitele. Panna Maria je v křesťanské tradici uctívána jako Matka Boží a symbol čistoty, skromnosti a oddanosti Bohu. Pannu Marii nejčastěji v knize Margery referuje jako moje Paní; V. SCHAUBER – H. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 467.

⁸⁴⁸ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 75; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 21.

⁸⁴⁹ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 75; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 21.

⁸⁵⁰ Motiv, kdy se Margery vidí jako služebnice panny Marie, se opakuje, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 134, 344, 352.

⁸⁵¹ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 75; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 21.

⁸⁵² Svatý Josef je významnou postavou v křesťanské tradici a patří mezi nejuctívanější svaté. Je známý jako manžel Panny Marie, který pojal Ježíše Krista za svého syna. Josef je považován za svatého ochránce rodin, dělníků, umírajících a celé Církve; V. SCHAUBER – H. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 116.

⁸⁵³ Svatá Alžběta z rodu Arimatského. Její příběh je popsán v biblickém Novém zákoně, konkrétně v Lukášově evangeliu, podle biblického vyprávění byla Alžběta a její manžel bezdětní a stárnoucí. Avšak Bůh jim nakonec odpověděl na jejich modlitby a daroval jim syna, kterého pojmenovali Jan, Alžběta je uctívána jako světice, kdy se zdůrazňuje její příklad víry, oddanosti a mateřské lásky; V. SCHAUBER – H. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 570.

⁸⁵⁴ Jan Křtitel, je významná postava v biblickém vyprávění a v křesťanské tradici. Jeho příběh je popsán v čtyřech biblických evangeliích: Matoušově, Markově, Lukášově a Janově. Jan Křtitel se narodil jako syn svaté Alžběty z rodu Arimatského a jejího manžela Zachariáše, kněze v jeruzalémském chrámu. Podle biblického vyprávění byl Jan poslán Bohem jako prorok a předchůdce Ježíše Krista. Jan poukazoval na hříchy lidí a křtil je ve vodě jako znamení očištění a způsob vyjádření jejich rozhodnutí obrátit se k Bohu. Janova nejnámější událost je křest Ježíše Krista; V. SCHAUBER – H. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 312.

svatý Jan⁸⁵⁵ a naše Paní ho s úctou pozvedla ze země a podala ho jeho matce, říkáje o něm, že by se měl stát svatým mužem, a požehnala mu. Poté se v slzách rozloučili. Toto stvoření padlo na kolena k svaté Alžbětě a prosilo ji, aby se za ní modlila u naší Paní, aby ji mohla potěšit a sloužit.⁸⁵⁶

„Dcero,“ řekla Alžběta, „myslím si, že svou službu vykonáváš velmi dobře.“⁸⁵⁷

Poté šlo stvoření dále s naší Paní do Betléma,⁸⁵⁸ kde ji každou noc obstaralo obydlí, a pokaždé zde byla naše Paní vřele přijata. Také prosila o pěkné bílé oblečení a zavinovačky pro naši Paní, do kterých by zabalila svého syna, až se narodí. A když se Ježíš narodil, zařídila pro ni lůžko, kde se uložila se svým synem. Také šla vyprosit jídlo pro naši Paní a její požehnané dítě. Poté ho s hořkými slzami soucitu zavinula, neboť si byla vědoma kruté smrti, kterou bude trpět pro lásku k hříšným lidem.⁸⁵⁹

ÚRYVEK Z KAPITOLY 11⁸⁶⁰

V pátek předvečer svatojánský,⁸⁶¹ ve velmi teplém počasí, šlo toto stvoření z Yorku a neslo v ruce láhev piva. Její manžel nesl koláč zabaleny v přední části košile, když se zeptal své manželky na tuto otázku.⁸⁶²

„Margery, když by měl přijít muž s mečem a chtěl by mi utnout hlavu, ledaže bych s tebou měl zase léhat jako kdysi. Pověz mi pravdu dle tvého svědomí – neb říkáš, že bys nelhala – zda by si dovolila, aby mi utli hlavu, nebo se mnou jako kdysi zase léhala?“⁸⁶³

„Běda pane,“ řekla, „proč se na to znovu ptáš? Nebyli jsme snad čistí již po 8 týdnů?“⁸⁶⁴

„Protože chci znát pravdu tvého srdce.“⁸⁶⁵

---

⁸⁵⁵ Setkání s Marií a Alžbětou, poté narození sv. Jana, je podle Lukášova evangelia, srov. *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Lukáš, verš. 39–60.

⁸⁵⁶ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 76–77; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 21.

⁸⁵⁷ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 76; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 21.

⁸⁵⁸ Podle Matoušova evangelia byl Ježíš narozen v Betlémě v chlévě, protože nebylo místo v hostinci. Matoušovo evangelium zdůrazňuje také propojení s proroctvím Starého zákona, které předpovídalo, že Mesiáš bude pocházet z Betléma; V.SCHAUBER – H. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 468.

⁸⁵⁹ K radosti z narození Krista bylo dáváno do protikladu utrpení z následujícího ukřižování, srov. Beata BUTRYN, *Margery Kempe's Mysticism in the Context of Late Medieval English Spirituality*, Master thesis, CUNY Hunter College 2022, s. 16.

⁸⁶⁰ Kapitola 11 ukazuje jednu z rozhovorů Margery Kempe s manželem. Předmětem jejich konverzace je život v čistotě. Její manžel chce po Margery plnění manželských povinností. Margery ho ale prosila, aby ji nechal složit slib čistoty. Nakonec dojde k vzájemné dohodě, kdy Margery slíbila splatit manželovy dluhy. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86–90; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 25–27.

⁸⁶¹ Jedná se o 23. Červen 1413; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86.

⁸⁶² *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 25; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86.

⁸⁶³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 25; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86.

⁸⁶⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 25; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86.

⁸⁶⁵ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 25; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86.

Poté řekla s velkým zármutkem: „Popravdě bych radši viděla, jak vás skolí, než se vrátila k nečistému životu.“⁸⁶⁶

A on na to řekl: „Nejsi dobrá žena.“⁸⁶⁷

Poté se zeptala svého muže, co způsobilo, že s ní nechtěl léhat po těch 8 týdňů, přesto že s ním každou noc ležela v posteli. Řekl, že měl strach a neodvážil se jí dotknout.⁸⁶⁸

„Teď, dobrý pane, napravte své způsoby a žádejte o boží milosrdenství, protože jsem vám před třemi roky řekla, že byste byl náhle zabit, [pokud bude požadovat fyzický styk]⁸⁶⁹ teď je to třetí rok a já stále doufám ve splnění svého přání. Dobrý pane, modlím se, že mi vyhovíte v tom, co žádám, a já se za vás budu modlit, abyste byl zachráněn skrze milost našeho pána Ježíše Krista a dočkal se v nebi odměny, než kdybyste nosil žíněnou košili⁸⁷⁰ nebo železné cilicium.⁸⁷¹ Zapřísahám vás, dovolte mi učinit slib čistoty do rukou jakéhokoliv biskupa, když si to Bůh bude přát.“⁸⁷²

„Ne,“ řekl, „nesplním vám to, protože teď s vámi mohu léhat bez smrtelného hříchu, poté bych nemohl.“⁸⁷³

Odpověděla mu: „Modlím se k Bohu, aby bylo vůlí svatého Ducha splnit mi, co jsem říkala a přistoupil jste na to, pokud to nebude vůlí svatého Ducha, modlím se, abyste na to nepřistoupil.“⁸⁷⁴

[...]

Toto stvoření poděkovalo našemu pánu Ježíši Kristu za jeho požehnání a dobrotu, poté vstala a šla za svým mužem, říká mu: „Pane, jestli vás to potěší, splním vaše přání, když mi splníte mé. Slibte mi, že nenavštívíte mé lože a já vám slíbím, že zaplatím vaše dluhy,⁸⁷⁵ než odejdu do Jeruzaléma. Moje tělo tak bude plně dostupné Bohu, a nikdy po tomto dni, po dobu

---

⁸⁶⁶ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 25; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86.

⁸⁶⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 26; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 86.

⁸⁶⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 26; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 87.

⁸⁶⁹ Margery zde, zřejmě myslí, že Bůh zničí v jejím manželovi fyzický chtíč. Naznačila tak již v kapitole 10; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.

⁸⁷⁰ Žína je druh hrubší tkaniny, která je vyrobena zejména z hrubého lnu, konopí nebo jiných přírodních vláken. Tkanina žína má obvykle hrubou a drsnou texturu. Sloužila jako symbol pokory a sebekázně. Nošení hrubého žíněného roucha mělo připomínat přísný život a odříkání; Enzo BIANCHI, *Klíčové pojmy křesťanské spirituality*, Kostelní Vydří 2009.

⁸⁷¹ Cilicium je obvykle vyrobeno z hrubé tkaniny, má za úkol způsobit nepříjemnost nebo bolest u nositele. Je to prostředek, který má pomáhat odříkat se od světských pokušení, ovládat tělesné touhy a zaměřit se na duchovní aspekty života; K askezi srov. E. BIANCHI, *Klíčové pojmy křesťanské spirituality*, Kostelní Vydří 2009.

⁸⁷² *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 26; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 87.

⁸⁷³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 26; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 87.

⁸⁷⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 26; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 87.

⁸⁷⁵ Mohla si to dovolit zřejmě díky dědictví jejího otce, který zemřel v roce 1413. *BMK*, S. Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940, s. 361.

svého života nebudete požadovat manželského dluhu. Já zase podle vašeho přání budu v pátek jíst a pít.“⁸⁷⁶

Poté její manžel řekl: „Ať je tvé tělo volně dostupné Bohu, jak bylo mně.“⁸⁷⁷

Toto stvoření hluboce poděkovalo Bohu, radujíc se, že jí bylo přání splněno, poprosila svého muže, aby spolu řekli tři Pater Noster a uctili svatou Trojici pro požehnání, které jim bylo uděleno. Udělali tak, klečíc pod křížem, poté spolu jedli a pili v dobré náladě. To bylo v pátek ve svatojánský předvečer.⁸⁷⁸

ÚRYVEK Z KAPITOLY 15⁸⁷⁹

Když tomuto stvoření náš pán Ježíš Kristus odpustil její hříchy (jak bylo napsáno předtím), toužila vidět všechna místa, kde se narodil, byl ukřižován a zemřel, spolu s dalšími svatými místy, kde pobýval během svého života a také po jeho zmrtvýchvstání. Jak si to přála, náš Pán již dva roky předtím,⁸⁸⁰ ji v duchu přikázal, aby šla do Říma, Jeruzaléma a chrámu sv. Jana.⁸⁸¹ Šla by ráda, ale neměla žádné peníze.⁸⁸²

Zeptala se tak našeho Pána: „Kde seženu peníze, abych mohla navštívit všechna ta svatá místa?“⁸⁸³

Náš Pán odpověděl: „Sešlu ti dostatek přátel v různých částech Anglie, kteří ti pomohou. Dcero, já s tebou půjdu do každého regionu a postarám se o tebe, dovedu tě tam a zase bezpečně přivedu zpátky, ani žádný Angličan nezemře na lodi, na které budeš i ty.“⁸⁸⁴

Ochráním tě od moci zlých mužů. Dcero, přeji si, abys nenosila šaty jiné barvy než bílé,⁸⁸⁵ budeš tak oblečená podle mého přání.“⁸⁸⁶

---

⁸⁷⁶ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 27; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 89.

⁸⁷⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 27; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 90.

⁸⁷⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 27; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 90.

⁸⁷⁹ V 15. kapitole Margery projevuje touhu podniknout poutě po svatých místech, jak ji k tomu sám Ježíš Kristus pobízel. Trpí ale nedostatkem peněz. Je ale ujištěna, že až bude potřebovat peníze, tak se jí dostane, stejně tak bude její cesta bezpečná. Také jí Kristus přikáže, aby nosila bílé šaty jako symbol věrnosti k němu. Oděna v bílém rouchu také pokračovala ve svých cestách po Anglii, kdy se jí za její oblečení dostávalo opovržení, pomluv a špatného zacházení od lidí. Na své cestě se dostala až k Biskupu z Lincolnu, u kterého žádala požehnání k životu čistotě, aby mohla sama bez manžela cestovat do svatých míst. Biskup ji ale podle rady kněží, kteří ji neměli v úctě. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 101–109; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33–36.

⁸⁸⁰ Tedy roku 1411, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 101.

⁸⁸¹ Chrám v Santiagu de Compostella, který navštívila kolem roku 1417; Srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitola 45.

⁸⁸² *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 101–102.

⁸⁸³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 102.

⁸⁸⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 102.

⁸⁸⁵ Bílé oblečení je znakem ctnosti, cudnosti nebo pannenství. K ženské spiritualitě Michal ALTRICHTER, *Krátké dějiny křesťanské spirituality*, Olomouc 2013, s. 95.

„Můj Pane, když budu chodit oblečená jinak než ostatní cudné ženy, bojím se, že mě lidé pomluví. Budou říkat, že jsem pokrytec a vysmívat se mi.“⁸⁸⁷

„Ano, dceru, čím více výsměchu a trápení se ti dostane kvůli lásce ke mně, tím více mne potěšíš.“⁸⁸⁸

Toto stvoření se neodvážilo udělat jinak, než jak dostalo v duchu přikázáno. Pokračovala tak v cestě po kraji se svým mužem, který k ní byl vždy hodný a laskavý. I přesto že občas kvůli zbytečnému strachu, ji na nějaký čas opustil, ale vždy se vrátil. Soucítil s ní, a zastával se jí, tak dalece, jak se jen odvážil pro svůj strach z reakce ostatních lidí. Všichni ostatní, kteří ji doprovázeli, ji opustili, obviňovali zcela falešně z ďáblova pokoušení a záležitostí, kterých nikdy vina nebyla.⁸⁸⁹

[...]

V tuto dobu ji [Kristus] přivedl k tomu, aby si promluvila s biskupem z Lincolnu, který se jmenoval Filip.⁸⁹⁰ Čekali tři týdny, než s ním mohli promluvit, neboť nebyl doma ve svém sídle. Když se biskup vrátil a uslyšel, že na něj nějaká žena čekala tak dlouho, poslal pro ni ve velkém spěchu, aby věděl, čeho žádala. Předstoupila před něj a pozdravila ho, on ji vřele uvítal a řekl, že si s ní přál již dlouho mluvit. Byl velice rád, že přišla. A tak se ho zeptala, zda by spolu mohli mluvit důvěrně a odhalit mu tajemství své duše, udělil ji tedy audienci, aby tak mohla učinit.⁸⁹¹

Když přišel čas, odhalila mu své meditace a rozjímání, i jiné tajné věci týkající se živých i mrtvých, jak ji náš Pán v duchu odhalil.⁸⁹² Byl rád, že to slyšel, a dovolil jí říct vše, co chtěla. Pochvalně se vyjádřil o jejích pocitech a vizích, říká, že se jedná o vysoce důležité a zbožné záležitosti vdechnuté Svatým Duchem. Vážně ji radil, aby nechala své pocity sepsat. Řekla ale, že není Boží přání, aby byly sepsány takhle brzy, ne po více než dalších dvacet let. Poté dodala: „Můj pane, jestli tak ráčíš učinit, bylo mi v duchu sděleno, abyste mi dal plášť

---

⁸⁸⁶ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 102.

⁸⁸⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 103.

⁸⁸⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 103.

⁸⁸⁹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 33–34; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 103.

⁸⁹⁰ Filip Repingdon, byl Biskupem z Lincolnu mezi lety 1405–1419. Podporoval Wyclefovy myšlenky ohledně eucharistie, Richard SHARPE, *John Eyton alias Repyngdon and the sermons Super Euangelia Dominicalia attributed to Philip Repyngdon*, *Medium Ævum* 83, č. 2, 2014, s. 254–65.

⁸⁹¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 34; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 104–105.

⁸⁹² Margery v knize vícekrát projevila znalost budoucnosti, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitoly 17, 23, 71.

a prsten, a oblékl mne do bílého.⁸⁹³ Když mne obleknete zde na zemi, náš pán Ježíš Kristus, vás oblékne poté v nebi, jak mi bylo prozrazeno vizí.“⁸⁹⁴

Biskup jí řekl: „Splním ti tvé přání, když s tím bude souhlasit tvůj muž.“⁸⁹⁵

Poté odpověděla biskupovi: „Prosím nechte předstoupit mého muže, abyste slyšel, co na to říká.“⁸⁹⁶

A tak její muž předstoupil před biskupa a on se ho zeptal: „Johne, je tvé přání, aby si tvá žena vzala plášť a prsten a žila čistě, vy oba tak žili?“

„Ano můj pane,“ řekl, „a jako důkaz, že oba slibujeme žít v čistotě, vkládám své ruce do těch vašich“ - a vložil své ruce do rukou biskupa.⁸⁹⁷

Toho dne nás nechal jít, vřele s námi zacházel a řekl nám, že jsme vítáni.⁸⁹⁸

[...]

Když biskup dojedl, poslal pro toto stvoření, aby za ním přišla do jeho komnat a řekl: „Margery, ty i tvůj muž jste žádali, abych ti předal plášť a prsten, z toho důvodu jsem se obrátil pro radu, a moji rádci mi nedovolí přijmout tvé vyznání čistoty v tak neobvyklém způsobu odění bez dalšího zvažování. Říkáš, že s božím požehnáním odejdeš do Jeruzaléma. A tudíž modli se k Bohu, aby to mohlo počkat do té doby, než se vrátíš z Jeruzaléma, až budeš více zkoušená a znalá.“⁸⁹⁹

[...]

ÚRYVEK Z KAPITOLY 26⁹⁰⁰

Když nastal čas, aby toto stvoření navštívilo svatá místa, kde náš Pán žil a zemřel, jak jí bylo sděleno skrze vize roky předtím, požádala faráře města, kde žila, aby za ni v kazatelně řekl, že jestli nějaký muž nebo žena chce nárokovat dluh její nebo manželův, ať za ní přijdou

---

⁸⁹³ Zbožné vdovy, které se nechtěly znovu provdat, mohly přijmout plášť a prsten, poté co složily slib čistoty před biskupem. U Margery je problém, že nebyla vdova; C. DINSHAW (edd.), *The Cambridge Companion to Medieval Women's Writing*, Cambridge 2003, s. 60.

⁸⁹⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 34–35; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 106.

⁸⁹⁵ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 35; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 105.106.

⁸⁹⁶ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 35; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 106.

⁸⁹⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 35; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 106.

⁸⁹⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 35; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 106.

⁸⁹⁹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 36; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 107.

⁹⁰⁰ V kapitole 26 se Margery po uhrazení všech dluhů, které doma měla, vydává na cestu do Jeruzaléma. Cestuje ve společnosti jiných poutníků, kteří se k ní nechovají dobře kvůli jejímu pláči a neustálých promluv o Kristu. v dané kapitole je popsáno, jak špatně se k ní chovaly, pomlouvali ji, dělali naschvály a nedrželi v účtě. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 149–153; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 57–59.

a promluví s ní. Než odejde, s boží pomocí s každým dluh urovná,⁹⁰¹ aby byly obě strany spokojené. A tak udělala.⁹⁰²

[...]

Šla do Norwich, aby zde učinila oběť u svaté Trojice, poté šla do Yarmouth, kde učinila dar u obrazu naší Paní a zde nastoupila na loď.⁹⁰³

Další den dorazili do velkého města zvaného Zierikzee,⁹⁰⁴ kde ji náš Pán ve své požehnané dobrotě navštívil s hojnými slzami kajícího zármutku za její vlastní hříchy a někdy i za hříchy jiných lidí. Zvláště soucitně plakala při pomýšlení na ukřižování našeho Pána. A každou neděli, když na to bylo vhodné místo a čas, se jí dostalo přijímání, kde hojně plakala a naříkala, že se mnoho lidí podívalo nad tím, jak velkou milost Bůh vykonal tomuto stvoření.⁹⁰⁵

[...]

Brzo poté ale skrze nabádání některých jejích společníků byl její zpovědník nespokojen a stejně tak mnoho dalších z jejích společníků, protože nejedla maso. Také se jim nelíbilo, že tak moc prolévala slzy a pořád mluvila u stolu i při jiných příležitostech o lásce a dobrotě našeho Pána.⁹⁰⁶ A proto ji hanebně kárali a tvrdě nadávali, a řekli jí, že to nebudou trpět jako její muž, když byla doma v Anglii.⁹⁰⁷

Ona pokorně odpověděla: „Náš Pán, všemohoucí Bůh, je stejně veliký Pán tady jako v Anglii a mám stejně tak důvod ho milovat tady, jako jsem měla tam, ať je požehnan.“⁹⁰⁸

Kvůli těmto slovům byly její společníci rozzlobenější než předtím. Jejich zloba a nelaskavost způsobovaly tomuto stvoření velkou nespokojenost, protože byli považováni za dobré lidi, a ona skutečně chtěla jenom s božím požehnáním jejich lásku.⁹⁰⁹

Poté jednomu z nich zvláště řekla: „Způsobujete my velkou hanbu a křivdu.“

On jí na to odpověděl: „Modlím se k Bohu, že tě brzo a rychle přemůže ďáblova smrt,“⁹¹⁰ a dále jí řekl mnoho krutých slov, než by mohla zopakovat.⁹¹¹

---

⁹⁰¹ Peníze mohla získat z dědictví svého otce, který umřel 1413, srov. *BMK*, S. Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940, s. 361.

⁹⁰² *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 58; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 149–150.

⁹⁰³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 58; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 150.

⁹⁰⁴ Město v současném Nizozemsku, nejkratší cesta z Norfolkku na kontinent; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 150.

⁹⁰⁵ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 58; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 150–151.

⁹⁰⁶ O zbožných tématech mluví u stolu opakovaně, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitola 27, 29.

⁹⁰⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 58; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 151.

⁹⁰⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 58; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 151.

⁹⁰⁹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 58–59; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 151.

Brzy poté někteří z její společnosti, kterým věřila nejvíce, i její vlastní služebná řekli, že už nebudou pokračovat v cestě v její společnosti. Řekli, že ji vezmou služebnici, aby se z ní v její společnosti nestala poběhlice. Poté jeden z nich, který se staral o její peníze, jí s velkou zlobou a zlou vůlí nechal jeden zlatý noble,⁹¹² aby si s ním dělala, jak se jí zlíbí a jak nejlépe umí, protože jí řekli, že už s nimi nemůže dál zůstat a ještě tu noc ji opustili.⁹¹³

Poté dalšího rána, za ní přišel jeden ze společníků, muž, který ji měl velice rád, žádaje jí, aby šla za ostatními, pokořila se před nimi a poprosila je, zda by s nimi mohla cestovat až do Kostnice.⁹¹⁴ Udělala tak, pokračovala s nimi až do Kostnice s velkou úzkostí a nepokojem, protože ji zahanbovali a kárali všude, kde vedla jejich cesta. Zkrátili ji šaty tak, že je měla jen trošku pod kolena, nechali ji nosit bílé plátno z hrubé žíně, aby ji lidé považovali za blázna a nevážili si ji. Nechávali ji u stolu sedět, až na samém konci pod úrovní ostatních, takže se skoro neodvážila promluvit.⁹¹⁵

[...]

ÚRYVEK Z KAPITOLY 28⁹¹⁶

Tato skupina, která nedovolila tomuto stvoření s nimi jíst u stolu, si zařídila loď, na které se budou plavit.⁹¹⁷ Koupili si nádoby na víno, a zařídili si místo na spaní, ale pro ni nezařídili nic. Vidíc jejich nelaskavost, šla za tím samým mužem, kde byli a zařídila si spaní stejně jako oni, poté šla za nimi a dala jim najevo, že plánuje plout stejnou lodí.⁹¹⁸

---

⁹¹⁰ Poslední hodiny života provázal umírajícího velký strach, že se ďábel zmocní jeho duše. Poutníci, kteří cestovali s Margery ji tak nepřejí jenom smrt, ale bolestivou, duchovní smrt. Norbert OHLER, *Umírání a smrt ve středověku*, Jinočany 2001.

⁹¹¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 59; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 151.

⁹¹² Zlatá mince, ekvivalentem šesti šilinků a osmi pencí. *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. xli.

⁹¹³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 59; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 152.

⁹¹⁴ Hlavní centrum pro poutníky, protože v jeho blízkosti se nacházel přechod přes řeku Rýn. Mezi lety 1414–1418 se v Kostnici konal konci, kde byl upálen Jan Hus; N. OHLER, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2002.

⁹¹⁵ *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 152–153.

⁹¹⁶ Kapitola 28 popisuje cestu lodí, která měla dovést poutníky do Svaté země. Cestu doprovázely četné nesnáze s ubytováním na lodi, a špatné vztahy s ostatními poutníky. Margery se poté dostává až do Jeruzaléma, kde navštívila chrám. Zdejší mniši je provázali po místech, kde Kristus trpěl. Margery se v tu chvíli dostává živé vize ukřižování Krista, která vedla k opakujícím se projevům pláče. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 159–168; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 63–66.

⁹¹⁷ Poutníci zpravidla cestovali galérou, která zastavovala u Dálmátského pobřeží a řeckých ostrovech. Poutníci pak měli ubytování v městě Jaffa, nebo Ramla; Srov. N. OHLER, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2002.

⁹¹⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 63; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 159.

Potom, co toto stvoření rozjímalo, náš Pán ji varoval, aby se neplavila tou lodí, a určil ji jinou loď, galéru,⁹¹⁹ kterou se bude plavit. Řekla to některým svým společníkům, oni to řekli dalším, a neodvážili se tak plavit lodí, kterou si zařídili. Proдали své nádoby, které si objednali na víno, a byli rádi, že mohli přejít na galéru, kde byla ona, i přesto že jim to bylo proti mysli, pokračovala s nimi, protože se neodvážili jinak.⁹²⁰

Když byl čas uklidit svá místa ke spánku, zamkli si ložní prádlo, ale kněz, který byl v jejich společnosti, vzal prostěradlo zmíněnému stvoření, říkajíc že je jeho. Zapřísahala Boha, že je to její prostěradlo. Kněz poté přísahal na Svatou knihu, kterou držel v ruce. Tvrdil, že je nepoctivá! – hanobil jí a velice huboval.⁹²¹

Její soužení pokračovalo, než se dostala do Jeruzaléma. Předtím ale řekla těm, jenž byli kvůli ní nazlobení: „Žádám vás pánové, abyste byli ke mně laskaví, neboť já jsem k vám také laskavá, a odpusťte mi, jestli jsem vás rozzlobila během naší cesty. A pokud se někdo z vás dopustil prohřešku vůči mně, necht' vám Bůh odpustí, neb já vám odpouštím.“⁹²²

Šli dále Svatou Zemí, dokud neviděli Jeruzalém. Když toto stvoření, jedouc na oslu, uvidělo Jeruzalém, děkovala Bohu celým svým srdcem. Žádala o milosrdenství, ať stejně, jak ji dovedl do pozemského města Jeruzaléma, aby jí udělil milost, a mohla vidět Jeruzalém, to blažené město na nebesích, město nebe.⁹²³ Náš pán Ježíš Kristus ji odpověděl v myšlence, a splnil její přání. Poté pro tu radost a něhu, kterou cítila při rozmluvě s naším Pánem, málem spadla ze svého osla, neboť nemohla unést tu něhu a laskavost, kterou Bůh působil v její duši. Poté za ní přišli dva němečtí poutníci a snažili se ji ochránit před pádem, jeden byl přitom kněz. Dal jí nějaké bylinky do pusy, aby ji uklidnil, neboť si myslel, že je nemocná. A pomohli jí dál k Jeruzalému.⁹²⁴

[...]

Poté šli do Jeruzalémského chrámu,⁹²⁵ kam je pustili v době večerních chorálů, a počkali zde až do druhého dne večerních písní. Poté mniši pozvedli kříž a vedli poutníky kolem míst, kde náš Pán trpěl a zažíval muka, každý muž a žena přitom nesli voskovou svíci. Mniši, jak chodili kolem, jim povídali, jak náš Pán na každém místě trpěl. Toto stvoření

---

⁹¹⁹ Galéry měly typicky dlouhou a úzkou konstrukci, poháněné vesly a plachtami. Ovládali je veslaři, kteří seděli v řadách na bocích lodí a veslovali ve stejném rytmu; Peter KEMP (ed.), *Velký slovník lodí a moře: Anglicko-český slovník hesel*, Praha 2008, s. 109.

⁹²⁰ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 63; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 159–160.

⁹²¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 63; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 160.

⁹²² *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 63; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 160.

⁹²³ Srov. *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Apokalypsa, verš 21–2, 21–10.

⁹²⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 63–64; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 160–161.

⁹²⁵ Chrám božího hrobu; Srov. Justin KROESEN, *The Sepulchrum Domini Through the Ages: Its Form and Function*, Leuven 2000, s. 14–25.

plakalo a štkalo tak hojně, jako kdyby vidělo Pána naživo trpět a umírat. Před sebou, ve své duši, ho skutečně viděla ve svém rozjímání, a to v ní vzbudilo soucit. Když došli na horu Golgota,⁹²⁶ padla na zem, neboť nebyla schopná stát ani klečct, svíjela se a zápasila se svým tělem, roztáhla doširoka své ruce, plakajíc hlasitě, jakoby mělo její srdce puknout, neboť viděla ve skrytu své duše, skutečně a jasně, jak náš Pán byl ukřižován.⁹²⁷ Před sebou, svým duchovním zrakem, viděla a slyšela zármutek naší paní, svatého Jana a Máří Magdaleny a mnoha dalších, kteří našeho Pána milovali.⁹²⁸

[...]

Jakmile si uvědomila, že bude plakat, snažila se to zadržet tak dlouho, aby to lidé neslyšeli, aby je neobtěžovala. Protože někteří říkali, že ji posedl zlý duch, někteří, že jde o nemoc, jiní tvrdili, že vypila moc vína, další ji proklínali, nebo chtěli, aby byla dána do útulku, či poslána v lodi bez dna na moře a tak dále. Jiní duchovně smýšlející lidé ji milovali, vážili si ji o to víc. Někteří důležití klerikové říkali, že naše Paní nebo jiný svatý v nebi takhle neplakali,⁹²⁹ ale oni málo věděli, co cítila, stejně tak nevěřili, že nemůže přestat, i kdyby sebevíc chtěla.⁹³⁰

A tak když poznala, že bude plakat, snažila se to zadržet co nejdéle, nebo se to snažila vydržet, či potlačit, až celá zmodrala a po celou tu dobu se to v ní stupňovalo, až to propuklo. Když tělo nebylo schopno vydržet duchovní vypětí, bylo přemoženo nepopsatelnou láskou, která působila v její duši, tak klesla k zemi a plakala neuvěřitelně hlasitě. A čím více se snažila to potlačit nebo ignorovat, tím více plakala o to hlasitěji. A tak se stalo i na hoře Golgota, jak bylo předtím napsáno.⁹³¹

Podařilo se jí dosáhnout takové vize, že ve své duši viděla, jak Kristus visel ve své dospělosti před jejíma očima. A díky milosrdné výjimce našeho svrchovaného zachránce Ježíše Krista, bylo povoleno tomuto stvoření uzřít jeho opravdové tělo – potřhané a rozdrásané bičem, plné děr jak v holubníku, visíc na kříži s trnovou korunou na své hlavě, jeho požeňnané ruce, jeho křehké nohy přibité k nepoddajné konstrukci, proudy krve hojně stékající z každého údu, ta příšerná a bolestivá rána na jeho drahocenném boku prolévala krev

---

⁹²⁶ Místo, kde byl Kristus ukřižován; J. KROESEN, *The Sepulchrum Domini*, s. 14–25.

⁹²⁷ Gesta Margery Kempe v této situaci se dají srovnat s ikonografickými motivy, které asociujeme s Kristem a Marií v rámci devoční tradice. Roztažené ruce imitují Kristovu pozici během ukřižování, hlasitý křik zase připomíná Kristův smrtelný výkřik na kříži; srov. *BMK*, S. Meech – H. E. Allen (ed.), London 1940, s. 290.

⁹²⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 64; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 162–163.

⁹²⁹ Stejná kritika se opakuje v kapitole 67. Margery Kempe je ale vzápětí pobídnuta vizí Marie, která referuje k jejímu pláči na Golgotě; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitola 29, 67.

⁹³⁰ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 65; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 164.

⁹³¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 65; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 165–166.

a vodu,⁹³² za její lásku a spásu – poté padla k zemi a hlasitě plakala, svíjela se a zápasila se svým tělem, roztáhla doširoka své ruce, jako kdyby měla zemřít, nedokázala zastavit pláč a pohyb svého těla, kvůli ohni lásky, který hořel tak mocně v její duši s čistým soucitem a lítostí.⁹³³

Není proč se divit, že toto stvoření se chovalo tímto ohromujícím způsobem, když můžeme vidět vlastníma očima, jak muži i ženy – někteří pro ztrátu pozemských statků, někteří pro náklonnost vlastní rodiny a světská přátelství, kvůli přílišnému úsilí, pozemské náklonnosti, a většina kvůli nepřiměřené lásce a fyzické náklonnosti, když jsou jejich blízcí od nich odděleni - budou plakat, naříkat, spínat rukama, jako kdyby nebyli při smyslech, a přitom vědí, že tím budí v Bohu nelibost.⁹³⁴

[...]

ÚRYVEK Z KAPITOLY 29⁹³⁵

Když toto stvoření se svými společníky přišlo ke hrobu, kde byl pohřben náš Pán,⁹³⁶ jakmile vstoupila na toto svaté místo padla k zemi, se svíčkou ve své ruce, jako kdyby měla umřít žalem. Poté znovu s velkým naříkáním a vzlykáním vstala, jako kdyby viděla našeho Pána před sebou. Měla pocit, že viděla v duchu naší Paní, jak truchlila a plakala kvůli smrti svého syna, a smutek naší Paní se stal smutkem jejím.⁹³⁷

Kamkoliv na svatá místa je mniši vedli, plakala a naříkala tak neuvěřitelně, obzvláště když přišli na místo, kde byl náš Pán přibit na kříž.⁹³⁸ Zde bez zábran plakala a naříkala, neboť se nemohla ovládnout. Přišli také k mramorovému kameni,⁹³⁹ kam byl náš Pán položen, poté co byl sundán z kříže. Zde naříkala s velkým zármutkem a vzpomínala na utrpení Krista.⁹⁴⁰

---

⁹³² Srov. *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Jan 19, verš 34, jeden z vojáků zranil Krista na boku a okamžitě z jeho rány začala proudit krev s vodou.

⁹³³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 66; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 166–167.

⁹³⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 66; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 167.

⁹³⁵ V kapitole 29 Margery navštěvuje všechny svatyně, které jsou spojeny s poslední cestou Krista. Navštívila horu Sion nebo Betlém. Po jejích cestách ji doprovázely vize Krista a panny Marie. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 168–172; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 67–69.

⁹³⁶ Samotná rotunda chrámu. Srov. Greville FREEMAN-GRENVILLE, *The Basilica of the Holy Sepulchre, Jerusalem: History and Future*, *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 119, č. 2, 1987, s. 187–207.

⁹³⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 67; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 168–169.

⁹³⁸ Kaple Přibití na kříž, připojena ke kapli Kalvarie, uvnitř Chrámu Božího Hrobu. J. KROESEN, *The Sepulchrum Domini*, s. 14–25.

⁹³⁹ Tzv. Deska pomazání, u vchodu do Chrámu, místo, kde mělo být Kristovo tělo připravováno na pohřeb. J. KROESEN, *The Sepulchrum Domini*, s. 14–25.

⁹⁴⁰ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 67; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 169.

Poté se jí na hoře Golgota dostalo přijímání, plakala, naříkala, lkala tak hlasitě, že byl div to slyšet. Byla plná zbožných myšlenek, rozjímání a kontemplací o utrpení našeho pána a zbožných hovorů, které jí náš Pán Ježíš Kristus v duši naznačil, jež nikdy potom nebyla schopná vyjádřit. Tak zbožné a vznešené byly. Veliká byla pocta, kterou náš Pán prokázal tomuto stvoření celé tři týdny, co byla v Jeruzalémě.⁹⁴¹

Další den, brzy ráno se vydali do vysokých hor. Její průvodci vyprávěli, kde náš Pán na svých zádech nesl kříž, kde se s ním setkala jeho matka, jak omdlela a padla, a on upadl také.⁹⁴² Pokračovali v cestě celé ráno, než došli na horu Sión.⁹⁴³ Celou tu dobu hojně naříkala z velkého soucitu k utrpení našeho Pána. Na hoře Sión je místo, kde náš Pán omyl nohy svým učedníkům a kousek odtud slavil poslední večeři se svými následovníky.⁹⁴⁴

[...]

Poté jela na oslu do Betléma,⁹⁴⁵ a když přišla do chrámu a jeslí, kde se náš Pán narodil, přemohla ji zbožnost. Ve svém duchu vedla mnoho rozmluv a konverzací. Byla ve stavu duchovní útěchy, kdy naříkala a lkala, proto ji poutníci, kteří s ní cestovali, nedovolili pojíst ve své společnosti. A tak jedla sama.⁹⁴⁶

Františkánští bratři, kteří je provázeli, ji poté v době jídla přijali mezi sebe, aby nebyla sama. Poté se jeden z františkánů zeptal jednoho ze skupiny, zda je to ta Angličanka, o které slyšeli říkat, že mluví s Bohem. Když se to dozvěděla, věděla, že byla pravda, co jí náš Pán řekl, než opustila Anglii: „Dcero, nechám celý svět, aby nad tebou žasl. Mnoho mužů a žen bude o mne mluvit z lásky k tobě a budou mne skrze tebe uctívat.“⁹⁴⁷

---

⁹⁴¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 67; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 169.

⁹⁴² Pravděpodobně je vedli po cestě Via Doloroso, Kristova cesto na Golgotu; Denis PRINGLE, *Churches of the Crusader Kingdom of Jerusalem*, Cambridge 2007, s. 320–322.

⁹⁴³ Kopec za městskými hradbami, františkáni zde měli svůj konvent, který měl obsahovat svatá místa spojená s Poslední večeří; Srov. *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Jan 13.

⁹⁴⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 67; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 170, *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Jan 13, verš: 1–17.

⁹⁴⁵ Chrám narození Páně, postavený nad jeskyní, kde se měl narodit Kristus; Michele BACCI, *The Mystic Cave. A History of the Nativity Church in Bethlehem*, Brno-Rome 2017, s. 241.

⁹⁴⁶ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 68; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 171–172.

⁹⁴⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 69; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 172.

ÚRYVEK Z KAPITOLY 30⁹⁴⁸

Jindy, šli společníci tohoto stvoření k řece Jordán.⁹⁴⁹ Nedovolili ji cestovat s nimi. Toto stvoření tak prosilo našeho Pána, aby mohla jít také. On jí nařídil, aby s nimi šla, i přesto že to nechtějí. Poté s božím požehnáním vyrazila a neptala se jich na dovolení. Když přišla k řece Jordán, počasí bylo tak horké, že si myslela, že jí z toho horka shoří chodidla.⁹⁵⁰

Poté pokračovala se svými společníky k Hoře Pokušení,⁹⁵¹ kde se náš Pán postil po čtyřicet dní. Zde požádala své společníky, zda by ji nepomohli horu vyjít. Odmítli, protože to sotva dokázali sami. Velice se rmoutila, že nemohla na Horu vyjít. Najednou ale kolem procházel saracén,⁹⁵² pohledný muž. Dala mu čtyřpenci, a naznačila, zda by jí pomohl nahoru. Hned ji vzal pod paži a vyvedl na vysokou horu, kde se náš Pán postil po čtyřicet dní. Poté dostala strašnou žízeň, ale od jejích společníků se jí nedostalo žádné útěchy. Poté Bůh, ve své dobrotě, pohnul františkány k soucitu, a pomohli ji, i v momentě, kdy ji společníci nevzali na vědomí.⁹⁵³

[...]

Poté když toto stvoření sešlo z Hory, jak si to Bůh přál. Pokračovala dál na místa, kde se narodil svatý Jan Křtitel.⁹⁵⁴ Poté šla do Betánie, kde žily Marie a Marta⁹⁵⁵ a k hrobu, kde byl pohřben a povstal z mrtvých Lazar.⁹⁵⁶ Šla také do kaple,⁹⁵⁷ kde se náš požehnaný Pán zjevil před jeho blaženou matkou ráno Velikonočního dne, dříve než před všemi ostatními. A stála na tom samém místě, co Máří Magdaléna, když jí Kristus řekl: „Marie, proč pláčeš?“⁹⁵⁸

---

⁹⁴⁸ 30 kapitola pokračuje v popisu návštěv poutních míst ve svaté zemi, které doprovázely četné vize. Na všech místech byla vše přijata mnichy, kteří se o místa starali. Ze svaté země na základě pobídnutí Krista, vydala do Říma, přes Benátky, kde ji ale ostatní poutníci opustili. S Kristovou pomocí, ale našla muže, který ji doprovodí až do Říma a bude ji chránit před zlými lidmi. Při cestě se poté spojili ještě s dalšími poutníky. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 172–178; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 69–72.

⁹⁴⁹ Poutní místo na základě tradice křtu; Srov. *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 172.

⁹⁵⁰ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 69; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 172.

⁹⁵¹ Hora v blízkosti Jericha, kde měl Kristus údajně strávit 40 dní půstem a byl pokoušen ďáblem; Srov. D. PRINGLE, *Churches of the Crusader Kingdom of Jerusalem*, Cambridge 1993, s. 252–254.

⁹⁵² Srov. níže v poznámkách.

⁹⁵³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 69; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 172–173.

⁹⁵⁴ Kostel františkánského kláštera sv. Jana; Srov. D. PRINGLE, *Churches of the Crusader*, s. 30–38.

⁹⁵⁵ Poutní místo v blízkosti Jeruzaléma, na vrcholu Olivové hory; David USSISHKIN, *The Necropolis from the Time of the Kingdom of Judah at Silwan, Jerusalem*, *The Biblical Archaeologist*, 33, č. 2, 1970, s. 33–46; K Martě V. SCHAUBER – H. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 389.

⁹⁵⁶ K příběhu Lazara srov. *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Jan 11.

⁹⁵⁷ Kaple zjevení, v Chrámu božího hrobu; Greville FREEMAN-GRENVILLE, *The Basilica of the Holy Sepulchre, Jerusalem: History and Future*, *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 119, č. 2, 1987, s. 187–207.

⁹⁵⁸ Srov. *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Jan 20, verš 15.

A byla na mnoha dalších místech, než je psáno, jelikož byla v Jeruzalémě a v jeho okolí po tři týdny. A vždy si uchovala svou zbožnost.⁹⁵⁹

Mniši v chrámu ji přivítali a dali ji mnoho relikvií. Přáli si, aby s nimi zůstala, kdyby chtěla, protože v ní měli velkou důvěru. Také saracéni ji uznávali a provázeli po okolí,⁹⁶⁰ kamkoliv chtěla jít. A všechen lid, co potkala, shledávala hodným a laskavým, kromě svých společníků.⁹⁶¹

[...]

Jak pokračovala do Benátek, mnoho z jejich společníků bylo velmi nemocných, ale náš Pán ji vždy řekl: „Neměj obavy, dcero, žádný člověk nezemře na lodi, na které jsi i ty.“

A její pocity se vždy vyplnily. Když náš Pán je v bezpečí přivedl do Benátek,⁹⁶² tak ji společníci opustili a nechali samotnou.⁹⁶³

Když jí opustili, tak náš Pán Ježíš Kristus, který vždy pomáhá v čase nouze a nikdy neopouští své služebníky, věřic v milosrdenství, řekl tomuto stvoření: „Neměj strach dcero, já tě dobře zaopatřím, dovedu do Říma v bezpečí, a zase domu zpátky do Anglie, aniž by bylo zneuctěno tvé tělo. Pokud budeš oděna v bílé roucho, které budeš nosit jako v Anglii.“⁹⁶⁴

[...]

ÚRYVEK Z KAPITOLY 76⁹⁶⁵

Jednou se stalo,⁹⁶⁶ že manžel řečené bytosti – muž již v pokročilém věku, starý přes 60 let – scházel ze svého pokoje dolů ze schodů bosý a uklouzl nebo zakopl a spadl dolů ze schodů. Jeho hlava se mu zkroutila pod tělo, byl vážně zraněný a potlučený, že musel mít po několik dní ránu obvázanou pěti lněnými obvazy, zatímco se mu hojila. A jak si to bůh přál, někteří jeho sousedé věděli, že upadl ze schodů, možná proto, že slyšeli rámus a rachot při jeho pádu.

---

⁹⁵⁹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 70; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 173–174.

⁹⁶⁰ Poutníci cestovali Svatou zemí s muslimským doprovodem. Po křížových výpravách byla Svatá země pod správou muslimů; Nicole CHAREYRON, *Pilgrims to Jerusalem in the Middle Ages*, Columbia University Press 2005, s. 78–90.

⁹⁶¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 70, 174.

⁹⁶² Do Benátek se mohla dostat v létě 1414; srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitola 31.

⁹⁶³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 70; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 175.

⁹⁶⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 70–71; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 175.

⁹⁶⁵ Kapitola 76 představuje ukázkou z pozdějšího života Margery Kempe, jako již starší ženy, která se dlouhému cestování již příliš nevěnuje. V této kapitole se také vrátíme k manželovi, který byl již v pokročilém věku, když se mu stala nehoda, která způsobila, že se o něj musela Margery neustále starat. Margery z toho neměla radost, protože to její službu Kristu posunulo až na druhou kolej. Kristus ji ale ubezpečil, že si přeje, aby se o svého manžela starala. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 329–332; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 160–162.

⁹⁶⁶ Data zde není jasná. Podle udaného věku byl manžel starší než Margery Kempe. Zemřel poté kolem roku 1431; srov. *BMK*, S. Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940, s. 367.

A tak šli za ním a našli ho ležet se zkroucenou hlavou, napůl živého, vše potřísněné krví, s pravděpodobností, že už nebude mít šanci promluvit si s knězem, či duchovním, jen v případě velké milosti nebo zázraku.⁹⁶⁷ Poté bylo posláno pro toto stvoření, jeho ženu. Přišla za ním. Poté ho zvedli a zašili ránu na hlavě. Byl po dlouhou dobu nemocný, až si lidé mysleli, že brzy umře.⁹⁶⁸

Poté lidé říkali, že když umře, jeho žena by za to měla viset, protože její povinností bylo, se o něj starat a ona tak nečinila.⁹⁶⁹ Nežili spolu, ani spolu neleželi, protože (jak je dříve napsáno) oba se svobodnou vůlí stejně dohodli složit slib čistoty.⁹⁷⁰ Proto, aby se vyhnuli riziku, bydleli a zůstávali na různých místech, kvůli podezření z nedostatků života v cudnosti, protože v počátku, co složili slib, spolu žili, a lidé je za to pomlouvali, že si dopřávají chťiče a potěšení stejně jako předtím, než složili slib.⁹⁷¹

[...]

Proto, když spadl a byl těžce raněn, jak bylo předtím řečeno, lidé říkali, že když umře, měla by se z jeho smrti zodpovídat. Poté se modlila k našemu Pánu, aby její manžel žil alespoň rok, aby byla ušetřena pomluv, když to bude jeho vůle.⁹⁷²

Náš Pán jí řekl: „Dcero, splním tvé přání, bude žít, kvůli tobě jsem učinil veliký zázrak, aby nezemřel. Žádám tě, aby si ho vzala domů a starala se o něj pro lásku ke mně.“⁹⁷³

Ona opověděla: „Ne, dobrý Pane, neboť ti nebudu tak k dispozici jako jsem teď.“

„Ano dcero,“ řekl náš Pán, „bude ti dopřáno stejné odměny, když se o něj budeš starat a v nouzi mu doma pomáhat, jako kdyby si byla v kostele a modlila se. A sama si říkala mnohokrát, že by ses s radostí starala o mne. Teď tě žádám, aby pro lásku ke mně, se o něj starala, neboť dříve splnil vůlí tvou i mnou, a učinil mi tvé tělo volně dostupné, aby si mi mohla sloužit a žít v čistotě. Proto si přeji, aby si byla volná a pomohla v jeho nouzi mým jménem.“⁹⁷⁴

[...]

Poté vzala svého manžela k sobě domu a starala se o něj, dokud žil, roky. Měla s ním plno práce, neboť v jeho posledních dnech se stal dětinský a ztratil dočista rozum, že nemohl nebo nechtěl si dojit na záchod, ale jako dítě se vyprázdnil do svého spodního prádla, zatímco

⁹⁶⁷ Kvůli poslednímu pomazání, *BMK*, S.Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940, s. 330.

⁹⁶⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 160–161; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 329–330.

⁹⁶⁹ Naznačovali tak, že neplní roli dobré manželky.

⁹⁷⁰ Srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitoly 11, 15, 16.

⁹⁷¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 161; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 330.

⁹⁷² *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 161; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 331.

⁹⁷³ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 161–162; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 331.

⁹⁷⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 162; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 331–332.

seděl u ohně nebo u stolu, i kdekoliv jinde. A tak její práce byla o to těžší, kvůli neustálému praní, ždímání a nákladům na udržování tepla. To ji zabraňovalo v jejích meditacích, tak často, že svou práci začala nenávidět, ale potom si pomyslela, jak v mládí mívala mnoho špatných myšlenek, tělesných chťiců, a nestřídmé požadavky na své tělo. A proto byla ráda, že byla potrestána tím samým tělem, a začala to brát snáze. Sloužila a pomáhala mu, jako by pomáhala samotnému Kristu.⁹⁷⁵

DRUHÁ KNIHA⁹⁷⁶

ÚRYVEK Z KAPITOLY 1⁹⁷⁷

[...]

Toto stvoření mělo syna, vysokého mladého muže, žijícího s touto ctnostnou měšťankou v Lynn, obchodujícího se zbožím až v zámoří, jehož si přála vytáhnout z nebezpečí tohoto bídného a vrtkavého světa, pokud by měla sil toho dosáhnout. Nicméně dělala vše, co mohla, a mnohokrát, když ho zastihla během volného času, radila mu opustit tento svět a následovat Krista, tak usilovně, že utíkal z její společnosti a nechtěl se s ní stýkat.⁹⁷⁸

Jednou se ale stalo, že se matka se synem setkali, i když to bylo proti jeho vůli a záměru. Stejně jako předtím s ním znovu mluvila, aby uprchl z tohoto bídného světa a neupínal se tolik na obchod. Nesouhlasil a ostře odpověděl, ona sama pohnuta chytrostí ducha řekla: „Když tedy nechceš zanechat tento svět, jak ti říkám, radím ti při mém požehnání, vyhýbej se ženské společnosti, dokud nebudeš mít ženu podle Božího zákona. A když tak neučiníš, modlím se, aby tě Bůh kvůli tomu ztrestal a káral.“⁹⁷⁹

Znovu se rozešli, a brzy poté tento mladý muž cestoval přes moře kvůli obchodu. Poté buď skrz zlé svody jiných lidí, nebo z vlastní hlouposti, padl do hříchu smilstva. Brzy poté se jeho pokožka změnila, jeho obličej zaplnily pupeny a puchýře, jako kdyby byl malomocný.

⁹⁷⁵ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 162; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 332.

⁹⁷⁶ Druhá část knihy zřejmě nebyla napsaná hned v návaznosti na tu první. Její psaní začalo kolem roku 1438. Skládá se z 10 kapitol a závěrečné modlitby. Druhá kniha působí více niterně, zaměřená na osobní život. V druhé knize po smrti syna a manžela, poté, co doprovodila snachu zpět do rodné země, podnikla poslední cestu na poutní místa v oblasti Danzigu. Tato část knihy tak obsahuje více vzpomínek na strasti cestování a neobsahuje tolik mystických prožitků a vizí. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 3–8.

⁹⁷⁷ První kapitola druhé knihy ukazuje epizodu z rodinného života Margery Kempe. Je zde zmíněn nejstarší syn John, který se živil zámořským obchodem. V kapitole jsou popsány vzájemné neshody mezi matkou a synem ohledně nevhodného chování a nedostatečné úcty k Bohu. John později onemocní a svou nemoc vnímá jako trest, který na něj seslal Bůh na žádost jeho matky, aby se napravil. Margery Johnovi odpouští jeho špatné chování a modlí se, aby byl vyléčen. Tak se stane. John pokračuje v obchodování. Dovídáme se, že John se oženil. Manželku si našel v zahraničí v oblasti dnešního Gdaňsku, dává to vědět matce. Později se mu narodí dcera a plánují spolu se svou ženou přijet do Anglie. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 384–388; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 201–203.

⁹⁷⁸ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 201; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 385.

⁹⁷⁹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 201; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 385–386.

Poté se vrátil domu do Lynn ke svému mistrovi, u kterého pobýval. Jeho mistr ho zatím propustil z práce, ne kvůli nějaké chybě, ale předpokládal, že by mohl být malomocný, jak usoudil z jeho tváře. Mladý muž mu pověděl, jak ho matka potrestala, a kvůli ní, jak předpokládal, ho i Bůh těžce potrestal.⁹⁸⁰

[...]

Nakonec, když už neměl jiného léku, přišel za svou matkou. Vyprávěl jí o svém pochybení. Sliboval, že bude oddaný Bohu i jí. Aby s boží pomocí napravil své chyby, bude se od této chvíle vyhýbat všemu špatnému chování, jak nejlépe umí. Žádal matku o požehnání a obzvláště, aby se za něj modlila, aby náš Pán, ve svém nejvyšším milosrdenství, mu odpustil za pochybnosti a vyléčil ho z této vážné nemoci, kvůli které se ho všichni stranili, jako kdyby byl malomocný.⁹⁸¹

[...]

Poté, věříc v jeho nápravu, v soucitu nad jeho nemocí, s ráznými slovy nápravy, slíbila, co si přál, pokud to bude Boží vůle. Ve svých meditacích, pamatovala na plod svého lůna,⁹⁸² žádala o odpuštění pro jeho hříchy a vyléčení nemoci, kterou mu náš Pán seslal, pokud si tak bude přát a myslet, že to prospěje jeho duši. Modlila se tak dlouho, že byl plně vyléčen ze své nemoci a žil mnoho let poté. Měl ženu a dítě, požehnej Bůh.⁹⁸³

[...]

Když se novinky o svatbě jejího syna, dostaly ze zámoří k jeho matce, byla velice ráda a děkovala Bohu celým svým srdcem. Předpokládala a věřila, že od té chvíle bude žít čistě a prostě, jak manželské právo požaduje. Poté, jak si Bůh přál, měla jeho žena dítě, krásnou malou holčičku. Poté [syn] poslal do Anglie zprávu své matce, jak je laskavě navštívil Bůh. Jeho matka poté v kapli věnované naší Paní,⁹⁸⁴ poděkovala Bohu, za přízeň a dobrotu, kterou prokázal jejímu synovi. Přála si, aby je mohla vidět, kdyby to bylo možné. Bylo jí odpovězeno v její mysli, že je ještě všechny uvidí, než zemře.⁹⁸⁵

[...]

---

⁹⁸⁰ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 201–202; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 386.

⁹⁸¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 202; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 387.

⁹⁸² Biblický idiom, její péče o syna se připodobňuje k péči panny Marie o Krista, srov. *Bible, překlad 21. století*, Praha 2015, Lukáš 1, verš 42.

⁹⁸³ John se usadil nejspíše v Gdaňské oblasti. Už jeho otec obchodoval v této baltické oblasti, stejně tak John, srov. poznámky v překladu výše. *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 202; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 387.

⁹⁸⁴ Může se jednat o kostel sv. Markéty v Lynn nebo kapli dominikánů v Lynn, srov. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitoly 63, 85.

⁹⁸⁵ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 203; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 387–388.

ÚRYVEK Z KAPITOLY 2⁹⁸⁶

Po několika letech, co se tento mladý muž oženil, přijel domů do Anglie k otci a matce, celý změněný nejen způsobem oblékání, ale i povahou.⁹⁸⁷

[...]

„Buď požehnán, synu,⁹⁸⁸ jak se to stalo, že si se tak změnil?“

„Matko“ řekl, „myslím, že skrze tvé modlitby mě k sobě přitáhl náš Pán, a z boží milosti zamýšlím následovat tvých rad víc než kdy předtím.“⁹⁸⁹

Když jeho matky viděla toto veliké dílo našeho Pána, poděkovala mu, jak nejlépe uměla. Dávala ale velký pozor na synovo chování ze strachu z přetvářky. Čím déle pozorovala jeho chování, tím byl pevnější ve svém přesvědčení a uctivý k našemu Pánu. Když viděla, že to bylo skrze našeho Pána a jeho milost, byla velmi radostná, děkovala mnohokrát Bohu za jeho milost a dobrotu.⁹⁹⁰

Poté, aby mohl být více přičinlivý a aktivní v následování našeho Pána, otevřela mu své srdce. Ukázala mu a informovala ho, jak ji náš Pán pohnul ve svém milosrdenství a důležitosti, také kolik milosti ji prokázal, k čemuž její syn řekl, že není hoden to slyšet.⁹⁹¹

Poté postoupil mnoho poutí v Římě a dalších svatých míst, aby získal odpuštění, a navrátil se zpět ke své ženě a dítěti. Vyprávěl ženě o své matce tolik, že chtěla opustit svého otce a matku a vlastní zemi, aby mohla jít do Anglie a vidět jeho matku. Velmi se radoval. Poslal zprávu matce do Anglie, aby ji informoval o přání jeho ženy, a aby věděl, zda jim matka radí cestovat po souši nebo moři, protože věřil, že její úsudek pochází od Svatého Ducha.⁹⁹²

[...]

Když byli na lodi, tak se vzedmula taková vichřice, že se neodvážili vyplout, vrátili se, on, jeho žena a dítě, zpátky na souš. Poté nechali své dítě v Prusku⁹⁹³ u přátel, a jen se ženou vyrazili do Anglie cestou po souši, za jeho otcem a matkou. Když přijeli, jeho matka se

---

⁹⁸⁶ V této kapitole se do Anglie vrací syn Margery Kempe. Přijel spolu se svou ženou. Po jeho příjezdu je Margery udivena duchovní změnou, která se v synovi udála, která se projevovala nejenom chováním, ale také způsobem oblékání. Dovídáme se, že John pro odpuštění svých hříchů, podstoupil několik poutí. John ale brzy po příjezdu do Anglie umírá a zanedlouho ho následuje i manžel Margery Kempe. Margery se poté rozhodne vydat se na cestu, aby doprovodila snachu na cestě zpět domu. *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 388–396; *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 203–208.

⁹⁸⁷ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 203; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 388.

⁹⁸⁸ Původně byl použit latinský výraz „*Benedicite*“, *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 388.

⁹⁸⁹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 203; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 388.

⁹⁹⁰ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 203; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 389.

⁹⁹¹ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 203–204; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 389.

⁹⁹² *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 204; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 390.

⁹⁹³ „*Pruce*“ Území kolem Pobaltí

radovala k Bohu, že její pocity byly správné, protože ve své duši cítila, jak je napsáno předtím, že ať už budou cestovat po moři nebo souši, budou v bezpečí. A tak to bylo, požehnán buď Bůh.⁹⁹⁴

Přijeli domu v sobotu v dobrém zdraví, další den v neděli, zatímco obědvali s dalšími dobrými přáteli, onemocněl [syn], že musel vstát od stolu a lehnout si do postele. Tato nemoc a choroba se ho držela po měsíc, a poté v dobrém žití a správné víře odešel na milost boží.⁹⁹⁵ Duchovně i fyzicky se potvrdilo – „domu se dostane v bezpečí“ – ne jenom do této smrtelné země, ale také do země věčného života, kde se smrt nikdy neobjeví. Za krátko otec zmíněné osoby následoval syna, tam kam každý člověk musí.⁹⁹⁶

[...]

---

⁹⁹⁴ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 204; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 390.

⁹⁹⁵ Syn a manžel zemřely v létě nebo na podzim roku 1431, jeho manželka poté zůstala s Margery rok a půl; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, kapitola 3.

⁹⁹⁶ *BMK*, A. Bale (ed.), Oxford 2015, s. 204; *BMK*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004, s. 390.

Seznam zkratek

AČ Archiv český

AUC – HUCP Acta Universitatis Carolinae - Historia Universitatis Carolinae Pragensis

BMK The Book of Margery Kempe

CDB Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

CDM Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CIB Codex iuris Bohemici

ČČH Český časopis historický

ČSČH Československý časopis historický

FHB Folia Historica Bohemica

FRB Fontes rerum Bohemicarum

OH Opera Historica

MHB Mediaevalia Historica Bohemica

MGH Monumenta Germaniae Historica

RBM Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

SHK Spomienky Heleny Kottannerové

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

NEVYDANÉ PRAMENY:

British Museum, Add MS 23938.

British Museum, Sloane MS 2463.

British Museum, Lansdowne MS 441.

Memorabilia germanica 2920, Österreichische Nationalbibliothek.

MS Additional 61823, London, British Library.

SOA Třeboň, Cizí rody z Lichtenstejn.

VYDANÉ PRAMENY:

Archiv český (AČ). Dil I., F. Palacký (ed.), Praha 1840, s. 1–51.

AČ. Dil II., F. Palacký (ed.), Praha 1842, s. 3–46.

AČ. Dil III., F. Palacký (ed.), Praha 1844, s. 3–64.

AČ. Dil IV., F. Palacký (ed.), Praha 1846, s. 4–33.

AČ. Dil VI., F. Palacký (ed.), Praha 1872, s. 5–44.

AČ. Dil IX., J. Kalous (ed.), Praha 1889, s. 241–360.

AČ. Dil X., J. Kalous (ed.), Praha 1890, s. 353–440.

AČ. Dil XI., J. Kalous (ed.), Praha 1892, s. 406–505.

AČ. Dil XVI., J. Kalous (ed.), Praha 1897, s. 75–560.

AČ. Dil XX., J. Kalous (ed.), Praha 1902.

AČ. Dil XXI., J. Kalous (ed.), Praha 1903.

Anna KOMNĚNA, *Paměti byzantské princezny*, R. Dostálová (ed.), Praha 1996.

Anežka z Rozemberka: obrázek z patnáctého století: výňatek ze Sborníku historického, A. Sedláček (ed.), Praha 1883.

Anne of France: Lessons for my Daughter, S. Jansen (ed.), Cambridge 2004.

Archivum Coronae regni Bohemiae, díl I-VII, V. Hrubý – A. Haas – R. Koss (edd.), Pragae 1928–1968.

Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin 1439-1440, S. Endlicher (ed.), Leipzig 1846.

Ava's New Testament Narratives: When the Old Law Passed Away (Edition with English translations of "Johannes" and "Life of Jesus"), L. Mayer-Skumanz (ed.), Kalamazoo 2002.

- Beatrice of NAZARETH, *Seven Ways of Holy Love*, W. van den Dungen (ed.), Brasschaat 1998.
- CDB, *díl I-V/II*, G. Friedrich – Z. Kristen – J. Bistřický – J. Šebánek – S. Dušková (edd.), Pragae 1904–1981.
- Christine de PIZAN, *The Treasure of the City of Ladies*, S. Lawson (ed.), New York 1985.
- Christine PISAN, *Kniha o městě dam*, V. Soukupová (ed.), Praha 2018.
- Christine de PIZAN, *Le livre du corps de policie*, A. J. Kennedy (ed.), Paris 1998.
- CIB, *díl II-2*, H. Jireček (ed.), Praha 1870.
- Cronica Aule Regiem MGH XL*, Libor Jan – Anna Pumprová (edd.), Wiesbaden 2022.
- DHUODA, *Příručka pro syna: ideální portrét šlechtice karolinské doby*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2021.
- Dhuoda. Handbook for her warrior son*, M. Thiebaux (ed.), Cambridge 1998.
- Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin*, K. Mollay (ed.), Wien 1971.
- Dit de la rose*, F. Heuckenkamp (ed.), Paris 1891.
- Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století. Zuzana Černínová z Harasova*, F. Dvorský (ed.), Praha 1886.
- Duchovní dramata: Gallicanus, Pafnutius, Sapientia*, I. Zachová (ed.), Praha 2004.
- Enseignements à sa fille, suivis de l'Histoire du siège de Brest*, T. Clavier – E. Viennot (edd.), Saint-Étienne 2007.
- Epistre Othea*, G. Parussa (ed.), Genève 1999.
- HADEWIJCH, *Visioenen*, I. Dros – Frank Willaert (edd.), Amsterdam 1996.
- Hildegarda Z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení*, J. Deml (ed.), Praha 2010.
- Hildegarda Z BINGEN, *Ptačí medicína*, J. Fuksová (ed.), Praha 2013.
- Hrosvitha z GANDERSHEIMU, *Básnické dílo: Historiografie a legendy*, J. Nechutová (ed.), Argo 2022.
- Hrosvitha z GANDERSHEIMU, *Pád a obrácení Marie, poustevníka Abraháma neteře: Dulcitus; Vzkříšení Drusiany a Kalimacha*, E. Stehlíková – L. Zušťáková – J. Šmatlák (edd.), Praha 1990.
- HUGEBURC, *Vitae Willibaldi et Wynnebaldi, Supplementa tomorum I–XII, pars III*, O. Holder-Egger (ed.), MGH Scriptorum, Stuttgart, 1887, s. 80–117.
- Isidor ZE SEVILLY, *Etymologiae XI-Etymologie XI*, B. Kocánová – H. Šedinová – L. Blechová (edd.), Praha 2009.
- Jan HUS, *Dcerka: o poznání cesty pravé k spasení*, F. Žilka (ed.), Praha 1995.

- Katharina von Siena. Politische Briefe*, F. Strobel (ed.), Einsiedeln 1944.
- Kateřina SIENSKÁ, *Dialog s Boží prozřetelností*, I. Hlaváčová (ed.), Praha 1998.
- Kniha Tovačovská*, V. Brandl (ed.), Brno 1868.
- Knihy vidění a zjevení svaté Alžběty Šenavské*, O. A. Tichý (ed.), Osvětimany na Moravě 1913.
- Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987.
- Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Z. Kalista (ed.), Praha 1941.
- Kosmova kronika česká*, Z. Fiala – M. Bláhová (edd.), Praha 1975.
- Konrad VON MEGENBERG, *Ökonomik, Teil I–III*, in: MGH Staatsschriften des späteren Mittelalters, III/1-3, S. Krüger (ed.), Stuttgart 1973–1984.
- Le Chemin de longue étude*, A. Tarnowski (ed.), Paris 2000.
- Le livre de la Paix de Christine de Pizan ou la digression morale et politique*, in: La digression dans la littérature et l'art du Moyen Âge, D. Reix-Videt (ed.), Provence 2005.
- Le livre du corps de policie*, A. J. Kennedy (ed.), Paris 1998.
- Le livre des trois vertus, édition critique*, C. Willard (ed.), Paris 1989.
- Letopis Jarlocha, opata kláštera Milevského*, FRB díl II, J. Emler (ed.), Praha 1874-187.
- Letopis Vincencia, kanovníka kostela Pražského*, FRB díl II, J. Emler (ed.), Praha 1874-1875.
- Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim: inchoans ab anno 1354 usque 1362. Liber primus, tomus primus*, F. A. Tingl (ed.), Pragae 1867.
- Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418–1462)*, B. Rynešová (ed.), Praha 1929–1954.
- Listy bílé paní Rožmberské*, A. Skýbová (ed.), Praha 1985.
- Listy dvou milenců*, J. Daňhelová (ed.), Praha 2017.
- Listy paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštýna I – II.*, F. Dvorský (ed.), Praha 1984-1895.
- Listy paní Perchty Lichtenšteinské*, A. Sedláček (ed.), in: Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XI, J. Kalousek (ed.), Praha 1892.
- Listy sv. Hildegardy z Bingen*, B. Konařík (ed.), Olomouc 1948.
- Listy svaté Kateřiny Sienské*, A. L. Stríž (ed.), Osvětimany na Moravě 1912.
- Listy české šlechtičny z polovice 17. století*. Zuzana Černínová z Harasova, F. Dvorský (ed.), Praha 1886.
- Máteř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, F. Dvorský (ed.), Praha 1890.

- Marguerite PORETE, *Der Spiegel der einfachen Seelen. Mystik der Freiheit*, B. Kern (ed.), Wiesbaden 2011.
- Marguerite PORETE, *The Mirror of Simple Souls*, E. Babinsky (ed.), Paulist 1993.
- Marguerite PORETE, *Zrcadlo prostých duší*, M. Žemla (ed.), Praha 2013.
- Mechthild VON MAGDEBURG, *Das fließende Licht der Gottheit: Nach der Einsiedler Handschrift in kritischem Vergleich mit der gesamten Überlieferung*, H. Neumann (ed.), München 1990.
- Nejvyššího sudího království českého pana Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*, F. Čáda (ed.), Praha 1930.
- Nejstarší zbytky desk zemských pŕhonných*, F. Dvorský – J. Emler (edd.), Praha 1868.
- Oldřich Z ETZENBACHU, *Vilém ze země Slovanů: epos z konce přemyslovského věku*, D. Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2015.
- Olomoucké povídky*, E. Petrů (ed.), Praha 1957.
- Paston Letters and Papers of The Fifteenth Century*, N. Davis (ed.), Oxford 1971–1976.
- Paměti Alžběty Lidmily z Lisova*, J. Ratajová (ed.), Praha 2002.
- Pasionál Přemyslovny Kunhuty*, E. Urbánková – K. Stejskal (edd.), Praha 1975.
- Physica*, P. Throop (ed.), Vermont 1998.
- Pokračovatelé Kosmovi. Vypravování o zlých létech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, FRB díl II, J. Emler (ed.), Praha 1874-1875.
- Fables de Marie de France*, C. D. Eemilly (ed.), Talents Hauts 2022.
- Pavel ŽÍDEK, *Spravovna*, Z. Tobolka (ed.), Praha 1908.
- Poetry of Hadewijc*, M. van Baest (ed.), Peeters 1998.
- Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae - Nejstarší zbytky desk zemských pŕhonných*, F. Dvorský – J. Emler (edd.), Praha 1868.
- RBM, I-IV*, K. J. Erben – J. Emler (edd.), Pragae 1855–1892.
- Sancta Birgitta. Revelaciones Lib. I.-viii*, C. Undhagen – H. Aili – B. Bergh (edd.), Stockhol-Uppsala 1978-2002.
- Sancta Birgitta. Revelaciones extravagantes*, L. Hollman (ed.). Uppsala 1956.
- Saint Bride and her book: Birgitta of Sweden's revelations*, B. Holloway (ed.), Cambridge 1992.
- SAPFÓ, *osobnost, překlady a evokace*, F. Stiebitz (ed.), Praha 1924.
- SAPFÓ, *Písně z Lesbu*, F. Stiebitz (ed.), Praha 1978.
- SAPFÓ, *Z písní lásky*, F. Borový (ed.), Praha 1945.
- SAPPHO, *A New Translation of the Complete Works*, L. Peterson (ed.), Cambridge 1994.

- SAPPHO, *Liebesgedichte*, M. Giebel (ed.), Frankfurt a. M. 2007.
- Scivias*, C. Hart – J. Bishop (edd.), New York 1990.
- Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi 34: Hrotsvithae Opera*, P. von Winterfred (ed.), Hannover 1902.
- Spomienky Heleny Kottannerovej*, D. Dvořáková – M. Paponová (edd.), Budmerice 2008.
- Spomini Helene Kottanner: zenski glas iz srednjega veka*, I. Gzdina – P.Štih – A. Janko (edd.), Ljubljana 1999.
- Staročeská Alexandreida*, V. Vážný (ed.), Praha 1949.
- Staročeská Kronika tak řečeného Dalimila: vydání textu a veškerého textového materiálu. (1), Úvod, text kroniky v základním rukopise, textový materiál předmluvy a kapitol 1 až 52*, J. Daňhelka – B. Havránek – N. Kvítková (edd.), Praha 1988.
- Staročeská Kronika tak řečeného Dalimila: vydání textu a veškerého textového materiálu. (2), (2), Textový materiál kapitol 53 až 103 a doplňků*, J. Daňhelka (ed.) Praha 1988.
- Srdce a doba. Listy českých žen*, B. Slavík (ed.), Praha 1942.
- Tajemná slova: Zjevení a vidění svaté Brigity Švédské*, L. Vrána (ed.), Olomouc 1938.
- The Dialogue of St. Catherine of Siena*, A. Thorold (ed.), TAN Books 2009.
- The Plays of Hrotswitha of Gandersheim: bilingual edition*, L. Bonfante – R. Chipok (edd.), Bolchazy-Carducci 2013.
- The Lais of Marie de France*, G. Burgess – K. Busby (edd.), London 1986.
- The Letters of St. Catherine of Siena. Vol. 4.*, S. Noffke (ed.), Binghamton 2000.
- The Writings Of Agnes Of Harcourt: The Life of Isabelle of France and the Letter on Louis IX and Longchamp*, S. Field (ed.), South Bend 2003.
- Tekoucí světlo božství sestry Mechtildy Magdeburské*, J. Ševčík – L. Vrána (edd.), Stará Říše na Moravě 1920.
- Tomáš ŠTÍTNÝ ZE ŠTÍTNÉHO, *Knižky o hře šachové a jiné*, F. Šimek (ed.), Praha 1956.
- Tekoucí světlo božství sestry Mechtildy Magdeburské*, J. Ševčík – L. Vrána (edd.), Stará Říše na Moravě 1920.
- The Book of Margery Kempe*, A. Bale (ed.), Oxford 2015.
- The Book of Margery Kempe, A New Translation, Contexts and Criticism*, L. Staley (ed.), New York 2001.
- The Book of Margery Kempe*, S. Meech – H. E. Allen (edd.), London 1940.
- The Book of Margery Kempe: annotated edition*, B. Windeatt (ed.), Cambridge 2004.
- The letters of Rožemberk sister: noblewomen in fifteenth- century Bohemia*, J. Klassen (ed.), Cambridge 2001.

Tristram a Izalda, Z. Tichá (ed.), Praha 1980.

Vidění svaté Brigity Švédské v překladu Tomáše ze Štítného, P. Rychterová (ed.), Praha 2009.

Viktorina Kornela ze Všehrd O právích země české knihy devatery, H. Jireček (ed.), Praha 1874.

Výbor z listů svaté Kateřiny Sienské, K. Vrátný (ed.), Olomouc 1940.

Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae, Z. Fiala – F. Heřmanský – R. Mertlík (edd.), Praha 1976.

ODKAZY

[A Concise Dictionary of Middle English \(pbm.com\)](#), [AN OLD ENGLISH, MIDDLE ENGLISH, LATE-MODERN ENGLISH GLOSSARY \(archive.org\)](#) [Dostupné k 20. 1. 2023]

[Book of Margery Kempe, The | Robbins Library Digital Projects \(rochester.edu\)](#) [Dostupné k 21. 1. 2023]

[Epistolae \(columbia.edu\)](#) [Dostupné k 20. 1. 2023]

[medieval and renaissance women digitised vols mar 2023.pdf \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]

[Vokabulář webový \(cas.cz\)](#) [Dostupné k 21. 1. 2023]

[Now Showcasing: The Book of Margery Kempe \(selu.edu\)](#) [Dostupné k 20. 1. 2023]
[o:425704 \(univie.ac.at\)](#) [Dostupné k 20. 1. 2023]

[orabilia germanica \(onb.ac.at\)](#) [Dostupné k 20. 1. 2023]

[The Book of Margery Kempe \(selu.edu\)](#) [Dostupné k 21. 1. 2023]

[The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]

[The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]

[The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 4. 2023]

[The British Library MS Viewer \(bl.uk\)](#) [Dostupné k 20. 1. 2023]

LITERATURA

ABRAMSOVÁ, Lynn, *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*, Brno 2005.

ADAMS, Tracy – RECHTSCHAFFEN, Glenn, *Isabeau of Bavaria, Anne of France, and the History of Female Regency in France*, *Early Modern Women: An Interdisciplinary Journal* 8, 2013, s. 119–147, 17–21.

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy, *Starověké Řecko*, Praha 2011.

ALFIE, Fabian, *La Compiuta Donzella of Florence (ca. 1260)*, *The Complete Poetry*, *Medieval Feminist Forum: A Journal of Gender and Sexuality* 55, č. 3, 2019, s. 1–42.

- ALEXANDER, Sally, *Becoming a Woman: And Other Essays in 19th and 20th Century Feminist History*, London 1994.
- ALEXANDER, Sally, *Feminist History and Psychoanalysis*, *History Workshop Journal* 32, č. 1, 1991, s. 128–133.
- ALLIROT, Anne-Helene, *Isabelle de France, soeur de saint Louis: la vierge savante*, *Medievales* 48, 2005, s. 55–98.
- ALLEN, Archibald – FREL, Jiří, *A Date for Corinna*, *The Classical Journal* 68, č. 1, 1972, s. 26–30.
- ALTRICHTER, Michal, *Krátké dějiny křesťanské spirituality*, Olomouc 2013.
- ARNOLD, Klaus – MAUR, Eduard, *K sociálním dějinám dětství ve středověku*, *Historická demografie* 15, 1991, s. 123–140.
- AYERBE-CHAUX, Reinaldo, *Las Memorias de doña Leonor López de Córdoba*, *Journal of Hispanic Philology* 2, 1977–1978, s. 11–33.
- BAHENSKÁ, Marie, *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.
- BAHENSKÁ, Marie, *Povolání: žena. K otázce vzdělávání lékařek a učitelek v českých zemích v 19. století*, in: *Ženy ve spektru civilizací. K proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti*, J. Tomeš (ed.), Praha 2009, s. 53–62.
- BAHENSKÁ, Marie, *Vzdělání žen jako téma české historiografie po roce 1989*, *Acta universitatis carolinae – Historia universitatis carolinae pragensis* 68, č. 2, s. 61–68.
- BAHENSKÁ, Marie – HECZKOVÁ, Libuše – MUSILOVÁ, Dana, *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*, České Budějovice 2011.
- BAHENSKÁ, Marie – HECZKOVÁ, Libuše – MUSILOVÁ, Dana, *Nezbytná, osvobozující, pomlouvaná. O ženské práci*, České Budějovice 2017.
- BAHR, Ehrhard, *Dějiny německé literatury: kontinuita a změna: od středověku po současnost. Svazek 1: Od středověku po baroko*, Praha 2005.
- BAHR, Ehrhard, *Středověká latinská literatura (6.–15. století): příručka*, Praha 2014.
- BACHTIN, Michail, *Román jako dialog*, Praha 1980.
- BAKER, Denise, *Julian of Norwich and Anchoritic Literature*, *Mystics Quarterly* 19, č. 4, 1993, s. 148–161.
- BALBÍN, Bohuslav, *Miscellanea historica Regni Bohemiae, Decas I. Liber III topographicus*, Pragae 1681.
- BALE, Anthony, *A Norfolk gentewoman and Lydgatian patronage: Lady Sibylle Boys and her cultural environment*, *Medium Aevum* 78, s. 394–413.

- BALE, Anthony, *Richard Salthouse of Norwich and the Scribe of The Book of Margery Kempe*, *The Chaucer review* 52, č. 2, 2017, s. 173–187.
- BASTL, Beatrix, *Mezi mocí a bezmocí. Úvahy o každodenním životě šlechticů v raném novověku*, *Dějiny a současnost* 16, č. 3, 1994, s. 24–26.
- BASTL, Beatrix, *Das österreichische Frauenzimmer. Zur Rolle der Frau im höfischen Fest- und Hofleben 15. bis 17. Jahrhundert*, in: *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, V. Bůžek – P. Král (edd.), České Budějovice 2000, s. 79–105.
- BAREŠ, Ladislav – VESELÝ, Rudolf – GOMBÁR, Eduard (edd.), *Dějiny Egypta*, Praha 2009.
- BARŠA, Pavel, *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*, Praha 2002.
- BARTONĚK, Antonín, *Dialekty klasické řečtiny*, Brno 2009.
- BARTONĚK, Antonín, *Řecké literární dialekty*, *Graeco-latina brunensia* 14, č. 1–2, 2009, s. 19–30.
- BARTŮŠEK, Václav, *Elementární školství církevních řádů v českých zemích v době baroka*, in: *Barokní Praha – barokní Čechie 1620–1740, sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách, Praha, Anežský klášter a Clam-Gallasův palác, 24.-27. září 2001*, O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek – V. Vlnas (edd.), Praha 2004 s. 601–608.
- BAUFELD, Christa, *Kleines frühneuhochdeutsches Wörterbuch*, Niemeyer 1996.
- BEAUVOIR, Simone de, *Druhé pohlaví*, Praha 1966.
- BEDNAŘÍKOVÁ, Eliška, *Literární autorky evropského středověku*, Diplomová práce UK, Praha 2007.
- BEER, Frances, *Women and Mystical Experience in the Middle Ages*, *Library of Medieval Women*, Woodbridge 1992.
- BERRYMAN, Charles, *Critical Mirrors: Theories of Autobiography*, *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal* 32, č. 1, 1999, s. 72–73.
- BIANCHI, Enzo, *Klíčové pojmy křesťanské spirituality*, Kostelní Vydří 2009.
- BIRK, Ernst, *Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungern und ihres Sohnes König Ladislaus MCCCCXL-MCCCCLVII (Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst)*, Wien 1848.
- BOCK, Gisela, *Ženy v evropských dějinách od středověku do současnosti*, Praha 2007.
- BLAIN, Virginia – GRUNDY, Isobel – CLEMENTS, Patricia, (edd.), *The Feminist Companion to Literature in English*, New Haven - London 1990.

- BLAŽIČ, Milena, *The memoirs of Helene Kottanner, Ernestina Jelovšek*, *American journal of humanities and social science*, č. 5, 2020, s. 1–10.
- BLÁHOVÁ, Marie, *Hagiografie v 10. a 11. století*, *Historia Slavorum Occidentis: czasopismo historyczne = časopis historický*, Toruń 4, č. 1, 2014, s. 74–91.
- BLÁHOVÁ, Marie, *Kancléři na dvoře Jana a Karla*, in: Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy, F. Šmahel – L. Bobková (edd.), Praha 2012, s. 414–419.
- BRABENCOVÁ, Jana, *Ženská otázka a česká společnost v průběhu 19. a na počátku 20. století: vývoj vyššího dívčího vzdělání*, *Studie k sociálním dějinám* 4, 1999, s. 169–192.
- BRITNELL, Richard, *The Pastons and Their Norfolk*, *The Agricultural History Review* 36, č. 2, 1988, s. 132–44.
- BREEDVELD-BARÁNKOVÁ, Drahomíra, *Brigitské traktáty: Proposice ke svatořečení svaté Brigity Švédské. Umučení Krista z Revelací svaté Brigity*, Praha 2008.
- BROWNMILLER, Susan, *Against our Will. Men, Women and Rape*, New York 1975.
- BROWNLEE, Kevin, *Christine de Pizan's Canonical Authors: The Special Case of Boccaccio*, *Comparative Literature Studies* 32, č. 2, 1995, s. 244–261.
- BRUNNER, Karl, *An Outline of Middle English Grammar*, Oxford 1963.
- BUCK, Claire (ed.), *The Bloomsbury Guide to Women's Literature*, Prentice Hall 1992.
- BUGYIS, Katie Ann-Marie, *Handling the Book of Margery Kempe*, in: *New Directions in Medieval Manuscript Studies and Reading Practices*, K. Fulton (ed.), University of Notre Dame Press 2014, s. 138–158.
- BUTLER, Judith, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge 2007.
- BUTLER, Judith – SCOTT, Joan (edd.), *Feminists Theorize the Political Experience*, New York–London 1992, s. 22–40.
- BUTRYN, Beata, *Margery Kempe's Mysticism in the Context of Late Medieval English Spirituality*, Master thesis, CUNY Hunter College 2022.
- BUREŠOVÁ, Jana, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Olomouc 2001.
- BUSCH, Anja, *Die Frauen der theodosianischen Dynastie. Macht und Repräsentation kaiserlicher Frauen im 5. Jahrhundert*, Stuttgart 2015.
- BŮŽEK, Václav, *Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku*, in: *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*, M. Lenderová (ed.), Praha 2002, s. 45–66.
- BŮŽEK, Václav, *Úvod do studia historie*, České Budějovice 1994.
- BŮŽEK, Václav (edd.), *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011.

- BŮŽEK, Václav (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, Opera historica, České Budějovice 1993.
- BYNUM, Caroline Walker, *Svatá hostina a svatý půst: náboženský význam jídla pro středověké ženy*, Praha 2017.
- BRZOSOWSKA, Zofia, *Księżna Milica – między sakralizacją władzy monarszej, oficjalnym kultem cerkiewnym i narodowym mitem*, *Poznańskie Studia Slawistyczne* 5, 2013, s. 59–73.
- CHAPPELL, Julie, *Perilous passages: The Book of Margery Kempe 1534-1934*, Basingstoke 2013.
- CHAREYRON, Nicole, *Pilgrims to Jerusalem in the Middle Ages*, Columbia University Press 2005.
- CHEREWATUK, Karen, *Speculum Matris: Duoda's Manual*, *Florilegium* 10, 1988-91, s. 49–64.
- CIPRO, Miroslav, *Jan Amos Komenský a výchova*, Praha 1990.
- CIRONISOVÁ, Eva, *Vývoj správy rožmberských panství ve 13.-17. století*, *Sborník Archivních Prací* 31, 1981 s. 105–174.
- CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915.
- CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna, *Žena v jednotě bratrské*, Praha 1942.
- CLASSESEN, Albrecht – DINZELBACHER, Peter, *Weltliche Literatur von Frauen Des Mittelalters, Bemerkungen Zur Jüngerer Forschung*, *Mediaevistik* 8, 1995.
- CLARK, ALICE, *Working Life of Women in the Seventeenth Century*, London 1919.
- CLAUSSEN, Martin, *Fathers of Power and Mothers of Authority: Dhuoda and the Liber Manualis*, *French Historical Studies* 19, 1996, s. 785–809.
- COATES, Simon, *Regendering Radegund? Fortunatus, Baudonivia and the Problem of Female Sanctity in Merovingian Gaul*, *Studies in Church History* 34, s. 37–50.
- COLLINS, Derek, *Corinna and Mythological Innovation*, *The Classical Quarterly* 56, č. 1, 2006, s. 19–32.
- COTTON, Nancy, *Katherine of Sutton: The First English Woman Playwright*, *Educational Theatre Journal* 30, č. 4, 1978, s. 475–481.
- CURTIUS, Ernst, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998.
- ČADKOVÁ, Kateřina – LENDEROVÁ, Milena – STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*, Pardubice 2006.
- ČERNÝ, Václav, *Francouzský román o Růži a otázka progresivních tradic v středověké literatuře*, *Časopis pro moderní filologii*. 39, č. 23, 1957, s. 106–140.

- ČERNÝ, Václav, *Soustavný přehled obecných dějin literatury naší vzdělanosti I – Středověk*, Praha 1996.
- ČERNÝ, Václav – PELÁN, Jiří (edd.), *Italská renesanční literatura: antologie. Svazek 1.*, Praha 2020.
- ČORNEJOVÁ, Ivana, *Jezuitské školství a Jan Amos Komenský. Ivana Čornejová*, in: Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému, R. Palouš – J. Pešková – L. Neubert (edd.), Praha 1991, s. 74–86.
- ČORNEJOVÁ, Ivana – KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana (edd.), *Velké dějiny země Koruny české. Školství a vzdělanost*, Praha 2020.
- DAILEY, Patricia, *Promised Bodies: Time, Language, and Corporeality in Medieval Women's Mystical Texts*, Columbia University 2013.
- DAVIDOFF, Leonore, *Gender and the Great Divide: Public and the Private in British Gender History*, *Journal of Women's History* 15, 2003, s. 11–27.
- DAVID-CHAPY, Aubrée, *The Political, Symbolic, and Courtly Power of Anne de France and Louise de Savoie: From the Genesis to the Glory of Female Regency*, in: *Women and Power at the French Court, 1483-1563*, S. Broomhall (ed.), Amsterdam 2018, s. 43–64.
- DAVIS, Natalie Zemon, 'Women's History' in Transition: The European Case, *Feminist Studies* 3, č. 3/4, 1976, s. 83–103.
- DAVIS, Natalie Zemon, *Ženy na okraji: tři životy 17. století*, Praha 2013.
- DINSHAW, Carolyn, *Margery Kempe Answers Back, Getting Medieval: Sexualities and Communities, Pre- and Postmodern*, Durham 1999.
- DINSHAW, Carolyn (ed.), *The Cambridge Companion to Medieval Women's Writing*, Cambridge 2003.
- DINZELBACHER, Peter, *Svěťice, nebo čarodejky?: osudy "jiných" žen ve středověku a novověku*, Praha 2003.
- DELAP, Lucy, *Feminismy: globální dějiny*, Brno 2022.
- Devadesát devět básní o lásce a smrti ze staré Itálie*, J. Vladislav (ed.), Praha 2002.
- DOMÍNGUEZ, Frank, *Chains of Iron, Gold and Devotion: Images of Earthly and Divine Justice in the Memorias of Doña Leonor López de Córdoba*, in: *Medieval Iberia: Crossroads of Culture*, I. Corfis (ed.), Oxford 2007, s. 30–44.
- DOSTÁLOVÁ, Růžena, *Byzantská vzdělanost*, Praha 1990.
- DRAGOUN, Michal – MAREK, Jindřich – BOLDAN, Kamil - STUDNIČKOVÁ, Milada, *Knižní kultura českého středověku*, Dolní Břežany 2020.
- DRONKE, Peter, *Liber divinorum operum*, Brepols 1996.

- DRONKE, Peter, *Women Writers of the Middle Ages: A Critical Study of Texts from Perpetua to Marguerite Porete*, Cambridge 1984.
- DUBY, Georges, *Dějiny Francie: od počátků po současnost*, Praha 2003.
- DUBY, Georges, *Vznešené paní z 12. století Díl 1. Heloisa, Aliénor, Isolda a další*, Brno 1997.
- DÜLMEN, Richard van, *Bezectní lidé: o katech, děvkách a mlynářích: nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003.
- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.
- DÜLMEN, Richard van, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). I, Dům a jeho lidé*, Praha 1999.
- DVORSKÝ, František, *Perchta z Rožmberka, zvaná bílá paní: historický kulturní obraz*, Praha 1874.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Anežka, vévodkyně rakouská, dcera českého krále (1269-1296)*, MHB 13, č. 1, Praha 2010, s. 47–76.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan, *Curia ducis, curia regis: panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – HOLÝ, Martin – STERNECK, Tomáš – ZELENKA, Jan (edd.), *Děti a dětství: od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Dvůr jako téma: výzkum panovnické společnosti v českém středověku - historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan (edd.), *Přemyslovský dvůr: život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan (edd.), *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015.
- DVOŘÁK, Karel – BOLDAN, Kamil (edd.), *Soupis staročeských exempel*, Praha 2016.
- EHLERS, Joachim – MÜLLER, Heribert – SCHNEIDMÜLLER, Bernd (edd.), *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888-1498)*, Praha 2003.
- ENGELBRECHT, Wilken – BARNARD, Lianne – SMOLKA FRUHWIRTOVÁ, Lucie (edd.), *Dějiny nizozemské a vlámské literatury*, Praha 2015.
- ENNENOVÁ, Edith, *Ženy ve středověku*, Praha 2001.
- EVANS, Elizabeth, *What makes a (third) wave?*, *International Feminist Journal of Politics* 18, č. 3, 2015, s. 409–428.

- FADERMAN, Lilian, *Krásnější než láska mužů. Romantické přátelství a láska mezi ženami od renesance po současnost*, Praha 2002.
- FIELD, Sean, *Agnes of Harcourt as Intellectual: New Evidence for the Composition and Circulation of the Vie d'Isabelle de France*, in: *Women Intellectuals and Leaders in the Middle Ages*, K. Kerby-Fulton – K. Bugyis – J. Van Engen (edd.), Woodbridge 2020, s. 79–96.
- FINDLEY, Brooke, *Does the Habit Make the Nun? A Case Study of Heloise's Influence on Abelard's Ethical Philosophy*, *Vivarium* 44, č. 2/3, 2006, s. 248–275.
- FOLTÝN, Tomáš, *Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalírských cest (1640-1740)*, in: *Historie 2005: celostátní studentská vědecká konference*, Liberec 2006, s. 74–116.
- FOSTER, Allyson, *A Short Treatyse of Contemplacyon: The Book of Margery Kempe in its Early Print Contexts*, in: *A Companion to The Book of Margery Kempe*, J. H. Arnold – K. J. Lewis (edd.), Woodbridge 2004, s. 95–112.
- FOUCAULT, Michel, *Archeologie vědění*, Praha 2002.
- FOUCAULT, Michel, *Dějiny sexuality*, Praha 1999–2003.
- FEJTOVÁ, Olga, *Novoměstské měštky v raném novověku - litteratae či illiteratae. Příspěvek k problematice vzdělání žen v měšťanském prostředí*, in: *Město a intelektuálové od středověku do roku 1848*, O. Fejtová – J. Pešek – V. Ledvinka (edd.), Praha 2008, s. 727–760.
- FEJTLOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (edd.), *Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby: stati a rozšířené příspěvky z 29. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 12. a 13. října 2010 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, Praha 2012.
- FERRETTI, Lodovico, *Svatá Kateřina Sienská*, Brno 2011.
- FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Praha 2006.
- FIALA, Zdeněk, *Panovnické listiny, kancelář a zemský soud za Přemysla II*, SAP I, 1951, s. 167–294.
- FITZPATRICK, Joan, *Reimagining This Creature: Hospitality and Autohagiography in the Visions of Margery Kempe*, *History*, č. 106, 2021, s. 561–577.
- FRAETERS, Veerle, *Hadewijch of Brabant and the Beguine Movement*, in: *A Companion to Mysticism and Devotion in Northern Germany in the Late Middle Ages*, E. Andersen (ed.), Brill 2013, s. 49–72.
- FRANC, Martin – HALÍŘOVÁ, Martina – KNAPÍK, Jiří – LENDEROVÁ, Milena – MAUR, Eduard (edd.), *Velké dějiny zemí Koruny České, Dějství*, Praha 2021.

- FRASSETTO, Michael, *Marguerite Porete: Mysticism, Beguines and Heretics of the Free Spirit*, in: *Heretic Lives: Medieval Heresy from Bogomil and the Cathars to Wyclif and Hus*, London 2007, s. 135–150.
- FREDELL, Joel, *Design and Authorship in the Book of Margery Kempe*, *Journal of the Early Book Society*, 12, 2009, s. 1–28.
- FREEMAN-GRENVILLE, Greville, *The Basilica of the Holy Sepulchre, Jerusalem: History and Future*, *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 119, č. 2, 1987, s. 187–207.
- FRIEDEN, Betty, *Feminine mystique*, Praha 2002.
- GAMBLE, Sarah, *The Routledge Companion to Feminism and Postfeminism*, Londýn – New York 2006.
- GAVRILOVIĆ, Zaga, *Women in Serbian politics, diplomacy and art at the beginning of Ottoman rule*, in: *Byzantine style, religion, and civilization: in honour of Sir Steven Runciman*, E. Jeffreys (ed.), New York 2006, s. 75–78.
- GEORGIEVSKA, Ljiljana, *Književno delo Monahinje Jefimije [Literary Work by nun Jefimija]*, *Zbornik matice srpske za književnost i jezik*, sv. 1-2, J. Delic (ed.), Novi Sad 2002, s. 58–66.
- GOODMAN, Anthony, *Margery Kempe and Her World*, Old Tappin 2004.
- GOODMAN, Anthony, *The Piety of John Brunham's Daughter of Lynn*, in: *Medieval Women*, D. Baker (ed.), Oxford 1978, s. 347–58.
- GUNTER-HAUG, Barbara, *Birgitta von Schweden: die große Seherin des 14. Jahrhunderts*, Stieglitz 2002.
- GUREVIČ, Aron, *Jedinec a společnost středověkého Západu*, Praha 2016.
- GUREVIČ, Aron, *Kultura a společnost středověké Evropy očima současníků: exempla 13. století*, Praha 2022.
- HAIGHT, Anne, *Hroswitha of Gandersheim; her life, times, and works, and a comprehensive bibliography*, New York 1965.
- HARDING, Wendy, *Body into text: the Book of Margery Kempe*, in: *Feminist approaches to the body in mediavel literature*, L. Lomperis – S. Stanbury (edd.), Philadelphia 1993, s. 168–173.
- HART, Columba, *Hadewijch: The Complete Works*, Michigan 1980.
- HAVELKOVÁ, Hana, *Dimenze „gender“ ve vztahu soukromé a veřejné sféry*, *Sociologický časopis* 31, 1995, s. 25–38.

- HAVRÁNKOVÁ, Zdeňka, *Memoárový žánr a jeho místo v literární teorii*, Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury XI., 1967, s. 43–50.
- HEAD, Pauline, *Who is the Nun from Heidenheim? A study of Hugeburc's "Vita Willibaldi"*, *Medium Aevum* 71, 2002, s. 29–46.
- HEYDER, Regina, *Geschlechterkonzepte eines geistlichen Paars: Abaelard und Heloise*, in: *Rottenburger Jahrbuch für Kirchengeschichte* 35, 2016, s. 29–55.
- HINDMAN, Sandra, *With Ink and Mortar: Christine De Pizan's "Cité des Dames"*, *Feminist Studies* 10, č. 3, 1984, s. 457–483.
- HOGG, James, *Mount Grace Charterhouse and Late Medieval English Spirituality*, *Analecta Cartusiana* 82, č. 3, Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg 1980.
- HOJDA, Zdeněk, *Mladí Martinicové v Itálii. Kavalírské cesty české šlechty do Itálie v 16.-18. století*, in: *Slánské rozhovory 2005: Itálie. Filosofie, hudba, dějiny umění, literatura*, Slaný 2006, s. 35–40.
- HOLÁ, Mlada – HOLÝ, Martin, *Dějiny středověké a raněnověké vzdělanosti v českém historickém výzkumu, tradice – aktuální trendy - perspektivy*, *Acta universitatis carolinae – Historia universitatis carolinae pragensia* 58, č. 2, 2018, s. 27–35.
- HOLBROOK, Sue, *Margery Kempe and Wynkyn de Worde*, in: *The Medieval Mystical Tradition In England*, M. Glasscoe (ed.), Woodbridge 1987, s. 27–46.
- HOLLBROOK, Sue, *Order and Coherence in The Book of Margery Kempe*, in: *The Worlds of Medieval Women: Creativity, Influence, and Imagination*, C. Berman – C. Connell – J. Rothschild (edd.), Morgantown 1985, s. 97–110.
- HOLUM, Kenneth, *Theodosian Empresses. Women and Imperial Domination in Late Antiquity*, Berkeley 1982.
- HOLÝ, Martin, *Šlechtičtí vzdělanci z českých zemí a evropská res publica litteraria v poslední třetině 16. a v prvních desetiletích 17. století*, *Historie – Otázky – Problémy* 1/1, 2009, s. 13–34.
- HOLÝ, Martin, *Zrození renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010.
- HOLZBACHOVÁ, Ivana, *Škola Annales a současné pojetí dějin*, Brno 1995.
- HOLZBACHOVÁ, Ivana, *Filozofie dějin: problémy a perspektivy*, Brno 2004.
- HOMOLÁČ, Jiří, *Intertextovost a utváření smyslu v textu*, Praha 1996.
- HORSKÁ, Pavla, *Tři století evropského feminismu*, *Historický obzor* 6, 1995, č. 2, s. 36–40.

- HORSKÝ, Jan, *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním: úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy*, Praha 2009.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Z rožmberské komunikace v 15. století, Písemná agenda ve službě diplomacie a hospodářství za Oldřicha II. do konce husitských válek*, in: *Rola komunikaci i prazstrzeni w średniowiecznych i wczesnonowożytnych dziejach Czech i Polski*, A. Paner – W. Iwańczak (edd.), Gdańsk 2008, s. 59–77.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2015.
- HRABÁK, Josef, *O umění epistolárním*, in: *Úvahy o literatuře*, J. Hrabák (ed.), Praha 1983, s. 83–102.
- HRABÁK, Josef, *K metodologii studia starší české literatury*, Praha 1962.
- HROCH, Miroslav, *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985.
- HULEJA, Jan, *Ženská spirituální hereze na přelomu 13. a 14. století (Magisterská diplomová práce)*, UK 2010.
- HUTCHINS, Elizabeth, *Women in Modern Industry*, London 1915.
- HUTEČKA, Jiří, *Ohňostroje mužnosti. Válka a maskulinita v moderní evropské společnosti*, *Dějiny a současnost* 43, č. 6, 2021, s. 10–14.
- HUTEČKA, Jiří, *Muži proti ohni: motivace, morálka a mužnost českých vojáků Velké války 1914–1918*, Praha 2016.
- IGGERS, Georg, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002.
- JACOBS, Sue-Ellen, *Women in Perspective: A Guide for Cross-Cultural Studies*, University of Illinois 1974.
- JANÁČEK, Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1976.
- JAUME, Aurell, – DAVIS, Rocio G., *History and Autobiography: The Logics of a Convergence*, *Life Writing* 16, č. 4, 2019, s. 503–11.
- JENKINS, Jacqueline, *Reading and The book of Margery Kempe*, in: *The companion to the book of Margery Kempe*, J. Arnold – K. Lewis (edd.), s. 113–128.
- JEŽEK, Václav, *Byzantská paideia, vzdělávání v Byzanci: (byzantská kultura)*, Prešov 2006.
- KAMIL, Adolf – BĚLIČ, Jaromír, *Malý staročeský slovník*, Praha 1979.
- KATANEC, Sara, *Kritičko izdanje i prijevod memoara Helene Kottanner: prolog istraživanju ženskog pisanja u srednjem vijeku*, *Diplomski rad*, Zagreb 2018.
- KAVKA, František, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha – Litomyšl 2002.
- KAVKA, František, *Zlatý věk Růží: kus české historie 16. století*, Praha 1993.
- KÁDNER, Otakar, *Dějiny pedagogiky, I–II*, Praha 1923.

- KELLIHER, Hilton, *The Rediscovery of Margery Kempe, a Footnote*, *Electronic British Library Journal* 23, č. 2, 1997, s. 259–263.
- KEMP, Peter (ed.), *Velký slovník lodí a moře: Anglicko-český slovník hesel*, Praha 2008.
- KERBER, Linda, *Separate Spheres, Female Worlds, Woman's Place: The Rhetoric of Women's History*, *The Journal of American History* 75, č. 1, 1988, s. 9–39.
- KERBY-FULTON, Kathryn, *Annotations and Corrections in the Book of Margery Kempe: Cruxes, Controversies, and Solutions—Appendix on the Red Ink Annotator and Previous Annotators in BL MS Add. 61823*, in: *Opening Up Middle English Manuscripts: Literary and Visual Approaches*, K. Kerby-Fulton – M. Hilmo – L. Olson (edd.), Ithaca 2012, s. 234–239.
- KIENZLE, Beverly – FERZOCO, George (edd.), *A Companion to Hildegard of Bingen*, Leiden 2013.
- KING, Margaret, *Petrarch, the Self-Conscious Self, and the First Women Humanists*, *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 35, č. 3, s. 537–558.
- KINOSHITA, Sharon – McCRACKEN, Peggy, *Marie de France: A Critical Companion*, Woodbridge 2012.
- KIS, Iván, *Kottanner Jánosné memoárja – retorikai eszközök, a mű lehetséges céljai, és Kottannerné jutalma*, *Belvedere Meridionale* 33, č. 1, 2021, s. 54–70.
- KNEBLÍK, Michal, *Škola – mezi disciplínou těla a ducha: triviální školy v Čechách 1774–1800*, in: *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, M. Lenderová – V. Hanulík – D. Tinková (edd.), Červený Kostelec 2013, s. 131–148.
- KOBUSCH, Theo, *Filosofie vrcholného a pozdního středověku*, Praha 2013.
- KOCH, Regina, *Mechtilde von Magdeburg, Woman of two Works*, *14th Century English Mystics Newsletter* 7, č. 3, 1981, s. 111–31.
- KOCHER, Suzanne, *Allegories of Love in Marguerite Porete's Mirror of Simple Souls*, Brepols 2008.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Česká Královna Žofie*, Praha 2018.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Eliška Přemyslovna: královna česká 1292–1330*, Praha 2003.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, F. Šmahel – M. Nodl (edd.), Praha 2002, s. 57–91.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *V soumraku Lucemburků*, *Dějiny a současnost* 16, č. 6, 1994, s. 9–14.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Žena a rodina v husitství. (Současný stav bádání)*, *Husitský Tábor: sborník Husitského muzea* 12, 1999, s. 37–48.

- KOPIČKOVÁ, Božena, *Ženská otázka v českém středověku: (současný stav bádání a směry dalšího vývoje)* [Část 1.], ČSČH 87, č. 4, 1989, s. 561–574.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Ženská otázka v českém středověku: (současný stav bádání a směry dalšího vývoje)*. [Část 2. Dokončení], ČSČH 87, č. 5, 1989, s. 682–696.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Ženské cisterciácké kláštery v Čechách a na Moravě ve vztahu k církevní hierarchii: (13. - počátek 15. století)*, ČČH 91, č. 3, 1993, s. 385–400.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Ženská otázka v českém středověku. Současný stav bádání a směry dalšího vývoje*, ČSČH 37, r. 87, č. 4, 1989, s. 561–574.
- KOZÁKOVÁ, Anděla, *Právní postavení ženy v českém zemském právu*, Praha 1926.
- KRAUS, Ivo, *Hypatie – poslední učená žena antického starověku*, *Rozhledy matematicko-fyzikální* 85, č. 4, 2010, s. 56–63.
- KRÁL, Pavel, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650*, České Budějovice 2002.
- KRÁL, Pavel, *Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století*, in: *Česko-slovenská historická ročenka*, V. Goněc (ed.), Brno 2001, s. 157–167.
- KRBEC, Miloslav, *Paměti jako historický pramen*, in: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: paměti - způsob zobrazení skutečnosti*, Praha 2000, s. 17–20.
- KRČMOVÁ, Marie (edd.), *Kapitoly z dějin české jazykové a bohemistiky*, Praha 2007.
- KROESEN, Justin, *The Sepulchrum Domini Through the Ages: Its Form and Function*, Leuven 2000, s. 14–25.
- KRUEGER, Roberta, *Christine's Anxious Lessons: Gender, Morality, and the Social Order from the Enseignemens to the Avison*, in: *Christine de Pizan and the Categories of Difference*, *Medieval Cultures* 14, D. Marilynn (ed.), University of Minnesota 1998, s. 16–40.
- KRÝCHOVÁ, Petra, *Obraz ženy v českých narativních pramenech pozdního středověku*, diplomá práce, Univerzita Hradec Králové 2017.
- KUBEŠ, Jiří, *Náročné dospívání urozených: kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013.
- KUBEŠ, Jiří – JIRÁNEK, Tomáš (edd.), *Dítě a dětství napříč staletími: 2. pardubické bienále: Pardubice, 4. až 5. dubna 2002*, Pardubice 2003.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Březanovo uspořádání rožmberského archivu*, *Archivní časopis* 51, č. 2, 2001, s. 91–105.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Dcery Oldřicha II. z Rožmberka*, *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků Státního oblastního archivu v Třeboni*, Praha 2007, s. 11–27.

- KUBÍKOVÁ, Anna, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Rožmberský archiv v polovině 16. století*, Archivní časopis 48, 1998, s. 129–146.
- KUČERA, Jan, *Dopis v předbělohorských Čechách*, in: Sborník Poštovního muzea 4, 1982, s. 177–192.
- KUDRNA, Jaroslav, *Dějiny Francie*, Praha 1988.
- KUŤÁKOVÁ, Eva – VIDMANOVÁ, Anežka, *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 2004.
- KÜLZER, Andreas, *Byzanc: dějiny - společnost – kultura*, Červený Kostelec 2016.
- LAENNEC, Christine, *Unladylike Polemics: Christine de Pizan's Strategies of Attack and Defense*, Tulsa Studies in Women's Literature 12, č. 1, 1993, s. 47–59.
- LEHÁR, Jan, *Nejstarší česká epika: Dalimilova kronika, Alexandreida, první veršované legendy*, Praha 1983.
- LENDEROVÁ, Milena, *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*, Praha 2008.
- LENDEROVÁ, Milena, *Dívčí a ženský deník Záradečná literární forma?*, in: Ztěžklá křídla snů. Ženy v české literatuře, Praha 2004, s. 7–19.
- LENDEROVÁ, Milena (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002.
- LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě. Žena minulého století*, Praha 1999.
- LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál. Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenberku*, Praha 2004.
- LENDEROVÁ, Milena – Kubě, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004.
- LENDEROVÁ, Milena – MAUR, Eduard – KOPIČKOVÁ, Božena, (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.
- LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela (edd.), *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, Červený Kostelec 2013.
- LENGYELOVÁ Tünde (ed.), *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004.
- LE GOFF, Jacques, *Kultura středověké Evropy*, Praha 1991.
- LE GOFF, Jacques, *Muži a ženy středověku*, Praha 2013.
- LE GOFF, Jacques – TRUONG, Nicolas, *Tělo ve středověké kultuře*, Praha 2006.
- LETOCHA, Charles, *The Origin of Spectacles*, Survey of Ophthalmology 37, č. 3, 1986, s. 185–188.
- LERNER, Gerda, *Placing Women in History: Definitions and Challenges*, Feminist Studies 3, č. 1/2, 1975, s. 5–14.

- LEVIN, Donald, *Quaestiones Erinneanae*, Harvard Studies in Classical Philology 66, 1962, s. 193–204.
- LICHT, Tino, *Hrotsvitspuren in ottonischer Dichtung (nebst einem neuen Hrotsvitgedicht)*, Mittellateinisches Jahrbuch 43, 2008, s. 347–353.
- LOCHRIE, Karma, *Margery Kempe and translations of the flesh*, Philadelphia 1991.
- LOVERIDGE, Kathryn – McAVOY, Liz, *Women's Literary Cultures in the Global Middle Ages: Speaking Internationall*, D. S. Brewer 2023.
- LUTZ, Helma, *Intersectionality as Method*, DiGeSt. Journal of Diversity and Gender Studies 2, č. 1–2, 2015, s. 39–44.
- LUŽICKÁ, Věnceslava, *Johana z Rožmitálu, manželka Jiřího z Poděbrad*, Praha 1872.
- MACDOWELL, Laurel, “The wrytyng of this tretys’’: Margery Kempe’s Son and the Authorship of Her Book, *Studies in the Age of Chaucer* 37, 2015, s. 257–283.
- MALANÍKOVÁ, Michaela, *Norma versus realita. Metodologická poznámka k možnostem zkoumání historické role žen na příkladu středověkého Brna*, in: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Řada společenských věd 215, č. 22, J. Vaculík (ed.), Brno 2007, s. 163–165.
- MALANÍKOVÁ, Michaela, *Ženy, muži a středověk aneb Úvaha nad možnostmi a limity využití kategorie genderu v medievistice*, in: Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám, Brno 2009, s. 603–609.
- MALANÍKOVÁ, Michaela, “Aby se žádné pohlaví necítilo opovrženým, přijal Bůh podobu muže a zrodil se z ženy”. *Zkoumání středověku prizmatem genderu*, in: Historická dílna. 7. Sborník příspěvků přednesených v roce 2012, Plzeň 2013, s. 123–132.
- MALEČKOVÁ, Jitka, *Úrodná půda: žena ve službách národa*, Praha 2002.
- MALÍNSKÁ, Jana, *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha 2005.
- MASAŘÍK, Zdeněk, *Historická němčina pro archiváře*, Brno 1993.
- MAŤA, Petr, *Nejstarší české a moravské deníky. (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny.)*, FHB 18, Praha 1997, s. 99–120.
- MARKOVÁ, Markéta, *Středoevropské zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím*, in: Od knížat ke králům: sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, E. Doležalová – R. Šimůnek (edd.), Praha 2007, s. 230–236.
- MARGOLIS, Nadia, *Christine De Pizan: The Poetess as Historian*, Journal of the History of Ideas 47, č. 3, 1986, s. 361–375.

- MARKOVÁ, Markéta, *Středoevropské zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím*, in: *Od knížat ke králům: sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, E. Doležalová – R. Šimůnek (edd.), Praha 2007, s. 230–236.
- MARVAN, Jirí, *Cesty ke spisovné češtině – prvních tisíc let (800–1800): malý průvodce dějinami české lingvoekologie*, Ústí nad Labem 2006.
- MAYER, Tina, *Making the Margins: Medieval Englishwomen and the Politics of Margery Kempe's Book*, *The Chaucer Review* 48, č. 3, 2014, s. 258–275.
- McAVOY, Liz, „*O der lady, be my help*“: *women's visionary writing and the devotional literary canon*, *The Chaucer Review* 51, č. 1, 2016, s. 68–87.
- McAVOY, Liz – SAUER, Michelle – WATT, Diane (edd.), *The Palgrave Encyclopedia of Medieval Women's Writing in the Global Middle Ages*, Palgrave Macmillan Cham 2022.
- McCASH, June, *La Vie seinte Audree, A Fourth Text by Marie de France*, *Speculum* 77, 2002, s. 744–777.
- McCUE GILLI, Amyrose, *Fraught Relations in the Letters of Laura Cereta: Marriage, Friendship, and Humanist Epistolarity*, *Renaissance Quarterly* 62, č. 4, 2009, s. 1098–129.
- McDERMOTT, Thomas, *Catherine of Siena: spiritual development in her life and teaching*, New York 2008.
- McKENDRICK, Melveena, *Woman and Society in the Spanish Drama of the Golden Age. A Study of the 'Mujer Varonil'*, Cambridge 1974.
- Medieval Libraries of Great Britain*, N. R. Ker (ed.), London 1964.
- MILEUSNIĆ, Slobodan, *Pall for the face of Prince Lazar (Jefinija's embroidery)*, in: *Byzantium. Faith and Power (1261–1577)*, H. Evans (ed.), Yale 2004, s. 320–321.
- MEALE, Carol (ed.), *Women and literature in Britain, 1150-1500*, Cambridge 1996.
- MENDL, Bedřich, *Listy královny Kunhuty královi Přemyslov*, Praha 1928.
- MIRRER, Louise, *Leonor López de Córdoba and the Poetics of Women's Autobiography*, *Mester* 20, č. 2, 1991, s. 9–18.
- MOHRMANN, Renate, *Frauen Literatur Geschichte*, Stuttgart 1999.
- MODRÁKOVÁ, Renáta, *Kněžská kultura kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě*, Praha 2022.
- MOSER, Virgil, *Historisch-grammatische Einführung in die frühneuhochdeutschen Schriftdialekte*, Darmstadt 1971.
- MUSILOVÁ, Dana, *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky*, Hradec Králové 2007.

- NASTOUPILOVÁ, Alena, *Péče o děti předškolního věku a jejich výchova v díle Jana Amose Komenského*, Unie Comenius. Bulletin č. 21–22, 2005, s. 3–11.
- Navštívení krásy: (italská renesanční lyrika)*, E. Frynta – J. Pokorný – J. Vladislav (edd.), Praha 1964.
- NECHUTOVÁ, Jana – STEHLÍKOVÁ, Dana, *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, Praha 2013.
- NEČASOVÁ, Denisa, *Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska*, Dějiny-teorie-kritika 5, č. 1, 2008, s. 81–102.
- NEWMAN, Barbara, *Authority, authenticity, and the repression of Heloise*, Journal of Medieval and Renaissance Studies 22, 1992, s. 121–157.
- OAKLEY, Ann, *Pohlaví, gender a společnost*, Praha 2000.
- OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.), *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*, Praha 1998.
- OEN, Maria H. (ed.), *A Companion to Birgitta of Sweden and Her Legacy in the Later Middle Ages*, Leiden 2019.
- O dvou milencích*, in: 1000 nejkrásnějších novel č. 88, M. Sehnalová (ed.), Praha 1915.
- OHLER, Norbert, *Umírání a smrt ve středověku*, Jinočany 2001.
- OHLER, Norbert, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2002.
- OLSEN, Kirstin, *Chronology of Women's History*, Greenwood 1994.
- OTRUBA, Mojmír, *Znaky a hodnoty*, Praha 1994.
- PARSONS, Kelly, *The Red Ink Annotator of The Book of Margery Kempe and his Lay Audience*, in: The Medieval Professional Reader at Work: Evidence from Manuscripts of Chaucer, Langland, Kempe and Gower, K. Fulton – M. Hilmo (edd.), Victoria 2001, s. 143–216.
- PARSONS, Peter, *Dějiny ukryté v písku: antické papyry z římského Egypta*, Praha 2008.
- PINCHBECK, Ivy, *Women Workers and the Industrial Revolution 1750–1850*, London 1930.
- PEŠEK, Jiří – LEDVINKA, Václav (edd.), *Žena v dějinách Prahy*, Sborník z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies. Praha 1996.
- PETRÁŇ, Zdeněk – FRIDRICHOVSKÝ, Jiří, *Encyklopedie římských císařů a císařoven z pohledu jejich mincím*, Praha 2008.
- PEREGRIN, Jaroslav, *Filozofie a jazyk: (eseje a úvahy)*, Praha 2003.
- PERNOUDOVÁ, Regine, *Žena v době katedrál*, Praha 2002.
- POMEROY, Sarah, *Supplementary Notes on Erinna*, Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 32, 1978, s. 17–22.

- POOR, Sara, *Mechthild of Magdeburg and Her Book. Gender and the Making of Textual Authority*, Penn 2004.
- POPPOVIĆ, Ljubica, *Portraits of Knjeginja Milica*, Serbian Studies, North American Society for Serbian Studies 8, č. 1–2, 1994, s. 94–95.
- PLANT, Ian, *Women Writers of Ancient Greece and Rome: An Anthology*, Norman 2004.
- PTÁČKOVÁ, Kateřina, *Ach, ta láska nebeská: příspěvek k fenoménu duchovního manželství v prostoru středověké mystiky*, in: *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčeje*, K. Čadková (ed.), Praha 2014, s. 249–258.
- PTÁČKOVÁ, Kateřina, *Kateřina ze Sieny na cestě ke svatořečení*, Pardubice 2015.
- PRICE, Paola, *Uncovering women's writings: two early Italian women poets*, *Journal of the Rocky Mountain Medieval and Renaissance Association* 9, 1988, s. 1–15.
- PUSHKAREVA, Natasha, *Women in Russian History*, Sharpe 1997.
- RATAJOVÁ, Jana, *Gender history jako alternativní koncept dějin*, in: *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.–28. dubna 2006)*, K. Čadková – M. Lenderová – J. Stráňáková (edd.), Pardubice 2006, s. 33–40.
- RICHÉ, Pierre – VERGER, Jacques, *Učitelé a žáci ve středověku. Kulturní historie*, Praha 2011.
- RICHERT-PFAU, Marianne, *Mode and Melody Types in Hildegard von Bingen's Symphonia*, *Sonus* 11, 1990, s. 53–71.
- ROLF, Veronica, *An Explorer's Guide to Julian of Norwich*, Downers Grove 2018.
- ROPER, Micheal – TOSH, John (edd.), *Masculinities in Britain since 1800*, London 1991.
- ROSENBERG, Charles (ed.), *The Family in History*, University of Pennsylvania Press 1975.
- ROWBOTHAM, Sheila, *Hidden from History. 300 Years of Women's Oppression and the Fight Against it*, London 1977.
- RUBENSTEIN, Jay, *Biography and autobiography in the middle ages*, in: *Writing medieval history*, N. Partner (ed.), London 2005, s. 22–40.
- RUPP, Leila, *Vytoužená minulost: Dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*, Praha 2002.
- RYANTOVÁ, Marie, *Památníky, aneb, štambuchy, to jest alba amicorum: kulturně historický fenomén raného novověku*, České Budějovice 2007.
- RYCHTEROVÁ, Pavlína, *Ikonografický motiv Narození Páně adoračního typu a vidění Brigity švédské*, in: *Verba in imaginibus : Františku Šmahelovi k 70. Narozeninám*, M. Nodl (ed.), Praha 2004, s. 97–111.

- ŘEHOLKA, Ivan – SULITKOVÁ, Ludmila – POJSL, Miloslav, *Panovnická kancelář posledních Přemyslovců Václava II. a Václava III.*, SAP 24, 1974, s. 261–365.
- ŘÍHA, Ivo, *Možnosti četby: Karolina Světlá v diskurzu literární kritiky druhé poloviny 19. století*, Červený Kostelec 2012.
- SAUSSURE, Ferdinand de, *Kurs obecné lingvistiky*, Praha 1989.
- SCOTT, Joan, *Gender: A useful Category of Historical Analysis*, *American Historical Review* 91, č. 5, 1986, s. 1053–75.
- SHARPE, Richard, *John Eyton alias Repyngdon and the sermones Super Euangelia Dominicalia attributed to Philip Repyngdon*, *Medium Ævum* 83, č. 2, 2014, s. 254–65.
- SCHAUBER, Vera – SCHINDLER, Hanns, *Rok se svatými*, Kostelní Vydří 2002.
- SCHÄFER, Thomas, *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen*, Praha 2003.
- SCHMIDT, Dolores – SCHMIDT, Earl, *The Invisible Women: The Historian as Professional Magician*, in: *Liberating Women's History*, the Liberating women's history: theoretical and critical essays, B. A. Carroll (ed.), Chicago 1977, s. 42–55.
- SOBECKY, Sebastian, “*The wrytyng of this tretys*”: *Margery Kempe's Son and the Authorship of Her Book*, *Studies in the Age of Chaucer* 37, 2015, s. 257–283.
- SOUKUPOVÁ, Věra, *Knihy a život středověké ženy. Kristina Pisánská ve stoleté válce, mezi mecenáši a rukopisy*, *Dějiny a současnost*, 45, č. 5, 2023, s. 36–39.
- SKINNER, Marilyn, *Corinna of Tanagra and her Audience*, *Tulsa Studies in Women's Literature* 2, č. 1, 1983, s. 9–20.
- SMITH, Julia, *Radegundis Peccatrix: Authorizations of Virginity in Late Antique Gaul*, in: *Transformations of Late Antiquity: Essays for Peter Brown*, P. Rousseau – M. Papoutsakis (edd.), Burlington 2009, s. 303–26.
- Slovník řeckých spisovatelů*, B. Borecký – R. Dostálová (edd.), Praha 2006.
- SNYDER, Jane, *The Woman and the Lyre: Women Writers in Classical Greece and Rome*, Carbondale 1989.
- STANOVSKÁ, Silvie – KERN, Manfred (edd.), *Staročeské a německé milostné básnictví vrcholného středověku*, Brno 2013.
- STANTON, Domna, *The Female Autograph*, NY 1984.
- STEHLÍKOVÁ, Eva, *A co když je to divadlo?*, Praha 1998.
- STEHLÍKOVÁ, Eva, *Velké a slavné volání, několik poznámek o životě a díle Hrozvity z Gandersheimu*, *Divadelní revue* 3, 1993, s. 69–73.

- STOFFERAHN, Steven, *The many faces in Dhuoda's mirror: The Liber Manualis and a century of scholarship*, *Magistra. A journal of women's spirituality in history* 4.2, 1998, s. 89–134.
- STRAUBHAAR, Sandra Ballif, *Old Norse Women's Poetry: The Voices of Female Skalds*, Cambridge 2011.
- STRÁNÍKOVÁ, Jana, *Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské společnosti. Genderové a sociální aspekty socializace mládeže v období 1774–1868*, Pardubice 2013.
- STRÁNSKÁ-ABSOLONOVÁ, Olga, *Ženská otázka s hlediska pokrokového*. Brno 1909.
- STREJČEK, Ferdinand, *Eliška Krásnohorská -Literární konfese: [Vzpomínky]*, Blatná 1947.
- SVADBOVÁ, Blanka, *Arne Novák a Teréza Nováková ve světle svého listáře*, in: *Pomezí Čech a Moravy: sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy 3*, M. Skřivánek (ed.), Litomyšl 1999, s. 171–185.
- SVATOŠ, Michal, *Místo „dějin vzdělanosti“ v poválečné české historiografii*, *Práce z Archivu Akademie věd*, řada A, sv. 7, 2002, s. 13–20.
- SUDBRACK, Joseph, *Mystika*, Kostelní Vydří 1995.
- SWIDEROVÁ, Kristina, *Testamenty urozených žen mezi barokem a osvícenstvím*, *Historie - Otázky – Problémy* 1, č. 2, 2009, s. 163–174.
- SYLVIE, Joye, Basine, *Radegonde et la Thuringe chez Grégoire de Tours*, *Francia* 32, s. 1–18.
- ŠIMA, Karel, *Velké vyprávění o lingvistickém obratu v teorii dějin a malý příběh české historiografie*, in: *Paralely, průsečíky, mimoběžky: teorie, koncepty a pojmy v české a světové historiografii 20. století*, L. Storchová (ed.), Ústí nad Labem 2009, s. 67–91.
- ŠIMEK, Tomáš, *Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období*, in: *Východočeský sborník historický Pardubice: Východočeské muzeum Pardubice* 1, 1991, s. 139–168.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005.
- ŠMAHEL, František, *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016.
- ŠMAHEL, František, *Die Prager Universität im Mittelalter – The Charles University in the Middle Ages. Gesammelte Aufsätze – Selected Studies*, Leiden – Boston 2007.
- ŠMAUSOVÁ, Gerlinda, *Sociologická teorie genderu*, in: *Sféry ženy. Sociológia, etnológia, história*, J. Darulová – K. Košťalová (edd.), Banská Bystrica 2004, s. 13–24.
- ŠPIČÁK, Josef, *Karolina Světlá, Z literárního soukromí, II: Korespondence*, Praha 1959.

- ŠTORCHOVÁ, Lucie, *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014.
- ŠTORCHOVÁ, Lucie – RATAJOVÁ, Jana, *Děti roditi jest božské ovotce: gender a tělo v českojazyčné babické literatuře raného novověku*, Praha 2013.
- ŠTORCHOVÁ, Lucie – RATAJOVÁ, Jana, *Nádoby mdlé, hlavy nemající?: diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha 2008.
- ŠTORCHOVÁ, Lucie – RATAJOVÁ, Jana, *Žádná ženská člověk není: polarizace genderů v českojazyčné literatuře druhé poloviny 18. století*, Praha 2010.
- ŠTORCHOVÁ, Lucie – RATAJOVÁ, Jana, *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží: diskursy manželství v české literatuře raného novověku*, Praha 2009.
- ŠRÁMEK, Jiří, *Panorama francouzské literatury: od počátku po současnost*, Brno 2012.
- TELNAROVÁ, Kateřina, „Anna, královna česká“. *Nejstarší dcera Václava II. a její osudy*, MHB 13, č. 1, Praha 2010, s. 77–110.
- THOMPSON, Edward, *The Making of the English Working Class*, London 1963.
- THORTON, Andrew, *Frau Ava*, Wien 2003.
- TINKOVÁ, Daniela, „Žena“ - prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*, in: Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.–28. dubna 2006), K. Čadková – M. Lenderová – J. Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 19–33.
- TRAJTELOVÁ, Jana, *O Božom optimizme: príspevok k skúmaniu fenomenológie hriechu na základe mystickej náuky Juliany z Norwich*, *Studia Capuccinorum Boziniensia*, č. 4, 2018, s. 1–32.
- TURNER, Charles, *The Paston Letters*, *The Sewanee Review* 5, č. 4, 1897, s. 425–37.
- TURVILLE-PETRE, Thorlac, *A Book of Middle English*, Blackwell 2005.
- TUTTLE, Lisa, *Encyclopedia of feminism*, Harlow 1986.
- UBIETO ARTETA, Antonio, *Dějiny Španělska*, Praha 1995.
- UHLIRZ, Karl, *Quellen und Geschichtschreibung*, in: *Geschichte der Stadt Wien*, 2/1, Wien 1900, s. 36–107.
- UHLÍŘOVÁ, Jana, *Bratrské školství v Čechách a na Moravě*, *Studia Comeniana et Historica* 34/71–72, 2004, s. 54–61.
- UNTNER, Laura (ed.), *Sappho. Texte zur literarischen Rezeption im deutschsprachigen Raum*, Würzburg 2023.
- URBÁNEK, Rudolf, „Kancelář“ krále Jiřího, *ČČH* 17, 1911, s. 13–27.

- USHER, Mark, *Prolegomenon to the Homeric Centos*, *American Journal of Philology* 118, č. 2, 199, s. 305–321.
- USSISHKIN, David, *The Necropolis from the Time of the Kingdom of Judah at Silwan, Jerusalem*, *The Biblical Archaeologist*. 33, č. 2, 1970, s. 33–46;
- VALDROVÁ, Jana, *ABC feminizmu*, Brno 2004.
- VAN PUT, Kris, *About Which We Want to Speak Now: Beatrice of Nazareth's Reason for Writing Uan Seuen Manieren van Heileger Minnen*, *Journal of Medieval Religious Cultures* 42, č. 2, 2016, s. 143–63.
- VESELÁ, Lenka, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.
- VICKERY, Amanda, *Golden Age to Separate Spheres? A Review of the Categories and Chronology of English Women's History*, *the Historical Journal* 36, č. 2, 1993, s. 383–414.
- VILIKOVSKÝ, Jan (ed.), *Staročeská lyrika*, Praha 1940.
- VINCENT, Ildardi, *Eyeglasses and Concave Lenses in Fifteenth-Century Florence and Milan: New Documents*, *Renaissance Quarterly* 29, č. 3, 1976, s. 341–60.
- VOCEL, Jan Erazim, *Postavení ženského pohlaví v právu českém*, *Právník* 1, Praha 1861.
- VOJTÍŠEK, Jan, *Pojetí (politické) společnosti v knížecích zrcadlech z pera Christine de Pizan*, in: *S knihou v ruce: kolektivní monografie k životnímu jubileu PhDr. Veroniky Procházkové*, A. Smítková (ed.), Praha 2020, s. 26–41.
- VOREL, Petr, *Dítě na aristokratickém dvoře na počátku raného novověku podle představ Viléma z Pernštejna („Naučení rodičům“ a jeho obsahová interpretace)*, in: *Dítě a dětství napříč staletími. 2. Pardubické bienále 4.–5. dubna 2002*, T. Jiránek – J. Kubeš (edd.), Pardubice 2003, s. 13–48.
- Výbor z povídek a bajek*, N. Havel (ed.), Praha 1929.
- VYMAZALOVÁ, Hana – COPPENS, Filip, *Moudrost svitků boha Thovta: vědecké poznání za vlády faraonů*, Praha 2011.
- VYSKOČIL, Jan Kapistran, *Blahoslavená Anežka Česká*, Praha 1933.
- WATT, Diane, *Medieval Women's writing*, Cambridge 2007.
- WATT, Diane, *Women, writing and religion in England and Beyond, 650-1100*, London 2019.
- WATT, Diane – McAVOY, Liz, *The history of british women's writtin, 700-1500*, Houndmills 2010.
- WARD, John, *Rhetorical Theory and the Rise and Decline of Dictamen in the Middle Ages and Early Renaissance*, *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric* 19, č. 2, 2001, s. 175–223.

- WARREN, Nancy, *Feminist approaches to middle english religion writing: the case of Margery Kempe and Julian of Norwich*, *Literature compass* 4, 2007, s. 1378–1396.
- WESTOVER, Belinda – DAVIDOFF, Leonor, *Our Work, Our Lives, Our Words: Women's History and Women's Work*, New Jersey 1986.
- WENZEL, HORS, *Zwei Frauen rauben eine Krone. Die denkwürdigen Erfahrungen der Helene Kottannerin (1439–1440) am Hof der Königin Elisabeth von Ungarn (1409–1442)*, in: *Der Körper der Königin. Geschlecht und Herrschaft in der höfischen Welt seit 1500*, R Schulte (ed.), Frankfurt 2002, s. 27–48.
- WHITE, Hayden, *Metahistorie: historická imaginace v Evropě devatenáctého století*, Brno 2011.
- WHITFIELD, Bryan, *The Beauty of Reasoning: A Reexamination of Hypatia and Alexandria*, *The Mathematics Educator* 6, č. 1, 1995, s. 14–21.
- WINTER, Zikmund, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. Kulturní obraz XV.–XVI. století*, Praha 1899.
- WINTER, Zikmund, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*, Praha 1901.
- WOLLSTONECRAFT, Mary, *A Vindication of the Rights of Woman with Strictures on Moral and Political Subjects*, London 1792.
- WOLLSTONECRAFT, Mary, *Thoughts on the Education of Daughters: With Reflections on Female Conduct, in the More Important Duties of Life*, London 1787.
- YARDEY, Anne, *The Liturgical Dramas for Holy Week at Barking Abbey*, *Medieval Feminist Forum* 49, č. 3, 2014, s. 1–39.
- ZÁSTĚROVÁ, Bohumila (edd.), *Dějiny Byzance*, Praha 1992.